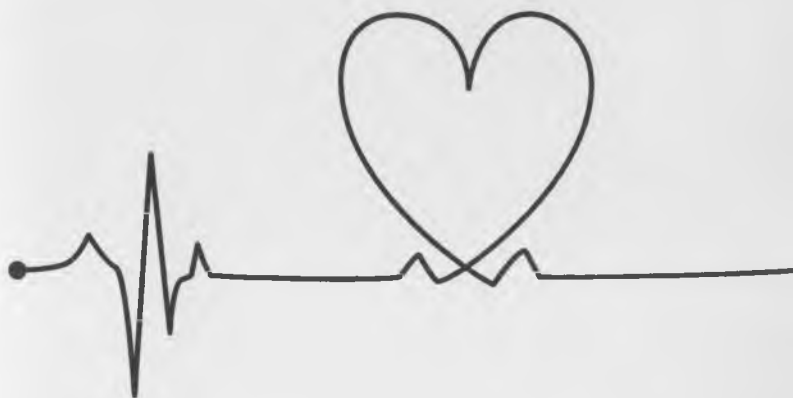

Torvald Detlefsen
i Ridiger Dalke

BOLEST KAO PUT

Značenje i tumačenje
bolesti i njihovih simptoma

Prevela
Dušica Milojković

■ Laguna ■

Naslov originala

Thorwald Dethlefsen/Ruediger Dahlke
KRANKHEIT ALS WEG. DEUTUNG
UND BE-DEUTUNG DER KRANKHEITSBILDER

Copyright © 1983 by C. Bertelsmann Verlag a division of
Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany
All rights reserved

Translation copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

BOLEST KAO PUT

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHI 101: Introduction to Philosophy
PHI 102: Intermediate Philosophy
PHI 103: Advanced Philosophy

Sadržaj

Predgovor	9
---------------------	---

I deo

Teorijski preduslovi za razumevanje bolesti i lečenja

1. Bolesti i simptomi	13
2. Polarnost i jedinstvo	27
3. Senka	54
4. Dobro i zlo	63
5. Čovek je bolestan	76
6. Traganje za uzrocima	82
7. Metod preispitivanja	95

II deo

Bolesti, njihovi simptomi i njihovo značenje

1. Infekcija	123
2. Imunološki sistem	141
3. Disanje	148

4. Varenje	163
5. Čulni organi	190
6. Glavobolje	202
7. Koža.	212
8. Bubrezi	223
9. Seksualnost i trudnoća	238
10. Srce i krvotok.	254
11. Lokomotorni aparat i nervi	267
12. Nesreće i udesi	284
13. Psihički simptomi	295
14. Rak	312
15. Sida	324
16. Šta da se radi?	334
Registar psihičkih ekvivalenata organa i delova tela . .	347
Predmetni registar	349
O autorima	355

Predgovor

Ova knjiga je neprijatna, jer čoveka lišava bolesti kao alibija za njegove nerešene probleme. Hoćemo da pokažemo da bolesnik nije nedužna žrtva nekakvih prirodnih nesavršenosti, nego da je za bolesti sam odgovoran. Pritom ne mislimo na štetne materije u prirodnoj sredini, na civilizaciju, nezdrav život i slične poznate „krivce“, nego u prvi plan želimo da stavimo metafizički aspekt bolesti. S tog stanovišta, simptomi se pokazuju kao izraz psihičkih sukoba i svojom simbolikom u stanju su da razotkriju konkretne probleme koje pacijent ima.

U prvom delu knjige izložene su teorijske pretpostavke i filozofija bolesti.

Izričito preporučujemo da se taj deo pročita pažljivo i detaljno, možda čak i više puta, pre nego što se pređe na drugi deo. Ova knjiga može se smatrati nastavkom, to jest kritičkim tumačenjem moje prethodne knjige *Sudbina kao šansa*, mada smo se potrudili da novoj knjizi damo vlastitu celovitost. Pa ipak, čitanje *Sudbine kao šanse* može da predstavlja dobar uvod ili dopunu – naročito ako vam teorijski deo ove knjige pričinjava teškoće.

U drugom delu prikazani su najčešći simptomi bolesti i ono što nam simbolično govore, i protumačeni kao izraz psihičkih problema. Registar pojedinačnih simptoma na kraju knjige omogućava čitaocu da određeni simptom brzo ponovo pronađe ako mu je to potrebno. Naša glavna namera bila je, međutim, da svojim tumačenjima čitaocu predložimo jedno novo gledište, koje mu omogućava da značenje i tumačenje simptoma sam prepozna i shvata.

Pored toga, temu bolesti iskoristili smo kao polazište za brojne ezoterijske teme i teme koje se tiču pogleda na svet, čiji značaj nadilazi uže okvire bolesti. Ova knjiga nije teška, ali nije ni jednostavna niti banalna, kao što bi se moglo učiniti nekome ko ne razume naš koncept. Ona nije „naučna“, jer nema nameru da da „naučni prikaz“. Napisana je za ljude koji su spremni da krenu određenim putem, umesto da sede pokraj njega i troše vreme na poigravanje neobavezujućim, ispraznim rečima. Ljudi čiji je cilj prosvetljenje nemaju vremena za nauku – njima je potrebno znanje. Ova knjiga naići će na vrlo veliki otpor – ali istovremeno se nadamo i da će dospeti do onih (malobrojnih ili brojnih) koji žele da je iskoriste kao pomoćno sredstvo na svom putu. Isključivo za njih smo je i napisali!

Autori

Minhen, februar 1983.

I DEO

Teorijski preduslovi za razumevanje bolesi i lečenja

1911

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

1.

Bolesti i simptomi

Ljudski razum
ne može da shvati istinsko učenje.
Ali ako sumnjate
i ne razumete,
možete o tome
da razgovarate sa mnom.

Joka Daiši, Šodoka

Živimo u vremenu u kojem moderna medicina zapadnim laicima neprestano pruža nova svedočanstva svojih mogućnosti i sposobnosti, koje se graniče sa čudnim. U isto vreme, međutim, sve su jači i glasovi koji iznose principijelno nepoverenje prema toj – gotovo svemoćnoj – savremenoj medicini. Sve je veći broj onih koji znatno veće poverenje ukazuju starim ili modernim metodima prirodne medicine, ili pak homeopatskoj medicini, nego metodima naše visokonaučne školske medicine. Polazišta za kritiku su brojna – nuspojave, odlaganje simptoma, nedostatak

ljudskosti, eksplozija troškova, i još mnogo toga – ali mnogo zanimljivija od predmeta kritike jeste sama pojava te kritike, jer kritika, pre nego što je racionalno utemeljena, proističe iz duhovnog osećaja da nešto više nije u redu i da put kojim se krenulo, uprkos svojim doslednim postignućima, ili možda čak upravo zbog njih, više ne vodi očekivanom cilju. Tu nelagodnost prema medicini oseća veoma mnogo ljudi – uključujući i mnogo mladih lekara. Ali ono što im je zajedničko vrlo brzo se gubi kada počne ukazivanje na nove, alternativne puteve i rešenja. Jedni spas vide u socijalizaciji medicine, drugi u zameni hemijskih lekova i preparata prirodnim i biljnim. Dok jedni rešenje svih problema vide u istraživanju Zemljinog zračenja, drugi se kunu u homeopatiju. Akupunkturolozi i pristalice teorije fokalnih žarišta traže da medicina odvrati pogled od morfološkog i okrene se energetske nivou zbivanja u ljudskom telu. Ako se svi pravci i metode van školske medicine objedine, obično se govori o holističkoj medicini, čime se artikuliše težnja da se, pored otvorenosti za raznovrsnost metoda, pre svega ne izgubi iz vida celokupan čovek, kao jedinstvo tela i duše. Da je školska medicina izgubila iz vida čoveka, u međuvremenu je postalo očigledno gotovo svima. Visoka specijalizacija i analiza osnovnih koncepata istraživanja neminovno su, naporedo sa sve većim i preciznijim poznavanjem detalja, doveli do toga da se iz vida gubi celina.

Ako pogledamo najnovije i zaista osvežavajuće diskusije i pokrete u medicini, brzo pada u oči u kojoj meri se diskusija ograničava na različite metode i njihovo funkcionisanje, a koliko malo se govori o teoriji, to jest filozofiji medicine. Medicina, doduše, u velikoj meri živi od konkretnog, praktičnog delanja, ali u svakom postupku izražava se – svesno ili

nesvesno – i filozofija koja iza njega stoji. Moderna medicina ne doživljava neuspeh kada je reč o mogućnostima delanja, nego upravo kada je reč o slici sveta koju je izgradila, to jest koju su – često prećutno i nepromišljeno – izgradili njeni postupci. Neuspeh medicine leži u njenoj filozofiji, to jest – tačnije rečeno – u nedostatku ma kakve filozofije. Medicinski rad dosad je bio orijentisan samo na funkcionalnost i delotvornost; nedostatak svih sadržajnih aspekata konačno mu je doneo kritiku da je „nečovečan“. Ta *nečovečnost* se, doduše, izražava u brojnim konkretnim spoljnim situacijama, ali problem se ne može rešiti daljim funkcionalnim menjanjem postojeće situacije. Mnogi simptomi ukazuju da je medicina bolesna. Baš kao i svaki drugi pacijent, ni „pacijent medicina“ se od svojih simptoma ne može lečiti neozbiljnim pristupom. Pa ipak, većina kritičara školske medicine i pobornika alternativnog lečenja preuzima sliku sveta i ciljeve školske medicine kao nešto što se apsolutno podrazumeva i celokupnu svoju energiju ulaže samo u promenu oblika, to jest metoda.

U ovoj knjizi problemom bolesti i lečenja hoćemo da se pozabavimo na sasvim nov način. Pritom ni u kojem slučaju ne preuzimamo uobičajene i nasleđene vrednosti te struke, koje svi smatraju tako nezaobilaznim. Takav stav, doduše, čini naš poduhvat teškim i opasnim, jer ne možemo zaobići da bespoštedno ne dovedemo u pitanje stvari koje važe za kolektivni tabu. Jasno nam je da time činimo korak koji sigurno nije onaj naredni koji će medicina načiniti u svom razvoju. Tim gledištem preskačemo čitavo mnoštvo koraka koji medicinu tek očekuju i čije će duboko razumevanje verovatno tek stvoriti preduslove da se shvati sadržaj koncepta izloženog u ovoj knjizi. Zbog toga ovo izlaganje nije

usmereno na kolektivni razvoj medicine, nego se obraćamo onim pojedincima čija je lična mogućnost uvida nešto ispred (pomalo inertnog) kolektivnog razvoja.

Funkcionalni procesi nikada nemaju smisla sami po sebi. Smisao nekog događaja proizilazi tek iz tumačenja, koje nam omogućava da iskusimo njegovo značenje. Tako je, na primer, penjanje živinog stuba u staklenoj cevi, ako se posmatra izolovano, potpuno besmisleno; tek kada to zbivanje protumačimo kao izraz promene temperature, sam proces dobija značenje. Ako ljudi prestanu da tumače zbivanja u svetu oko sebe i u toku vlastite sudbine, život će im potonuti u besmisao i beznačajnost. A da bismo nešto mogli da tumačimo, potreban nam je referentni okvir širi od ravni u kojoj se ispoljava to što tumačimo. Tako se, recimo, zbivanja u ovom svetu materije i oblika mogu tumačiti tek ako postavimo metafizički referentni sistem. Tek kada vidljivi svet pojavnih oblika „postane parabola“ (Gete), on za čoveka postaje smisaon i prepun značenja. Baš kao što su slova i znaci formalni nosioci ideja koje iza njih stoje, tako je i sve *vidljivo*, sve konkretno i funkcionalno, samo izraz neke ideje, a time i posrednik ka nevidljivom. Kraće rečeno, oba ta domena možemo nazvati i formom i sadržajem. Sadržaj se izražava u formi, i time forme postaju *ispunjene značenjem*. Slova koja ne prenose nikakve ideje i značenje za nas ostaju besmislena i prazna. Ni najegzaktnija analiza znakova ne bi tu mogla ništa da promeni. Taj odnos je jasan i svakome razumljiv i u likovnoj umetnosti. Vrednost slike ne počiva na kvalitetu platna i boja, nego su materijalni sastavni delovi slike samo nosioci i posrednici ideje umetnikove unutrašnje slike. Platno i boja pritom omogućavaju da ono što je nevidljivo postane vidljivo i na taj način daju fizički izraz jednom metafizičkom sadržaju.

Ti jednostavni primeri predstavljaju pokušaj da se stvori most ka razumevanju naše knjige, to jest da se teme bolesti i lečenja posmatraju na način koji podrazumeva tumačenje. Time nedvosmisleno i namerno napuštamo teren „naučne medicine“. Uopšte ne pretendujemo na „naučnost“, jer naše polazište je sasvim drugačije – odakle sledi i da naše gledište nije podložno naučnoj kritici i argumentima. Naučne okvire napuštamo namerno, jer oni se ograničavaju upravo na funkcionalnu ravan, i time sprečavaju uvid u značenje i smisao. Takav pristup nije namenjen okorelim racionalistima i materijalistima, već onima koji su spremni da slede zamršene i ni u kojem slučaju uvek logične puteve ljudske svesti. Dobra pomoćna sredstva na takvom putovanju kroz ljudsku dušu jesu slikovito mišljenje, mašta, asocijacije, ironija i sluh za kontekst i pozadinu jezika. Naš put u velikoj meri zahteva i sposobnost da se podnesu paradoksi i ambivalentnost, bez potrebe da se uništavanjem jednog od polova odmah iznudi nedvosmislenost.

U medicini se, kao i u običnom govoru, govori o najrazličitijim *bolestima*. Ta jezička nepreciznost veoma jasno ukazuje na rasprostranjeno nerazumevanje pojma *bolesti*. Bolest je reč koja se zapravo može upotrebiti samo u jednini – množina *bolesti* jednako je besmislena kao i množina reči zdravlje: *zdravlja*. Bolest i zdravlje su jedinstveni pojmovi, koji se odnose na jedan vid čovekovog stanja, a ne, kao što je to uobičajeno u današnjem govoru i načinu izražavanja, na organe ili delove tela. Telo nikada nije zdravo ili bolesno, jer u njemu samo dolazi do izražaja informacija svesti. Telo ništa ne čini samo od sebe, u šta svako može i lično da se uveri posmatrajući leš. Telo živog čoveka svoju funkciju može da zahvali upravo onim dvema nematerijalnim instancama koje najčešće nazivamo svest (duša) i život

(duh). Svest pritom predstavlja informaciju koja se ispoljava u telu i prenosi u domen vidljivog. Svest se odnosi prema telu kao radio-program prema prijemniku. Budući da svest predstavlja nematerijalni, samostalni kvalitet, prirodno je da nije proizvod tela, niti je zavisna od njegovog postojanja.

Sve što se dešava u telu nekog živog bića izraz je odgovarajuće informacije, to jest zgušnjavanja odgovarajuće slike (grčka reč za sliku je *eidolon* i odgovara pojmu „ideje“). Ako puls i srce slede neki određeni ritam, ako telesna temperatura održava stalnu toplotu, ako žlezde luče hormone ili se stvaraju antitela, te funkcije ne mogu se objasniti polazeći od same materije, već su sve one zavisne od odgovarajuće informacije, čije polazište predstavlja svest. Ako se različite telesne funkcije odigravaju na određeni način, nastaje model koji doživljavamo kao harmoničan i stoga ga nazivamo *zdravlje*. Ako neka funkcija iskoči iz koloseka, te tako manje ili više narušava celokupni sklad, govorimo o *bolesti*.

Bolest, dakle, znači napuštanje sklada, to jest dovodeње u pitanje jednog dotad uravnoteženog poretka (kasnije ćemo videti da, posmatrano iz drugog ugla, bolest zapravo predstavlja uspostavljanje ravnoteže). Poremećaj harmonije se, međutim, odigrava u svesti, u ravni informacije, dok se u telu samo *pokazuje*. To znači da telo predstavlja samo ravan ispoljavanja i ostvarivanja svesti, a time i svih procesa i promena koje se u svesti odigravaju. Baš kao što je čitav materijalni svet samo pozornica na kojoj igra pra-slika poprima oblik, čime on postaje njena *parabola*, i materijalno telo je, na analogan način, pozornica na kojoj se slike svesti bore da nađu svoj izraz. Stoga se, ako čovek u svojoj svesti dospe u *neravnotežu*, u njegovom telu to vidi i doživljava kao simptom. Zato dovodi u zabludu tvrdnja da je telo bolesno – bolestan uvek može da bude samo čovek – ali ta *bolest* se

kao simptom pokazuje u telu. (Ako se u pozorištu izvodi tragedija, tragična nije pozornica, nego komad!)

Simptoma ima mnogo – ali svi oni predstavljaju izraz jednog te istog zbivanja koje nazivamo *bolest* i koje se uvek odvija u čovekovoј svesti. Baš kao što telo ne može da živi bez svesti, ono ne može ni da se „razboli“ bez svesti. Na ovom mestu treba razumeti i da nećemo da preuzmemo danas uobičajenu podelu na somatske, psihosomatske, mentalne i duševne bolesti.* Takav koncept je prikladniji da razumevanje bolesti spreči nego da ga olakša.

Naš način posmatranja otprilike odgovara psihosomatskom modelu, ali s tom razlikom da tu perspektivu primenjujemo na *sve simptome i da ne dopuštamo nikakve izuzetke*. Razlika „somatski“/„psihički“ u najboljem slučaju može se odnositi na ravan na kojoj se manifestuju simptomi – ali je neupotrebljiva za lokalizovanje *bolesti*. Stari termin „duševne bolesti“ (u nemačkom: „duhovne“) u potpunosti dovodi u zabludu, jer *duša* (duh) nikada ne može da se *razboli* – pre bi se moglo reći da se u toj grupi radi isključivo o simptomima koji se manifestuju na psihičkom nivou, dakle u čovekovoј svesti.

Stoga ćemo ovde pokušati da razvijemo jedinstvenu sliku bolesti, koja razliku „somatsko“/„psihičko“ u najboljem slučaju svodi na dominantnu ravan ispoljavanja simptoma.

Pojmovnim razlikovanjem između bolesti (nivo svesti) i simptoma (telesni nivo) naš način posmatranja bolesti neminovno se udaljava od uobičajene analize telesnih

* U nemačkom: *Gesiteskrankheiten*, doslovno: duhovne bolesti. To je jedan od primera u kojima različit doživljaj stvarnosti kod različitih naroda svoj izraz nalazi i u jeziku. U pitanju nije samo drugačija terminologija, nego i način na koji se tzv. „ludilo“ opaža i doživljava: kao bolest uma (engl.: *mental illness*), duha (nem.: *Geisteskrankheit*) ili duše (srpski: duševna bolest). (Prim. prev.)

zbivanja – ka posmatranju psihičke ravni, koje u današnje vreme u ovom kontekstu još nije nimalo uobičajeno. Time se ponašamo kao pozorišni kritičar koji lošu predstavu ne pokušava da popravi analizom i promenom kulisa, rekvizita i glumaca, već odmah poklanja pažnju samom komadu. Ako se neki simptom ispolji u čovekovom telu, to (manje ili više) privlači pažnju i na taj način često naglo prekida dotadašnji kontinuitet životnog puta. Simptom je signal koji na sebe usmerava pažnju, interesovanje i energiju, i time dovodi u pitanje uobičajenu rutinu. Simptom nas prisiljava da mu posvetimo pažnju – hteli mi to ili ne: taj prekid koji naizgled dolazi *spolja* doživljavamo kao smetnju i stoga uglavnom imamo samo jedan cilj: da ono što nam smeta (*smetnja*) ponovo nestane. Čovek neće da dopusti da ga ometaju – i time počinje borba protiv simptoma. Ta borba nas zaokuplja i traži da joj se posvetimo – te tako simptom uvek postiže da se njime bavimo.

Još od Hipokrata školska medicina pokušava da ubedi bolesnika da simptom predstavlja manje ili više slučajan događaj, čije uzroke treba tražiti u funkcionalnim zbivanjima, koja se istražuju uz ulaganje velikog truda. Školska medicina brižljivo izbegava da simptom *tumači*, a time simptom, kao i bolest, osuđuje na beznačajnost. Tako, međutim, taj *signal* gubi svoju pravu funkciju – simptomi postaju signali bez značenja.

Da bismo to pojasnili, poslužićemo se poređenjem: na komandnoj tabli automobil ima različite signalne lampice, koje počinju da svetle tek ako neka od važnih funkcija automobila više ne radi kako bi trebalo. Ako nam u konkretnom slučaju neka lampica zasvetli tokom vožnje, to nas neće nimalo obradovati. Osećamo da nas takav signal poziva da prekinemo vožnju. Uprkos razumljivoj uznemirenosti,

bilo bi, međutim, glupo da se ljutimo na lampicu; na kraju krajeva, ona nas samo informiše o procesu koji inače ne bismo baš tako brzo primetili, jer se odvija u za nas „nevidljivom“ području. Stoga ćemo paljenje lampice shvatiti kao podsticaj da pozovemo auto-mehaničara, s ciljem da nam posle njegove intervencije lampica više ne svetli i da mirno možemo da nastavimo vožnju. Bili bismo, međutim, veoma ljuti ako bi mehaničar taj cilj ostvario tako što bi iz signalne lampice samo uklonio sijalicu. Lampica, doduše, ne bi više svetlela – što smo zapravo i hteli – ali nama je važnije ono što je do tog rezultata dovelo. Smatramo da ima više smisla da se aktiviranje lampice učini suvišnim nego da sprečimo da ona svetli. Za to je, doduše, neophodno da pogled odvojimo od lampice i usmerimo ga na oblasti koje leže iza nje, kako bismo mogli da ustanovimo šta zapravo nije *u redu*. Svojim paljenjem lampica je, naime, samo htela da nam ukaže na to i navede nas da se zapitamo.

Ono što je u ovom primeru bila kontrolna lampica, kada je reč o našoj glavnoj temi predstavlja simptom. Sve što se u našem telu manifestuje kao simptom predstavlja vidljivi izraz nekog nevidljivog procesa i svojom signalnom funkcijom nastoji da prekine naš dotadašnji put, da nam skrene pažnju da nešto nije *u redu* i da nas navede na preispitivanje. I tu je glupo da se *ljutimo* na simptom, a upravo je apsurdno da simptom hoćemo da isključimo time što ćemo onemogućiti njegovo ispoljavanje. Simptom ne sme da se sprečava, nego mora da se učini suvišnim. Za to je, doduše, i ovde neophodno da se pogled odvrati od simptoma i da se pogleda *dublje*, ukoliko hoćemo da razumemo na šta simptom želi da nam ukaže.

Problem školske medicine leži, međutim, upravo u nesposobnosti za taj korak – ona je previše fascinirana

simptomima. Stoga izjednačava simptom s bolešću, to jest ne može da razdvoji formu od sadržaja.

Tako se uz veliki trošak i tehničko znanje leče organi i delovi tela – ali nikada čovek koji je bolestan. Cilj je da jednom bude moguće da se spreči pojava svih simptoma, a ne dovodi se u pitanje ostvarljivost i smisaonost takvog koncepta. Zapanjujuće je koliko malo realnost može da otrezni u euforičnoj težnji ka tom cilju. Na kraju krajeva, od pojave takozvane moderne, naučne medicine broj bolesnih se nije smanjio ni za delić procenta. Bolesnih oduvek ima jednako – samo su se promenili simptomi. Tu otrežnjujuću činjenicu pokušavaju da zamagle statistikama koje se odnose samo na određene grupe simptoma. Tako se, recimo, ponosno proklamuje pobeda nad infektivnim bolestima, a ne spominje se koji simptomi su tokom istog tog perioda dobili na značaju i učestalosti.

Posmatranje bi bilo pošteno tek ako bi se umesto simptoma posmatrala „bolest po sebi“. Njena učestalost se dosad nije smanjila, a ni u budućnosti sigurno neće. U ljudskom postojanju bolest ima jednako duboke korene kao i smrt, i ne može se ukloniti sa ovog sveta uz pomoć nekoliko bezazlenih, funkcionalnih trikova. Ako bi se bolest i smrt shvatale u svoj njihovoj veličini i dostojanstvu, u tom kontekstu moglo bi se videti i koliko su smešni naši hibridni naponi da se svojim snagama borimo protiv njih. Od takvog gubitka iluzija čovek, naravno, može da se zaštititi time što će bolest i smrt argumentovano svesti na puku funkciju, kako bi i dalje mogao da veruje u sopstvenu veličinu i svemoć.

Da rezimiramo još jednom: bolest je čovekovo stanje, koje ukazuje na to da čovek više nije *u redu*, to jest *u skladu* u svojoj svesti. Taj gubitak unutrašnje ravnoteže u telu se manifestuje kao simptom. Simptom je stoga signal i nosilac

informacije, jer svojom pojavom prekida dotadašnji tok našeg života i prisiljava nas da mu poklonimo pažnju. Simptom nam signalizuje da smo kao *čovjek*, kao *duševno biće* bolesni, to jest da smo ispali iz ravnoteže svojih unutrašnjih duševnih snaga. Simptom nas informiše da nam *nešto fali*, to jest *nedostaje*. Nekada su lekari pitali bolesnike: „Šta vam fali?“ – ali bolesnik je uvek odgovarao onim što ima: „Imam bolove.“ Danas su i lekari prešli na to da odmah pitaju: „Šta vam je?“ Ta dva suprotna načina postavljanja pitanja – „Šta vam fali?“ i „Šta vam je?“ – ako se bolje pogleda, navode na mnogo zaključaka. Oba se odnose na istog bolesnika. Bolesniku uvek nešto fali, i to u njegovoj svesti – da mu ništa ne fali, bio bi *zdrav*, to jest *isceljen*, potpun i celovit. Ali ako mu nešto fali da bi bio zdrav, on je *ne-isceljen*, dakle bolestan. Ta bolest pokazuje se u telu kao simptom koji čovek ima. Svesti nema dovoljno, pa zato čovek ima neki simptom.

Kada se jednom shvati razlika između bolesti i simptoma, naglo se menja osnovni stav i odnos prema bolesti. Simptom više ne posmatramo kao svog najvećeg neprijatelja, pri čemu je najviši cilj da se protiv njega borimo i da ga uništimo, već simptom otkrivamo kao partnera koji može da nam pomogne da pronađemo ono što nam *nedostaje* i da na taj način prevaziđemo istinsku bolest. Tada simptom postaje neka vrsta učitelja, koji nam pomaže da se pobrinemo za svoj razvoj i osvešćenje, a koji može da se pokaže kao vrlo jak i uporan ako zanemarujemo tu najvišu zakonitost. Bolest poznaje samo jedan cilj: da nas izleči.

Simptom može da nam kaže šta nam još *nedostaje* na tom putu – ali to pretpostavlja da razumemo jezik simptoma. Zadatak ove knjige je da nas ponovo nauči jeziku simptoma. Kažemo *da nas ponovo nauči*, jer taj jezik postoji od davnina i zato ne mora da se izmišlja, već samo da se ponovo

pronade. Čitav naš govor i način izražavanja je psihosomatski, to jest, poznaje odnose i uzajamno dejstvo između tela i psihe. Ako ponovo naučimo da čujemo tu *dvostrukost* našeg jezika, veoma brzo ćemo čuti kako naši simptomi govore i moći ćemo da razumemo šta kažu. Naši simptomi imaju da nam kažu više toga i da nam prenesu važnije poruke nego naši bližnji, jer su naši intimniji partneri, u celini nam pripadaju i jedini su koji nas zaista poznaju. Tako nastaje iskrenost koju nije baš uvek lako podneti. Naš najbolji prijatelj nikad se ne bi odvažio da nam istinu o nama sruči u lice tako neulepšano i otvoreno kao što to uvek čine simptomi. Nije, dakle, nikakvo čudo što smo zaboravili govor simptoma – jer uvek se lagodnije živi u neiskrenosti. Simptomi, međutim, neće nestati ako ih naprosto *ne slušamo* i *ne razumemo*. Na neki način, njima se uvek bavimo. Ako se odvažimo da ih slušamo i da s njima stupimo u komunikaciju, pretvoriće se u nepotkupljivog učitelja na putu ka istinskom isceljenju. Time što nam govore šta nam zapravo nedostaje, time što nas upoznaju s temom koju tek treba svesno da usvojimo, oni nam daju šansu da kroz procese učenja i osveščivanja simptome same po sebi učinimo suvišnim.

Tu leži razlika između *borbe protiv bolesti* i *preobražaja bolesti*. Izlečenje, to jest isceljenje, nastaje isključivo iz preobražene bolesti, a nikad iz pobeđenog simptoma, jer isceljenje, već i jezički gledano, pretpostavlja da je čovek postao isceljen, što znači ceo, potpuniji (nepostojeći drugi stepen poređenja prideva ceo ovde bi mogao da se shvati kao *bliži celovitosti, celovitiji* – a reč *zdrav* takođe ne bi trebalo da ima stepene poređenja). Isceljenje uvek znači približavanje celovitosti, onoj celovitosti svesti koja se naziva i prosvetljenjem. Isceljenje se postiže prisajedinjavanjem onoga što

nedostaje, što znači da nije moguće bez proširenja svesti. Bolest i isceljenje su dva pojma koji se odnose samo na svest i ne mogu se primeniti na telo – telo ne može da bude ni zdravo, a ni bolesno. U njemu samo mogu da se ogledaju odgovarajuća stanja svesti.

To je stav koji može biti polazište eventualne kritike školske medicine. Ona govori izlečenju, a pritom ne poklanja pažnju onoj ravni u kojoj je izlečenje, to jest isceljenje jedino moguće. Nije nam namera da kritikujemo same postupke medicine, sve dok se s njima ne povezuje pretenzija na izlečenje, to jest isceljenje. Medicinsko delovanje ograničava se na čisto funkcionalne mere, a one kao takve nisu ni dobre ni loše, već predstavljaju moguće intervencije u materijalnoj ravni. U toj ravni medicina je čak i zapanjujuće dobra; osuda njenih metoda u celini predstavlja korak koji čovek u najboljem slučaju može da učini za sebe samog, ali ne i kada je reč o drugima. U pozadini se, naime, krije problem u kojoj meri je osoba spremna za pokušaj da funkcionalnim merama promeni svet, ili je sebi takav pristup razotkrila kao iluziju. Onaj ko je tu igru prozreo ne mora dalje da učestvuje u njoj (...mada ni tome nema šta da se zameri!), ali nema pravo da je zbog toga što njemu eventualno više nije potrebna oduzima i drugima – jer i bavljenje iluzijom u krajnjoj liniji ipak vodi napred!

Nama, dakle, nije toliko stalo do onoga što se čini, koliko do svesti zbog čega se to čini. Ko je shvatio naše gledište, ovde će primetiti da se naša kritika, sasvim prirodno, u istoj meri odnosi na prirodnu kao i na školsku medicinu, jer i prirodna medicina pokušava da funkcionalnim merama dođe do „izlečenja“, pokušava da spreči bolest i govori o *zdravom životu*. Filozofija je i tu ista kao u školskoj medicini, jedino

što su metodi nešto *prirodniji* i *manje toksični*. (Izuzetak predstavlja homeopatija, koja ne spada ni u školsku ni u prirodnu medicinu.)

Čovekov put je put od nezdravlja do zdravlja, od necelovitosti do isceljenosti – od bolesti do ozdravljenja i posvećenja. Bolest nije neka slučajna, i stoga samo nepoželjna smetnja na putu, nego je sama bolest put kojim se čovek kreće ka ozdravljenju. Što svesnije posmatramo taj put, utoliko bolje on može da ispuni svoju svrhu. Namera nam nije da se borimo protiv bolesti, nego da je iskoristimo; ali da bismo to mogli da uradimo, moramo se odvažiti da krenemo još malo dalje.

2.

Polarnost i jedinstvo

Isus im reče:

Kad učinite da dva budu jedno i da iznutra bude kao spolja, a spolja kao iznutra, da ono što je gore bude kao ono dole, i kada učinite da muško i žensko bude jedno, te da muško više ne bude muško, a žensko ne bude žensko, kad oko zamenite očima, šaku šakom, stopalo stopalom i sliku slikom, tada ćete ući u Carstvo.

Jevanđelje po Tomi, 22

Osećamo se prinuđenim da se i u ovoj knjizi ponovo pozabavimo temom o kojoj je već bilo govora u *Sudbini kao šansi* – problemom polarizovanosti. Sa jedne strane želeli bismo da izbegnemo dosadna ponavljanja, ali sa druge – razumevanje polarizovanosti predstavlja neophodan preduslov za sve dalje razmišljanje. U krajnjoj liniji, bavljenjem polarizovanošću može se i mnogo preterati, ali ona ipak predstavlja središnji problem naše egzistencije.

Kada kaže *ja*, čovek se već razgraničava od svega što oseća kao *ne-ja*, kao *ti*, i tim korakom on postaje zatočenik

polarnosti. Njegovo ja sada ga vezuje za svet suprotnosti, koji se ne deli samo na ja i ti, nego i na spolja i iznutra, na čoveka i ženu, dobro i zlo, ispravno i pogrešno, i tako dalje. Na taj način čoveku njegov ego onemogućava da jedinstvo, to jest celinu u ma kojem obliku, opazi, spozna ili bar zamisli. Svest sve deli i sve razlaže u parove suprotnosti, koje, ako nas suoče s izazovom, doživljavamo kao sukob. Ona nas prisiljava da napravimo razliku, a zatim da donesemo odluku. Ono što naš razum neprestano čini zapravo je razlaganje stvarnosti na sve manje delove (analiza) i pravljenje razlike među tim delovima (sposobnost razlučivanja). Tako jednoj suprotnosti kažemo *da*, a istovremeno drugoj *ne* – jer se „suprotnosti, kao što je poznato, isključuju“. Ali sa svakim *ne*, sa svakim isključivanjem, mi cementiramo svoju nezdravost, svoju *ne-is-celjenost*, jer da bismo bili zdravi, to jest *celi*, ništa ne sme da nam nedostaje. Već ovde možda može da se oseti koliko je blisko tema bolesti i izlečenja povezana sa polarizovanošću – a to može i još jasnije da se formuliše: bolest je polarizovanost, izlečenje, to jest isceljenje, jeste prevazilaženje polarizovanosti.

Iza polarizovanosti na koju kao ljudi nailazimo stoji jedinstvo, sveobuhvatno jedno u kojem *suprotnosti* nerazlučene miruju. Taj domen postojanja naziva se još i *svemir*, koji po definiciji obuhvata *sve*, zbog čega ne može biti ničega izvan tog jedinstva, izvan svemira. U tom jedinstvu nema ni promene, ni preobražaja, ni razvoja, jer jedinstvo ne podleže ni vremenu ni prostoru. U sve-jedinstvu je večiti mir; ono je čisto postojanje, bez oblika i bez aktivnosti. Ovde treba uočiti da svi iskazi o jedinstvu moraju da se formulišu negativno, to jest kao puke negacije: bez vremena, bez prostora, bez promena, bez granica.

Svaki pozitivni iskaz potiče iz našeg podeljenog sveta i zbog toga se ne može primeniti na jedinstvo. Sa stanovišta

naše polarizovane svesti, jedinstveno nam se stoga ukazuje kao *ništa*. Ta formulacija je ispravna, ali kod nas ljudi često izaziva pogrešne asocijacije. Naročito ljudi sa Zapada uglavnom reaguju razočarano kada, na primer, doznaju da stanje svesti kome se u budističkoj filozofiji teži, „nirvana“, zapravo znači *ništa* (doslovno: ugašenost). Čovekov ego uvek bi želeo da ima nešto što leži izvan njega i krajnje nerado shvata da mora samo da se ugasi da bi bio *jedno sa svime*. U tom jedinstvu *sve* i *ništa* spaja se u jedno. Ovo *ništa* odriče se svake manifestacije i razgraničenja, i time izmiče polarnosti. Prauzrok sveg postojanja je to ništa (*ain soph* kod kabalista, *tao* kod Kineza, *neti-neti* kod Indijaca). Ono je jedino što zaista postoji, bez kraja i bez početka, od večnosti do večnosti.

Na to jedinstvo možemo da ukažemo, ali ne možemo da ga zamislamo. Jedinstvo je suprotni pol polarizovanosti i stoga je misaono nužno – a čak u izvesnoj meri i dostupno čoveku da ga iskusi i doživi, ako određenim vežbama ili tehnikama meditacije razvije sposobnost da bar kratkoročno objedini polarnost svoje svesti. Pa ipak, ono uvek izmiče jezičkom opisu i misaonoj analizi, jer je našem mišljenju kao preduslov neophodna upravo polarizovanost. Spoznaja nije moguća bez podele na subjekt i objekt, na onog koji spoznaje i ono što se spoznaje. U jedinstvu nema spoznaje, već samo postojanja, bivstvovanja. U jedinstvu prestaje svaka čežnja, svako htenje i težnja, svako kretanje – jer više ne postoji ništa *spolja* za čim bi čovek mogao da teži. Stari je paradoks da čovek punoću i ispunjenje može da nađe samo u *ničemu*.

Okrenimo se ponovo domenu koji je našem iskustvu sasvim sigurno dostupan. Svi posedujemo polarizovanu svest zbog koje nam i svet izgleda polarno. Važno je da sebi priznamo da ono što je polarno nije svet, nego naša svest kroz koju svet doživljavamo. Pogledajmo zakone polarizacije na jednom konkretnom primeru kao što je dah, koji

čoveku pruža osnovno iskustvo polarizovanosti. Udah i izdah neprestano se smenjuju i na taj način ostvaruju svojevrsan ritam. Ritam, međutim, nije ništa drugo do stalno smenjivanje dva pola. Ritam je osnovni model sveg života. Isto to misli i fizika, svojim iskazom da se sve pojave mogu svesti na oscilovanje. Ako se uništi ritam, uništava se život, jer život je ritam. Onaj ko odbija da izdahne, ne može ni da udahne. Po tome vidimo da udah živi od izdaha i da bez svog suprotnog pola ne može da postoji. Svaki pol živi od onog drugog. Ako jedan uklonimo, nestaje i drugi. Tako i elektricitet nastaje od napona između dva pola – ako jedan pol uklonimo, elektricitet potpuno nestaje.

Gore vidimo odavno poznatu skrivalicu na kojoj svako može sam dobro da oseti problem polarizovanosti. Polarnost

ovde glasi: prvi plan/pozadina, ili konkretno: lica/vaza. Koju od ove dve moguće slike opažam zavisi od toga da li za pozadinu uzimam belu ili crnu površinu. Ako crnu površinu tumačim kao pozadinu, bela površina će predstavljati prvi plan – i tada vidim vazuu. Ako za pozadinu uzmem belu površinu, to opažanje nestaje, jer tada crnu površinu vidim kao prvi plan i ukazuju mi se dva lica iz profila. Pri ovoj optičkoj igri nama je bitno da uočimo ono što se u nama dešava ako naizmenično menjamo način opažanja. Oba likovna elementa – vaza/lice – nalaze se na slici istovremeno i sjedinjeno, ali posmatrača nagone na odluku u smislu „ili/ili“. Videćemo *ili* vazuu *ili* lice. Dva aspekta ove slike u najboljem slučaju možemo da opažamo naizmenično, ali veoma je teško da se oba u isto vreme opaze kao ravnopravna.

Ova optička igra predstavlja dobar most ka razumevanju polarnosti. Na slici je crni pol zavisian od belog, kao i obrnuto. Ako sa slike uklonimo jedan pol, (svejedno da li se radi o crnom ili belom), nestaje čitava slika s oba aspekta. I ovde crno živi od belog, to jest prednji plan od pozadine, kao i udah od izdaha, ili pozitivni pol struje od negativnog. Ta velika zavisnost dve *suprotnosti* jedne od druge pokazuje nam da iza svake polarnosti očigledno stoji jedinstvo, samo što mi, ljudska bića, nismo u stanju da je svojom svešču spoznamo i opazimo u njenoj istovremenosti. Tako smo prinuđeni da svako jedinstvo stvarnosti razlažemo na dva pola i da te polove posmatramo jedan za drugim.

Tu se, uostalom, rađa i *vreme*, taj obmanjivač koji za svoje postojanje takođe ima da zahvali polarnosti naše svesti. Polovi se time razotkrivaju kao samo dva aspekta jedne te iste jedinstvene stvarnosti, koje mi možemo da posmatramo samo jedan za drugim. Stoga od našeg stanovišta zavisi koju ćemo od dve strane medalje u nekom trenutku videti. Polarnosti se samo površnom posmatraču ukazuju kao suprotnosti koje

se uzajamno isključuju – ako se pažljivije pogleda, pokazuje se da polovi zajedno čine jedinstvo i da je njihovo postojanje uzajamno zavisno. Nauka je to fundamentalno iskustvo prvi put stekla prilikom istraživanja svetlosti. O prirodi svetlosnih zraka postojala su dva suprotstavljena mišljenja: jedno je formulisalo teoriju talasa, a drugo teoriju čestica – pri čemu se te dve teorije međusobno isključuju. Ako se svetlost sastoji od talasa, ne sastoji se od čestica, i obrnuto – ili/ili. U međuvremenu znamo da je ovo „ili/ili“ predstavljalo pogrešan način postavljanja pitanja. Svetlost je i talas i čestica. Ova rečenica bi čak još jednom mogla da se pretvori u svoju polarnu suprotnost: svetlost nije ni talas ni čestica. Svetlost je ono što jeste u svom jedinstvu: svetlost – i kao takvu polarna ljudska svest ne može da je iskusi i spozna. Ova svetlost se posmatraču, u zavisnosti od toga s koje joj strane pristupa, jednom otkriva kao talasi, a drugi put kao čestice.

Polarnost je poput vrata koja s jedne strane nose natpis *ulaz*, a s druge strane *izlaz* – u pitanju su uvek ista vrata, ali u zavisnosti od strane s koje im prilazimo vidimo samo jedan aspekt njihovog postojanja. Zbog toga što smo prinuđeni da jedinstvo razlažemo na aspekte koje zatim moramo da posmatramo *jedan za drugim*, nastaje *vreme*, jer se samo kroz posmatranje polarnom svešću istovremenost postojanja preobražava u uzastopnost. Kao što iza polarnosti stoji jedinstvo, tako iza vremena stoji večnost. Kod pojma *večnosti* treba primetiti da on u metafizičkom smislu znači *bezvremenost*, a ne, kako je hrišćanska teologija pogrešno shvatila, dug vremenski kontinuum koji nema kraja.

Posmatrajući stare jezike, takođe možemo dobro da uočimo kako naša svest i potreba za spoznajom cepaju prvobitna jedinstva na suprotnosti. Očigledno je da je ljudima ranijih kultura bolje polazilo za rukom da iza polarnosti vide jedinstvo, jer u starim jezicima mnoge reči još poseduju

polarnost. Tek daljim razvojem jezika čovek je počeo da, uglavnom premeštanjem vokala ili proširivanjem, prvobitnu ambivalentnu reč nedvosmisleno pridružuje samo jednom polu (tom fenomenu pažnju je poklonio još Sigmund Frojd, u svom radu „Suprotan smisao prareči“!).

Tako, recimo, nije teško uočiti zajednički koren koji povezuje sledeće latinske reči: *clamare* = vikati i *clam* = tih, ili *ficcus* = suv i *sucus* = sok; *altus* znači i visok i dubok. U grčkom, *pharmacon* znači i otrov i lek. U nemačkom su pak srodne reči *stumm* (nem) i *Stimme* (glas), a u engleskom čitavu polarnost vidimo u reči *without*, koja doslovno znači *sa bez*, ali se ipak pripisuje samo jednom od dva pola – name, znači *bez*. Još bliže našoj temi vodi nas jezička srodnost nemačke reči *bös* (zao, ljut) i reči *bass*, koja u starom visokonemačkom znači *dobro*. Ova potonja reč zadržala se samo u dvema složenicama – *fürbass*, u značenju uistinu, i *bass erstant*, u značenju veoma zapanjen. Od istog korena reči potiče i engleska reč *bad* – loš, kao i nemačke reči *Busse* i *büssen* (ispaštanje, ispaštati). Jezički fenomen da je za suprotne polove, kao što su recimo dobro i zlo, prvobitno korišćena samo jedna zajednička reč, očigledno nam pokazuje jedinstvo koje stoji iza svake polarnosti. Upravo to izjednačavanje *dobra* i *zla* predstavlja nešto čime ćemo se još podrobno pozabaviti i što možda već i ovde može jasno da pokaže kako ogromne konsekvence ima razumevanje teme „polarnosti“.

Polarnost svoje svesti subjektivno doživljavamo u smeñivanju dva stanja svesti koja se međusobno jasno razlikuju: budnog stanja i sna. Ta dva stanja svesti doživljavamo kao unutrašnji ekvivalent spoljnoj polarnosti dana i noći u prirodi. Stoga se često govori o dnevnoj i noćnoj svesti, ili o dnevnoj i noćnoj strani duše. S ovom polarnošću tesno je povezano i razlikovanje nadsvesti i podsvesti. Tako preko dana onaj domen svesti u kojem se preko noći osećamo

kod kuće i iz kojeg dolaze naši snovi, doživljavamo kao *nesvesno*. Ova reč *ne-svesno*, kada pažljivije pogledamo, nije baš srećno pronađen pojam, jer prefiks *ne* negira nastavak *svesno* (slično kao u *neučtivo*, *nedužno* itd.), a ta negacija baš i ne odgovara pravom stanju stvari. *Nesvesno* nije isto što i *besvesno*. U snu se samo nalazimo u jednoj drugačijoj *svesnosti*. Ne može biti ni reči o tome da svesnost nije prisutna. *Nesvesno*, dakle, nije nikakvo odsustvo *svesnosti*, već samo jedna vrlo jednostrana klasifikacija dnevne svesti, koja konstatuje da tu očigledno ima još nečega, ali tome nema pristupa. Ali zbog čega se mi zapravo, kao da se to toliko podrazumeva, identifikujemo s dnevnom svešću?

Od širenja dubinske psihologije navikli smo da svoju svest prikazujemo kao *slojevitu* i da površinski sloj svesti razlikujemo od podsvesnog i nesvesnog.

To razlaganje na iznad i ispod nije, doduše, obavezujuće, ali odgovara simboličkom osećaju prostora, koji nebo i svetlost pridružuje gornjem, a zemlju i tamu donjem polu prostora. Ako bismo takav model svesti pokušali grafički da prikažemo, mogli bismo skicirati sledeći crtež:

Pritom ovaj krug simbolizuje jednu sveobuhvatnu svesnost, koja je bezgranična i večna. Periferija kruga stoga ne predstavlja nikakvu granicu, već samo simbol za sveobuhvatno. Čovek je ovde ograničen svojim ja, odakle nastaje njegov subjektivni, ograničeni, *površinski sloj svesti*. On stoga nema pristup *ostatku*, to jest kosmičkoj svesti – on je nje ne-svestan (K. G. Jung ovaj sloj naziva „kolektivnim nesvesnim“). Linija razdvajanja između sopstvenog ja i preostalog „mora svesnosti“ nije, međutim, ništa apsolutno – pre bi se mogla okarakterisati kao neka vrsta membrane, koja je sa obe strane propustljiva. Ta membrana odgovara *podsvesti*. Ona sadrži sadržaje koji su potonuli iz površinskog sloja svesti (zaboravljeni), kao i sadržaje koji su izronili iz nesvesnog, kao što su predosećaji, slutnje, veliki snovi, intuicija, vizije.

Ako se čovek veoma snažno poistoveti isključivo sa svojom površinskom svešću, propustljivost podsvesti može da se smanji, jer se nesvesni sadržaji doživljavaju kao tuđi i stoga zastrašujući. Veća propustljivost može dovesti do toga da čovek postane svojevrсни medijum. Stanje prosvetljenja ili kosmičke svesti bilo bi, međutim, dostignuto tek ako se ovih granica odrekne, tako da površinski sloj svesti i nesvesno postanu jedno. Taj korak je, doduše, isto što i uništenje ega (svoga ja), čija se svest o samom sebi sastoji u razgraničavanju od svega ostalog. U hrišćanskoj terminologiji ovaj korak se opisuje rečima: „Ja (površinski sloj svesti) i moj otac (nesvesno) smo jedno.“

Ljudska svest nalazi svoj telesni izraz u mozgu, pri čemu su tipično ljudska sposobnost razlikovanja i sposobnost procene smeštene u kori velikog mozga. Nije nikakvo čudo što se polarnost ljudske svesti kao preslikana odražava u anatomiji velikog mozga. Poznato je da je veliki mozak podeljen

na dve hemisfere, koje su međusobno povezane takozvanom „gredom“ (*corpus callosum*, žuljevito telo). Medicina je u prošlosti pokušavala da različite simptome, kao što su npr. epilepsija ili nepodnošljivi bolovi, spreči na taj način što je ta veza hirurški presecana, čime je prekidana svaka veza između nerava dve hemisfere.

Koliko god taj zahvat delovao invazivno, posle takve operacije u prvi mah nije bilo nikakvih spomena vrednih nedostataka u radu mozga. Na taj način otkriveno je da dve hemisfere zapravo predstavljaju dva sasvim samostalna mozga, koji mogu da rade i nezavisno jedan od drugog. Ali kada su pacijenti kod kojih su dve moždane hemisfere razdvojene bili podvrgavani podrobnijim testovima, sve jasnije se pokazivalo da se hemisfere po svojoj specifičnosti i nadležnosti veoma jasno razlikuju. Poznato je, naime, da se nervni putevi bočno ukrštaju, tako da desnom polovinom čovekovog tela preko nerava upravlja leva polovina mozga, kao i obrnuto, levom polovinom tela upravlja desna hemisfera. Ako bi pacijentu kod koga je urađena prethodno opisana operacija vezali oči i u levu ruku mu dali neki predmet, recimo vadičep, on ne bi mogao da kaže naziv tog predmeta, to jest ne bi mogao da pronađe ime koje pripada predmetu koji drži u ruci, ali bi zato bez ikakvih teškoća mogao pravilno da ga upotrebi. Situacija je bila obrnuta ako bi mu predmet dali u desnu ruku. Sada bi znao njegov pravi naziv, ali ne i odgovarajuću upotrebu.

Oči i uši su sa suprotnim polovinama mozga povezane na isti način kao i ruke. U jednom drugom eksperimentu, pacijentkinji kojoj je presečeno žuljevito telo zasebno su ispred desnog i levog oka prikazivane različite geometrijske figure. Tokom prikazivanja te serije slika, u vidno polje

levog oka projektovan je snimak ljudskog akta, tako da sliku može da opazi samo desna polovina mozga. Pacijentkinja je pocrvenela i zakikotala se, ali je na pitanje vođe eksperimenta šta vidi odgovarala: „Ništa, samo blesak svetlosti“, i nastavljala je da se kikoće. Slika opažena u desnoj hemisferi mozga dovodila je, dakle, do reakcije, ali nije mogla da bude misaono i jezički opažena i formulisana. Mirisi dostupni samo levoj nozdrvi takođe su kod ispitanika izazivali odgovarajuću reakciju, ali pacijent nije mogao da odredi o kom se mirisu radi. Ako bi pacijentu s presečenim žuljevitim telom pokazali neku složenu reč, kao što je npr. „stoni tenis“, tako da levo oko može da vidi samo deo „stoni“ a desno samo drugi deo, „tenis“, pacijent bi pročitao samo „tenis“, jer desna polovina mozga ne može jezički da analizira reč „stoni“.

Takvi eksperimenti su u novije vreme izvođeni sve složenije i istančanije, tako da su danas doveli do spoznaje koja bi možda mogla da se rezimira na sledeći način: dve polovine mozga jasno se razlikuju po domenu funkcija i aktivnosti za koje su nadležne. Leva hemisfera mogla bi se nazvati „verbalnom hemisferom“, jer je nadležna za logiku i strukturu govora, za čitanje i pisanje. Ona sve draži ovog sveta analitički i racionalno dešifruje, dakle, ona digitalno razmišlja. Stoga je leva polovina mozga nadležna i za brojeve i računanje. U levoj hemisferi smešten je i osećaj za vreme.

Sve sposobnosti polarne ovima nalazimo u desnoj hemisferi. Umesto analize, tu nalazimo sposobnost za celovito shvatanje složenih konteksta, modela i struktura. Ta polovina mozga omogućava shvatanje celine (geštalt) na osnovu njenog malog dela (*pars pro toto*). Očigledno je da desnoj polovini mozga možemo da zahvalimo i za sposobnost shvatanja i pojmovnog opisivanja logičkih kategorija

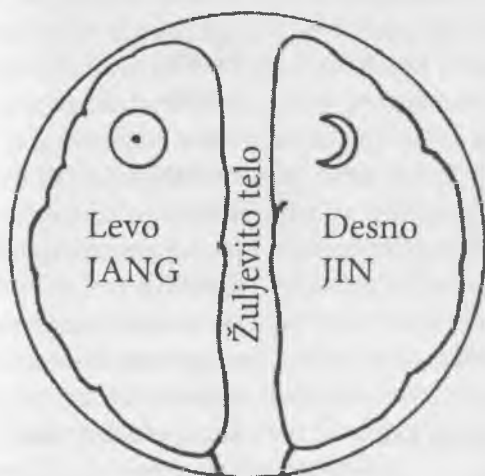
(zbirni pojmovi, apstrakcije) koje u realnosti ne postoje. U desnoj polovini nalazimo samo arhaične jezičke oblike, koji umesto sintakse slede zvučne slike i asocijacije. Lirska poezija i govor šizofrenika pružaju dobru predstavu o jeziku desne hemisfere. Tu se radi o analognom mišljenju i operisanju simbolima. Desna hemisfera je nadležna za domen slika i snova naše duše i ne podleže doživljaju vremena leve hemisfere.

Već prema aktivnosti kojom se čovek trenutno bavi, uvek je dominantna jedna od hemisfera. Tako, recimo, logičko mišljenje, čitanje, pisanje i računanje zahteva dominantnost leve hemisfere, dok slušanje muzike, sanjarenje, zamišljanje i meditacija čine dominantnom desnu hemisferu. Uprkos tome što jedna polovina mozga uvek dominira, zdravom čoveku su u svakom trenutku na raspolaganju i informacije one druge polovine mozga, pošto se preko žuljevitog tela odvija živa razmena informacija. Polarizovana specijalizacija dve moždane hemisfere tačno se, međutim, poklapa s prastarim ezoterijskim učenjem o polarnosti. U taoizmu su dva praprinčipa nazivana jang (muški princip) i jin (ženski princip), i jedinstvo taoa bilo je podeljeno na njih. U tradiciji hermetizma, ista polarnost izražavana je simbolima „sunca“ (muški) i „meseca“ (ženski). Kineski jang, to jest sunce, simbol je aktivnog, pozitivnog, muškog principa, koji u psihološkom domenu odgovara dnevnoj svesti. Jin, ili princip meseca, predstavlja negativni, ženski, pasivni princip, i odgovara čovekovom nesvesnom.

Te klasične polarnosti neminovno se mogu preneti i na rezultate proučavanja mozga. Tako je leva hemisfera jang, muška, aktivna, površinski svesna, i odgovara simbolu sunca i čovekovoј dnevnoj strani. Leva polovina mozga

inervirane desnu, to jest aktivnu, mušku stranu tela. Desna hemisfera je jin, negativna, ženska. Ona odgovara principu meseca, to jest noćnoj i podsvesnoj čovekovojoj strani i inervirane odgovarajuću, levu polovinu čovekovog tela. Radi lakše preglednosti, analogni pojmovi pobrojani su ispod slike u svojevrsnoj tabeli.

Pojedini moderni pravci u psihologiji već počinju da za devedeset stepeni izvrću staru, horizontalnu topografiju svesti (Frojd) i da pojmove *površinski sloj svesti* i *nesvesno* zamenjuju levom i desnom hemisferom. Ta promena naziva je, međutim, samo pitanje forme i ne menja mnogo kada je reč o sadržaju, što se može videti i poređenjem naša dva grafička prikaza. I horizontalna i vertikalna topografija samo su specifičan prikaz starog kineskog simbola nazvanog „tai či“, u kome je krug (celovitost, jedinstvo) podeljen na crnu i belu polovinu, od kojih svaka u sebi sadrži klicu suprotnog pola (tačka suprotne boje). Celina se u našoj svesti odmah raspada na polove, suprotnosti koje se uzajamno dopunjuju.

<i>LEVO</i>	<i>DESNO</i>
logika	opažanje struktura
jezik (sintaksa, gramatika)	shvatanje celine
	osećaj prostora
verbalna hemisfera:	arhaični oblici govora
čitanje	muzika
pisanje	miris
računanje	modeli
brojanje	celovita slika sveta
razumevanje okolnog sveta	analogno mišljenje
digitalno mišljenje	simbolika
linearno mišljenje	bezvremenost
zavisnost od vremena	holistika
analiza	logičke kategorije
inteligencija	intuicija
_____	_____
_____	_____
_____	_____

JANG

+

Sunce

muško

dan

svesno

život

JIN

-

Mesec

žensko

noć

nesvesno

smrt

LEVO

aktivnost

električno

kiselo

desna polovina tela

desna ruka

DESNO

pasivnost

magnetno

alkalno

leva polovina tela

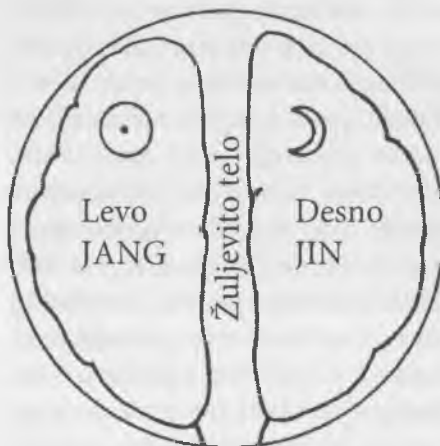
leva ruka

Lako je uvideti koliko bi *necelovit, neisceljen, nezdrav* bio čovek koji bi imao samo jednu od dve polovine mozga; pa ipak, uobičajena, naučno formirana slika sveta našeg doba upravo je isto tako *necelovita*, to jest nezdrava, jer to je slika sveta leve polovine mozga. Sa tog stanovišta, naravno, postoji samo ono što je racionalno, razumno, analitičko-konkretno, postoji samo kauzalitet i pojavni oblici zavisni od vremena. Pa ipak, jedna takva racionalna slika sveta predstavlja samo pola stvarnosti, jer to je način gledanja polovine svesti, to jest, polovine mozga. Svi oni sadržaji svesti koji se tako rado s visine nazivaju iracionalnim, nerazumnim, izmišljenim, okultnim i fantastičnim, samo su suprotni pol čovekove sposobnosti da posmatra svet. Koliko se obično različito vrednuju ta dva gledišta koja se međusobno dopunjuju, vidi se već po okolnosti da su prilikom istraživanja različitih sposobnosti dve polovine mozga – sposobnosti leve strane veoma brzo mogle da budu prepoznate i opisane, dok su smisao i funkcija desne hemisfere dugo odgonetani, jer se činilo da ona ne daje nikakve *razumne rezultate*. Priroda, međutim, očigledno znatno više ceni sposobnosti desne, nerazumne polovine mozga, jer se u opasnim situacijama koje ugrožavaju život dominacija automatski prenosi sa leve na desnu moždanu hemisferu, pošto se opasne situacije ne mogu na odgovarajući način savladati i rešiti analitičkim pristupom. Pri dominaciji desne hemisfere, zahvaljujući celovitom shvatanju situacije, ipak se nudi mogućnost da se u takvim prilikama postupi mirno i primereno. Na tom prebacivanju sa leve na desnu hemisferu počiva, uostalom, i od davnina poznati fenomen „čitav život mi je proleteo pred očima“. Nadomak smrti, čovek još jednom sagledava čitav svoj život, to jest još jednom doživljava sve situacije svog života – dobar primer onoga što smo prethodno nazvali *bezvremenošću* desne moždane hemisfere.

Prema našem mišljenju, smisao teorije o hemisferama leži u tome da nauka još nije u stanju da shvati koliko je jednostrana i polovična njena slika sveta i da baveći se desnom hemisferom nauči da vidi opravdanost i neophodnost i one druge, drugačije vrste gledanja na svet. Istovremeno bi na

Horizontalna topografija svesti

Vertikalna topografija svesti

tom primeru mogla da nauči i da zakon polarnosti shvata kao središnji zakon sveta, ali takav korak mahom ne uspeva zbog apsolutne nesposobnosti nauke za analogno mišljenje (desna polovina mozga).

Na ovom primeru još jednom bi trebalo da nam postane jasan zakon polarnosti: jedinstvo se u ljudskoj svesti polarno razdvaja. Dva pola se uzajamno dopunjuju (kompenzuju) i zato im je za postojanje potreban onaj suprotni pol. Polarnost sa sobom donosi nesposobnost da se oba aspekta jedinstvene celine posmatraju istovremeno, te nam tako nameće *uzastopnost*, odakle nastaju fenomeni „ritma“, „vremena“ i „prostora“. Ako polarizovana svest hoće jezički da opiše jedinstvo, ona to može samo uz pomoć paradoksa. Prednost koju nam polarnost daje jeste sposobnost spoznaje koja bez polarnosti nije moguća. Cilj i čežnja polarizovane svesti jeste da prevaziđe svoju vremenom uslovljenu *ne-celo-vitost* i da ponovo postane *cela*, to jest *isceljena, zdrava*.

Svaki put spasenja, to jest put posvećenosti, jeste put iz polarnosti u jedinstvo. Korak iz polarnosti u jedinstvo tako je radikalna, kvalitativna promena da je za polarizovanu svest težak, pa možda čak i sasvim nezamisliv. Svi metafizički sistemi, religije i ezoterijske škole podučavaju samo i isključivo o tom putu iz podvojenosti u jedinstvo. Već odatle nužno proizilazi da sva ta učenja nisu zainteresovana za „poboljšanje ovog sveta“, nego za „napuštanje ovog sveta“.

Upravo taj momenat predstavlja veliko polazište svih kritičara i protivnika tih učenja. Oni ukazuju na nepravdu i nevolje ovog sveta i metafizički orijentisanim učenjima prebacuju da se prema tim izazovima odnose nedruštveno i bez ljubavi, jer su zainteresovana samo za sopstveno, egoistično spasenje. Bežanje od sveta i nedovoljno angažovanje glavne su odrednice te kritike. Nažalost, kritičari nikada

ne odvajaju dovoljno vremena da neko učenje najpre u celini shvate pre nego što protiv njega počnu da se bore, te tako ishitreno mešaju sopstvene stavove s nekoliko pogrešno shvaćenih pojmova nekog drugog učenja, pa onda taj neskladni spoj nazivaju „kritikom“. Ti nesporazumi sežu vrlo daleko. Isus je podučavao samo o tom jedinom putu koji vodi iz podvojenosti u jedinstvo – a nisu ga u potpunosti shvatali čak ni njegovi sopstveni učenici (s izuzetkom Jovana). Isus je polarnost nazivao *ovaj svet*, a jedinstvo *carstvo nebesko*, to jest *dom moga Oca*, ili pak sasvim jednostavno *Otac*. Naglašavao je da *njegovo carstvo* nije od ovog sveta i učio je putu koji vodi do Oca. Pa ipak, sve njegove izjave uvek su najpre shvatane konkretno i materijalno i primenjivane su na ovaj svet. Jevanđelje po Jovanu iz poglavlja u poglavlje ukazuje na te nesporazume. Isus govori o hramu koji će za tri dana ponovo sagraditi – učenici su pritom mislili na Jerusalimski hram, ali on je mislio na svoje telo. Isus s Nikodimom govori o ponovnom rođenju u duhu, ali ovaj misli na rođenje deteta. Ženi na bunaru Isus priča o vodi života, a ona misli na vodu za piće. Takvih primera moglo bi se nabrojati koliko god hoćete, Isus i njegovi učenici imali su sasvim različita stanovišta. Isus pokušava da ljudski pogled skrene na značaj i važnost jedinstva, dok se njegovi slušaoci grčevito i uplašeno čvrsto drže polarizovanog sveta. Nije nam poznato da od Isusa potiče jedan jedini zahtev da se ovaj svet popravi i pretvori u raj – ali u svakoj rečenici on ljude pokušava da ohrabri da se odvaže na korak koji vodi spasenju, isceljenju, zdravlju.

Taj korak, međutim, uvek najpre izaziva strah, jer vodi i kroz užas i patnju. Svet se može prevazići samo time što ga čovek preuzima na sebe – patnja se može uništiti samo time što je čovek preuzima na sebe, jer je svet uvek i patnja.

Ezoterija ne uči ni bežanju od sveta, nego „prevazilaženju sveta“. Prevazilaženje sveta je, međutim, samo drugi izlaz za „prevazilaženje polarnosti“, koje je identično s napuštanjem svoga ja, ega, jer celovitost dostiže samo onaj ko više ne dozvoljava da ga njegovo ja odvaja od istinskog bivstvovanja. Stoga ima i izvesne ironije u tome kada se put čiji cilj predstavlja uništenje ega i stapanje sa svejedinstvom označava kao „egoistični put spasenja“. Ni motivacija takvih puteva spasenja ne leži u nadi u neki „bolji onostrani svet“, ili u „nagradi za patnje na ovom svetu“ („opijum za narod“), nego u uviđanju da ovaj konkretni svet u kojem živimo smisao dobija samo ako ima neku referentnu tačku koja leži van njega samog.

Uzmimo primer: ako osoba pohađa školu koja nema ni cilj ni diplomu, u kojoj se uči samo učenja radi, bez perspektive, bez kraja i bez cilja, to učenje samo po sebi postaje besmisleno. Škola i učenje dobijaju smisao tek onda ako postoji neka referentna tačka oslonca van same škole. Imati pred očima neku profesiju nije isto što i „bežanje od škole“, već naprotiv: tek taj cilj omogućava da se aktivno i smisaono posvetimo materiji koja se uči. Na isti način, i ovaj život i ovaj svet dobijaju sadržajnu dimenziju tek onda ako nam je cilj da ih prevaziđemo. Baš kao što i smisao stepeništa nije u tome da se na njemu ostane, nego da se ono iskoristi i time prevaziđe.

Gubljenjem te metafizičke referentne tačke život našeg doba je za veoma mnogo ljudi postao besmislen, jer se jedini smisao koji nam je preostao naziva *napretkom*. Ali napredak nema drugog cilja osim *još više napretka*. Na taj način se *put* pretvara u *trip*.

Za naše razumevanje bolesti i isceljenja važno je da razumemo šta isceljenje zapravo znači. Ako izgubimo iz vida da

isceljenje uvek znači približavanje zdravlju u smislu celovitosti, čovek pokušava da smisao isceljenja nađe u okviru polarnosti – a takav pokušaj je osuđen na neuspeh. Ako svoje dosadašnje shvatanje jedinstva, koje se uvek može postići samo kroz povezivanje suprotnosti, kroz „*coniunctio oppositorum*“, još jednom prenesemo na plan moždanih hemisfera, postaje jasno da se naš cilj prevazilaženja polarnosti na tom nivou poklapa s prestankom naizmenične dominacije dve polovina mozga. I na nivou mozga „ili/ili“ mora da postane „i-i“, „uzastopnost“ se mora preobraziti u „istovremenost“.

Ovde postaje uočljiv pravi značaj (*corpus callosum*), koje mora da postane toliko *propustljivo* da od „dva mozga“ postane jedan. Istovremeno raspolaganje mogućnostima obe moždane hemisfere predstavljalo bi telesni ekvivalent prosvetljenju. To je isti proces koji smo već opisali u našem horizontalnom modelu svesti: tek kada subjektivna površinska svest postane jedno s objektivnim nesvesnim, dostiže se celovitost.

Univerzalno znanje o tom koraku od polarnosti do jedinstva nalazimo neprestano, izraženo u bezbroj oblika. Spominje se već u kineskoj filozofiji taoizma, u kojoj se dve sile koje pokreću svetove nazivaju jang i jin. Hermetičari govore o sjedinjavanju Sunca i Meseca, ili pak o venčanju vatre i vode. Tajna spajanja suprotnosti dalje se izražava u paradoksalnim rečenicama kao što su: „Čvrsto mora postati tečno, a tečno mora postati čvrsto.“ Prastari simbol Hermesove palice (*caduceus*) svedoči o istoj zakonitosti. Dve zmije ovde predstavljaju polarne snage koje moraju da se sjedine u palici. Tu sliku ponovo nalazimo u indijskoj filozofiji, kao dve polarne energetske struje u ljudskom telu, nazvane ida (ženska) i pingala (muška), koje se poput zmija obavijaju oko središnjeg kanala šušumne. Ako jogiju pođe za rukom

da zmijsku snagu u tom središnjem kanalu povede navise, on doživljava stanje svesti jedinstva.

Kabalisti taj kontekst prikazuju s tri stuba drveta života, a dijalektičari to nazivaju „tezom“, „antitezom“ i „sintezom“. Svi ti sistemi, od kojih smo naveli samo nekoliko, nisu ni u kakvoj kauzalnoj (uzročno-posledičnoj) međusobnoj vezi, već svi predstavljaju izraz jednog središnjeg metafizičkog zakona koji bi hteli da izraze na različitim konkretnim ili simboličkim nivoima. Ovde nam nije stalo do nekog određenog sistema, nego do opažanja zakona polariteta i njegovog važenja na svim nivoima pojavnog sveta.

Polarnost naše svesti stalno nas stavlja pred dve mogućnosti delanja i prisiljava nas – ako nećemo da utonemo u apatiju – da se odlučimo. Uvek postoje dve mogućnosti – ali u svakom trenutku možemo da ostvarimo samo jednu od njih. Stoga sa svakim postupkom uvek ostaje neostvarena suprotna polarna mogućnost. Moramo da biramo i da odlučimo hoćemo li ostati kod kuće ili ćemo izaći – hoćemo li raditi ili nećemo – hoćemo li začeti decu ili koristiti kontracepciju – potraživati svoj novac ili zaboraviti na to – hoćemo li neprijatelja ubiti ili ga ostaviti u životu. Muka izbora prati nas na svakom koraku. Odluku nikako ne možemo da izbegnemo, jer „nedelanje“ već znači odluku protiv delanja, „neodlučivanje“ odluku protiv odlučivanja. Budući da moramo da se odlučimo, mi u najmanju ruku hoćemo da odlučimo *razumno* i *ispravno*, a za to su nam potrebna vrednosna merila. Kada te vrednosti jednom imamo, odluke postaju prilično jednostavne: rađamo decu *jer* to služi daljem opstanku čovečanstva – ubijamo neprijatelje *jer* oni ugrožavaju našu decu – jedemo mnogo povrća *jer* je to zdravo, a i gladnima dajemo nešto da pojedu *jer* to je moralno. Takav sistem prilično dobro funkcioniše i olakšava odluke – treba samo

uvek raditi ono što je dobro i ispravno. Nažalost, naš sistem vrednosti u skladu s kojim donosimo odluke stalno dovode u pitanje drugi ljudi, koji u nečemu donose suprotne odluke, a to takođe opravdavaju nekim sistemom vrednosti: neko odlučuje da neće imati decu *jer* na planeti već ima previše ljudi – neko neće da puca na neprijatelja *jer* su i neprijatelji ljudi – treći jede mnogo mesa *jer* je meso zdravo, a gladne pušta da gladuju *jer* im je to sudbina. Doduše, sigurno je da su vrednosna merila ovih drugih naprosto pogrešna – pa ipak nas i dalje ljuti što nemaju svi ista merila o tome šta je dobro i ispravno. I tako svako počinje ne samo da brani svoja vrednosna merila nego i da nastoji da u te vrednosti ubedi što više svojih bližnjih. Naposletku bismo, naravno, u sopstvene vrednosti morali da ubedimo *sve* ljude, jer tek tada bismo imali dobar, ispravan i celovit, to jest zdrav svet. Nažalost, svi tako misle! I tako je rat ispravnih mišljenja i dalje u punom jeku – a svi samo hoće da rade *ono što je ispravno*. Ali šta je ispravno? Šta je pogrešno? – Šta je dobro? – Šta je zlo? Mnogi pretenduju da to znaju – ali oni se međusobno ne slažu – i tako ponovo moramo da odlučimo kome ćemo verovati. To nas tera u očajanje.*

Jedini korak koji vodi iz te dileme jeste da *u-vidimo*** da u polarnosti ne postoji apsolutno, to jest objektivno dobro ili zlo, ispravno ili pogrešno. Svaka vrednosna procena uvek je subjektivna i zahteva neki referentni okvir, koji je takođe subjektivan. Svaka procena zavisi od stanovišta i gledišta posmatrača i stoga je iz njegovog ugla uvek ispravna. Svet se ne može podeliti na ono što bi zapravo smelo da bude, pa je stoga ispravno i dobro, i ono što zapravo ne bi smelo da bude, pa se protiv njega valja boriti i iskoremiti ga.

* *Z-dvoj-nost*, u nemačkom *Ver-zwei-flung*, *zwei* = dva. (Prim. prev.)

** Nem. *ein-sehen*, *ein* = jedan. (Prim. prev.)

Taj dualizam nepomirljivih suprotnosti između ispravnog i pogrešnog, dobra i zla, boga i đavola, ne vodi iz polarizovanosti, nego samo još dublje u nju.

Rešenje leži samo u trećem gledištu, po kojem su sve alternative, sve mogućnosti, oba pola svake polarnosti, jednako dobri i ispravni, to jest jednako loši i pogrešni, jer predstavljaju deo jedinstva i stoga imaju svoje pravo na postojanje, jer bez njih celina ne bi bila cela. Zbog toga smo kod zakona polarnosti toliko izričito ukazivali da jedan pol živi od postojanja drugog i da sâm uopšte nije sposoban da opstane. Baš kao što udah živi od izdaha, i dobro živi od zla, mir od rata, zdravlje od bolesti. Pa ipak, ljudi ne mogu da se odvrte od toga da uvek hoće da imaju samo jedan pol, dok se protiv onog drugog bore. Ali svako ko se bori protiv bilo kog pola ovog svemira bori se protiv svemira – jer svaki deo u sebi sadrži celinu (*pars pro toto*). U tom smislu Isus je rekao: „Što učinite najmanjem od moje braće, meni ste učinili!“ (*Matija*, 25, 40). Ta misao je sama po sebi teorijski jednostavna, ali u čoveku nailazi na duboko ukorenjen otpor, jer pretakanje u praksu taj put čini teškim. Ako je cilj jedinstvo, koje obuhvata nerazlučene suprotnosti, čovek nikako ne može da bude zdrav, to jest ceo, sve dok isključuje ma šta iz svoje svesti, ili dok od ma čega hoće da se odvoji i distancira. Svako „ja to nikada ne bih uradio!“ predstavlja najsigurniji put da se spreče potpunost i prosvetljenje. U ovom univerzumu nema ničeg neopravdanog, ali ima mnogo stvari čiju opravdanost pojedini ljudi još ne mogu da uvide. Svi čovekovi naponi zapravo služe samo jednom cilju: da naučimo da bolje sagledavamo ove veze i odnose – to nazivamo postati svesniji – a ne tome da stvari menjamo. Zapravo nema ama baš ničega što bi se moglo promeniti i popraviti – osim našeg sopstvenog načina posmatranja.

Čovek je već dugo zarobljen u iluziji da svojom aktivnošću, svojim delanjem, menja, formira i poboljšava svet. To verovanje je optička iluzija i počiva na projektovanju sopstvenih promena na spoljni svet. Ako, recimo, u većim vremenskim razmacima više puta pročitamo istu knjigu, njen sadržaj uvek ćemo shvatiti na nov način – u skladu sa svojim trenutnim nivoom razvoja. Kada u ovom slučaju ne bismo s takvom sigurnošću uviđali da se sama knjiga ne menja, lako bismo mogli da poverujemo u razvoj njenog sadržaja. S istom takvom zabludom čovek koristi pojmove „evolucija“ ili „razvoj“. On veruje da evolucija izrasta iz procesa i zahvata, a ne vidi da evolucija predstavlja samo nastavak jednog već postojećeg modela. Evolucija ne stvara ništa novo, već samo omogućava da se, korak po korak, postane svestan onoga što uvek postoji. Čitanje knjige je dobar primer i za to: sadržaj i radnja neke knjige uvek su prisutni *istovremeno*, ali čitalac može da ih usvoji samo *uzastopno*, kroz proces čitanja. Čitanje knjige čini da sadržaj korak po korak nastaje u čitaocu, mada taj sadržaj kao knjiga može postojati već stolicima. Sadržaj knjige ne nastaje zahvaljujući čitaocu, nego čitalac usvaja model koji već postoji, prateći ga postepeno i kroz vremenski uslovljen proces.

Ni svet se ne menja, već samo ljudi sukcesivno usvajaju različite slojeve i aspekte sveta. Mudrost, potpunost, svest znače: biti u stanju da se sve što postoji spozna i posmatra u svom važenju i ravnoteži. Biti u stanju da se prepozna red za posmatrača znači biti u redu. Iluzija promena nastaje kroz polarnost, koja istovremenost razlaže u uzastopnost, a svako i-i u neko ili-ili. Stoga istočne filozofije svet polarnosti nazivaju „iluzijom“ ili „majom“ (obmanom) i od čoveka zahtevaju da teži spoznaji i oslobođenju, pre svega stoga da bi ovaj svet pojavnih oblika razotkrio kao iluziju i da bi

spoznao da on u stvarnosti ne postoji. Ali koraci koji vode ka toj spoznaji („buđenju“) moraju da se načine u ovom, polarnom svetu. Ako polarnost sprečava jedinstvo u njegovoj istovremenosti, ono se zaobilaznim putem, kroz vreme, direktno ponovo uspostavlja, tako što se svaki pol uravnotežuje time što za njim sledi njemu suprotni pol. Taj zakon nazivamo principom komplementarnosti. Kao što izdah prisiljava na udah, buđenje smenjuje san, i obratno, tako i svako ostvarivanje jednog pola nužno izaziva manifestaciju suprotnog pola. Zakon komplementarnosti brine o tome da ravnoteža polova ostane sačuvana, nezavisno od toga šta ljudi rade ili ne rade. Zakon komplementarnosti vodi računa da sve promene u svom zbiru daju nepromenljivost. Mi čvrsto verujemo da se tokom vremena veoma mnogo toga promenilo, i to uverenja nas sprečava da vidimo da vreme rađa samo ponavljanje istog modela. Tokom vremena se, doduše, menjaju forme, ali sadržaji uvek ostaju isti.

Ako naučimo da više ne dopuštamo da nam pogled odvrćaju forme, koje se neprestano menjaju, iz toka istorije se, kao i iz lične biografije, može odstraniti vreme i videće se da se sva ta zbivanja koja se razvijaju tokom vremena svode na *jedan* model. Vreme ono što jeste preobražava u procese i događaje – a ako otklonimo vreme, ponovo postaje vidljivo ono suštinsko, što je stajalo u pozadini tih formi i zgusnulo se u njih. (U ovom odnosu koji se ne može baš lako razumeti leži polazište reinkarnacione terapije.)

Za naša dalja razmišljanja važno je da se shvati duboka uzajamna povezanost dva pola i nemogućnost da se jedan pol zadrži, a da se onaj drugi ukloni s ovog sveta. Većina ljudskih aktivnosti služi, međutim, upravo tom nemogućem cilju: čovek hoće da ima zdravlje i bori se protiv bolesti, hoće da sačuva mir i stoga da ukine rat, hoće da živi i da

prevaziđe smrt. Zaista je upečatljivo koliko malo su hiljade godina bezuspešnih napora uticale na čoveka da posumnja u taj svoj koncept. Ako pokušavamo da jednostrano hranimo jedan od polova, time neprimetno proporcionalno narasta i onaj suprotni. Upravo medicina predstavlja dobar primer za to: dok se sve više čini za zdravlje, istovremeno u istoj meri narasta i bolest.

Ako ovom problemu hoćemo da pristupimo s novom širinom gledišta, neophodno je da naučimo da gledamo polarno. Moramo da naučimo da prilikom svakog posmatranja istovremeno vidimo i suprotni pol. Naš unutrašnji pogled mora da osciluje kako bi od jednostranosti dospeo do *jedinstvenog uvida*. Mada se taj oscilujući polarni vido-krug ne može lako izraziti jezikom, u literaturi koja se bavi mudročću ipak oduvek postoje tekstovi koji su tu fundamentalnu zakonitost pretočili u odgovarajući jezički oblik. Po kratkoći i preciznosti tu je neprevaziden Lao Ce, koji u drugom stihu *Tao te kinga* kaže:

„Onaj ko kaže: lepo,
istovremeno stvara ne-lepo.
Onaj ko kaže: dobro,
istovremeno stvara ne-dobro.
Postojanje uslovljava – nepostojanje,
složeno uslovljava – jednostavno,
visoko uslovljava – nisko,
glasno uslovljava – tiho,
uslovljeno uslovljava – neuslovljeno,
sada uslovljava – nekad davno
Stoga probuđeni
deluje ne delujući,
govori ne govoreći.

On sve stvari nosi u sebi
spojene u jedinstvo.
On stvara, ali ništa ne poseduje,
on upotpunjuje život
ne polažući pravo na uspeh.
Pošto ni na šta ne polaže pravo,
nikad ne trpi gubitak.“

3.

Senka

Sve što je stvoreno postoji u tebi, a sve što je u tebi postoji i u onom stvorenom. Nema nikakve granice između tebe i predmeta koji ti je sasvim blizu, kao što nema ni udaljenosti između tebe i vrlo udaljenog predmeta. Sve stvari, najmanje i najveće, najniže i najviše, prisutne su u tebi i jednako su važne. Jedan jedini atom sadrži sve elemente zemlje. Jedan jedini pokret duha sadrži sve zakone života. U jednoj jedinoj kapi vode nalazi se tajna beskrajnog okeana. Jedan jedini pojavni oblik tebe samog sadrži sve pojavne oblike života u celini.

Halil Džubran

Čovek kaže „ja“, pod tim podrazumeva mnoštvo različitih identifikacija: „Ja sam čovek, muškarac, Nemač, otac porodice, profesor. Ja sam aktivan, dinamičan, tolerantan, marljiv, ljubitelj životinja, protivnik rata, ljubitelj čaja, kuvar iz hobija itd.“ Takvim identifikacijama prethodile su u nekom trenutku odluke, kojima je uvek činjen izbor između dve mogućnosti, pri čemu je jedan pol integrisan u

identifikaciju, dok je drugi pol isključen. Tako identifikacija „ja sam aktivan i vredan“ istovremeno isključuje identifikaciju „ja sam pasivan i lenj“. Iz identifikacije uglavnom veoma brzo nastaje i vrednosni sud: „Treba biti aktivan i vredan – nije dobro ako je neko pasivan i lenj.“ Nezavisno od toga koliko dalekosežno pokušavamo da takvo mišljenje potkrepimo argumentima i teorijama, sama procena ostaje subjektivno uverljiva.

Objektivno gledano, to je samo *jedna* mogućnost gledanja na stvari – i to veoma proizvoljna. Šta bismo mislili o crvenoj ruži koja glasno proklamuje: „Dobro je i ispravno imati crven cvet, a pogrešno i opasno cvetati plavim cvetovima.“ Odbijanje ma kakve manifestacije uvek predstavlja znak nedostatka identifikacije s njom (...pa zato ljubičica ne odbija da ima plave cvetove!).

Zbog toga svaka identifikacija koja počiva na nekoj odluci zatvara vrata pred jednim od suprotnih polova. Sve ono što *nećemo* da vidimo, sve ono što *nećemo* da postoji, sve ono što *nećemo* da volimo, sve ono što *nećemo* da pustimo u našu identifikaciju čini, međutim, našu senku. A odbijanje polovine sveukupnih mogućnosti ni u kojem slučaju, naime, ne čini da one iščeznu, već ih samo proteruje iz domena identifikacije našeg ja, ili iz površinskog sloja svesti.

To „ne“ je, doduše, proteralo jedan pol iz našeg vidokruga, ali nije ukinulo i njegovo prisustvo. Odbijeni pol otad nastavlja da živi u senci naše svesti. Kao što mala deca veruju da mogu postati nevidljiva ako zatvore oči, i odrasli ljudi veruju da se možemo osloboditi jedne polovine stvarnosti time što u nju *nećemo* gledati. Tako se jednom polu (na primer marljivosti) dopušta da stupi u svetlosni zrak svesti, dok suprotni pol (lenjost) mora da ostane u mraku da ga ne bismo videli. Ako nešto *ne vidi*, čovek brzo

zaključuje da toga i *nema* pa veruje da je moguće da jedno postoji bez drugog.

Kao senku (pojam potiče od K. G. Junga) označavamo, dakle, zbir svih odbijenih domena stvarnosti koje neko kod samog sebe ne vidi, ili neće da vidi, i kojih je zbog toga nesvestan. Senka predstavlja najveću opasnost za čoveka, jer je ima, a ne poznaje je i ne zna za nju. Senka dovodi do toga da se sve čovekove namere i naponi naposljetku izokrenu u svoju suprotnost. Sve manifestacije koje proizilaze iz vlastite senke čovek projektuje na neko anonimno zlo u svetu, jer se boji da pravi izvor *zla* i *nevolje** ne nađe kod sebe samog. Sve što neko zapravo neće i ne voli potiče iz njegove sopstvene senke – jer ona je zbir svega što on neće da ima. Samo što to odbijanje da se suoči s jednim delom stvarnosti i da se on živi ne dovodi do očekivanog uspeha. Štaviše, ti odbačeni domeni stvarnosti prisiljavaju čoveka da se njima naročito intenzivno pozabavi. A to se uglavnom događa zaobilaznim putem, preko projekcija, jer ako smo neki određeni princip odbili i potisnuli u sebi, on neprestano izaziva strah i odbijanje ako na njega ponovo naiđemo u takozvanom *spoljnom svetu*.

Da bismo mogli da razumemo te odnose, važno je da se još jednom podsetimo da pod „principima“ podrazumevamo arhetipske domene postojanja, koji mogu da se manifestuju u ogromnom mnoštvu konkretnih formi. Svaka konkretna manifestacija tada je formalni predstavnik istog sadržajnog principa. Uzmimo jedan primer: množenje je princip. Taj apstraktni princip možemo naći u najrazličitijim formalnim manifestacijama (3 puta 4, 8 puta 7, 49 puta 348 itd.). Te spolja različite forme ispoljavanja, međutim, sve predstavljaju isti princip „množenja“. Dalje bi trebalo

* Nem.: *Unheil*, doslovno: *nezdravlje, necelovitost*. (Prim. prev.)

da nam bude jasno da je spoljni princip izgrađen u skladu s istim arhetipskim principima kao i unutrašnji svet. Zakon rezonance tvrdi da možemo doći u kontakt samo s onim sa čime smo u rezonanci (to jest, kako se u žargonu kaže, „na istoj talasnoj dužini“). Ovo razmišljanje, koje je opširnije izneto u knjizi *Sudbina kao šansa*, svodi se na identičnost spoljnog i unutrašnjeg sveta. U hermetičkoj filozofiji ta jednakost spoljnog i unutrašnjeg sveta, to jest čoveka i kosmosa, izražava se rečima: mikrokosmos = makrokosmos. (U drugom delu ove knjige ta problematika će još jednom biti razmotrena iz drugog ugla, u poglavlju o čulnim organima.)

Projekcija, dakle, znači da od jedne polovine principa pravimo nešto *spoljno* jer nećemo da je prihvatimo kao *unutrašnje*. Na početku smo već rekli da je *ja* odgovorno za izdvajanje i razgraničavanje od zbira celokupnog postojanja. *Ja* stvara *ti*, koje se doživljava kao *spoljno*. Ali ako se senka sastoji od svih principa koje *ja* nije htelo da integriše u sebe, *senka* i *spoljno* su u krajnjoj liniji istovetni. Mi svoju senku uvek doživljavamo kao nešto *spoljno* – jer ako bismo je videli u sebi i kod sebe, to više ne bi bila senka. Protiv tih odbačenih principa, koji nam sad prividno dolaze spolja, mi se u spoljnom svetu borimo jednako kao što smo to činili i u sebi samima. Nastavljamo pokušaj da sa lica zemlje uklonimo sve oblasti koje smo ocenili kao negativne. Ali budući da je to nemoguće – zbog zakona polarnosti – taj pokušaj postaje trajna preokupacija koja nam jamči da ćemo se posebno intenzivno baviti odbačenim delom realnosti.

U tome leži jedna ironična zakonitost koju niko ne može da izbegne: čovek se najviše bavi onim što neće. Pritom se toliko približava principu koji odbija da najzad i sam počinje da ga živi! Ove dve poslednje rečenice isplati se zauvek zapamtiti. Odbijanje ma kojeg principa sa sigurnošću dovodi

do toga da onaj ko to čini i sam počinje da živi taj princip. To je zakon koji dovodi do toga da deca kasnije u životu usvoje upravo način ponašanja koji su toliko mrzela kod svojih roditelja, da protivnici rata s vremenom postanu militantni, moralisti razvratni, a apostoli zdravlja teško bolesni.

Ne treba prevideti ni da odbijanje i borba u krajnjoj liniji znače okretanje nečemu i bavljenje njime. U istom smislu, i strogo izbegavanje nekog domena u stvarnosti svodi se na to da čovek s njim ima problem. Zanimljive i važne oblasti za čoveka upravo su one protiv kojih se bori i koje izbegava – jer nedostaju njegovoj svesti i čine ga necelovitim, nezdravim. Čoveku mogu spolja da smetaju samo principi koje kod sebe nije integrisao.

Na ovom mestu treba razjasniti da u stvarnosti ne postoji okruženje koje nas obeležava, formira, utiče na nas ili nas čini bolesnim – okruženje se ponaša poput ogledala u kojem uvek vidimo samo sebe – doduše, i svoju senku, za koju smo kod sebe slepi. Isto kao što gledajući svoje fizičko telo možemo da vidimo samo njegov mali deo, dok mnogo toga ne vidimo (boju očiju, lice, leđa itd.), nego nam je da bismo ga posmatrali potreban odraz u ogledalu, mi smo delimično slepi i za svoju psihu, a deo kojeg nismo svesni (senku) možemo videti samo preko projekcije i odraza u takozvanoj okolini ili spoljnom svetu. Za spoznaju je neophodna polarnost.

To ogledanje u ogledalu, međutim, koristi samo onome ko sebe u ogledalu može i da prepozna – u suprotnom se pretvara u iluziju. Onaj ko u ogledalu posmatra svoje plave oči – ali ne zna da su to što vidi *njegove* sopstvene oči, požnjeće obmanu umesto spoznaje. Onaj ko živi u ovom svetu, ali ne spoznaje da je sve što opaža i doživljava on sam, upliće se u obmanu i iluziju. Priznajemo, ta obmana deluje

neverovatno istinski i stvarno (...neki čak kažu i da se *može dokazati*) – ali ipak ne treba zaboraviti: i san deluje jednako istinski i stvarno, sve dok se nalazimo u njemu. Da bi san mogao da spozna kao san, čovek najpre mora da se probudi. To važi i za veliki san našeg postojanja. Da bismo prozreli iluziju, najpre moramo da se probudimo.

Naša senka nam uliva strah. Nije ni čudo – ipak se sastoji isključivo od svih onih delova stvarnosti koje smo odgurnuli što dalje od sebe, koje najmanje volimo ili bismo ponajmanje hteli da ih imamo u sebi. Senka je zbir svega onoga za šta smo najdublje uvereni da treba da bude uklonjeno sa ovog sveta kako bi on bio dobar, celovit, zdrav. Pa ipak, upravo je suprotno: senka sadrži sve ono što svetu – našem svetu – nedostaje da bi bio zdrav i celovit. Senka nas čini bolesnim, to jest neisceljenim, jer nam nedostaje da bismo bili celi.

U priči o Svetom gralu radi se upravo o tom problemu. Kralj Amfortas je bolestan – ranjen kopljem zlog čarobnjaka Klingsora, ili, u drugim verzijama, nekog paganskog protivnika, ili čak nevidljivog neprijatelja. Sve te figure su nedvosmisleni simboli Amfortasove senke – protivnika koji mu je nevidljiv. Njegova senka ga povređuje, a on ne može da ozdravi sopstvenom snagom, ne može više da se isceli, jer se ne usuđuje da se upita o pravim uzrocima svoje rane. To neophodno pitanje bilo bi, međutim, pitanje o prirodi zla. Pošto ne želi da se upusti u taj sukob, njegova rana ne može da se zatvori. On čeka spasioca koji će imati hrabrosti da postavi isceljujuće pitanje. Parsifal je dorastao tom zadatku, jer on ide, kao što mu i ime govori, posred srede – kroz samo središte polarnosti dobra i zla, i na taj način stiče legitimnost da postavi iskupljujuće, isceljujuće pitanje: „Šta ti fali, čiča?“ Odgovor je uvek isti, kako kod Amfortasa tako i kod svakog drugog bolesnika: „Tvoja senka!“ Već i samo pitanje o zlu,

o mračnim oblastima u čoveku, imalo je tokom naše istorije isceljujuće dejstvo. Parsifal se na svom putu hrabro suočava sa svojom senkom i silazi u mračne dubine svoje duše – sve dok ne prokune Boga. Onaj ko se ne boji tog puta u tamu konačno postaje pravi nosilac isceljenja, izbavitelj. Stoga svi mitski junaci moraju da se suoče s čudovištima, zmajevima, demonima i samim paklom – ako hoće da budu celi i sposobni da iscele.

Senka čini bolesnim – a susret sa senkom zdravim! To je ključ za razumevanje bolesti i lečenja. Simptom je uvek deo senke koji je potonuo u materijalno. U simptomu se manifestuje ono što čoveku nedostaje. U simptomu čovek živi ono što nije hteo da živi u svojoj svesti. Zaobilaznim putem, preko tela, simptom ponovo čini čoveka celim. To je princip komplementarnosti, koji vodi računa da se u krajnjoj liniji ne izgubi celina. Ako osoba odbija da neki princip živi u svojoj svesti, taj princip tone u njeno telo i tu se javlja kao simptom. To čoveka prisiljava da prezreni princip ipak živi i ostvari. Na taj način simptom isceljuje čoveka – i telesna je zamena onoga što nedostaje duši.

Sada ćemo na novi način shvatiti staru igru pitanja i odgovora: „Šta vam fali?“ i: „Imam ovaj simptom.“ Simptom zaista pokazuje šta pacijentu fali, jer simptom je sam princip koji nedostaje, materijalizovan i vidljiv u telu. Stoga nije nikakvo čudo što svoje simptome toliko ne volimo. Oni nas, naime, prisiljavaju na ostvarivanje upravo onih principa koje ne bismo hteli da živimo. I tako nastavljamo svoju borbu protiv simptoma – ne koristeći ponuđenu šansu da simptom iskoristimo da se iscelimo. Upravo bismo u simptomu mogli da naučimo da spoznamo sebe, mogli bismo da sagledamo one strane svoje duše koje inače nikada ne bismo otkrili, jer leže u senci. Naše telo je ogledalo duše – pokazuje nam i

ono što duša ne može da spozna bez protivljenja. Ali kakva je korist i od najboljeg ogledala, ako ne shvatamo da se to što u njemu vidimo odnosi na nas? Ova knjiga ima nameru da nam pomogne da naučimo način gledanja koji nam je potreban da bismo u simptomima otkrili sebe same.

Senka čini čoveka neiskrenim. Čovek uvek misli da je samo ono sa čim se poistovećuje, ili da je samo onakav kakvim sam sebe vidi. Takvu procenu sebe zovemo neiskrenom. Pritom uvek mislimo na neiskrenost prema samome sebi (a ne na bilo kakve laži ili prevare u odnosu na druge ljude). Sve obmane ovog sveta bezazlene su u poređenju s tim kako čovek čitavog svog života laže sam sebe. Poštenje prema sebi samom spada u najteže zahteve koje možemo sebi da postavimo. Stoga su još od davnina samospoznaju smatrali najvažnijim i najtežim zadatkom samo oni koji tragaju za istinom. Samospoznaja znači naći sebe, a ne svoje ja, jer ovo „sebe“, to sopstvo, obuhvata sve, dok ja svojim ograničenjima neprestano sprečava spoznaju te celine, tog sopstva. Za onog ko se trudi da prema sebi bude pošteniji, bolest, međutim, može da postane velika pomoć na putu. Jer bolest čini ljude iskrenim! U simptomu bolesti jasno i vidljivo živimo ono što u svojoj psihi hoćemo da potisnemo i sakrijemo.

Većina ljudi ima teškoća da o svojim problemima (ako ih uopšte prepoznaju) govori slobodno i otvoreno – ali o svojim simptomima ljudi svakome opširno pričaju. To je, međutim, najtačnija i najpreciznija informacija koju o sebi mogu da daju. Bolest čini iskrenim i bespoštedno otkriva skrivene ponore duše. Ta (neželjena) iskrenost verovatno je i osnova simpatije i naklonosti koju osećamo prema bolesniku. Iskrenost ga čini simpatičnim – jer u bolesti čovek postaje stvaran. Bolest kompenzuje sve jednostranosti i vraća nas

nazad u središte. Tu iznenada nestaje mnogo naduvanih igara ega i težnji ka moći – namah se uništava mnogo iluzija, a utabani životni putevi iznenada bivaju dovedeni u pitanje. Iskrenost ima sopstvenu lepotu, od koje nešto postaje vidljivo kod bolesnika.

Da rezimiramo: čovek kao mikrokosmos predstavlja odraz univerzuma i u svojoj svesti latentno sadrži zbir svih principa postojanja. Čovekov put kroz polarnosti zahteva od njega da te principe, u njemu latentno prisutne, ostvari ispravnim delanjem, kako bi ih na taj način, korak po korak, postao svestan. Za spoznaju je, međutim, potrebna polarlost, a ona sa svoje strane čoveka prisiljava da stalno donosi odluke. Svaka odluka razlaže polarnost na jedan prihvatljiv deo i jedan odbačeni pol. Prihvatljivi deo pretvara se u ponašanje i time svesno integriše. Odbačeni pol dospeva u senku i iznuđuje našu dalju pažnju, time što nam se vraća, naizgled spolja. Specifičan i čest oblik tog opšteg zakona predstavlja bolest. Tu jedan deo senke pada u telesnost i otevljuje se kao simptom. Taj simptom nas preko tela prisiljava da ipak ostvarimo princip koji ne živimo dobrovoljno, i time čoveka ponovo dovodi u ravnotežu. Simptom predstavlja somatsko zgušnjavanje onoga što nam nedostaje u svesti. Simptom čini čoveka iskrenim, jer potisnute sadržaje čini vidljivim.

4.

Dobro i zlo

Imanentna božanstvenost obuhvata sve svetove, sva stvorenja, dobra i zla. I ona je istinsko jedinstvo. Kako onda u sebi može da nosi suprotnost dobra i zla? Ali to zapravo nije nikakva suprotnost, jer zlo je prestolje dobra.

Bal Šem Tov

Neminovno se približavamo temi koja ne samo što spada u najteže teme čovečanstva nego je i naročito podložna nesporazumima. Veoma je opasno ako od slike sveta koja nam je ovde predočena tek tu i tamo uzmemo neki princip ili neki isečak, kako bismo ih pomešali sa sadržajem neke druge slike sveta. Upravo shvatanje dobra i zla, kao što nam je poznato, u ljudima izaziva naročito duboke strahove, koji lako mogu emotivno da zamagle razum i sposobnost spoznaje. Uprkos svim opasnostima, ipak ćemo se odvažiti da postavimo pitanje o prirodi zla, koje je Amfortas izbegavao. Naime, ako smo u bolesti otkrili delovanje senke, ono u krajnjoj liniji svoje postojanje može da zahvali ljudskom razlikovanju dobra i zla, ispravnog i pogrešnog.

Senka sadrži sve ono što je čovek spoznao kao *zlo* – pa time i sama senka mora da bude *zla*. Stoga izgleda ne samo opravdano nego i etički i moralno neophodno da se protiv senke, gde god se ispoljavala, bori i da se nastoji da se ona uništi. I tu čovečanstvo dopušta da logikom privida bude fascinirano do te mere da ne primećuje da njegov plemeniti cilj propada naprosto stoga što *zlo* nije moguće iskoreniti. Zato se svakako isplati da se temom „dobra i zla“ pozabavimo još jednom, iz jednog možda pomalo neuobičajenog ugla.

Sva naša razmišljanja o zakonima polarnosti svode se na zaključak da su dobro i zlo dva aspekta jedne te iste celine i da su stoga u svom postojanju uzajamno zavisni. Dobro živi od zla, a zlo od dobra – onaj ko namerno hrani dobro, nesvesno hrani i zlo. Takve formulacije mogu na prvi pogled nekom da zvuče i zastrašujuće, ali ispravnost tih konstatacija teško da se može praktično i teorijski osporiti.

Stav prema dobru i zlu u našoj kulturi veoma snažno je obeležen hrišćanstvom, to jest učenjima hrišćanske teologije – što važi i za krugove koji smatraju da su slobodni od religijskih veza. Zbog toga bismo želeli da se vratimo verskim slikama i predstavama, kako bismo mogli da razumemo njihovo shvatanje dobra i zla. Pritom nam nije namera da iz biblijskih slika *izvedemo* ma kakve teorije ili procene, već je stvar prosto u tome što su mitološke priče i slike naročito prikladne za lakše razumevanje teških metafizičkih problema. Poslužićemo se jednom pričom iz Biblije, što i nije neophodno, ali proističe iz našeg kulturnog stanovišta. Uz to ide i činjenica da ćemo time istovremeno naići i na onu tačku nesporazuma u kojoj shvatanja dobra i zla, istovetna kod svih religija, dobijaju svoju preformulaciju tipičnu za hrišćansku teologiju.

Za problem kojim se bavimo značenjima je naročito bogata starozavetna priča o padu u greh. Podsetimo se: u

Drugoj knjizi postanka priča se kako je prvi – androgini – čovek Adam smešten u rajski vrt, u kojem je, uz carstvo prirode, zatekao pre svega dva naročita drveta: drvo života i drvo spoznaje dobra i zla. Za dalje razumevanje te mitološke priče važno je imati u vidu da Adam nije muškarac, nego androgino biće. On je celovit čovek, koji još ne podleže polarnosti, još nije podeljen na par suprotnosti. On je još jedno sa svime – a to kosmičko stanje svesti opisuje se slikom raja. Mada čovek Adam i dalje živi u jedinstvu svesti, tema polarnosti je kroz dva drveta već nagoveštena. Tema podeljenosti je u priči o stvaranju prisutna od samog početka, jer se i samo stvaranje odvija kroz podelu i podvajanje. Već prvi izveštaj o stvaranju govori samo o polarnostima: svetlost–tama, voda–kopno, Sunce–Mesec itd. Samo o čoveku doznajemo da beše stvoren „kao muško i žensko“. Tokom pripovedanja tema polarnosti se, međutim, sve više zgušnjava. Tako se događa i da Adam razvije želju da jedan deo svog bića ospolji i da ga učini formalno samostalnim. Takav korak neminovno već znači gubitak svesnosti, što naša priča opisuje ukazivanjem da je pao u san. Bog od celog i zdravog Adama uzima jednu stranu i od toga pravi nešto samostalno.

Reč koju Martin Luter* prevodi kao „rebro“, u hebrejskom originalnom tekstu je *tselah* = strana. Ona je srodna s reči *tsel* = senka. Ceo, zdrav i celovit čovek biva razložen i podeljen na dva aspekta koji se mogu formalno razlikovati, nazvana *muškarac* i *žena*. Pa ipak, ta podela i dalje ne seže u potpunosti u čovekovu svest, jer oni svoju razliku još ne spoznaju, nego i dalje borave u celovitosti raja. Ta formalna podela je, međutim, preduslov za došaptavanje zmije, koja ženi, čovekovom prijemčivom delu, obećava da će im jedenje

* I Vuk Karadžić, na osnovu Luterovog prevoda. (Prim. prev.)

plodova s drveta znanja podariti sposobnost razlikovanja dobra i zla, dakle, sposobnost spoznaje.

Zmija drži svoje obećanje. Ljudi počinju da vide polarnosti i spoznaju dobro i zlo, razliku između muškarca i žene. Tim korakom oni gube jedinstvo (kosmičku svest), a dobijaju polarnost (sposobnost spoznaje). Tako su prisiljeni da napuste raj, vrt jedinstva, i bačeni su u polarni svet materijalnih formi.

To je istorija pada u greh. U tom „padu“ čovek pada iz jedinstva u polarnost. Mitologije svih naroda i svih doba znaju za tu središnju temu ljudske egzistencije i zaodevaju je različitim slikama. Čovekov greh sastoji se u *izdvajanju* od *jedinstva*. Reči *greh* (*Sünde*) i *izdvajanje* (*Sonderung*) u nemačkom jeziku su srodne. U grčkom jeziku još preciznije se pokazuje pravo značenje reči greh. „Greh“ se kaže *hamartama*, dok odgovarajući glagol *hamartanein* znači „promašiti tačku“, „ne pogoditi cilj“, „grešiti“. *Greh* je ovde, dakle, nesposobnost da se pogodi tačka – koja je upravo i simbol jedinstva, koje čoveku počinje da izgleda nedostižno i nezamislivo, jer tačka nema ni prostor ni dimenzije. Polarizovana svest ne može da pogodi tačku, jedinstvo – i to je greh. Biti grešan je druga reč za *biti polaran*. Time postaje razumljiviji i hrišćanski pojam naslednog, „praroditeljskog greha“.

Čovek se zatiče s polarizovanom svešću – kao grešan. Za to nema nikakvog razloga u kauzalnom smislu. Ta polarnost prisiljava ga da ide putem koji vodi kroz suprotnosti, dok sve ne nauči i sve ne integriše, kako bismo ponovo postali „savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski“ (*Matej*, 5, 48). Put kroz polarnosti, međutim, uvek uključuje i grešnost. „Praroditeljski greh“ naročito jasno ukazuje na to da greh nema ništa s čovekovim konkretnim ponašanjem. Od najvećeg značaja je da se to primi k znanju, jer tokom istorije

crkva je iskrivila pojam grešnosti i čoveka ubedila da je greh činjenje zla i da se to može izbeći *dobrim i ispravnim* postupanjem. Greh, međutim, nije jedan pol unutar polarnosti, nego sama polarnost. Greh se stoga ne može izbeći – *svako* ljudsko postupanje je grešno.

Tu poruku, i dalje sasvim nepatvorenu, nalazimo u grčkoj tragediji, čija je središnja tema da čovek, doduše, stalno mora da se odlučuje između dve mogućnosti, ali da će nezavisno od svoje odluke uvek biti kriv. Za istoriju hrišćanstva istinski kobno je postalo upravo to teološko pogrešno shvatanje greha. Stalno nastojanje vernika da ne počine greh i izbegavaju zlo dovelo je do potiskivanja određenih domena klasifikovanih kao *zlo*, a tako i do moćnog stvaranja senke.

Ta senka je odgovorna što je hrišćanstvo postalo jedna od najnetolerantnijih religija, zaslužna za inkviziciju, progone veštica i genocid. Pol koji se ne živi uvek se ostvaruje – a plemenite duše najčešće sustiže upravo onda kad ne računaju s njim.

Polarizovanje „dobra“ i „zla“ kao suprotnosti u hrišćanstvu dovelo je do svojevrsnog – za druge religije netipičnog – suprotstavljanja Boga i Đavola kao predstavnika dobra i zla. Time što je Đavo učinjen božjim protivnikom, Bog je neprimetno uvučen u polarnost, ali on time gubi svoju isceljujuću moć. Bog je jedinstvo koje u sebi nerazlučeno objedinjuje sve polarnosti – pa stoga, podrazumeva se, i „dobro“ i „zlo“ – dok Đavo, nasuprot tome, predstavlja polarnost, gospodara podvojenosti, ili, kako je Isus govorio, „gospodara ovoga sveta“. Stoga je Đavo, kao punopravni gospodar polarnosti, uvek opremljen simbolima rascepa ili podvojenosti: rogovi, kopita, trozubac, pentagrami s dva kraka okrenuta nagore itd. U ovoj terminologiji to znači da je polarni svet đavolski, to jest grešan. Ne postoji mogućnost

da se on promeni – pa zato svi učitelji uče da polarni svet treba napustiti.

Tu nailazimo na duboku razliku između religije i socijalnog rada. Prava religija još nikad nije pokušala da od ovog sveta načini raj, već uči putu koji iz ovog sveta vodi u jedinstvo. Istinska filozofija zna da u polarnom svetu čovek ne može da ostvari samo jedan pol – na ovom svetu sve radosti moraju biti uravnotežene jednakom količinom patnje. U tom smislu je, recimo, i nauka „đavolska“, jer se zalaže za proširenje polarnosti i pothranjuje mnogostrukost. Svaka funkcionalna primena ljudskih mogućnosti uvek u sebi ima nečeg đavolskog, jer ta primena vezuje energiju za polarnost i koči prelazak u jedinstvo. To je i sadržaj Isusovog iskušenja u pustinji. Đavo zapravo Isusa *samo* poziva da svoje mogućnosti upotrebi za ostvarivanje neškodljivih, pa čak i korisnih promena. Stoga treba primetiti da, ako ovde nešto označavamo kao „đavolsko“, mi to ni u kojem slučaju ne osuđujemo, nego samo želimo čitaoca da naviknemo da se pojmovi kao što su *greh*, *krivica*, *Đavo* – naprosto odnose na polarnost, pa time tako može da se okarakterise sve što u njoj učestvuje. Što god čovek činio – biće kriv, to jest grešan. Važno je da nauči da s tom krivicom živi – jer inače će biti neiskren prema sebi. Iskupljenje od greha je dostizanje jedinstva – ali to nije moguće onome ko pokušava da izbegne jednu polovinu stvarnosti. To je ono što čini toliko teškim put koji vodi spasenju – čovek mora da prođe kroz krivicu.

U jevanđeljima se neprestano prikazuje taj stari nesporazum oko greha: fariseji zastupaju crkveno mišljenje da se spasenje duše može dostići poštovanjem zapovesti i izbegavanjem zla. Isus ih razobličava rečima: „Ko je od vas bez greha neka se prvi baci kamenom“ (*Jovan*, 8, 7). U Besedi na gori on nadilazi i relativizuje Mojsijev zakon, koji

je takođe bio izobličen doslovnim shvatanjem, ukazujući da već i misao ima istu težinu kao i spoljno ostvarenje. Ne treba prevideti da ovim tumačenjem u Besedi na gori božje zapovesti nisu pooštrene, nego je samo razobličena iluzija da se u polarnosti greh može izbeći. To čisto učenje je, međutim, već i pre dve hiljade godina bilo toliko odbojno i izazivalo je toliki gnev da su pokušali da ga uklone sa ovog sveta. Istina ostaje stvar koja ljuti, iz čijih god usta poticala. Ona prezire sve iluzije kojima naše ja neprestano pokušava da se spase. Istina je oštra i neumoljiva i nije prikladna za sentimentalna sanjarenja i moralno samozavaravanje. U *Sandokaju*, jednom od osnovnih i najstarijih tekstova zena, kaže se:

Svetlost i tama
međusobno se suprotstavljaju.
Ali jedno
od drugog zavisi
kao korak desne noge
od koraka leve.

U *Istinitoj knjizi o prvobitnom prauzroku* možemo da pročitamo i „Upozorenje na dobra dela“. Jang Džu kaže: „Onaj ko čini dobro, sigurno to ne čini slave radi, ali slava će ga ipak pratiti. Slava po sebi nema ništa s dobitkom; ali ipak će ga pratiti i dobitak. Dobitak sam po sebi nema nikakve veze sa sukobom, ali ipak, sukob će prionuti uz njega. Stoga se plemeniti čuva da ne čini dobro.“

Veoma dobro znamo kako veliki izazov predstavlja dovođenje u pitanje apsolutnog važenja osnovnog zakona koji se smatra tako sigurnim: da treba činiti dobro, a izbegavati zlo. Znamo i da prilikom načinjanja ove teme na površinu izbija nužno potisnuti strah – strah od kojeg se najlakše

može odbraniti ako se grčevito drži dotadašnjih normi. Pa ipak, trebalo bi se odvažiti da se na toj temi duže zadrži i da se ona neprestano razmatra sa svih strana.

Nije nam namera da svoje teze izvedemo iz ma koje religije, mada je gore prikazano pogrešno shvatanje greha dovelo u hrišćanskoj kulturi do duboko ukorenjenog osećaja za vrednosti za koji smo vezani više nego što uglavnom želimo da primetimo. Druge religije nisu neminovno imale, niti imaju, jednako velikih teškoća s tim problemom. U hinduističkom trojstvu bogova Brama-Višnu-Šiva, Šivi pripada uloga razoritelja, pa tako on predstavlja antagonističku silu Brami, graditelju. Takvo prikazivanje olakšava ljudima spoznaju neophodnog naizmeničnog smenjivanja sila. O Budi postoji sledeća priča: Nekakav mladić došao je Budi s molbom da mu dopusti da postane njegov učenik. Buda ga upita: „Jesi li ikada krao?“ Mladić odgovori: „Nikada.“ Na to mu Buda reče: „Idi onda i kradi, pa kad to budeš naučio, možeš ponovo da dođeš k meni.“

U *Šinđinmeju*, najstarijem i verovatno najvažnijem tekstu zen-budizma, u 22. stihu se kaže: „Ako nam ostane i najmanja predstava o ispravnom i pogrešnom, naš duh će propasti u pometnji.“ Ta *sumnja (dvoj-ba)*, koja polarnost cepa na suprotnosti, jeste *zlo*, a ipak je neophodan zaobilazni put ka *jedin-stvenom uvidu*. Za spoznaju su nam uvek potrebna dva pola, ali ne bi trebalo da ostanemo zaglavljani u njihovoj suprotnosti, nego da napetost među njima iskoristimo kao podstrek i energiju na putu ka jedinstvu. Čovek je grešan, kriv – ali upravo ta krivica je ono što ga odlikuje, jer predstavlja zalog njegove slobode.

Izgleda nam da je veoma važno da čovek nauči da prihvati svoju krivicu, ne dopuštajući da ga ona smlavi. Čovekova krivica je metafizičke prirode i nije *prouzrokovana* njegovim

delanjem, već bi se pre moglo reći da neophodnost da se odlučuje i dela predstavlja vidljivi izraz njegove krivice. Priznanje krivice oslobađa od straha da se bude kriv. Strah je teskoba, a upravo ona najsigurnije sprečava neophodno otvaranje i širenje. Čovek ne može pobeći od greha tako što će se truditi da čini dobro, što uvek mora da bude plaćeno potiskivanjem odgovarajućeg suprotnog pola. Taj pokušaj da se grehu umakne kroz dobra dela vodi samo u neiskrenost.

Put ka jedinstvu zahteva, međutim, nešto više od pukog bega i odvrćanja pogleda. On od nas traži da sve svesnije *u svemu* vidimo polarnost, ne uzmičući pred tim da idemo pravo kroz konfliktnost ljudskog postojanja, da bismo bili u stanju da u sebi objedinimo suprotnosti. Izazov ne leži u izbegavanju, nego u iskupljenju kroz proživljavanje. Za to je neophodno da se krutost našeg vrednosnog sistema neprestano dovodi u pitanje, kako bi se spoznalo da se tajna zla naposljetku sastoji u tome da ono zapravo i ne postoji. Kao što smo već rekli, s one strane svepolarnosti nalazi se jedinstvo koje nazivamo „Bogom“ ili „svetlošću“.

Na početku beše svetlo, kao sveobuhvatno jedinstvo. Osim tog svetla nije bilo ničega, jer u suprotnom to svetlo ne bi bilo sveobuhvatno jedinstvo. Tek s korakom u polarnost nastaje tama, samo i isključivo da bi svetlost mogla bolje da se opazi. Tama je, pritom, samo veštački proizvod polarnosti, neophodan da bi svetlost postala vidljiva u ravni polarizovane svesti. Time tama služi svetlosti, ona je đubrivo iz kojeg svetlost izranja, to jest svetlonoša, čemu nas uči i ime Lucifer. Ali ako sva polarnost nestane, s njom nestaje i tama, jer ne poseduje vlastitu egzistenciju. Svetlost postoji, tama ne. Zbog toga često spominjana borba između sila svetlosti i sila mraka nije prava borba, jer ishod je oduvek poznat. Tama ništa ne može svetlosti. Svetlost, međutim,

preobražava tamu u svetlo – zbog čega tama mora da izbegava svetlost, da ne bi bila razotkrivena u svom nepostojanju.

Taj zakon možemo da pratimo sve do našeg fizičkog sveta – jer kako je gore, tako je i dole. Pretpostavimo da imamo prostor ispunjen svetlošću, a da izvan tog prostora vlada tama. Mirne duše možemo da otvorimo vrata i prozore i pustimo tamu unutra – ona neće zamračiti prostoriju, nego će svetlost pretvoriti tamu u svetlo. Ili uzmimo obrnut primer: da imamo tamnu prostoriju, spolja okruženu svetlošću. Ako ponovo otvorimo vrata i prozore, i ovog puta svetlo će preobraziti tamu i prostor će se ispuniti svetlošću.

Zlo je veštački proizvod naše polarizovane svesti, slično kao i vreme i prostor, i služi kao đubrivo iz kojeg izrasta opažanje dobra, kao krilo iz kojeg se rada svetlost. Zlo stoga uopšte nije suprotnost dobru, nego je polarnost kao takva zlo, ona je greh, jer svet podvojenosti nema svoje odredište, a time ne poseduje ni vlastitu egzistenciju. Ona dovodi do *z-dvoj-nosti*, to jest *očajanja*, koje opet služi samo preobraćanju i *jedin-stvenom uvidu* da čovek može naći spas samo u jedinstvu. Ista zakonitost važi i za našu svest. *Svesnim* nazivamo sve čovekove osobine i aspekte koji leže u svetlu njegove svesti i koje on stoga može da vidi. Senka je ona oblast koja nije osvetljena svetlošću svesti, te stoga postaje mračna, to jest *nesvesna*. Pa ipak, ovaj mračni aspekt se kao zao i zastrašujući ukazuje samo dotle dok leži u mraku. Već i samo *sagledavanje* sadržaja senke unosi svetlost u tamu i dovoljno je da se nesvesno učini svesnim.

Pogledati u nešto je velika čarobna formula na putu samospoznaje. To gledanje menja kvalitet onoga što se gleda, jer unosi svetlost, to jest svest, u tamu. Ljudi uvek hoće da menjaju stvari i stoga teško shvataju da je jedino što se od čoveka traži ta sposobnost gledanja, posmatranja. Najviši

čovekov cilj – nazovimo ga mudrošću ili prosvetljenjem – sastoji se u sposobnosti da se *sve* pogleda i da se spozna da je dobro onako kako jeste. To znači istinsku samospoznaju. Sve dok čoveka ma šta muči i sve dok smatra da ma šta treba promeniti, on još nije dostigao samospoznaju.

Moramo da naučimo da stvari i zbivanja ovog sveta gledamo, a da nas naš ego pritom ne upliće odmah u naklonost ili odbojnost; moramo da naučimo da s duševnim mirom posmatramo sve mnogostruke igre maje, to jest privida. Zbog toga se u gore navedenom zen tekstu kaže da već i najmanja predstava o dobru ili zlu dovodi naš duh u pometnju. Svaki vrednosni sud vezuje nas za svet pojava oblika i vodi vezivanju. Dokle god smo vezani, ne možemo se izbaviti od patnje i ostajemo grešni, neceloviti i neisceljeni, bolesni. Dotle ostaje i naša čežnja za jednim boljim svetom, i pokušaj da se svet promeni. I tako čovek ponovo biva uhvaćen u iluziju odraza u ogledalu, jer veruje u nesavršenost sveta, a ne primećuje da je nesavršen samo njegov pogled koji ga sprečava da vidi celinu.

Zbog toga moramo da naučimo da u svemu prepoznamo sebe same, a zatim da vežbamo ravnodušnost. Ravnodušnost znači potražiti sredinu između polarnosti i odatle posmatrati pulsiranje polova. Ravnodušnost je jedini stav koji dopušta da se pojavni oblici sagledaju bez ocenjivanja, bez strasnog da ili ne, bez identifikacije. Ta ravnodušnost ne može se pobrkati s onim stavom koji se u uobičajenom govoru naziva ravnodušnošću, sa stavom „sve mi je jedno“, indiferentnošću koja predstavlja svojevrsnu mešavinu nezainteresovanosti i neučestvovanja, na koju je Isus verovatno mislio kada je govorio o „mlakima“. To su oni koji nikada ne ulaze u sukob i koji veruju da se potiskivanjem i bekstvom može dostići onaj *celovit, zdrav svet* na čijem

dostizanju čovek koji traga za istinom mukotrпно radi, time što spoznaje konfliktnost svog postojanja i ne preza da kroz tu polarnost prođe svesno, to jest učeći, kako bi njome ovladao. Jer on zna da jednom mora da objedini suprotnosti koje je stvorilo njegovo ja. On ne preza od neophodnih odluka, čak ni ako zna da će zbog njih uvek biti kriv – ali trudi se da za njih ne ostane vezan.

Suprotnosti se ne sjedinjuju same od sebe – da bismo uopšte mogli da ih posedujemo, najpre moramo da doživimo delanje. Ako smo integrisali oba pola, moguće je naći sredinu i odatle započeti rad na sjedinjavanju suprotnosti. Bežanje od sveta i askeza su najneprikladnije reakcije kada je reč o dostizanju tog cilja. Štaviše, da bi se svesno i bez straha suočilo s izazovima života, neophodna je hrabrost. Presudna reč u toj rečenici je „svesno“ – jer samo svesnost, koja nam dopušta da sebe posmatramo u svakom svom postupku, može da spreči da se izgubimo u delanju. Nije čak ni toliko važno *šta* čovek radi, koliko *kako* to radi. Vrednosni sud o „dobru“ i „zlu“ uvek posmatra *šta* neko radi. To viđenje zamenićemo pitanjem „kako neko nešto radi“. Postupa li svesno? Je li u to upleten njegov ego? Čini li to bez učešća svog ja? Odgovori na ta pitanja odlučuju da li se svojim delanjem vezuje ili oslobađa.

Zapovesti, zakoni i moral ne vode nas do cilja potpunosti i savršenstva. Poslušnost je dobra – ali nije dovoljna, jer „i đavo sluša“. Spoljne zapovesti i zabrane opravdani su dotle dok čovek u svojoj svesti ne odraste i ne bude u stanju da spozna odgovornost za sebe samog. Zabrana igranja šibicama opravdana je za malu decu, da bi tokom odrastanja postala suvišna. Ako je čovek u sebi pronašao sopstveni zakon, to ga oslobađa svega drugog. Najvažniji unutrašnji zakon svakog čoveka jeste obaveza da pronade i ostvari

svoje istinsko središte, svoje sopstvo, to jest da se sjedini sa svime što postoji.

Instrument sjedinjavanja suprotnosti zove se *ljubav*. Princip ljubavi je princip otvaranja i puštanja unutra nečega što je dotle bilo *spolja*. Ljubav teži sjedinjavanju – ljubav hoće da spaja, a ne da razdvaja. Ljubav je ključ sjedinjenja suprotnosti, jer ona ti pretvara u ja, a ja u ti. Ljubav kaže *da*, bez ograda i uslova. Ljubav hoće da se sjedini s čitavim univerzumom – sve dok nam to ne polazi za rukom, ljubav još nismo ostvarili. Sve dok i dalje bira, ljubav nije istinska ljubav, jer ljubav ne razdvaja, dok izbor to čini. Ljubav ne poznaje ljubomoru, jer ona neće da poseduje, nego da se širi.

Simbol te sveobuhvatne ljubavi je ljubav kojom Bog voli ljude. U tu sliku teško se uklapa predstava da Bog različito deli svoju ljubav. Još manje bi nekome palo na pamet da bude ljubomoran zato što Bog voli i druge. Bog – jedinstvo – ne razlikuje dobro i zlo – i zbog toga on *jeste* ljubav. Svoju toplotu Sunce šalje *svim* ljudima i ne deli im zrake po zaslugi. Samo se čovek oseća pozvanim da se baci kamenom – a onda svakako ne bi trebalo da ga čudi ako uvek pogađa jedino samog sebe. Ljubav ne zna za granice, ljubav ne zna za prepreke, ljubav preobražava. Volite zlo – i zlo će biti izbačeno.

5.

Čovek je bolestan

Isposnik je sedeo i meditirao u pećini. Odnekud se pojavi miš i poče da mu gricka sandalu. Isposnik ljuto otvori oči: „Zašto mi smetaš u mojoj pobožnosti?“

„Gladan sam“, zacijuka miš.

„Odlazi, glupi mišu“, ozbiljno reče isposnik. „Ja tragam za jedinstvom s Bogom, kako možeš da me ometaš u tome?!“

„Kako misliš da se sjediniš s Bogom“, upita ga miš, „kad nisi jedno čak ni sa mnom?“

Sva dosadašnja razmatranja trebalo je da posluže spoznaji da čovek *jest*e bolestan, a ne da *postaje* bolestan. Tu leži velika razlika između našeg i medicinskog gledanja na bolest: medicina vidi bolest kao nemili poremećaj „normalnog zdravstvenog stanja“, pa stoga ne pokušava samo da taj poremećaj što brže ponovo anulira, nego pre svega da razbolevanje sve bolje sprečava, a konačno i iskoreni. Mi

bismo, naprotiv, voleli da izoštrimo pogled za sve ono drugo što bolest predstavlja – osim funkcionalne nesavršenosti prirode. Ona je deo jednog sveobuhvatnog sistema regulacije, koji je u službi evolucije. Čovek ne može da se oslobodi bolesti, jer ona je potrebna zdravlju, kao suprotni pol.

Bolest je izraz toga da je čovek grešan, kriv, necelovit, to jest neisceljen, nezdrav – bolest je mikrokosmička replika pada u greh. Ti nazivi nemaju ama baš nikakve veze s idejom kazne, već samo hoće da nam saopšte da čovek, sve dok ima udela u polarnosti, ima udela i u krivici, bolesti i smrti. U trenutku kada za sebe spozna te osnovne činjenice, one više nemaju nikakav negativan prizvuk. U strašne neprijatelje pretvara ih samo odbijanje da ih opazimo, vrednovanje i borba. Čovek je bolestan jer mu nedostaje jedinstvo. Zdrav čovek kojem ništa ne fali postoji samo u medicinskim udžbenicima anatomije. U živom stanju takav primerak nije poznat. Možda ima ljudi koji tokom decenija ne razvijaju nikakve upadljive ili naročito teške simptome – ali to ništa ne menja kada je reč o konstataciji da su i oni bolesni i smrtni.

Biti bolestan znači stanje nepotpunosti, podložnosti oboljenjima, ranjivosti, smrtnosti. Ako se pažljivo pogleda, zapanjujuće je šta sve „zdravima“ zapravo nedostaje. U svom *Udžbeniku psihosomatske medicine* Brojtigam izveštava da se u „intervjuima s radnicima i službenicima u nekom preduzeću koji nisu bolesni, prilikom pažljivijeg istraživanja telesne i duševne tegobe javljaju s gotovo jednakom učestalošću kao i među bolničkom populacijom“. U istom udžbeniku Brojtigam je objavio i sledeću statističku tabelu, koja potiče iz istraživanja E. Vintera (1959):

Tegobe 200 zdravih zaposlenih, na osnovu intervjua

Neraspoloženje	43,5 %
Stomačne tegobe	37,5%
Osećaj straha (panični poremećaji i anksioznost)	26,5%
Česte upale grla	22,0%
Vrtoglavica, nesvestica	17,5%
Nesanica	17,5%
Dismenoreja (poremećaji menstrualnog ciklusa)	15,0%
Opstipacija (zatvor)	14,5%
Preznojavanje	14,0%
Bolovi u grudima, lupanje srca	13,0%
Glavobolje	13,0%
Ekcemi	9,0%
Grebanje u grlu	5,5%
Reumatske tegobe	5,5%

U svojoj knjizi *Bolest kao kriza i šansa*, Edgar Hajn piše: „Odrasla osoba za dvadeset pet godina svog života u proseku preživi jedno oboljenje opasno po život, 20 ozbiljnih i oko 200 srednje teških oboljenja.“

Trebalo bi da se oslobodimo iluzije da čovek može da izbegne bolest, ili da je ukloni s lica zemlje. Čovek je biće sklono sukobima, pa je samim tim i bolestan. Priroda pazi da se čovek tokom života razvija tako da tone sve dublje u bolest, pri čemu taj razvoj konačno biva krunisan smrću. Cilj telesnog dela ljudskog bića je postojanje u mineralnom obliku. Priroda suvereno brine o tome da se čovek sa svakim

korakom koji čini tokom života približi tom cilju. Bolest i smrt razaraju neobuzdane ljudske fantazije o veličini i korijaju sve čovekove jednostranosti.

Čovek živi iz svog ega, koji je uvek gladan moći. Svako „ali ja hoću“ izraz je te težnje ka moći. Ja se sve više nadima i raste i zna kako da, zaogrćući se sve plemenitijim plaštevima, čoveka prinudi da mu služi. Ja živi od razgraničavanja i stoga se boji predaje, ljubavi i jedinstva. Ja odlučuje i ostvaruje jedan od suprotnih polova, a senku koja na taj način nastaje pomera spolja, na neko ti, na okolni svet. Bolest kompenzuje sve te jednostranosti time što čoveka, u onoj meri u kojoj se on s neke strane izdvaja i odstupa od središta, simptomima prinudno gura na suprotnu stranu. Bolest uravnotežuje svaki korak koji on čini iz hibrisa svog ega – korakom koji ga vodi u poniznost i bespomoćnost. Zato svaka sposobnost i svaka marljivost i revnost čine čoveka srazmerno podložnim bolesti.

Svaki pokušaj *da se ostane zdrav* izaziva bolest. Znamo da takve konstatacije nisu u skladu sa savremenim dobom. Na kraju krajeva, medicina marljivo radi na tome da razvije sve bolje preventivne mere, dok s druge strane doživljavamo pravi bum „prirodnog i zdravog života“. Kao odgovor na nesvesno rukovanje otrovnim preparatima, to je sigurno opravdano i takve inicijative treba pozdraviti, ali primenjene na temu „bolesti“ one su jednako irelevantne kao i odgovarajuće mere koje preduzima školska medicina. I jedne i druge polaze od toga da se bolest može funkcionalno preduprediti i veruju u čoveka koji je sam po sebi zdrav i koji bi nekakvim metodama mogao da se sačuva od obolevanja. Razumljivo je, međutim, da će ljudi svoju pažnju i veru radije pokloniti svim porukama koja bude nadu, nego našoj konstataciji koja ruši iluzije: čovek je bolestan.

Bolest i zdravlje neraskidivo su povezani, baš kao i smrt i život. Takve reči nisu prijatne, ali imaju tu prednost što uz malo nepristrasnog posmatranja svako može da se uveri da su istinite. Nije nam namera da postavljamo neke nove verske teze, nego hoćemo da onima koji su za to spremni pomognemo da izoštre svoj pogled i uobičajeni način gledanja dopune i jednim neuobičajenim. Razaranje iluzija nikada nije lako i prijatno, ali uvek donosi novu slobodu.

Život je, zapravo, uvek put razočaranja – čovek biva lišen obmana, jedne za drugom, sve dok ne postane sposoban da podnese istinu. Stoga će onaj ko se odvaži i podnese da bolest, slabost i smrt spozna kao neizbežne i verne pratiocice svog postojanja, ubrzo doživeti da ta spoznaja ni u kojem slučaju ne vodi u beznadežnost. Štaviše, u njoj će otkriti prijatelja, spremnog da pomogne, i mudrog, koji će mu neprestano pomagati da pronađe svoj pravi i isceljujući put. Mi ljudi, naime, nažalost retko imamo ili uopšte nemamo tako iskrene prijatelje koji zaista na svakom koraku razobličuju igre našeg ega i usmeravaju nam pogled na našu senku. Ako bi se neki prijatelj na to zaista i odvažio, brzo bismo ga okarakterisali kao „neprijatelja“. Isto je i s bolešću. Previše je iskrena da bismo je voleli.

Naša sujeta čini nas jednako slabim i slepim, kao što je to bio slučaj sa carem čije je novo odelo bilo izatkano od njegovih sopstvenih iluzija. Naši simptomi su, međutim, nepotkupljivi, oni nas prisiljavaju na iskrenost. Svojim postojanjem pokazuju nam šta nam zaista još nedostaje, šta nismo pustili da dođe do izražaja, šta leži u senci i želelo bi da se ostvari, i gde smo postali jednostrani. Simptomi nam svojom postojanošću i svojim ponovnim pojavljivanjem pokazuju da problem ni u kojem slučaju nismo rešili onako brzo i konačno kao što to najčešće volimo da zamišljamo.

Bolest uvek upire prstom u ono gde je čovek nemoćan i mali, i to kada on posebno veruje da savršenstvom svoje moći menja tok sveta. Zubobolja, išijas, grip ili proliv, dovoljni su da se blistavi pobednik pretvori u bednog crva. Upravo to je ono što mrzimo kod bolesti.

Stoga je čitav svet spreman da uloži najveće napore da bi se bolest iskorenila. Naš ego revnosno nam došaptava da je sve to sitnica i čini nas slepim za činjenicu da svakim uspešnim naporom još dublje zalazimo u bolest. Već smo spomenuli da ni preventivna medicina a ni „zdrav život“ kao načini izbegavanja bolesti nemaju izgleda za uspeh. Uspeh, međutim, obećava jedna stara mudrost, ako je shvatimo u doslovnom smislu reči na nemačkom jeziku: „Bolje je sprečiti nego lečiti.“ U nemačkom *sprečiti* (*vor-beugen*) doslovno znači unapred saviti, to jest dobrovoljno se pognuti, pre nego što nas bolest na to prinudi.

Bolest čini čoveka izlečivim, to jest isceljivim. Bolest je prekretnica na kojoj necelovitost može da se pretvori u celovitost, u isceljenost, to jest u zdravlje. Da bi to moglo da se dogodi, čovek mora da prestane da se bori i da umesto toga nauči da sluša i gleda šta bolest hoće da mu kaže. Pacijent mora da se upusti u oslušivanje sebe i da stupi u komunikaciju sa svojim simptomima ako hoće da dozna šta mu oni poručuju. Mora biti spreman da svoje namere i svoje predstave o sebi samom bezobzirno dovede u pitanje i pokuša da svesno integriše ono što simptom želi telesno da mu objasni. On, dakle, mora simptom da učini suvišnim time što će u svest pustiti ono što mu nedostaje. Isceljenje je uvek povezano sa širenjem svesti i sazrevanjem. Ako je simptom nastao stoga što je neki deo senke pao u telesno i tu se ispoljio, isceljenje predstavlja preokretanje tog procesa, utoliko što će se princip simptoma učiniti svesnim i tako izbaviti od postojanja u materijalnom.

6.

Traganje za uzrocima

Naše sklonosti uvek imaju zapanjujući dar da se maskiraju kao pogled na svet.

Herman Hese

Poneko možda već s izvesnim nerazumevanjem gleda na naša dosadašnja razmišljanja, jer ta razmatranja teško mogu da se pomire s naučnim saznanjima o uzrocima različitih simptoma. Čovek je, doduše, uglavnom spreman da prizna da je pojavna slika nekih simptoma izazvana isključivo ili delimično psihičkim procesima – ali šta je s većinom ostalih bolesti, čiji su telesni uzroci nedvosmisleno dokazani?

Tu nailazimo na jedan suštinski problem načina razmišljanja na koji smo navikli. Za čoveka je postalo samo po sebi razumljivo da sve procese koje opaža kauzalno tumači i da konstruiše dalekosežne lance uzroka i posledica, u kojima je veza između uzroka i posledice nedvosmislena. Tako, recimo, ove redove možete da pročitate *zato što* sam ih ja

napisao, i zato što je izdavačka kuća objavila ovu knjigu, i zato što ju je knjižara prodala itd. Kausalni koncept razmišljanja deluje tako prosvetljujuće, pa čak i neizbežno, da ga većina ljudi smatra neophodnim preduslovom ljudske sposobnosti spoznaje. Stoga se svuda traga za najrazličitijim uzrocima najrazličitijih pojava, u nadi da će to doneti ne samo veću jasnoću o međusobnim vezama i odnosima nego i mogućnost da se u kauzalnim procesima interveniše i da se oni usmeravaju. Šta je razlog rasta cena, nezaposlenosti, kriminala među mladima? Kakve uzroke ima neki zemljotres, ili neka određena bolest? Pitanja o pitanjima, a čovek se svuda nada da će pronaći pravi uzrok.

Samo što kauzalnost ni izdaleka nije tako neproblematična i neizbežna kao što se čini pri površnom posmatranju. Moglo bi se čak reći (a takvi glasovi se umnožavaju) da je čovekova želja da svet kauzalno objasni izazvala mnogo pometnje i kontroverzi u istoriji ljudskog saznanja i dovela do posledica koje delom postaju jasne tek danas. Još od Aristotela predstava o uzrocima deli se na četiri kategorije.

Razlikuju se, naime, *causa efficiens*, pokretački uzrok, to jest pokretački poriv, *causa materialis*, materijalni uzrok, koji leži u materiji, to jest stvari, *causa formalis*, uzrok forme, to jest pridavanja oblika, i najzad *causa finalis*, konačni, ciljni uzrok, koji proističe iz postavljanja ciljeva.

Primere za te četiri kategorije uzroka možemo brzo pokazati na klasičnom primeru građenja kuće. Za izgradnju kuće tako je najpre potrebna namera da se kuća izgradi (*causa finalis*), zatim pokretač, to jest energija, što se pokazuje kroz investiciju i radnu snagu (*causa efficiens*), pa onda građevinski planovi (*causa formalis*), a konačno i materijal kao što je beton, cigla, drvo itd. (*causa materialis*). Ako jedan od ta četiri uzroka nedostaje, teško da će doći do ostvarenja kuće.

Pa ipak, potreba za jednim pravim, „najuzročnijim“ uzrokom uvek vodi tome da se četvorostruki koncept uzroka redukuje. Pritom nastaju dva pravca suprotnog shvatanja. Zastupnici jednog pravca pravi uzrok svih uzroka vide u ciljnom uzroku (*causa finalis*). U našem primeru bi, dakle, namera da se kuća sagradi bila pravi preduslov svih drugih uzroka. Drugim rečima: namera ili cilj uvek predstavlja uzrok svih zbivanja. Tako je, recimo, uzrok toga što pišem ove redove moja namera da objavim knjigu.

To finalno kauzalno shvatanje postalo je osnova društvenih nauka, od kojih se prirodne nauke strogo izdvajaju svojim energetskim kauzalnim modelom (*causa efficiens*). Kada je reč o posmatranju i opisivanju prirodnih zakona, pretpostavljanje nekakve namere ili cilja pokazalo se kao previše hipotetično. Kod tih zakona smisla je imala pretpostavka o nekoj sili, to jest nekoj pobudi, podsticaju. Tako su se prirodne nauke složile oko kauzalnog zakona u smislu energetskog podsticaja. Ta dva različita shvatanja kauzalnosti sve do danas razdvajaju društvene od prirodnih nauka i čine njihovo uzajamno razumevanje teškim, pa i gotovo nemogućim. Kauzalno mišljenje prirodnih nauka prati uzroke u prošlost, dok model finalnosti smešta uzroke u budućnost. Tako formulisana, ova poslednja konstatacija možda deluje pomalo čudno – kako to uzrok može vremenski da bude posle posledice? S druge strane, u svakodnevnom životu nimalo se ne ustručavamo da formulišemo uzročno-posledični odnos: „Moram sad da pođem *jer* mi voz kreće kroz jedan sat“, ili: „Kupio sam poklon *zato što* joj je iduće nedelje rođendan.“ U svim tim formulacijama, dakle, događaj koji se nalazi u budućnosti deluje kao uzrok događaja koji mu vremenski prethodi.

Ako posmatramo događaje u svojoj svakodnevicu, konstatovaćemo da su neki od njih prikladniji za energetske uzroke u prošlosti, a drugi za finalni uzrok u budućnosti. Tako ćemo, recimo, reći: „Danas idem u kupovinu *zato što* je sutra nedelja“, ali i: „Vaza je pala *zato što* sam je gurnuo.“ Moguće je, međutim, i dvostruko stanovište: uzrok što je tokom neke bračne svađe razbijeno posuđe može se videti u tome što su sudovi bačeni na pod, ali i u tome što je neko od bračnih partnera želeo da povredi onog drugog. Svi ti primeri jasno pokazuju da ove dve kauzalne predstave posmatraju različite ravni, to jest da obe imaju svoje opravdanje. Energetska varijanta omogućava predstavu o mehaničkom odnosu uzroka i posledice, pa se stoga uvek odnosi na materijalni nivo, dok finalni kauzalitet operiše s motivacijama, to jest namerama koje se više ne mogu pripisivati materiji, nego samo psihi. Na taj način prikazani konflikt predstavlja specijalni oblik sledećih polariteta:

causa efficiens – causa finalis;

prošlost – budućnost;

materija – duh;

telo – psiha.

Na ovom mestu koristilo bi nam kada bismo sve ono što smo rekli o polarnosti i praktično primenili. Tada bismo ili-ili mogli da zamenimo sa i-i, a time bismo shvatili da se ta dva načina posmatranja međusobno ne isključuju nego dopunjuju. (Zapanjujuće je koliko malo se naučilo iz iskustva s čestičnom i talasnom strukturom svetlosti!) I ovde, naime, sve zavisi od toga koje gledište zauzimam, a ne od toga šta je tačno ili pogrešno. Ako iz nekog automata za

cigarete ispadne kutija cigareta, uzrok te pojave može se videti u ubačenom novčiću, ili u nameri da se puši. (Ovo je više od igre rečima, jer bez želje i namere da se puše cigarete ne bi ni bilo automata za cigarete.)

Oba gledišta su legitimna i međusobno se ni u kojem slučaju ne isključuju. Samo jedno od njih će, međutim, uvek biti nepotpuno, jer postojanje svih materijalnih i energetskih uzroka još ni izdaleka ne uslovljava postojanje automata za cigarete, sve dok nema namere da se oni naprave. Na isti način ni namera, to jest cilj, ni u kojem slučaju nije dovoljna da se nešto pojavi na ovom svetu. I ovde svaki pol živi od onog suprotnog.

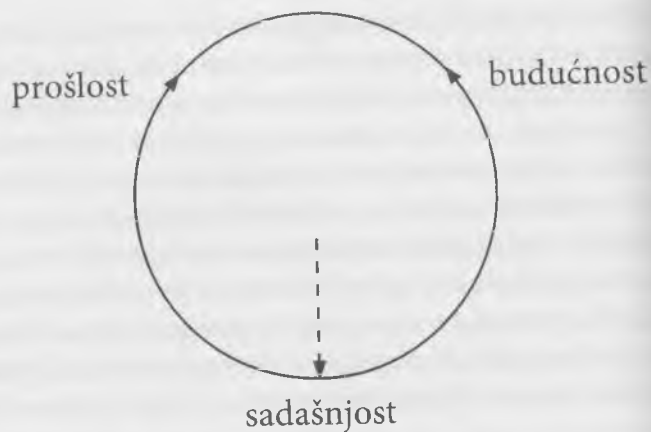
Ono što kod automata za cigarete možda i dalje deluje banalno, kod shvatanja evolucije predmet je spora kojem su posvećene čitave biblioteke. Da li se uzrok ljudskog postojanja iscrpljuje u materijalnom kauzalnom lancu prošlosti, pa je naše postojanje stoga slučajan rezultat razvojnih tokova i procesa selekcije – od atoma vodonika do ljudskog velikog mozga? Ili je, možda, ovoj polovini kauzalnosti ipak bila potrebna još i namera, koja deluje iz budućnosti i tako čini da se evolucija odvija ka nekom nameravanom cilju?

Za naučnike iz oblasti prirodnih nauka taj drugi aspekt je „suvišan, previše hipotetičan“, dok je za naučnike iz oblasti društvenih nauka prvi aspekt „nedovoljan i preterano siromašan“. Ali ako pogledamo manje, a time i preglednije procese i „evolucije“, uvek ćemo u njima pronaći oba uzročna pravca. Sama tehnologija i dalje ne vodi do aviona, sve dok u ljudskoj svesti nedostaje gotova ideja leta. Ni evolucija ništa više ne predstavlja rezultat slučajnih odluka i procesa, nego materijalno i biološko ostvarivanje jednog večitog modela. Materijalni procesi guraju s jedne strane, dok konačna struktura vuče s druge, tako da u sredini može da se dogodi manifestacija.

Time smo došli do sledećeg problema ove teme. Za kauzalnost je kao preduslov potrebna linearnost, na kojoj može da se obeleži pre i posle u smislu uzročno-posledičnog odnosa. Linearnost, sa svoje strane, za preduslov ima vreme, a upravo ono zapravo ne postoji. Podsetićemo se da je vreme u našoj svesti nastalo zbog polarnosti koja nas prisiljava da istovremenost jedinstva razlažemo u uzastopnost. Vreme je fenomen naše svesti, koji projektujemo na spoljni svet, pa onda verujemo da vreme postoji nezavisno od nas. Uz to ide i činjenica da tok vremena uvek možemo sebi da predstavimo linearno i kao nešto što teče u jednom pravcu. Mi verujemo da vreme teče iz prošlosti u budućnost, a pritom previdamo da se u tački koju nazivamo sadašnjošću sustiču i prošlost i budućnost. Taj odnos, koji je u početku teško razumeti, može očigledno da se predstavi sledećom analogijom: Zamislimo tok vremena kao pravu, čiji jedan kraj ide u pravcu prošlosti, dok se njen drugi kraj naziva budućnost.

Iz geometrije, međutim, znamo da paralelne linije zapravo ne postoje, jer se zbog sferne zakrivljenosti prostora svaka prava, ako je beskonačno produžimo, zatvara u krug (Rimanova geometrija). Time je svaka prava linija zapravo samo isečak kružnog luka. Ako to znanje primenimo na našu vremensku osu, koju smo gore nacrtali, videćemo da se dva pravca, prošlost i budućnost, međusobno spajaju na krugu.

Drugim rečima: mi uvek živimo u susret svojoj prošlosti, to jest našu prošlost određuje naša budućnost. Ako na taj model primenimo svoje shvatanje kauzalnosti, problem o kojem smo na početku raspravljali odjednom postaje jasan: kauzalnost se u svakoj tački susreće iz oba pravca, baš kao i vreme. Takve predstave možda deluju neuobičajeno, ali nisu mnogo teže za razumevanje od činjenice na koju smo navikli – da leteći avionom oko sveta ponovo stižemo u tačku iz koje smo krenuli, mada se od nje sve više udaljavamo.

Dvadesetih godina ovog veka ruski ezoteričar P. D. Uspenski je u svom vizionarskom posmatranju 14. karte tarota (Umerenost) sledećim rečima već ukazao na ovaj problem u vremenu: „Ime ovog anđela je vreme. Krug na njegovom čelu je simbol večnosti i života. Svaki život je krug koji se vraća na istu tačku na kojoj je započeo. Smrt je povratak rođenju, a od jedne do druge tačke na obimu kruga uvek je isto odstojanje, i što si dalje od jedne tačke, bliže ćeš biti drugoj.

Večnost je zmija koja juri svoj rep, a nikad ne može da ga uhvati.

U jednoj ruci drži pehar od srebra, u drugoj pehar od zlata. Jedan od tih pehara koje anđeo drži je prošlost, drugi budućnost. Duga koja se među njima prelijeva je sadašnjost. Vidiš da teče u oba pravca.

To je vreme u svom najneshvatljivijem aspektu.

Ljudi misle da teče stalno u jednom pravcu. Ne vide da se sve neprestano sreće i da je vreme mnoštvo krugova koji se okreću. Shvati tu misteriju i nauči da razlikuješ suprotna strujanja u duginom toku sadašnjosti.“ (Uspenski, *Simbolika tarota*)

I Herman Hese u svom delu u više navrata poseže za ovom temom vremena. Tako, recimo, o jednom od svojih likova, Klajnu, koji doživljava sopstvenu smrt, kaže: „Kako je dobro što mu je došla još i ta spoznaja da vremena nema. Od svega za čim žudi čovek je uvek odvojen samo vremenom.“ U svom delu *Sidarta* Hese se na mnogo mesta bavi temom bezvremenosti. „Da li si – upitao ga je jednom prilikom – da li si od reke naučio onu tajnu: da vremena nema?“ – Vasudevino lice razvuklo se u osmeh: „Da, Sidarta“, reče on, „ono što hoćeš da kažeš jeste da je reka svuda u isto vreme, na izvoru i na ušću, kod vodopada i kod gaza, tamo gde je struja brza, u moru, u planinama, svuda u isto vreme. I da za nju postoji samo sadašnjost, a ne i senka po imenu 'prošlost' i senka po imenu 'budućnost'“. „To je to“, reče Sidarta. „A kad sam to naučio, pogledao sam svoj život, i on je takođe bio reka, i dečaka Sidartu je od muškarca Sidarte i od starca Sidarte delila samo senka, a ne i nešto stvarno. Ni Sidartina ranija rođenja nisu bila prošlost, niti su njegova smrt i njegov povratak Brami bili budućnost. Ništa nije bilo – i ništa neće biti, sve jeste, sve postoji i sve je sadašnjost.“

Kada postepeno postanemo svesni da ni vreme ni linearost ne postoje van naše svesti, i misaoni model kauzalnosti neminovno biva uzdrman u svojoj apsolutnosti. Pokazuje se

da je i kauzalnost samo jedan određeni subjektivni ljudski način posmatranja, ili, kako je Dejvid Hjum to formulisao, „potreba duše“. Nema, doduše, nikakvog razloga da se svet ne posmatra kauzalno – ali ništa više nema ni razloga da svet kauzalno tumačimo. Pitanje koje unosi jasnoću ni ovde ne glasi: Ispravno ili pogrešno? Nego u najboljem slučaju, kada je reč o pojedinačnim slučajevima: Prikladno ili neprikladno? S tog aspekta ispostavlja se da je kauzalni način posmatranja *prikladan* daleko ređe nego što se danas rutinski primenjuje. Svuda gde imamo posla s relativno malim isečcima sveta, i uvek kada događaji ne izmiču našoj moći sagledavanja, u svakodnevnom životu sasvim dobro se snalazimo sa svojim predstavama o vremenu, linearnosti i kauzalnosti. Ali ako dimenzije postanu veće, ili je pitanje na nekom višem i zahtevnijem nivou, kauzalni način posmatranja pre vodi besmislenim zaključcima nego spoznaji. Kauzalnosti je, naime, uvek potrebno neko čvrsto utvrđeno odredište pri postavljanju pitanja. U kauzalnoj slici sveta svaka manifestacija, na kraju krajeva, ima neki uzrok, zbog čega nije samo dopušteno, nego je čak i neophodno da svaki uzrok dalje ispitujemo tragajući za njegovim uzrokom. Taj postupak vodi, doduše, istraživanju uzroka uzrokovog uzroka – ali, nažalost, nikada ne i nekom konačnom odredištu. Pr uzrok svih uzroka ne može se pronaći. U nekoj proizvoljnoj tački prekinuće se s daljim preispitivanjem, ili će se pak završiti u nekom nerazrešivom pitanju koje nikada ne može imati više smisla od poznatog pitanja da li je starija kokoška ili jaje.

Time želimo da pojasnimo da je koncept kauzalnosti u najboljem slučaju praktičan u svakodnevnom životu, kao pomoćna funkcija mišljenja, ali da je potpuno nedovoljan i neupotrebljiv kao instrument za razumevanje naučnih,

filozofskih i metafizičkih odnosa, konteksta i veza. Pogrešno je verovanje da kauzalni konteksti delovanja postoje, jer ono se zasniva na pretpostavci linearnosti i vremena. Ali ako priznamo da je kauzalnost samo jedan moguć (a time i nepotpun) subjektivni način ljudskog posmatranja, onda je ponovo legitimno da se ona primeni tamo gde nam to pomaže u našem životu.

U našoj današnjoj slici sveta, međutim, ipak preovladava mišljenje da kauzalnost postoji po sebi i da se može čak i eksperimentalno dokazati – i to je zabluda koju bismo želeli da osporimo. Čovek nikada ne može da uoči više od „uvek-kad-onda“ odnosa. Takva posmatranja, međutim, ne govore ništa više do to da se neke dve pojave javljaju vremenski sinhrono i da među njima postoji neka korelacija. Ako se takva zapažanja, to jest rezultati merenja, odmah tumače kauzalno, taj poslednji korak predstavlja izraz određenog pogleda na svet, ali nema više nikakve veze sa samim merenjem ili posmatranjem. Zagriženost u kauzalnom tumačenju u ogromnoj meri je ograničila naš pogled na svet i našu mogućnost spoznaje.

Među naukama je kvantna fizika bila ta koja je probila i dovela u pitanje kauzalnu sliku sveta. Tako je, recimo, Verner Hajzenberg formulisao da se „u veoma malim područjima prostor-vremena, dakle u područjima reda veličine elementarnih čestica, vreme i prostor... rasplinjavaju na jedan čudan način, naime, u tom smislu da u ovako malim vremenskim dimenzijama ne mogu više da se definišu čak ni pojmovi *pre* ili *kasnije*. U većim razmerama, naravno, ne bi moglo da se promeni ništa u strukturi prostor-vremena, ali moralo bi da se računa s mogućnošću da će eksperimenti koji se bave procesima u sasvim malim prostorno-vremenskim područjima pokazati da se izvesni procesi naizgled

odvijaju vremenski obrnuto nego što bi to odgovaralo njihovom kauzalnom redosledu.“

Hajzenberg to formuliše jasno ali oprezno, jer kao fizičar svoje iskaze ograničava na ono što se može posmatrati. Ta posmatranja se, međutim, u potpunosti uklapaju u onu sliku sveta kojoj su oduvek učili mudraci na čitavoj planeti. Posmatranje elementarnih čestica odigrava se u jednom graničnom području našeg vremenom i prostorom određenog sveta – tu se, zapravo, nalazimo na samom „mestu rađanja materije“. Kako Hajzenberg kaže, vreme i prostor ovde postaju nejasni. Pre i posle, međutim, postaju utoliko jasniji ukoliko idemo dalje, u veću i grublju strukturu materije. Ali ako krenemo u drugom pravcu, najpre se gubi mogućnost jasnog razlikovanja između vremena i prostora, između pre i posle, sve dok ta podela konačno potpuno ne nestane i dok ne stignemo tamo gde vladaju jedinstvo i nerazlikovanje. Tu nema ni prostora ni vremena, nego vladaju večito sada i ovde. To je tačka koja sadrži sve, a ipak se naziva „ništa“. Vreme i prostor su dve koordinate koje određuju svet polarnosti, svet obmane, maje – a proziranje njihovog nepostojanja predstavlja preduslov za dostizanje jedinstva.

U ovom polarnom svetu kauzalnost, dakle, predstavlja *jednu* perspektivu iz koje naše svest može da tumači pojave, ona je način razmišljanja leve moždane hemisfere. Već smo rekli da je slika sveta kakva postoji u prirodnim naukama slika svete leve polovine mozga – pa stoga nije nikakvo čudo što se tu toliko kruto insistira na kauzalnosti. Desna hemisfera, međutim, ne poznaje kauzalnost, nego razmišlja analogno. S analogijom smo pronašli onaj drugi, kauzalnosti polarni način posmatranja, koji nije ni bolji ni gori, ni ispravniji ni pogrešniji, nego predstavlja neophodnu dopunu jednostranosti kauzalnosti. Tek obe zajedno – kauzalnost i analogija

– mogu da stvore jedan koordinatni sistem u kojem se naš polarni svet može smislaono interpretirati.

Jednako kao što kauzalnost čini očiglednim horizontalne veze i odnose, analogija prati praprinčipe vertikalno, kroz sve nivoe njihovog manifestovanja. Analogija ne zahteva odnos uzajamnog dejstva, nego se orijentiše na identitet sadržaja različitih formi. Dok je kod kauzalnosti vremenski odnos izražen kroz „pre/posle“, analogija živi od sinhroniciteta u smislu „uvek–kada–onda“. Dok kauzalost vodi u sve veće diferenciranje, analogija sažima mnogostrukost u celovite modele.

Nesposobnost da analogno misli prisiljava nauku da na svim nivoima neprestano istražuje nove zakone. Nauka se ne usuđuje i ne može da neki pronađeni zakon apstrahuje tako da ga kao princip vidi analogno na svim nivoima. Tako, na primer, istražuje polarnost u domenu elektriciteta, u nuklearnom domenu, u odnosu kiseline i baze, u odnosu moždanih hemisfera i u hiljadu drugih područja, svaki put iznova i odvojeno od drugih oblasti istraživanja. Analogija pomera ugao gledanja za 90 stepeni i najrazličitije forme svodi na jedan analogni odnos, time što u svima otkriva isti praprinčip. Tako najednom pozitivni električni pol, leva polovina mozga, kiselina, sunce, vatra i kineski jang imaju nečeg zajedničkog, mada među njima ne postoji nikakva kauzalna veza. Analogni zajednički momenat izvodi se iz praprinčipa koji je zajednički svim pobrojanim formama, a koji bi u našem primeru mogao da se nazove muškim ili aktivnim prinčipom.

Takav način gledanja razlaže svet na arhetipske sastavne delove i posmatra različite modele koje ti arhetipi formiraju. Ti modeli mogu se analogno ponovo naći na svim nivoima pojavnih oblika – kako gore, tako i dole. Taj način

posmatranja mora da se nauči, baš kao i kauzalni način posmatranja. On, međutim, tada otvara jednu sasvim drugu stranu sveta i dopušta da se vide odnosi i modeli koji su za kauzalni način gledanja nevidljivi. Dok prednosti kauzalnosti počivaju u njenoj funkcionalnosti, prednost analogije leži u tome što čini transparentnim sadržajne odnose. Leva hemisfera je zahvaljujući kauzalnosti u stanju da razloži i analizira mnoge stvari, ali njoj ne polazi za rukom da shvati svet kao celinu. Desna hemisfera, sa svoje strane, mora da se odrekne sposobnosti da upravlja zbivanjima ovog sveta, ali zato ima uvid u celinu, u strukturu, i zahvaljujući tome u stanju je da iskusi smisaonost. Smisaonost leži izvan cilja i logike, ili, kako Lao Ce kaže:

Smisao koji se može izgovoriti
nije večiti smisao.

Ime kojim se može nazvati
nije večito ime.

„Nebivstvovanjem“ nazivam početak zemlje i neba.

„Bivstvovanjem“ nazivam majku pojedinačnih bića.

Stoga usmerenost na nebivstvovanje

vodi sagledavanju čudesnog bića,

a usmerenost na bivstvovanje

sagledavanju prostornih ograničenosti.

Oba su jedno po svom poreklu

i razlikuju se samo po imenu.

U svom jedinstvu to se naziva tajnom.

Tajna još dublje tajne

jeste kapija kroz koju stupaju sva čuda.

7.

Metod preispitivanja

„Čitav život nije ništa drugo do pitanja koja su poprimila oblik, koja u sebi nose klicu odgovora – i odgovori koji idu bremeniti pitanjima. Budala je ko u tome vidi nešto drugo.“

Gustav Mejrink, Golem

Pre nego što se približimo drugom delu ove knjige, u kojem ćemo pokušati da odgonetnemo značenje najčešćih simptoma, želeli bismo da kažemo još nešto o metodu ispitivanja. Nije nam namera da damo knjigu tumačenja u kojoj čitalac po potrebi može da pronađe svoj simptom kako bi saznao šta znači, da bi na to klimnuo ili odmahnuo glavom. Takav pristup ovoj knjizi verovatno bi predstavljao najveći nesporazum. Mnogo pre moglo bi se reći da nam je stalo do toga da prenesemo određeni način gledanja i razmišljanja, koji zainteresovanom čitaocu omogućava da bolest kod sebe i svojih bližnjih sagleda sasvim drugačije nego dosad.

Za to je, međutim, neophodno da se najpre nauče izvesni preduslovi i tehnike, budući da većina ljudi nije naučila

da koristi analogije i simbole. To je ono čemu su pre svega namenjeni konkretni primeri u drugom delu knjige. Oni kod čitaoca treba da razviju sposobnost da razmišlja i gleda na takav način. Tek razvoj sopstvene sposobnosti tumačenja donosi istinsku korist, jer bi unapred dato gotovo tumačenje u najboljem slučaju postavilo okvir u koji individualni slučaj nikada ne bi mogao sasvim dobro da se uklopi. To je isto kao i kod tumačenja snova. Knjiga o tumačenju snova mora da se iskoristi kako bismo naučili da tumačimo snove, a ne da bismo u njoj potražili sve snove i njihova već gotova tumačenja.

Iz tog razloga ni drugi deo ove knjige ne pretenduje da bude potpun, mada smo se potrudili da spomenemo što više telesnih i organskih područja, kako bismo obezbedili neophodan početni materijal koji čitaocu omogućava da obradi svoj konkretan simptom. Nakon što smo pokušali da iznesemo kontekst iz oblasti filozofije i pogleda na svet, u ovom poslednjem poglavlju prikazaćemo teorijske aspekte i pravila koji omogućavaju tumačenje simptoma. To je alat koji bi, uz izvesnu vežbu, svakome ko se ozbiljno potrudi trebalo da omogući smisleno preispitivanje simptoma.

Kauzalnost u medicini

Problem kauzalnosti za našu temu od tolikog je značaja stoga što se školska medicina, prirodna medicina, psihologija i sociologija međusobno nadmeću u istraživanju pravih i istinskih uzroka simptoma bolesti i u nastojanju da u otklanjanju svih tih uzroka svetu donesu isceljenje. Tako jedni uzroke traže u mikrobima i zatrovanoj prirodnoj sredini, a drugi u traumatskim događajima iz ranog detinjstva i stilovima vaspitanja, ili pak u uslovima na radnom mestu. Uzrokom bolesti može biti proglašeno sve – od sadržaja olova u vazduhu, pa do društva.

Nasuprot tome mi potragu za uzrocima bolesti smatramo velikim čorsokakom u medicini i psihologiji. Uzroci će se, doduše, uvek naći, sve dok se traže, ali verovanje u kauzalni koncept sprečava da se vidi da pronađeni uzroci predstavljaju samo rezultat sopstvenog stava očekivanja. U stvarnosti su svi uzroci* takođe samo stvari među drugim stvarima. Koncept uzroka održiv je samo donekle, jer se postavljanje pitanja o uzrocima prekida na proizvoljnom mestu. Tako uzroci izvesne infekcije mogu biti nađeni u nekom određenom mikroorganizmu kao uzročniku, čime se, međutim, potiskuje pitanje zbog čega je u nekom konkretnom slučaju taj uzročnik doveo do infekcije. Razlog za to može se naći u smanjenoj odbrambenoj moći organizma, što opet vodi do pitanja o uzroku takvog oslabljenog imuniteta. Ta igra može da se nastavi u beskraj, jer čak i ako smo u potrazi za uzrocima stigli do Velikog praska, i dalje ostaje otvoreno pitanje o uzroku Velikog praska.

U praksi se zbog toga radije zaustavlja na nekom proizvoljnom mestu i ponaša se kao da je svet započeo upravo od tog mesta. Zaklanja se iza zbirnih pojmova, koji po mogućstvu ama baš ništa ne govore, kao što su „*locus minoris resistentiae*“, ili „nasledno opterećenje“, „organska slabost“, i slični pojmovi bremeniti značenjima. Odakle, međutim, sebi uzimamo za pravo da neku proizvoljnu kariku kauzalnog lanca naprosto proglasimo „uzrokom“? Kada neko govori o uzroku, ili o kauzalnoj terapiji, to je obično nepoštenje, jer kauzalni koncept – kao što smo upravo videli – uopšte ne dopušta da se pronađe uzrok.

Samoj stvari bismo se nešto više približili ako bismo radili s onim polarnim kauzalnim konceptom o kojem smo govorili na početku našeg razmatranja uzroka. Sa tog

* Nemački: *Ur-sachen* = *pra-stvari*. (Prim. prev.)

stanovišta bolest je uslovljena iz dva smera, to jest iz prošlosti i iz budućnosti. U tom modelu finalitet bi imao određenu simptomatsku sliku, a *delotvorna kauzalnost (efficiens)* obezbedila bi materijalna i telesna pomoćna sredstva da se ta konačna slika ostvari. Pri takvom posmatranju postao bi vidljiv i drugi aspekt bolesti, koji se pri uobičajenom jednostranom posmatranju potpuno gubi: namera bolesti, a time i smisaonost tog zbivanja. Rečenica, naime, nije uslovljena papirom, mastilom, štamparskom mašinom, znacima interpunkcije itd., nego pre svega finalnom namerom da se prenese informacija.

Stoga ne može biti baš tako teško ni da se razume kako se svođenjem na materijalne procese, to jest na uslove iz prošlosti, gubi ono što je suštinsko i bitno. Svaka manifestacija poseduje formu i sadržaj, sastoji se od delova i ima određenu strukturu koja je više od zbira tih delova. Svaka manifestacija određena je prošlošću i budućnošću. Bolest ne predstavlja nikakav izuzetak. Iza simptoma stoji određena namera, neki sadržaj koji samo koristi postojeće mogućnosti da bi se formalno ostvario. Zbog toga neka bolest može kao svoj uzrok da iskoristi sve moguće uzroke.

To je tačka na kojoj je metod rada medicine dosad doživljavao neuspeh. Medicina veruje da će uklanjanjem uzroka uspeti da onemogući bolest, a ne računa s tim da je bolest tako fleksibilna da će sebi potražiti i naći nove uzroke (*ursachen = pra-stvari*) da bi mogla i dalje da se ostvaruje. Ta veza je veoma jednostavna: ako neko, recimo, ima nameru da sagradi kuću, u tome ćemo ga teško sprečiti time što ćemo mu oduzeti kamenje – jer kuću može da sagradi i od drveta. Konačno rešenje bi, doduše, moglo da se vidi u tome da se potencijalni graditelj liši svekolikog mogućeg materijala,

ali u ravni u kojoj bolest deluje to je skopčano s teškoćama. Da bi se obezbedilo da bolest više ne nalazi nikakve *uzroke*, pacijentu bi moralo potpuno da se oduzme telo.

Ova knjiga bavi se *finalnim uzrocima* bolesti i jednostavno funkcionalno posmatranje želi da dopuni drugim polom koji nedostaje. Pritom bi trebalo da bude jasno i da mi ni u kojem slučaju ne osporavamo postojanje materijalnih procesa koje je medicina istražila i opisala, ali da se najoštrije protivimo tvrdnji da sami ti procesi predstavljaju *uzroke* bolesti.

Kao što je već pokazano, bolest ima svoju nameru i cilj, koje smo u najopštijem i najapsolutnijem obliku opisali kao izlečenje u smislu isceljenja, to jest postizanja jedinstva. Ako bolest razložimo na brojne simptomatske izražajne oblike, koji svi predstavljaju korake na putu do cilja, kod svakog simptoma možemo potražiti njegovu nameru i informaciju, kako bismo spoznali koji korak se upravo sada traži od pojedinca. To pitanje može i mora da se postavi kod *svakog* simptoma i ne može se otkloniti ukazivanjem na funkcionalne uzroke. Funkcionalni uzroci se *uvek* mogu pronaći – ali isto tako se *uvek* može pronaći i sadržajno značenje.

Stoga se prva razlika našeg posmatranja u odnosu na klasičnu psihosomatiku sastoji u odricanju od izbora simptoma. Mi smatramo da se *svaki* simptom može protumačiti i ne prihvatamo nikakve izuzetke. Druga razlika sastoji se u odricanju od kauzalnog modela klasične psihosomatike, koji je orijentisan ka prošlosti. Da li se uzrok nekog poremećaja traži u bakterijama, ili u lošoj majci, za sam idejni koncept je sporedno. Psihosomatski model nije se oslobodio osnovne greške jednogpolnog kauzalnog koncepta. Nas ne zanimaju uzroci iz prošlosti, jer njih, kao što smo već videli, ima

proizvoljno mnogo, a svi su jednako važni i jednako nevažni. Naš način posmatranja mogao bi se opisati kao „finalni kauzalitet“, ali još bolje bi ga opisao od vremena nezavisan koncept analogije.

Čovek poseduje od vremena nezavisnu *suštinu*, koju, doduše, tek tokom vremena mora da ostvari i postane je svestan. Taj svoj unutrašnji model naziva „sopstvom“. Čovekov životni put je put ka tom sopstvu, koje je simbol celovitosti. Da bi tu celovitost pronašao, potrebno mu je vreme – ali ona je od samog početka tu. Upravo u tome se sastoji iluzija vremena – čoveku je vreme potrebno da bi pronašao ono što oduvek jeste. (Ako vam ovde nešto nije razumljivo, uvek se ponovo setite odgovarajućeg primera: u knjizi je odjednom sadržan čitav roman – ali čitaocu je potrebno vreme da bi u sebi omogućio nastanak čitave radnje, koja je od samog početka bila tu!) Taj put nazivamo „evolucijom“. Evolucija je svesno ostvarenje modela koji je uvek (to jest bezvremeno) postojao. Na tom putu do samospoznaje stalno se javljaju teškoće i zablude, to jest – drugačije formulisano – čovek ne može ili neće da vidi određene delove svog modela. Te aspekte koji nisu svesni nazivamo senkom. U simptomu bolesti senka demonstrira svoje prisustvo i ostvaruje se. Da bi mogao da shvati značenje nekog simptoma, čoveku nisu potrebni pojmovi vremena ili prošlosti. Traganje za uzrocima u prošlosti odvraća pažnju od prave informacije, jer čovek se odriče sopstvene odgovornosti time što krivicu projektuje na uzrok.

Ako simptom preispitamo tragajući za njegovim značenjem, kroz odgovor će nam postati vidljiv jedan deo našeg sopstvenog modela. Ako istražimo svoju prošlost, podrazumeva se da ćemo i tamo pronaći različite oblike i izraze tog modela. Odatle ne moramo odmah da sklepamo nekakvu

kauzalnost – pre bi se moglo reći da se radi o paralelnim, vremenu adekvatnim oblicima i izrazima istog problema. Dete, na primer, za ostvarivanje svojih problema koristi roditelje, braću, sestre i nastavnike, a odrasle osobe svoje partnere, decu i kolege s posla. Spoljni uslovi nikoga ne čine bolesnim, ali čovek koristi sve mogućnosti da bi ih stavio u službu svoje bolesti. Tek bolest pretvara stvari oko nas u *uzroke*.

Bolesnik je krivac i žrtva u jednoj osobi i uvek pati samo od sopstvene ne-svesnosti. Ta konstatacija ne predstavlja vrednosni sud, jer samo „prosvetljeni“ nemaju više senku – ali ona bi čoveka trebalo da sačuva od zablude da sebe doživljava kao žrtvu bilo kakvih okolnosti, jer time se lišava mogućnosti za promenu. Ni bakterije ni zračenja iz dubine zemlje ne izazivaju bolest, ali čovek ih koristi kao pomoćno sredstvo za ostvarivanje svoje bolesti. (Ista ova rečenica zvuči kao nešto što se mnogo više podrazumeva na jednom drugom nivou: ni boja ni platno ne prouzrokuju sliku – ali čovek ih koristi kao pomoćno sredstvo za ostvarivanje svoje slike.)

Stoga bi, nakon svega što je rečeno, trebalo da bude razumljivo i prvo važno pravilo u tumačenju slika bolesti u drugom delu ove knjige.

1. pravilo: Prilikom tumačenja simptoma odrecite se naizgled kauzalnih veza u funkcionalnoj ravni. One se uvek mogu naći i njihovo postojanje nije sporno. Ali one ne čine bespredmetnim tumačenje simptoma. Simptom tumačimo samo u njegovom kvalitativnom i subjektivnom pojavnom obliku. Za iskaz o njegovom značenju nebitno je kakvi su psihološki, morfološki, hemijski, nervni, ili drugi kauzalni lanci uzroka i posledice iskorišćeni za ostvarivanje simptoma. Da bi se spoznao sadržaj, važno je jedino da nešto jeste i kakvo jeste – a ne zbog čega jeste.

Vremenski kvalitet simptomatike

U istoj meri u kojoj je vremenska prošlost nezanimljiva za naše pitanje, zanimljivo je i mnogo nam govori vremensko okruženje prilikom pojave nekog simptoma. Tačan trenutak u kojem se simptom javlja može dati važne informacije o području problema koji se u tom simptomu ispoljava. Svi događaji koji se zbivaju sinhrono s pojavom nekog simptoma čine okvir te simptomatike i moraju da budu sagledani zajedno s njom.

Pritom ne treba uzeti u obzir samo *spoljne* događaje, nego pre svega *unutrašnje* procese. Kakvim se mislima, temama i fantazijama čovek bavio kada se simptom pojavio? Kako je bio raspoložen? Da li je bilo nekih vesti ili nekih promena u njegovom životu? Pritom se često kao značajni zapravo pokazuju upravo događaji koji su smatrani *bez-značajnim* i *nevažnim*. Pošto se u simptomu manifestuje neko potisnuto područje, potiskuje se i u odgovarajućoj meri umanjuje i značaj svih događaja koji su s tim u vezi.

To po pravilu nisu *velike stvari* u životu, jer s njima se čovek uglavnom svesno suočava i hvata ukoštac. Ono što izvlači na površinu potisnute probleme i oblasti često su, međutim, male, bezazlene svakodnevne stvari. Akutni simptomi kao što su prehlada, mučnina, proliv, gorušica, glavobolja, povrede i slično, predstavljaju vremenski veoma preciznu reakciju. Tu se isplati postaviti pitanje šta je čovek upravo u tom trenutku uradio, pomislio ili maštao. Ako čovek sebi postavi pitanje o kontekstu, dobro je i da pažljivo razmotri prvu ideju koja se spontano javi i da je prebrzo ne odbaci kao beznačajnu.

Za sve to je potrebna izvesna vežba i dobra mera iskrenosti prema samom sebi, ili – još bolje – nepoverenja prema sebi.

Onaj ko pođe od toga da sebe dobro poznaje i da zato odmah može da odluči šta je tu tačno a šta nije, nikada neće postići naročit uspeh na putu samospoznaje. Pre bi se moglo reći da je na pravom putu onaj ko polazi od toga da svaka živuljka koju na tom put sretne može da ga proceni bolje nego on sam.

2. pravilo: Analizirajte trenutak pojave simptoma. Postavite pitanja o životnoj situaciji, mislima, fantazijama, snovima, događajima i vestima koji simptomu daju vremenski okvir.

Analogija i simbolika simptoma

Sada dolazimo do središnje tehnike tumačenja, koju nije lako verbalno prikazati i poučavati. Kao prvo, neophodno je da se razvije prisan odnos prema jeziku i da se nauči svesnom slušanju onoga što se govori. Jezik je sjajno pomoćno sredstvo koje omogućava da se iskuse dublje i nevidljive veze. Jezik poseduje sopstvenu mudrost, ali ona se otkriva samo onome ko je naučio da sluša. Naše vreme sklono je veoma nemarnom i proizvoljnom odnosu prema jeziku, čime je izgubilo pristup istinskom značenju pojmova. Budući da i jezik ima svoj udeo u polarnosti, i on je ambivalentan, dvo-smislen i dvoličan. Gotovo svi pojmovi lebde istovremeno na više nivoa. Stoga moramo ponovo naučiti da budemo u stanju da svaku reč istovremeno opažamo na svim nivoima njenog značenja.

Gotovo svaka rečenica napisana u drugom delu ove knjige odnosi se na najmanje dva nivoa – ako neke rečenice deluju banalno, to je siguran pokazatelj da se previda onaj drugi nivo, to jest njihovo dvostruko značenje. Znacima navoda, kurzivom i razdvajanjem reči pokušali smo da skrenemo pažnju na mesta koja su važna. Na kraju krajeva, uspeh našeg poduhvata zavisi od pristupa različitim dimenzijama jezika.

Dobar sluh za jezik ne može se naučiti, baš kao ni muzički sluh – ali i jedan i drugi se može školovati.

Naš jezik je psihosomatski. Gotovo sve formulacije i reči kojima opisujemo psihička stanja i procese pozajmljene su od telesnih iskustava. Čovek uvek može da *raz-ume* i da *s-(u)hvati* ono što telesno može da uhvati i ume da uradi sopstvenim rukama. Već i odatle proizilazi tema koja bi zasluživala veću raspravu, a koju ćemo na ovom mestu samo kratko rezimirati: čoveku je za svako iskustvo i za svaki korak svesnosti potreban put koji vodi preko telesnosti. Nije mu moguće da svesno integriše principe pre nego što se oni spuste u telesno. Telesnost nas uvlači u jednu veliku obaveznost, koje se često bojimo – ali bez te *oba-veznosti* ne možemo da uspostavimo ni *po-vezanost* s principom. I ovo razmišljanje nas vodi spoznaji da čovek ne može da se sačuva od bolesti.

Vratimo se, međutim, značenju jezika za ono što nas zanima. Onaj ko je naučio da sluša psihosomatsku dvostrukost jezika sa zapanjenošću će konstatovati da bolesnik, dok govori o svojim telesnim simptomima, uglavnom već priča i o svom psihičkom problemu: jedan vidi toliko loše da više uopšte ne može jasno da raspozna stvari – drugi je prehladen i došlo mu je do guše – sledeći ne može da se sagne jer je tako krut – neko ne može više da guta – jedan ništa ne može da zadrži u sebi – drugi ne može ništa više da čuje, a trećeg tako svrbi da bi najradije iskočio iz sopstvene kože. Tu i nema baš neke velike potrebe za tumačenjem – čovek može samo da sasluša, da klimne glavom i konstatuje: „Bolest čini ljude iskrenim!“ (Korišćenjem latinskih naziva bolesti školska medicina smišljeno osigurava da sadržajni kontekst ne bude prepoznatljiv preko jezika!)

U svim ovim slučajevima, naime, telo mora da živi ono što se bolesnik u svojoj psihi ne usuđuje, ili neće da prizna. Čovek se, recimo, ne usuđuje da prizna da bi zapravo iskočio iz sopstvene kože, to jest da bi želeo da preskoči uobičajene granice koje su mu postavljene – time se nesvesna želja ostvaruje u telu, a kao simptom kojim osvešćuje pravu želju koristi ekcem. S ekcemom kao uzrokom u pozadini, osoba se najednom usuđuje da izrazi svoju želju: „Najradije bih iskočio iz sopstvene kože!“ Jer sada konačno ima telesni alibi, a u današnje vreme to svako ozbiljno shvata. Na sličan način, radnik se ne usuđuje da poslodavcu prizna da mu je zapravo dosta toga da bude do guše zatrpan poslom i da bi želeo da se povuče na nekoliko dana – ali na telesnom nivou prehlada koja mu je došla do guše prihvata se kao opravdan razlog i vodi željenom cilju.

Pored sposobnosti da se čuje dvostruko značenje jezika, važna je i sposobnost analognog mišljenja. Već i sama dvostrukost značenja jezika počiva na analogiji. Tako, naime, niko ne bi došao na pomisao da kod čoveka koji je *bez srca* pretpostavi da mu taj organ zaista nedostaje. Ni želju da se iskoči iz sopstvene kože nećemo shvatiti doslovno. U svim ovim slučajevima pojmove koristimo u analognom smislu, tako što nešto konkretno zamenjuje neki apstraktan princip. Kad se kaže *bez srca*, misli se na nedostatak one sposobnosti koja se na osnovu arhetipske simbolike oduvek dovodi u analognu vezu sa srcem. Isti princip, međutim, predstavljaju i sunce ili zlato.

Analogno mišljenje zahteva sposobnost apstrakcije, jer čovek u konkretnom mora da prepozna princip koji u njemu dolazi do izražaja i da ga prenese na drugi nivo. Tako, recimo, koža u ljudskom telu između ostalog poprima funkciju

ograničavanja i granice prema spoljnom svetu. Ako neko hoće da iskoči iz kože, to znači da hoće da razbije i prevaziđe granice. Na taj način postoji određena analogija između kože i, recimo, normi, koje na psihičkom nivou imaju istu funkciju kao i koža na telesnom. Ako kožu i norme „izjednačujemo“, to sa svoje strane ne znači ni istovetnost ni kauzalnu vezu, nego se odnosi na analogiju principa. Na taj način – kao što ćemo još imati prilike da vidimo – nagomilani toksini (otrovi) u telu odgovaraju potisnutim sukobima u svesti. Ta analogija *ne* znači da konflikti proizvode toksine, ili da toksini izazivaju sukobe. I jedni i drugi su samo analogne manifestacije na različitim nivoima.

Psiha *ne prouzrokuje* telesne simptome ništa više nego što telesni procesi izazivaju psihičke promene. Na oba nivoa, međutim, stalno nalazimo analogne modele. *Svi* sadržaji svesti imaju svoj ekvivalent u telu, i obrnuto. U tom smislu *sve* je neka vrsta simptoma. To što neko voli da šeta ili ima tanke usne jednako je simptom kao i zagnojani krajnici (upoređi način uzimanja anamneze u homeopatiji). Ti simptomi se međusobno razlikuju samo po subjektivnoj proceni onoga ko ih ima. Naposletku, odbacivanje i otpor su ono što neki simptom čini simptomom bolesti. Otpor nam odaje da neki određeni simptom predstavlja izraz područja koje pripada senci – jer sve simptome koji izražavaju svesne delove naše duše volimo i branimo kao izraz svoje ličnosti.

Staro spoljno pitanje o granicama između zdravog i bolesnog, normalnog i abnormalnog, može da dobije odgovor samo na nivou subjektivne vrednosne procene – ili se na njega uopšte ne može odgovoriti. Ako telesne simptome posmatramo i psihički tumačimo, to u prvom redu treba onome ko je njima pogođen da pomogne da svoj pogled usmeri na oblasti koje dotad nije konstatovao, kako bi

ustanovio da je zaista tako. Onako kako se pokazuje u telu, stvar stoji i u duši – kako dole, tako i gore. Ne radi se o tome da se nešto odmah menja ili uklanja, naprotiv: onome što je uočeno treba reći *da*, jer bi negiranjem to područje ponovo bilo gurnuto u senku.

Već i samo posmatranje čini nas svesnim – a ako iz veće svesnosti sama od sebe proizađe subjektivna promena – to je predivno. Svaka namera da se nešto menja ima, međutim, samo suprotno dejstvo. Namera da se brzo zaspi najsigurniji je način da ometemo san; ali kad namere nema, san dolazi sam od sebe. Odsustvo namere ovde predstavlja tačnu sredinu između želje da se nešto spreči i želje da se to isto iznudi. Mir koji vlada u sredini je taj koji omogućava da se dogodi nešto novo. Onaj ko se bori ili žuri nikada neće dostići svoj cilj. Ako pri interpretaciji slika bolesti imamo osećaj da je tumačenje zlonamerno ili negativno, taj osećaj predstavlja samo pokazatelj naše sopstvene vrednosne procene u koju smo i dalje upleteni. Ni reči ni stvari ni događaji ne mogu sami po sebi biti ni dobri ni zli, ni pozitivni ni negativni, vrednosna procena nastaje samo u posmatraču.

Nije teško zaključiti da je opasnost takvih nesporazuma velika kada se radi o našoj temi, jer se u simptomima bolesti ipak manifestuju svi oni principi koje pojedinac ili kolektiv ocenjuju veoma negativno i zbog toga neće svesno da ih žive ili da ih vide. Naročito često ćemo nailaziti na temu agresivnosti i seksualnosti, jer ta područja u okviru prilagodavanja normama i vrednosnim predstavama društvene zajednice brzo i lako postaju žrtva potiskivanja, a zatim svoje ostvarenje moraju da traže prikrivenim putem. Ukazivanje da iza nekog simptoma stoji čista agresivnost nije, međutim, nikakva vrsta optužbe, nego treba da pomogne da se ona vidi i kod sebe pozitivno prihvati. Na plašljivo pitanje šta bi se

desilo ako bi svi tako postupali, dovoljan odgovor trebalo bi da bude to da je agresivnost podjednako prisutna i ako je čovek ne vidi, a da time što će je videti ne postaje ni veća ni gora. Dok ostaje u senci, agresivnost je, međutim (kao i ma koji drugi impuls), lišena svesti i već i samo zbog toga je opasna.

Da bi moglo da se shvati ovo što smo izložili, treba se mirno distancirati od svih uobičajenih vrednosnih sudova. Takode je dobro da se previše analitičan i racionalan način razmišljanja zameni sposobnošću slikovitog, simboličnog i analognog mišljenja. Strukturu ćemo brže spoznati uz pomoć jezičkih veza i asocijacija nego uz pomoć sterilnog zaključivanja. Da bi slike bolesti postale očigledne, potrebne su sposobnosti desne moždane hemisfere.

3. *pravilo*: Simptomatska zbivanja apstrahujte do principa i taj model prenesite na psihički nivo. Pažljivo slušanje jezičkih formulacija uglavnom može da posluži kao ključ, jer je naš jezik psihosomatski.

Iznuđene konsekvence

Gotovo svi simptomi prisiljavaju nas na promene ponašanja, koje mogu da se organizuju u dve grupe: s jedne strane simptomi nas sprečavaju da radimo stvari koje bismo rado radili, a s druge – prisiljavaju nas da radimo nešto što ne bismo voleli da radimo. Tako nas, recimo, grip sprečava da odemo negde gde smo pozvani, a prisiljava nas da ostanemo u krevetu. Slomljena noga sprečava nas da se bavimo sportom i prisiljava nas da mirujemo. Ako bolesti pripišemo neku nameru i smisao, upravo te promene u ponašanju na koje smo prisiljeni, kao i ono u čemu smo sprečeni, daju dobro sredstvo za odgonetanje namere simptoma.

Iznuđena promena ponašanja predstavlja njegovu prinudnu korekciju i stoga treba ozbiljno da se shvati. Bolesnik je sklon da toj iznuđenoj promeni svog životnog stila pruža toliki otpor da uglavnom svim sredstvima pokušava da tu korekciju što pre poništi, kako bi mirno mogao da nastavi da ide uobičajenim putem.

Nasuprot tome, mi smatramo da je važno da bolesnik dopusti da ga smetnja istinski omete. Simptom uvek samo koriguje jednostranosti: preterano aktivni bivaju prisiljeni na mirovanje, preterano pokretni sprečeni da se kreću, zavisnima od komunikacije uskraćuje se mogućnost za to. Simptom nameće onaj pol koji se inače ne živi. To je ono na šta treba da obratimo više pažnje i da dobrovoljno pristanemo na to što nam je nametnuto i odrekemo se onoga što nam je uskraćeno. Bolest je uvek svojevrsna kriza, a svaka kriza teži da se razvija. Svaki pokušaj da se ponovo dostigne stanje kakvo je postojalo pre bolesti naivan je, ili čak glup. Bolest želi da nas povede dalje, ka novim, nepoznatim i nedoživljenim obalama – i tek kada taj poziv svesno i dobrovoljno sledimo, kriza kroz koju prolazimo dobija smisao.

4. *Pravilo*: Dva pitanja: „U čemu me ovaj simptom sprečava?“ i „Na šta me ovaj princip prisiljava?“ – uglavnom brzo vode do središnjeg tematskog područja bolesti.

Ono što je zajedničko simptomima koji odražavaju suprotne polove

U priči o polarnosti već smo videli da iza svakog takozvanog para suprotnosti stoji određeno jedinstvo. I simptomi koji spolja gledano predstavljaju suprotne polove vrte se oko iste zajedničke teme. Tako, recimo, nikakvu protivurečnost ne predstavlja ako se i kod zatvora i kod proliva kao središnja

tema javlja zahtev da se „pusti“. I iza niskog i iza visokog krvnog pritiska naći ćemo bežanje od sukoba. Kao što radost može da se izrazi *i* smehom *i* suzama, kao što strah jednom vodi do paralize, a drugi put do paničnog bega, tako i svaka tema ima mogućnost da se izrazi u naizgled suprotnim simptomima.

Tu spada još i napomena da izrazito intenzivan oblik življenja neke određene teme još nije pokazatelj da osoba o kojoj je reč s tom temom nema nikakvih problema, ili da je te teme svesna. Visoka agresivnost ne znači da se osoba ne boji, a demonstrativna seksualnost ne govori da osoba nema seksualnih problema. I tu je preporučljivo da se na stvari gleda polarno. Svaki ekstrem s priličnom sigurnošću ukazuje na neki problem. I stidljivom i hvalisavom nedostaje samopouzdanje. Kukavica se boji, jednako kao i onaj ko izaziva sudbinu. Stanje bez problema predstavlja sredinu među ekstremima. Ako je neka tema na bilo koji način naglašena, to ukazuje na problematičan i još nerazrešen odnos.

Neka određena tema, to jest neki problem, može da se izrazi kroz različite organe i sisteme. Ne postoji nikakvo kruto pravilo pridruživanja koje bi određenu temu prisiljavalo da za svoje ostvarenje odabere baš neki određen simptom. Ta fleksibilnost u izboru oblika istovremeno omogućava i uspeh i neuspeh u borbi protiv simptoma. Neki simptom, doduše, može sasvim funkcionalno da se pobedi, pa čak i da se preventivno spreči, ali odgovarajući problem tada bira neki drugi oblik ostvarivanja – proces koji je poznat kao pomeranje simptoma. Tako, recimo, problem što se neka osoba *nalazi pod pritiskom* može da se ispolji kao visoki krvni pritisak, kao visoki tonus mišića, kao povišen očni pritisak (glaukom), kao apsces, ali i u njenom ponašanju – tako što vrši pritisak na druge. Svaka od tih varijanti ima,

doduše, i neku svoju osobenu nijansu, ali svi spomenuti simptomi izražavaju istu osnovnu temu. Onaj ko s ovakvog stanovišta pažljivo posmatra istoriju bolesti neke osobe brzo će naći crvenu nit koja se kroz nju provlači, a koja samom bolesniku uglavnom potpuno izmiče.

Stupnjevi eskalacije

Simptom, doduše, isceljuje čoveka utoliko što u telu ostvaruje ono što nedostaje u svesti, ali taj zaobilazni put ne može trajno da reši problem. Čovek, naime, u svojoj svesti ostaje neisceljen, to jest necelovit, sve dok nije integrisao svoju senku. Telesni simptom pritom predstavlja nužan zaobilazni put, ali nikada ne i rešenje. Čovek samo u svojoj svesti može da uči, da sazreva, da doživljava i proživljava iskustva. Mada telo predstavlja preduslov za takva iskustva, ipak treba priznati da se proces opažanja i obrade odigrava u svesti. Tako, recimo, bol doživljavamo isključivo u svesti, a ne u telu. Telo u tom slučaju služi samo kao *medijum* za posredovanje iskustva na tom nivou (da telo u krajnjoj liniji uopšte nije nužno, jasno se vidi kad je reč o fantomskim* bolovima). Smatramo važnim da se, uprkos tesnom uzajamnom dejstvu između svesti i tela, te dve instance misaono jasno razlikuju ukoliko zaista želimo da razumemo proces učenja koji je sadržan u bolesti. Slikovito govoreći, telo je mesto na kojem proces koji dolazi odozgo dostiže svoju najnižu tačku, pa se stoga preokreće kako bi ponovo krenuo u suprotnom pravcu, opet naviše. Lopti koja pada potreban je otpor materijalne podloge da bi ponovo mogla da odskoči. Ako ostanemo pri ovoj „gore-dole analogiji“, procesi svesti su ti koji tonu

* Bol u amputiranim udovima koji više ne postoje.

i padaju u telesnost, kako bi tu iskusili preokretanje svojih polova i mogli ponovo da se vinu u sfere svesti.

Svaki arhetipski princip za čoveka mora da se zgusne u telesnost i u materijalni pojavni oblik, kako bi mu postao zaista opipljiv i dostupan njegovom iskustvu. U tom iskustvu, međutim, već napuštamo materijalni i telesni nivo i uzdižemo se na nivo svesti. Svaki svestan korak učenja daje nekoj manifestaciji njeno opravdanje, a istovremeno je i ponovo oslobađa nužnosti. Konkretno primenjeno na bolest, to znači da simptom ne rešava problem na telesnom nivou, nego da samo može da pruži preduslove da se napravi korak na planu učenja.

Svako telesno zbivanje posreduje iskustvo. Ali u pojedinačnim slučajevima ne može se predskazati koliko daleko to iskustvo seže u svest. I tu važe isti zakoni kao i kod svakog procesa učenja. Neizbežno je da dete kod svakog računskog zadatka koji radi nešto i nauči, ali ipak ostaje otvoreno pitanje kada će matematički princip koji stoji iza zadatka konačno biti shvaćen kao takav. Sve dok taj princip još nije shvatilo, dete će biti sklono da svaki pojedinačni zadatak oseća kao patnju i mučenje. Tek shvatanje principa (sadržaja) oslobađa zadatak (formu) pratećeg osećaja patnje i mučenja. Analogno tome, i svaki simptom predstavlja izazov i mogućnost da se vidi i shvati ono što je istinsko, problem koji iza njega stoji. Ako se to ne dogodi, recimo zato što je čovek potpuno zaglavljen u projekcijama i simptom posmatra samo kao slučajnu, funkcionalno uslovljenu smetnju, izazov da se shvati neće se samo nastaviti, nego će se i pojačati. Taj kontinuitet, koji ide od blagog zahteva do jakog pritiska, nazivamo stupnjevima eskalacije. Svaki stupanj predstavlja pojačanje intenziteta s kojim sudbina poziva čoveka da svoj

uobičajeni način gledanja dovede u pitanje i da svesno integriše nešto što je dotad potiskivao. Što je veći njegov otpor, veći je i pritisak simptoma.

Sledi tabelarni pregled koji prikazuje sedam stupnjeva eskalacije; tu tabelu ne treba shvatiti kao neki apsolutan, krut sistem, nego kao pokušaj da se ideja eskalacije prikaže na očigledan način:

- 1) psihički izraz (misli, želje, fantazije);
- 2) funkcionalne smetnje;
- 3) akutne telesne smetnje (upale, povrede, male nezgode);
- 4) hronične smetnje;
- 5) neizlečivi procesi, organske promene, rak;
- 6) smrt (izazvana bolešću ili nesrećom);
- 7) urođene deformacije i smetnje (karma).

Pre nego što neki problem može da se manifestuje u telu kao simptom, on se u psihi javlja kao tema, ideja, želja ili fantazija. Što je čovek otvoreniji prema svojim impulsima iz podsvesti, i što je spremniji da takvim impulsima da prostora, to će življi (i nekonvencionalniji) biti njegov životni put. Ali ako čovek sledi jasne predstave i norme, on sebi ne može da priušti ostvarivanje takvih impulsa iz nesvesnog, jer dovode u pitanje sve dotadašnje i postavljaju nove prioritete. Takav čovek će stoga u sebi zatvoriti one izvore iz kojih ti impulsi obično izvire i živeće u uverenju da on „takvih problema“ nema.

Taj pokušaj da sebe učini neosetljivim na psihičkom području već izaziva prvi korak eskalacije: čovek dobija neki simptom – mali, bezazlen ali postojan. Time se neki impuls ipak ostvario, mada je njegovo ostvarivanje trebalo da bude

sprečeno. Jer i psihički impuls hoće da bude preobražen, to jest življen, kako bi se spustio u materijalno. Ukoliko se taj preobražaj ne odvija dobrovoljno, on će ipak uspeti da se ostvari zaobilaznim putem – kroz nastanak simptoma. U ovoj tački dobro se uočava pravilo koje uvek važi, a to je da nam se svaki impuls koji odbijamo da prepoznamo ponovo vraća, naizgled *spolja*.

Nakon funkcionalnih smetnji, s kojima čovek posle početnog odbijanja uglavnom brzo nauči da živi, nastupaju pre svega akutni simptomi zapaljenja koji, već prema prirodi problema, mogu da se pojave svuda u telu. Laicima su ti simptomi dobro poznati po sufiksu *-itis*. Svako oboljenje koje predstavlja zapaljenski proces postavlja sasvim aktuelan zahtev da se nešto shvati, i traži – kao što smo opširno izneli u drugom delu – da se neki nesvesni konflikt učini vidljivim. Ukoliko ta namera ne uspe – na kraju krajeva, naš svet nije neprijateljski nastrojen samo prema sukobima, nego i prema infekcijama – akutno zapaljenje pretvara se u neki hronični oblik (*-oza*). Onaj ko ne razume akutni poziv na promenu dobiće stalni podsetnik koji je spreman da ga dugo prati. Hronični procesi skloni su da polako dovedu do nepovratnih telesnih promena, koje se tada označavaju kao neizlečive bolesti.

Taj proces, pre ili kasnije, vodi do smrti. Ovde se, naravno, prosto nameće prigovor da se na kraju krajeva svaki život okončava smrću i da se stoga smrt ne uklapa u našu temu kao jedan od koraka eskalacije. Pa ipak, ne bi trebalo prevideti da je smrt uvek i nosilac informacije, i da ona čoveka najupečatljivije podseća na jednostavnu istinu da sve što materijalno postoji ima svoj početak i kraj, te da stoga nije pametno da se čvrsto držimo materijalnog. Zahtev koji nam svet postavlja uvek glasi: pusti! Ono što treba pustiti

jeste iluzija vremena i iluzija svog ja! Smrt je simptom jer predstavlja izraz polarnosti, i ona se, kao i svaki simptom, može izlečiti dostizanjem jedinstva.

S poslednjim korakom eskalacije, urođenim smetnjama i poremećajima, kraj prave ponovo se uliva u njen početak. Jer sve ono što čovek do smrti nije shvatio, svest nosi sa sobom, kao problem u narednoj inkarnaciji. Time dodirujemo jednu temu koja u našoj kulturi još nije postala nešto što se podrazumeva. Ovo, doduše, nije prikladno mesto za diskusiju o učenju o reinkarnaciji, ali teško možemo izbeći da spomenemo da smo pristalice reinkarnacije, jer u suprotnom naše shvatanje bolesti i isceljenja i naše izlaganje o njima u nekim slučajevima ne bi više bilo razumljivo. Mnogima se, naime, čini da sadržajni koncept simptoma bolesti nije primenjiv na dečije bolesti i pogotovo na urođene poremećaje.

Tu razumevanje može da olakša učenje o reinkarnaciji. Pritom, doduše, zapadamo u opasnost da u prethodnim životima tražimo „uzroke“ sadašnjih oboljenja – ali takav poduhvat vodi u zabludu jednako kao i traženje uzroka u ovom životu. Pa ipak, videli smo da je našoj svesti potrebna predstava o linearnosti i vremenu, kako bi mogla da posmatra zbivanja na polarnom nivou postojanja. U tom smislu je i ideja o „prethodnim životima“ neophodan i smislen način posmatranja puteva učenja koje svest prolazi.

Evo i jednog primera koji bi trebalo da ilustruje taj odnos: čovek se budi ujutru, nekog proizvoljnog dana. Za njega je to novi dan i on odlučuje da ga organizuje onako kako želi. Nimalo impresioniran tom namerom, već izjutra se, međutim, pojavljuje sudski izvršitelj i traži povraćaj novca, mada čovek može da dokaže da tog dana nije potrošio niti pozajmio ni jedan jedini novčić. U kojoj meri će naš čovek biti zapanjen tim događajem zavisi od toga da li je spreman

da svoj identitet protegne na sve dane, mesece i godine koji su prethodili tom danu, ili pak hoće da se poistoveti samo s novim, današnjim danom. U prvom slučaju on se neće čuditi dolasku sudskog izvršitelja, niti će biti zapanjen svojim telesnim izgledom i drugim životnim okolnostima koje zatiče u tom novom danu. Shvatiće da novi dan ne može da uobliči onako kako hoće, jer dosadašnji kontinuitet, uprkos prekidu koji su predstavljali noć i san, seže i u ovaj novi dan. Ako bi noć kao prekid hteo da iskoristi kao povod da se identifikuje samo još s novim danom i da izgubi vezu sa svojim dosadašnjim putem, sve spomenute manifestacije morale bi da mu izgledaju tek kao velika nepravda i kao slučajno i proizvoljno remećenje njegovih namera.

Ako u ovom primeru dan zamenimo životom, a noć smrću, postaće nam jasna razlika koja u našoj slici sveta postoji u zavisnosti od toga da li priznajemo ili poričemo reinkarnaciju. Reinkarnacija uvećava dimenzije posmatranja, proširuje pogled i stoga omogućava da se bolje uoči model. Ali ako je – kao što se to često događa – koristimo samo zato da bismo navodne uzroke pomerili još dalje u prošlost, to predstavlja njenu zloupotrebu. Ako, međutim, čovek postane svestan da ovaj život predstavlja samo majušni isečak njegovog puta učenja, biće lakše da se veoma različite početne pozicije s kojih ljudska bića započinju život spoznaju kao smisaone i zakonomerne nego što bi to bilo uz hipotezu da svaki život predstavlja samo jednokratno postojanje, nastalo slučajnom mešavinom genetskih predispozicija.

Za našu temu dovoljno je biti svestan da čovek na svet dolazi s novim telom, ali sa *starom* svešću. Stanje svesti koje je sa sobom doneo predstavlja izraz njegovog dosadašnjeg učenja i iskustva. Tako čovek sa sobom donosi i svoje specifične probleme, a zatim svoje okruženje koristi kako bi ih

realizovao i obradio. Problem ne može da nastane u ovom životu, nego samo da postane vidljiv.

Važno je primetiti i da problemi, naravno, ne nastaju ni u ranijim inkarnacijama, jer problemi uopšte ne nastaju na formalnom području. Problemi i sukobi su, kao i krivica i greh, neophodni oblici izražavanja polarnosti i time su apriori prisutni. U jednom ezoterijskom razmatranju nalazimo sledeću rečenicu: „Krivica je nesavršenost nezrelog ploda.“ Dete se nalazi u problemima i sukobima jednako duboko kao i odrasla osoba. Doduše, deca uglavnom imaju bolji kontakt s nesvesnim, pa stoga i hrabrost da impulse koji im dolaze još spontano ostvaruju – u onoj meri u kojoj im „pametni odrasli“ ostavljaju za to prostora. Sa starenjem uglavnom se odvija i udaljavanje od nesvesnog, pa time dolazi i do sve krućeg pridržavanja sopstvenih normi i životnih laži, čime sa starošću sve više raste i podložnost simptomima bolesti. U principu je, međutim, svako živo biće koje učestvuje u polarnosti necelovito, a time i bolesno.

To važi i za životinje. I ovde se, međutim, jasno pokazuje korelacija između bolesti i nastanka senke. Što je manja izdiferenciranost, a time i upletenost u polarnost, utoliko je manja i podložnost bolesti. Što se neko živo biće više razvija u polarnosti, a time i u svojoj sposobnosti spoznaje, utoliko postaje podložnije bolesti. Postojanje u ljudskom obliku predstavlja najrazvijeniji oblik sposobnosti spoznaje koji nam je poznat, čime čovek najjače doživljava i raspon polarnosti, pa u skladu s tim i bolest nalazi svoje najviše značenje u ljudskom carstvu.

Stupnjevi eskalacije bolesti trebalo bi da dočaraju utisak o tome kako neki zahtev, to jest izazov, postepeno povećava i pojačava svoj pritisak. Nema nijedne velike bolesti niti

nesreće koja dolazi iznenada, iz vedra neba, nego samo ima ljudi koji predugo grčevito veruju u vedro nebo. Ali onaj ko se ne zavarava i nije očaran pogrešnim, ne može biti ni raz-očaran!*

Slepilo za samog sebe

Prilikom čitanja slika bolesti koje slede moglo bi biti veoma korisno ako kod slike pojedinačnog simptoma u mislima potražite neku poznatu osobu iz svog kruga rođaka ili poznanika koja je bolovala ili boluje od odgovarajućeg simptoma; tako imate mogućnost da nagoveštene veze i proverite. U tim slučajevima veoma brzo moći ćete da se uverite da su tumačenja tačna. A uzgred ćete i veoma dobro upoznati ljude.

Sve to, međutim, treba da radite samo u sopstvenim mislima, ni u kojem slučaju nemojte spopadati druge ljude kojekakvim tumačenjima. Na kraju krajeva, ni tuđi simptom ni tuđi problem zapravo vas se ništa ne tiču, a svaka primedba koju ste nekome uputili bez pitanja već predstavlja svojevrsan napad. Svako mora sam da se brine o sopstvenim problemima – i to je najveći doprinos koji može da dá savršenstvu svemira. Ako vam uprkos tome preporučujemo da slike bolesti proverite na drugim ljudima, to činimo isključivo zato da biste se uverili u ispravnost metoda i postojećih veza. Naime, pri posmatranju sopstvenih simptoma najverovatnije ćete ustanoviti da u tom „sasvim posebnom slučaju“ tumačenje uopšte nije tačno, pa čak i da stvari stoje upravo suprotno.

* Nem: zavaravati se, varati se = *täuschen*, razočarati se = *ent-täuschen*. (Prim. prev.)

Tu leži najveći problem našeg poduhvata: svako je slep za ono što se događa njemu samom. To slepilo za samog sebe teorijski se lako može dokazati. Simptom, naime, živi onaj princip koji nam nedostaje u svesti – a naše tumačenje imenuje taj princip i pokazuje da je on u čoveku ipak prisutan, ali da leži u senci i da zbog toga ne može da bude uočen. Pacijent, međutim, takav iskaz uvek poredi sa svojim svesnim sadržajima i konstatuje da ga tu nema. To zatim najčešće smatra *dokazom* da u njegovom slučaju tumačenje nije tačno. Pritom previđa da se upravo i radi o tome da on to ne vidi, ali da zaobilaznim putem, preko simptoma, treba da nauči da vidi! Za to su, međutim, potrebni svestan rad i suočavanje sa samim sobom, i za rešenje nije dovoljan jedan kratak pogled.

Dakle, ako neki simptom otelovljava agresivnost, čovek ima taj simptom upravo stoga što kod sebe ne vidi agresivnost, ili je pak uopšte ne živi. Ako dozna nešto o tumačenju te agresivnosti, od toga će se energično braniti, baš kao što se i inače uvek branio od te teme – jer u suprotnom ona uopšte ne bi ni bila u senci. Ne iznenađuje, dakle, što kod sebe ne otkriva agresivnost – jer ako bi je video, uopšte ne bi ni imao takav simptom. Na osnovu tog recipročnog odnosa može da se ustanovi i pravilo da tačnost tumačenja možemo da ocenimo i po tome koliko je čovek njime pogođen. Tačna tumačenja najpre izazivaju neku vrstu nelagodnosti, izvestan osećaj straha, a time i odbrambenu reakciju. U takvim slučajevima može pomoći ako imamo iskrenog partnera ili prijatelja, koga o tome možemo da pitamo i koji ima hrabosti da nam otvoreno kaže koje slabosti kod nas opaža. Još sigurnije je ako slušate izjave i kritike svojih neprijatelja – jer su oni gotovo uvek u pravu.

Pravilo: Ako je spoznaja tačna, ona vas neprijatno pogađa!

Rezime teorijskog dela

1. Ljudska svest je polarna. To s jedne strane omogućava sposobnost spoznaje, dok nas s druge strane čini neisceljenim i nepotpunim.
2. Čovek je bolestan. Bolest je izraz njegove nepotpunosti i polarnost je neizbežna.
3. Čovekova bolest izražava se u simptomima. Simptomi su delovi svesti koji su potisnuti u senku i koji su pali u materijalno.
4. Čovek kao mikrokosmos u svojoj svesti latentno sadrži sve principe makrokosmosa. Ali budući da se zbog svoje sposobnosti odlučivanja uvek identifikuje samo s polovinom svih principa, druga polovina dospeva u senku, tako da nje nije svestan.
5. Princip koji se u svesti ne živi nameće svoje pravo na život i na postojanje zaobilaznim putem, preko telesnih simptoma. U simptomu čovek uvek mora da živi i da ostvari ono što zapravo neće. Time simptomi kompenzuju sve jednostranosti.
6. Simptom čini čoveka iskrenim!
7. Čovek *ima* kao simptome sve ono što mu u svesti *nedostaje!*
8. Isceljenje je moguće samo tako što čovek deo senke skriven u simptomu osvešćuje i integriše u sebe. Ako je čovek pronašao ono što mu nedostaje, simptom postaje suvišan.
9. Cilj isceljenja je postizanje celovitosti i jedinstva. Čovek je zdrav, to jest isceljen, celovit, ako je pronašao svoje istinsko sopstvo i ako je postao jedno sa svime što postoji.
10. Bolest prisiljava čoveka da ostane na putu ka jedinstvu – i zbog toga je

BOLEST PUT KA SAVRŠENSTVU.

II DEO

Slike bolesti i njihovo značenje

Ti veliš:

„A šta je tog puta znak, o dervišu?“

„Čuj me,

a kada čuješ, promisli!

Ovo za tebe znak je:

Mada na putu napreduješ,

vidiš da jad je tvoj sve veći.“

Faridudin Atar

1.

Infekcija

Infekcija predstavlja jedan od najčešćih uzroka bolesnih procesa u ljudskom telu. Najčešći simptomi koji se akutno javljaju su zapaljenja, počevši od prehlade, preko zapaljenja pluća, pa sve do kolere i velikih boginja. Kod latinskih naziva bolesti nastavak *-itis* uvek nam odaje da je u pitanju neki zapaljenski proces (kolitis, hepatitis itd.). Na velikom području infektivnih bolesti moderna školska medicina postigla je svoje najveće uspehe, zahvaljujući otkriću antibiotika (npr. penicilin) i vakcina. Dok je ranije većina ljudi umirala od posledica neke infekcije, danas to u zemljama s razvijenom zdravstvenom zaštitom uglavnom predstavlja izuzetak. To ne znači da doživljavamo manje infekcija, nego samo da na raspolaganju imamo dobro oružje za borbu protiv njih.

Onaj kome ta (sasvim uobičajena) terminologija deluje previše „ratoborno“ ne treba da previdi da se kod zapaljenskih procesa zaista radi o svojevrsnom „ratu u telu“: opasno nadmoćne snage neprijateljskih uzročnika bolesti (bakterija, virusa, toksina) napadaju i pobijaju *odbrambeni*

sistemi tela. Taj sukob doživljavamo kroz simptome kao što su otok, crvenilo, bol i groznica. Ako telu konačno pođe za rukom da pobedi uzročnike bolesti koji su u njega prodrli, čovek odoleva infekciji, a ako pobede uzročnici bolesti, pacijent umire. Ovaj primer trebalo bi naročito da olakša brzo razumevanje analogije, to jest poređenja zapaljenja i rata. Analogija ovde znači da i zapaljenje i rat – mada među njima ne postoji nikakva kauzalna veza – pokazuju istu unutrašnju strukturu i da se u oboma ostvaruje isti princip, samo u drugoj ravni manifestacije.

Jeziку je taj unutrašnji odnos veoma dobro poznat. Reč *za-paljenje* u sebi već sadrži čuvene „zapaljive varnice“, koje mogu da dovedu do eksplozije čitavog bureta baruta. Odgovarajući engleski izraz, *inflammation*, doslovno znači *rasplamsavanje*. Time se već nalazimo usred jezičkih slika koje primenjujemo i na ratne sukobe: *Pritajeni sukob ponovo se rasplamsava*, *neko podmeće požar*, *pod krov je podmetnut požar*, *Evropa je buknila* itd. Kod toliko mnogo nagomilanog eksploziva pre ili kasnije doći će do eksplozije, u kojoj se iznenada oslobađa nešto što je zbog zastoja bilo nagomilano, što možemo da uočimo ne samo u ratu nego i u našem sopstvenom telu, bilo da puca i prazni se neka mala bubuljica, ili čitav veliki gnojni apsces.

Za naša dalja razmišljanja važno je da ovde uključimo još jedan nivo analogije, a to je psiha. I čovek može da *eksplo-dira*. Kada koristimo taj izraz, mi, međutim, ne mislimo na apsces, nego na emocionalnu reakciju kroz koju teži da se oslobodi neki unutrašnji sukob. Sve vreme sinhrono ćemo posmatrati sledeće tri ravni: „psiha–telo–nacije“, kako bismo naučili da vidimo tačnu analogiju između sukoba–zapaljenja–rata – koja predstavlja ključ za razumevanje bolesti.

Polarnost naše svesti nás, ljudska bića, neprestano dovodi u sukob, u polje napetosti između dve mogućnosti. Neprestano moramo da od-lučimo (nemački: *ent-scheiden*, pojam koji je prvobitno označavao vađenje mača iz korica radi borbe!), neprestano moramo da se odrekemo neke mogućnosti, ukoliko hoćemo da ostvarimo onu drugu mogućnost. Tako nam uvek nešto nedostaje, uvek smo neceloviti, nezdravi. Blago onome ko tu stalnu napetost, tu konfliktnost ljudske egzistencije može sebi da prizna i da je oseća, jer većina ljudi sklona je da veruje da to što sukob ne vide i ne osećaju predstavlja siguran znak da sukoba i nema. S istom naivnošću mala deca veruju da mogu postati nevidljiva tako što će zatvoriti oči. U sukobima, međutim, nije ni najmanje bitno da li ih čovek opaža ili ne – oni su uvek tu. Ali kod onoga ko nije spreman da svoje sukobe iznese u svest, da ih obradi i da ih postepeno dovede do rešenja, ti sukobi će potonuti u telesnost i postaće očigledni u vidu zapaljenja. *Svaka infekcija je sukob koji je postao materijalan.* Sukob koji je u psihi izbegnut (sa svim bolovima i opasnostima) nameće se u telesnoj ravni, kao zapaljenje.

Posmatrajmo tok tog procesa, kao i ono što mu odgovara na sva tri nivoa – zapaljenje–sukob–rat:

1. Nadražaj: uzročnik bolesti prodire u organizam. U pitanju mogu biti bakterije, virusi ili otrovi (toksini). Taj prodor nije u tolikoj meri – kao što mnogi laici veruju – uslovljen prisustvom uzročnika, koliko spremnošću tela da ga u sebe pusti. Medicina to naziva slabim imunitetom. Problem infekcije ne leži – kako fanatici sterilnosti uvek veruju – u prisustvu uzročnika, nego u sposobnost da se s njima živi. Već i taj iskaz može doslovno da se primeni na nivo svesti, jer ni tu se ne radi o tome da čovek živi u svetu

bez mikroba, što znači u svetu bez sukoba i problema, nego o tome da bude sposoban da živi *sa* sukobima. Da stanjem imunološkog sistema upravlja psiha, verovatno u ovom kontekstu ne treba mnogo ni da se priča, budući da se ta veza sve jasnije istražuje čak i u naučnom taboru (istraživanja vezana za stres itd.).

Mnogo upečatljivije je, međutim, ako te odnose pažljivo posmatramo kod sebe samih. Onaj ko ne želi da otvori svoju svest za sukob koji bi ga mnogo *uzbudio*, moraće umesto toga da otvori svoje telo za uzročnike koji *pobuđuju* infekciju. Ti uzročnici smeštaju se na određenim slabim mestima u telu, koja se u medicini nazivaju *loci minoris resistentiae* (lat. – mesta manje otpornosti) i na koja školska medicina gleda kao na urođene, to jest nasleđene slabosti. Onaj ko nije u stanju da analogno razmišlja na ovom mestu uglavnom se upliće u nerazrešiv teorijski sukob. Školska medicina svodi podložnost određenih organa zapaljenjima na tu urođenu slabost organa, što naizgled onemogućava dalje tumačenje, to jest interpretaciju. Psihosomatskoj medicini je, doduše, oduvek padalo u oči da su određene vrste problema u korelaciji s određenim organima, ali tim konceptom dolazila je u sukob s teorijom školske medicine o *loci minoris resistentiae*.

Taj prividni sukob, to jest protivurečnost, može se, međutim, brzo razrešiti ako spor posmatramo s trećeg stanovišta. Telo je vidljivi izraz svesti, baš kao što je i kuća vidljivi izraz arhitektine ideje. Ideja i manifestacija odgovaraju jedna drugoj, kao što fotografija odgovara negativu, a da pritom nije ista kao on. Tako i svaki deo tela i svaki organ odgovara nekom određenom psihičkom sadržaju, nekoj emociji i nekom određenom krugu problema (na toj korelaciji zasni-vaju se, recimo, fiziognomija, bioenergetika, psihičke tehnike masaže i slično). Čovek se inkarnira s nekom određenom

svešću, čije trenutno stanje predstavlja izraz njegove dotadašnje istorije učenja. Sa sobom donosi neki određen model problematičnih područja, a kroz stupnjeve gradirani izazov i zahtev da se oni rešavaju uobličiće njegov sudbinski put, jer karakter + vreme = sudbina. Karakter nije nasleđen, niti je određen spoljnim okolnostima, nego se „donosi sa sobom“ – predstavlja izraz svesti koja se inkarnira.

To stanje svesti, sa specifičnim konstelacijama problema i životnim zadacima, jeste ono što, recimo, astrologija zaobilaznim putem simbolično prikazuje u horoskopu, preko merenja kvaliteta vremena. (Detaljnije o tome u knjizi *Sudbina kao šansa*.) Ali ako telo predstavlja izraz svesti, odgovarajući model odražava se i u njemu. To, međutim, znači i da posebna područja problema imaju svoj telesni, to jest organski pandan u podložnosti određenih delova tela određenim bolestima. Tu korelaciju koristi, na primer, dijagnostika preko dužice oka, ne vodeći pritom računa o mogućim psihičkim korelacijama.

Locus minoris resistentiae je onaj organ koji na telesnom nivou mora da preuzme proces učenja uvek kad čovek ne obrađuje svesno psihički problem koji tom organu odgovara. Koji organ odgovara kojem problemu nastojaćemo postepeno da razjasnimo dalje u ovoj knjizi. Onome ko te korelacije poznaje, iza bolesnih procesa otvara se jedna sasvim nova dimenzija, koje moraju da se odreknu svi koji se ne usuđuju da se oslobode kauzalnog sistema mišljenja.

Ako nastavimo da posmatramo tok zapaljenja, ne tumačeći već ovde i mesto zbivanja, videćemo da u prvoj fazi (nadražaj) uzročnik dospeva u telo. Tom procesu na psihičkom nivou odgovara izazov koji postavlja neki problem. Impuls s kojim se dotad još nismo uhvatili ukoštac prodire kroz odbranu naših granica svesti i *uzbuđuje* nas. Time

biva *za-paljena* napetost onih polarnosti koje sada svesno doživljavamo kao sukob. Ako naša psihička odbrana dobro funkcioniše, taj impuls ne može da dopre do gornjih slojeva svesti – imuni smo na taj izazov, a time i na iskustvo i razvoj.

I ovde važi ili-ili, svojstveno polarnosti: ako se odrekne-mo odbrane u svesti, telesni imunitet ostaje očuvan, ali ako je naša svest imuna na nove impulse, telo će biti spremno da primi uzročnike bolesti. Ne možemo izbeći da sukob bude prouzrokovan, nego samo možemo da bismo ravan. Na nivou rata, ta prva faza nadražaja odgovara prodoru neprijatelja u zemlju (povreda granica). Takav napad, sasvim razumljivo, skreće celokupnu vojnu i političku pažnju na neprijateljski upad – svi postaju hiperaktivni, svu svoju energiju posvećuju tom novom problemu, okupljaju vojne snage, mobilisu se, traže saveznike – kratko rečeno, koncentrišu se na to prvobitno žarište. Kada je reč o telesnim zbivanjima, taj proces se naziva

2. faza eksudacije: uzročnik zapaljenja se učvrstio i formira žarište. Sa svih strana pritiče limfna tečnost, stoga doživljavamo otok tkiva i uglavnom osećamo napetost. Ako naš psihički konflikt pratimo u ovoj drugoj fazi, i tu raste napetost. Celokupna naša pažnja usredsređuje se na novi problem – ne možemo više da mislimo ni na šta drugo, progoni nas i danju i noću – samo o tome pričamo – sve naše misli neprestano se vrte oko tog jednog te istog problema. Na taj način gotovo celokupna naša psihička energija uliva se u taj sukob – njome doslovno hranimo problem, naduvavamo ga, sve dok se pred nama, preko svake mere nabrekao, ne stvori kao nepremostiva planina. Sukob je mobilisao i za sebe vezao sve naše psihičke snage.

3. Odbrambena reakcija: na osnovu uzročnika (= anti-geni) telo formira specifična antitela (nastaju u krvi i u

koštanoj srži). Limfociti i granulociti formiraju zid oko uzročnika, takozvani zid granulocita, a makrofagi počinju da proždiru uzročnika. Dakle, rat je na telesnom nivou u punom jeku: neprijatelj je opkoljen i napadnut. Ako sukob ne može da se reši na lokalnom nivou (ograničeni rat), dolazi do opšte mobilizacije: ceo narod učestvuje u ratu i stavlja svoju celokupnu aktivnost u službu sukoba. U telu se ta situacija doživljava kao

4. groznica: zahvaljujući napadu odbrambenih snaga uzročnici bivaju uništeni, a otrovi koji se pritom oslobađaju dovode do grozničave reakcije. Tokom groznice čitavo telo reaguje na lokalno zapaljenje opštom povišenom temperaturom. Pri povećanju temperature za jedan stepen Celzijusa metabolizam se dvostruko ubrzava, iz čega lako možete zaključiti u kolikoj meri groznica i temperatura intenziviraju odbrambene procese. Zbog toga i narodna mudrost kaže da je temperatura zdrava. Visina temperature povezana je s brzinom toka bolesti. Zbog toga bi sve mere za snižavanje temperature trebalo ograničiti samo na one njene vrednosti koje ugrožavaju život, umesto da se u paničnom strahu veštački obara svaka povišena temperatura.

Na psihičkom nivou sukob je u toj fazi apsorbirao čitav naš život i celokupnu energiju. Sličnost između telesne groznice i psihičkog uzbuđenja prilično je upadljiva, tako da govorimo o *grozničavom iščekivanju*, o *grozničavoj napetosti* ili o tome kako je nekoga zahvatila *groznica uzbuđenja*. (Poznata pop pesma *Groznica*, engl. *Fever*, za temu ima upravo to dvostruko značenje reči.) Od uzbuđenja postaje nam **veoma toplo**, srce nam ubrzano lupa, zarumenimo se (bilo da je u pitanju ljubav ili gnev...), drhtimo i preznojavamo se. Sve to nije baš prijatno – ali je zdravo. Nije, naime,

zdrava samo groznica i povišena temperatura, nego je još zdravije suočavanje i hvatanje ukoštac sa sukobima – a ipak se svuda pokušava da se i groznica i sukobi po mogućnosti uguše već u začetku – pa se ljudi čak i ponose svojom veštinom potiskivanja (...samo kad potiskivanje ne bi bilo toliko zabavno!)

5. Liza (razgradnja): Pretpostavimo da su odbrambene snage organizma bile uspešne: potisnule su strana tela, delimično su ih inkorporirale (pojele!) te tako dolazi do raspada odbrambenih ćelija i uzročnika – a rezultat je žuti gnoj (gubici s obeju strana!). Uzročnici napuštaju telo u izmenjenom, oslabljenom obliku. I telo je, međutim, time izmenjeno, sada poseduje a) informaciju uzročnika, što se naziva specifičnim imunitetom, i b) njegove celokupne odbrambene snage su utrenirane, a time i ojačane – što se naziva „nespecifičnim imunitetom“. Na vojnom planu, to odgovara pobedi jedne strane, nakon što je na obema stranama bilo gubitaka. Pobednik, međutim, iz sukoba ipak izlazi ojačan, jer se prilagodio protivniku koga sada poznaje i u budućnosti može specifično da reaguje na njega.

6. Smrt: Moguće je, međutim, i da uzročnik bolesti odnese pobedu u ovom sukobu, što vodi smrti pacijenta. Činjenica da takav rezultat smatramo nepovoljnijim rešenjem stvar je samo naše jednostrane pristrasnosti – i tu je, naime, kao u fudbalu: sve zavisi od toga za koji tim navijamo. Pobeda je pobeda, bez obzira na to koja strana je beleži – i u tom slučaju rat je okončan. Slavlje je i ovog puta veliko, samo na protivničkoj strani.

7. Prelazak u hronični oblik: ukoliko nijednoj strani ne pođe za rukom da sukob reši u svoju korist, dolazi do kompromisa između uzročnika i odbrambenih snaga: uzročnik

ostaje u telu, ne pobeđuje (smrt), ali nije ni pobeđen od tela (ozdravljenje u smislu „*restitutio ad integrum*“).* Imamo sliku prelaska bolesti u hronični oblik. To se simptomatski izražava stalno povećanim brojem limfocita i granulocita, antitela, blago povećanom sedimentacijom i malo povišenom temperaturom. Neraščišćena situacija u telu stvara žarište i ona sada stalno vezuje energiju koja nedostaje ostatku organizma: pacijent se oseća iscrpljeno, umorno, bezvoljno, apatično. Nije sasvim bolestan, ali nije ni sasvim zdrav – nema ni pravog rata ni pravog mira, vlada kompromis – a on je *truo*, kao i svi kompromisi ovog sveta. Kompromis je najviši cilj kukavica, onih koje je Isus nazvao „mlakima“ („Tako, pošto si mlak, i nisi ni studen ni vruć, izbljuvaću te iz usta svojih“, kaže Isus – *Otkrovenje*, 3, 15–16). Oni se stalno boje posledica svojih postupaka i odgovornosti koju bi time morali da preuzmu na sebe. Kompromis, međutim, ipak nikad nije rešenje, jer ne uspostavlja apsolutnu ravnotežu između dva pola, niti ima snagu da ih ujedini. Kompromis znači trajnu zavadu, a time i stagnaciju. U vojnom pogledu, to je pozicioni rat (npr. u Prvom svetskom ratu), koji i dalje troši energiju i materijal i time značajno slabi odnosno parališe sve druge oblasti, kao što su privreda, kultura, itd.

U psihičkom području prelazak bolesti u hronični oblik znači trajni sukob. Čovek ostaje zaglavljen u sukobu i ne nalazi ni hrabrosti ni snage da donese odluku. Svaka odluka traži žrtve – u isto vreme, naime, možemo da uradimo samo jednu ili drugu stvar – a te neophodne žrtve ulivaju strah. Tako mnogi ostaju ukočeni usred konflikta, nesposobni da jednom ili drugom polu pomognu da pobedi. Oni neprestano odmeravaju koja bi odluka bila ispravna a koja pogrešna, ne shvatajući da *ispravno* i *pogrešno* u apstraktnom smislu

* Lat.: povratak u celovitost, stanje potpunog oporavka. (Prim. prev.)

ne postoji, da su nam, da bismo jednom postali *zdravi*, celi, isceljeni, potrebna oba pola, ali da unutar polarnosti ne možemo da ih ostvarimo istovremeno, nego samo jedan za drugim – pa zato, dakle, započnimo s jednim – *od-lučimo*.

Svaka odluka oslobađa. Međutim, trajni sukob koji je poprimio hronični oblik samo stalno troši energiju, što i na psihičkom planu vodi neraspoloženju, bezvoljnosti, pa i rezignaciji. Ako, međutim, uspemo da se probijemo do jednog pola sukoba, brzo ćemo osetiti energiju koja se time oslobađa. Kao što telo izlazi ojačano iz infekcije, tako i psiha izlazi ojačana iz svakog sukoba, jer je kroz suočavanje i hvatanje ukoštac s problemom naučila da već i bavljenje s dva suprotna pola samo po sebi proširuje njene granice, pa time postaje svesnija. Iz svakog proživljenog sukoba kao dobit izvlačimo određenu informaciju (osveščivanje), koja analognom specifičnom imunitetu čoveka osposobljava da ubuduće s istim problemom izađe na kraj na bezopasan način.

Pored toga, svaki proživljeni sukob uči čoveka da se sa sukobima uopšte bolje i hrabrije nosi, što odgovara nespecifičnom imunitetu tela. Kao što na telesnom nivou svako rešenje zahteva velike žrtve, naročito sa protivničke strane, tako i psiha prilikom donošenja odluke mora da podnese velike žrtve: mora se dopustiti da umru neki dotadašnji pogledi i stavovi, životne pozicije koje su nam postale drage i neke uvrežene navike. Pa ipak, sve novo pretpostavlja smrt starog. Baš kao što velika žarišta zapaljenja u telu za sobom često ostavljaju ožiljke, i psiha ponekad nosi na sebi ožiljke, koje iz kasnije perspektive vidimo kao uspomene na duboke rezove u svom životu.

Ranije su svi roditelji znali da je dete koje preboli neku dečju bolest (sve dečje bolesti su infektivne bolesti) napravilo pomak u svom sazrevanju, to jest razvoju. Posle neke dečje

bolesti dete više nije isto kao pre nje. Bolest ga je promenila u smislu razvoja. Szarevanje, međutim, ne donose samo dečje bolesti. Baš kao što dete izlazi ojačano iz svake infektivne bolesti koju preboli, tako i čovek izlazi zreliji iz svakog sukoba. Samo izazovi nas, naime, čine jakim i sposobnim. Sve velike kulture nastale su kroz velike izazove, a čak i Darwin je razvoj vrsta objašnjavao uspešnim savladavanjem uslova prirodnog okruženja (...samim tim ukazivanjem darvinizam nije, međutim, prihvaćen!).

„Rat je otac svih stvari“, kaže Heraklit, a onaj ko razume ovu rečenicu zna da ona izražava jednu od najosnovnijih životnih mudrosti. Rat, sukob, napetost među polovima daju energiju života i samim tim obezbeđuju napredak i razvoj. Takve rečenice zvuče opasno i mogu biti pogrešno shvaćene u vremenu u kojem su vukovi navukli ovčije kože i u takvim kostimima svoju potisnutu agresiju prikazuju kao ljubav prema miru.

Razvoj zapaljenja smo namerno, korak po korak, poredili sa stupnjevima razvoja rata, jer na taj način naša tema dobija onu oštrinu koja možda može da spreči da čitalac preko onoga što je rečeno brzo preleti, klimnuvši glavom kao da se slaže. Živimo u vremenu i kulturi koji su prema sukobu ekstremno neprijateljski nastrojeni. Na svim nivoima nastoji se da se sukob izbegne, ne primećujući pritom da se takav stav okreće protiv svakog osveščivanja. Čoveku, doduše, nije moguće da u polarnom svetu konflikte izbegne funkcionalnim merama, ali upravo stoga takvi pokušaji vode sve komplikovanijim potiskivanjima i odlaganjima i pražnjenju eksplozivnog naboja na drugim ravnima i nivoima, nad čijom unutrašnjom povezanošću gotovo niko više nema pregled.

Naša tema, infektivna bolest, predstavlja dobar primer za to. Doduše, u prethodnom prikazu paralelno smo posmatrali

strukturu unutrašnjeg sukoba i strukturu zapaljenja, kako bismo uočili ono što im je zajedničko, ali oni se zapravo u čoveku ne odvijaju paralelno (ili se odvijaju samo retko). Mnogo pre moglo bi se reći da jedan nivo zamenjuje drugi, u smislu ili-ili. Ako impulsu pođe za rukom da probije odbranu svesti i da na taj način čoveku osvesti neki sukob, proces obrade sukoba koji smo skicirali odvija se samo u njegovoj psihi i po pravilu ne dolazi do somatskih (telesnih) infekcija. Ali ako se čovek ne otvori za sukob, utoliko što se brani od svega što bi moglo da dovede u pitanje njegov veštački održavan celovit svet, sukob pada u telesno i mora da se proživi kao zapaljenje na fizičkom nivou.

Zapaljenje je sukob na materijalnom nivou. Čovek stoga ne bi trebalo da pravi grešku i na svoje infektivne bolesti gleda površno, kako bi došao do zaključka „pa tada uopšte nisam imao nikakvih sukoba“. Upravo to neuviđanje sukoba i vodi razbolevanju. Za takvo preispitivanje potreban je veći napor od običnog letimičnog pogleda – potrebna je razotkrivajuća iskrenost, koja psihi uglavnom pričinjava jednaku nelagodnost kao i infekcija telu. Upravo ta nelagodnost je, međutim, ono što uvek hoćemo da izbegnemo.

Tačno je, sukobi uvek bole – bez obzira na kojem nivou ih doživljavamo, bilo da se radi o ratu, o unutrašnjem sukobu ili o bolesti. Oni nikada nisu lepi. Pa ipak, ravan *lepog* i *nelepog* nije ravan na kojoj smemo da iznosimo argumente, jer ako smo sebi već priznali da ništa ne možemo da izbegnemo, to pitanje više se uopšte i ne postavlja. Onaj ko sebi ne dopušta da psihički eksplodira doživljava eksploziju u telu (apsces) – i može li tu još da se postavlja pitanje o tome šta je *lepše* ili *bolje*? Bolest čini čoveka iskrenim!

Iskreni su, naposletku, i svi mnogo hvaljeni napori našeg doba da se na svim nivoima izbegnu sukobi. U kontekstu

onoga što je dosad rečeno, verovatno vidimo u novom svetlu i dosadašnje uspešne napore u borbi protiv infektivnih bolesti. Borba protiv infekcija je borba protiv sukoba na materijalnom nivou. U svakom slučaju iskrenost je ovde bila prisutna prilikom davanja imena oružju: *antibiotici*. Ta reč sastavljena je od dveju grčkih reči – *anti* = protiv i *bios* = život. Antibiotici su, dakle, „supstance uperene protiv života“ – to je iskrenost!

To neprijateljstvo antibiotika prema životu potiče s dva nivoa. Ako se podsetimo da je sukob zapravo pokretač razvoja, to jest života, svako potiskivanje sukoba istovremeno je i napad na dinamiku života po sebi.

Međutim, antibiotici su neprijateljski nastrojeni prema životu i u užem medicinskom smislu. Zapaljenja predstavljaju akutno, ali to istovremeno znači i brzo i aktuelno raščišćavanje problema, kojim, pre svega tokom procesa gnojenja, iz tela bivaju izbačeni toksini. Ako se takvi procesi čišćenja uz pomoć antibiotika često i dugoročno suzbijaju, svi prisutni toksini moraju da se natalože u telu (uglavnom u vezivnom tkivu), što kad se premaši postojeći kapacitet dovodi do razvoja raka: Javlja se efekat kante za smeće: kanta za smeće može često da se prazni (infekcije), ili pak smeće u njoj može da se nakuplja sve dok samostalni život koji se razvija u smeću ne ugrozi čitavu kuću (rak). Antibiotici su strane materije koje oboleli nije razvio sopstvenim trudom, te ga stoga zavaravaju u pogledu pravih plodova njegove bolesti: veće sposobnosti učenja koja je stečena kroz sukob.

Iz tog ugla bi na trenutak trebalo pogledati i temu „vakcina“. Poznata su nam dva osnovna oblika vakcinacije: aktivna i pasivna imunizacija. Kod pasivne imunizacije u telo se unose odbrambene materije koje su se formirale u drugim telima. Za tim oblikom vakcine poseže se ako je bolest već

izbila (npr. tetagam protiv izazivača tetanusa). Na psihičkom nivou tome odgovara preuzimanje gotovih rešenja problema, zapovesti i moralnih propisa. Čovek se uvlači u tuđe gotove recepte i time izbegava svaki sopstveni sukob i iskustvo; to je udoban put, ali zapravo i nije nikakav *put*, jer mu nedostaje *putovanje*, to jest kretanje.

Kod aktivne imunizacije u telo se unose oslabljeni (bezopasni) uzročnici bolesti, kako bi na osnovu tog nadražaja telo samo moglo da formira antitela. U taj oblik spadaju sve profilaktičke vakcine, vakcina protiv dečje paralize koja se guta, vakcina protiv velikih boginja, tetanol za profilaksu tetanusa i tako dalje. Na psihičkom području ti metodi odgovaraju vežbanju rešavanja sukoba u bezopasnim situacijama (u vojsci: manevri). Mnogi pedagoški napori, kao i većina grupnih terapija, spadaju u tu oblast. U bezopasnim situacijama treba da se steknu i nauče strategije za rešavanje sukoba, koje će čoveka osposobiti da svesno izađe na kraj s ozbiljnim sukobima.

Sva ova razmišljanja ne bi trebalo da budu pogrešno shvaćena kao recepti. Ovde se ne radi o pitanju „treba li se vakcinisati ili ne“, ili „treba li uvek izbegavati antibiotike“. Na kraju krajeva, potpuno je svejedno šta se radi – sve dok čovek *zna* šta radi! Naš cilj je *svest*, a ne nekakve gotove zapovesti ili zabrane.

Svakako se nameće još i pitanje da li su procesi telesnih bolesti načelno u stanju da zamene neki psihički proces. Na to pitanje nije lako odgovoriti, jer misaono razdvajanje psihe i tela predstavlja samo teorijsko pomoćno sredstvo, dok ih u stvarnosti nikada ne možemo doživeti tako nedvosmisleno odvojene. Naime, sve što se odvija i događa u telu uvek doživljavamo i u svojoj svesti, u svojoj psihi. Ako se čekićem

udarimo u prst, kažemo: boli me prst. To, međutim, nije potpuno tačno, jer bol je isključivo u svesti, a ne u prstu. Mi samo projektujemo psihički osećaj „bola“ na svoj prst.

Upravo zato što je bol fenomen svesti, na njega možemo tako dobro da utičemo: odvrćanjem pažnje, hipnozom, narkozom, akupunkturou. (Onaj ko ovu tvrdnju smatra preteranom, neka se samo seti fenomena fantomskili bolova!) Sve što doživimo i propatimo u nekom procesu telesne bolesti, događa se isključivo u našoj svesti. Razlika između „psihičkog“ i „telesnog“ odnosi se isključivo na površinu na koju projektujemo. Ako je neko bolestan od ljubavi, on svoje doživljaje projektuje na nešto netelesno, naime na ljubav, dok onaj ko je bolestan od angine svoje osećaje projektuje na grlo – ali i jedan i drugi mogu da pate samo u svojoj psihi. Materija – a time i telo – uvek može da posluži samo kao površina za projekciju, ona sama nikada nije mesto na kojem nastaje problem, pa stoga nije ni mesto na kojem problem može da se reši. Kao površina za projekciju telo može da predstavlja idealno pomoćno sredstvo za bolju spoznaju, ali rešenje može da nađe samo svest. Stoga svaki telesni tok bolesti predstavlja samo simboličnu obradu problema, čije plodove u vidu stečenog znanja i bolje sposobnosti učenja ubire svest. To je i razlog zbog kojeg svaka proživljena bolest za sobom povlači nov korak u sazrevanju.

Tako nastaje svojevrsan ritam između fizičke i psihičke obrade problema. Ako neki problem ne može da se reši samo u svesti, kao pomoćno materijalno sredstvo koristi se telo, u kojem se nerešeni problem dramatiizuje u simboličnom obliku. Nakon što se bolest preboli, postignuti efekat učenja na taj način se ponovo vraća psihi. Ako uprkos stečenom iskustvu psihi i dalje ne polazi za rukom da problem

s-(u)hvati, on ponovo tone u telesnost, kako bi mogla da se prikupe nova praktična iskustva. (Nije slučajno što pojmovi kao što su *s-(u)hvatiti* i *raz-umeti** opisuju veoma konkretna telesna zbivanja!) To smenjivanje ponavlja se sve dok stečena iskustva ne osposobe svest da problem, to jest sukob, konačno reši.

Taj proces možemo pojasniti sledećom slikom: učenik uči da napamet računa. Zadajemo mu neki zadatak (problem). Ako ne može da ga reši u glavi, kao pomoćno sredstvo u ruke mu dajemo računaljku (materija). On sada problem projektuje na računaljku i tim zaobilaznim putem uspeva da ga reši (zapravo takođe u svojoj glavi). Posle toga mu dajemo novi zadatak, koji ponovo treba da reši bez računaljke. Ako mu to ne pođe za rukom – ponovo dobija pomoćno sredstvo – i tako sve dok konačno ne bude u stanju da se odrekne računaljke, jer zadatke može da izračuna samo u glavi – bez materijalnog pomoćnog sredstva. Računanje se, na kraju krajeva, uvek izvodi samo u glavi, nikad na računaljci – ali projekcija problema na vidljivi nivo olakšava proces učenja.

Ovu tačku tako iscrpno prikazujemo stoga što iz istinskog shvatanja tog odnosa između tela i psihe proizilazi posledica koju uopšte ne smatramo nečim što se podrazumeva: naime, da telo nije mesto na kojem problem može da se reši! Celokupna školska medicina, međutim, ide upravo tim putem. Svi pogledi fascinirano su uprti u telesna zbivanja i pokušavaju da bolest reše na telesnom nivou.

Tu, međutim, nema ničega što bi trebalo da se rešava. To bi, naime, bilo isto kao kada bismo prilikom svake teškoće u računanju naših đaka pokušavali da popravimo nešto na računaljci. Ljudsko bivstvovanje odvija se u svesti, a u telu se

* Nem. *ver-stehen* = razumeti sadrži u sebi glagol *stehen* = stajati. (Prim. prev.)

samo ogleda. Stalnim glancanjem ogledala ne menja se onaj ko se u njemu ogleda (kad bi samo bilo tako jednostavno!) Stoga bi trebalo da prestanemo da u ogledalu tražimo uzroke i rešenja svih problema koje ono odražava i da ogledalo počnemo da koristimo da u njemu prepoznamo sebe.

Infekcija = sukob koji je postao materijalan

Onaj ko je sklon zapaljenjima pokušava da izbegne sukobe.

Prilikom infektivne bolesti sebi bi trebalo postaviti sledeća pitanja:

1. Koji sukob u svom životu ne vidim?
2. Koji sukob izbegavam?
3. Koji sukob sebi ne priznajem?

Da bi se pronašla tema sukoba, treba pažljivo razmotriti simboliku pogodnog organa, to jest dela tela.

2.

Imunološki sistem

Imunološki sistem predstavlja odbranu organizma. Odbraniti znači *ne pustiti unutra*. Suprotni pol odbrani je ljubav. Ljubav se može definisati iz najrazličitijih uglova i na najrazličitijim ravnima, ali svaki oblik ljubavi ipak se može redukovati na čin puštanja unutra. U ljubavi čovek otvara svoje granice i pušta unutra nešto što je do tada bilo izvan tih granica. Te granice uglavnom nazivamo *ja* (ego), a sve ono što leži izvan te sopstvene identifikacije doživljavamo kao *ti* (ne-ja). U ljubavi ta granica se otvara kako bi se unutra pustilo neko ti, da bi u sjedinjenju i ono postalo ja. Svuda gde postavljamo granice, mi ne volimo – svuda gde puštamo da se uđe unutar naših granica, volimo. Još od Frojda koristimo reč „odbrambeni mehanizmi“ za sve one igre svesti koje bi trebalo da spreče da iz naše podsvesti u svest prodru sadržaji koji nam deluju opasno.

Na ovom mestu ponovo je važno da iz vida ne izgubimo jednakost mikrokosmos = makrokosmos, jer svako odbijanje i odbrana od ma kakve manifestacije iz okruženja uvek predstavlja spoljni izraz neke unutrašnje psihičke odbrane.

Svaka odbrana učvršćuje naš ego, jer naglašava granice. Stoga je čoveku uvek znatno prijatnije da kaže *ne* nego *da*. Svako *ne*, svaki otpor, čini da osetimo svoje granice, svoje ja, dok se te granice pri svakom „pristajanju“ difuzno rasplinjavaju – tako da pritom ne osećamo sebe. Teško je da se pisanom rečju pokaže šta su odbrambeni mehanizmi, jer sve što hoćemo da opišemo u najboljem slučaju prepoznamo kod drugih. Odbrambeni mehanizmi su zbir onoga što treba da nas spreči da budemo potpuni i savršeni! Put ka prosvetljenju je teorijski lako formulisati: sve što jeste, dobro je. Budi saglasan sa svim što jeste – i bićeš jedno sa svime što jeste. To je put ljubavi. Svako „da, ali...“ koje se sada javlja predstavlja odbranu i sprečava nas da dosegamo jedinstvo. Tu počinju mnogostruke i živopisne igre ega, koji ne preza da u službu svog razgraničavanja stavi najpobožnije, najvisprenije i najplemenitije teorije. Tako nastavljamo da igramo igru ovoga sveta.

Oštroumni duhovi ovde bi mogli da prigovore da ako je sve što jeste – dobro, i odbrana takođe mora da bude dobra! Tačno je, ona je dobra, jer nam pomaže da u polarnom svetu osetimo dovoljno trenja i otpora da bismo uz pomoć spoznaje napredovali dalje, ali naposljetku je samo jedno od pomoćnih sredstava koje korišćenjem mora da učini suvišnim samo sebe. U istom smislu i bolest ima svoje opravdanje, ali mi ipak želimo da je u nekom trenutku preobrazimo u isceljenje, u zdravlje.

Na isti način na koji se psihička odbrana okreće protiv *unutrašnjih* sadržaja svesti, koje ocenjuje kao opasne i stoga hoće da ih spreči da se uzdignu u gornje slojeve svesti, i telesna odbrana se okreće protiv „spoljnih“ neprijatelja koje nazivamo otrovima i uzročnicima bolesti. Navikli smo da svojim sistemima vrednosti, koje smo sami sklepali, naokolo

mašemo tako drsko da većinom i sami verujemo da su ta merila apsolutna. Pa ipak, nema nikakvog neprijatelja, osim onog kojeg smo sami takvim proglasili. (Smešna igra s identifikovanjem različitih neprijatelja može na upečatljiv način da se prouči posmatranjem apostola različitih načina ishrane. Tu ne postoji gotovo ništa što neki sistem nije proglasio neverovatno štetnim, dok ga drugi sistem, obratno, preporučuje kao veoma zdravo. Mi naročito preporučujemo sledeću dijetu: temeljno proučite sve knjige o ishrani, a onda jedite ono što vam se sviđa.) Kod nekih ljudi njihove subjektivne predstave o neprijateljima toliko su originalne da smo spremni da ih proglasimo bolesnima: mislimo na alergičare.

Alergija: alergija je preterana reakcija na materiju koju prepoznavamo kao neprijateljsku. U domenu sposobnosti tela za preživljavanje, telu svojstveni odbrambeni sistem i te kako ima svoje opravdanje. Telesni imunološki sistem formira antigene protiv alergena i time – telesno gledano – odgovara smisaonoj odbrani od neprijatelja koji prodiru. Kod alergičara je, međutim, ta odbrana, koja sama po sebi ima smisla, neizmerno preterana. Alergična osoba naoružava se do zuba i širi svoj pojam neprijatelja na sve veći broj područja. Za neprijatelja proglašava sve više materija i stoga se sve jače naoružava, kako bi svim tim mnogobrojnim neprijateljima mogla delotvorno da se suprotstavi. Pa ipak, kao i u vojnom području, naoružavanje do zuba uvek je znak jake agresivnosti, pa je tako i alergija izraz jake odbrane i agresivnosti koja se potiskuje u telo. Alergična osoba ima problema sa svojom agresivnošću, ali ona je kod sebe ne prepoznaje i stoga je uglavnom i ne živi.

(Da bi se izbegli nesporazumi, treba još jednom podsetiti na sledeće: ovde govorimo o *potisnutom* psihičkom aspektu, jer ga pogođena osoba kod sebe svesno ne opaža. Moguće

je, međutim, i da ona taj aspekt sasvim lepo živi – samo što tu osobinu kod sebe ne vidi. Ali moguće je i da je ta osobina toliko beskompromisno potisnuta – da se uopšte više ne živi. Moguće je, dakle, da je agresivnost potisnuo čovek koji je spolja agresivan, kao i onaj koji je naizgled potpuno blag!) Kod alergija je agresivnost iz svesti pala u telo i tu divlja: tu može da se do mile volje brani i napada, da se bori i da pobeđuje. Da ta vesela zanimacija ne bi bila prebrzo okončana zbog nedostatka neprijatelja, neprijateljem se proglašavaju najbezopasniji objekti: cvetni polen, mačja ili konjska dlaka, prašina, sredstva za pranje, dim, jagode, psi ili paradajz. Izbor je neograničen – alergična osoba ne preza ni od čega – ako ureta bori se sa svim i svačim, ali prednost ipak daje nekim simboličnim favoritima.

Poznato je u kojoj meri je agresivnost uvek tesno povezana sa strahom. Borimo se uvek protiv onoga čega se bojimo. Pažljivim posmatranjem alergena koji imaju prednost uglavnom ćemo brzo ustanoviti koja životna područja alergičnoj osobi ulivaju toliki strah da se protiv njihovih simboličnih predstavnika tako strastveno bori. Tu su na prvom mestu dlake domaćih životinja, pre svega mačja dlaka. S mačjim krznom (kao i krznom uopšte) ljudi povezuju mekoću i maženje – ono je meko i prijatno, a ipak „životinjsko“. Simbol je ljubavi i ima seksualne konotacije (uporedi s plišanim životinjama koje deca nose u krevet). Slično važi i za zečje krzno. Kod konja je jače naglašena nagona komponenta, kod pasa agresivna – ali te razlike su male i nisu značajne, jer simbol nikada nema oštre granice.

Isto područje predstavlja i cvetni polen, on je alergen svih koji pate od polenske groznice. Cvetni polen je simbol oplodjenja i razmnožavanja, baš kao što je i „zrelo“ proleće godišnje doba u kojem najviše „pate“ oni koji boluju od

polenske groznice. Životinjska dlaka i polen kao alergeni pokazuju da nam teme „ljubavi“, „seksualnosti“, „nagona“ i „plodnosti“ ulivaju veliki strah i da se stoga od njih agresivno branimo, to jest ne puštamo ih u sebe.

Sasvim slično stoji stvar i sa strahom od prljavog, nečistog, zaprljanog, koji se izražava alergijom na kućnu prašinu. (Uporedimo izraze kao što su *prljava mašta, prati prljav veš, voditi čist život.*) Na sličan način kao što pokušava da izbegne alergene, alergična osoba pokušava da izbegne i odgovarajuća životna područja, pri čemu joj medicina i okruženje, prepuni razumevanja, rado pritiču u pomoć. Bolesnikovim igrama moći tu nisu postavljene nikakve granice: izbacuju se domaće životinje, niko više ne sme da puši itd. U toj tiraniji nad okruženjem alergična osoba nalazi dobro zamaskirano polje aktivnosti, na kojem može neprimetno da ostvari svoju potisnutu agresivnost.

Metod „desenzibilizacije“ ovde je dobar kada je reč o samoj ideji, ali ako želimo istinski uspeh, ne bi trebalo da bude primenjen na telesnom, nego na psihičkom nivou. Alergična osoba, naime, može biti izlečena, to jest isceljena, jedino ako nauči da se svesno uhvati ukoštac s područjima koja izbegava i od kojih se brani, sve dok ne uspe da ih potpuno pusti u svoju svest i da ih asimiluje. Alergičaru se ne čini usluga ako ga u njegovim strategijama odbrane podržavamo – on sa svojim neprijateljima mora da se pomiri, mora da nauči kako da ih zavoli. Kada dozna da je alergijama uvek potrebna svest da bi mogle da se pojave, i najokorelijem materijalisti trebalo bi da bude jasno da alergeni imaju isključivo simbolično, a ne i materijalno-hemijsko dejstvo na alergičnu osobu. Stoga pod narkozom nema alergije, a sve alergije nestaju i za vreme psihoze. Obrnuto, već i same slike, kao što su recimo fotografija mačke, ili filmski prizor

lokomotive koja ispušta dim, mogu kod astmatičara da izazovu napade. Alergijska reakcija potpuno je nezavisna od materije alergena.

Većina alergena predstavlja izraz životnosti: seksualnost, ljubav, plodnost, agresivnost, prljavština – u svim tim područjima život se pokazuje u svojoj najvitalnijoj formi. Pa ipak, upravo ta životnost koja teži da se izrazi uliva alergičnoj osobi najveći strah – jer je u krajnjoj liniji neprijateljski nastrojena prema životu. Njen ideal je sterilan život, oslobođen od mikroba, neplodan, lišen nagona i agresivnosti – stanje koje gotovo više i ne zasluhuje da se nazove „životom“. Stoga skoro uopšte ne čudi što alergija u nekim slučajevima može da eskalira do autoagresivnih bolesti opasnih po život, u kojima telo – ah! – tako nežnih ljudi bje tako žestoke bitke da u njima i samo strada. U tom slučaju su odbrana, zatvaranje i ograđivanje svog ja dostigli svoj najviši oblik, koji ispunjenje nalazi u mrtvačkom sanduku – prostoru istinski oslobođenom svih alergena...

Alergija = materijalizovana agresija

Alergične osobe treba sebi da postave sledeća pitanja:

1. Zbog čega svoju agresivnost ne podnosim u svesti, nego je prisiljavam na fizički rad?
 2. Kojih oblasti života se toliko bojim da ih izbegavam?
 3. Na koje teme ukazuju moji alergeni? Seksualnost, nagon, agresivnost, razmnožavanje, prljavština u smislu mračnih područja života.
 4. U kojoj meri koristim svoju alergiju da bih manipulisao svojom okolinom?
 5. Kako kod mene stoji stvar s ljubavlju, sa sposobnošću da puštam unutra?
-

3.

Disanje

Disanje je ritmično zbivanje. Sastoji se od dve faze, udaha i izdaha. Dah je dobar primer zakona polarnosti: dva pola, udah i izdah, svojim stalnim smenjivanjem stvaraju određeni ritam. Pritom svaki pol uslovljava onaj suprotni, udah uslovljava izdah, i tako dalje. Možemo da kažemo i da svaki pol živi od postojanja suprotnog pola, jer ako uništimo jednu fazu, nestaje i ona druga. Jedan pol kompenzuje drugi, a oba zajedno čine celinu. Dah je ritam, ritam je osnova svega živog. Dva pola disanja možemo opisati pojmovima *napetost* i *o-puštanje*. Ta veza udah-napetost i izdah-opuštanje jasno se pokazuju kada uzdišemo. Postoji uzdah pri kojem udišemo, koji vodi u napetost, i uzdah pri kojem izdišemo, koji vodi u opuštanje.

Primenjeno na telo, središnje zbivanje kod disanja je proces razmene: udisanjem se kiseonik sadržan u vazduhu dovodi crvenim krvnim zrnima, dok se izdisanjem izbacuje ugljen-dioksid. Disanje obuhvata polarnost unošenja u organizam i izbacivanja iz njega, uzimanja i davanja, i time smo već pronašli najvažniju simboliku disanja. Gete to formuliše na sledeći način:

Na putu daha dva su blagoslova,
vazduh se uvuče, pa izbaci snova,
jedno nas greje, drugo nas hladi,
tako čudesno naš život radi.

Svi stari jezici za dah su koristili istu reč kao i za duh, to jest dušu. Na latinskom se disati kaže *spirare*, a duh *spiritus* – koren reči koji ponovo nalazimo u izrazu *inspiracija*, koja doslovno znači nadahnuće, što je neraskidivo povezano s udisanjem i uzimanjem vazduha u sebe. U grčkom *psyche* znači dah, ali i duša. U sanskrtu nalazimo reč *atman*, u kojoj lako prepoznavamo srodstvo s nemačkom reči *atmen* (disati). U Indiji čoveka koji je dostigao ispunjenje nazivaju mahatma, što doslovno znači „velika duša“, ali i „veliki dah“. Iz indijskog učenja doznajemo takođe i da je dah nosilac prave životne snage, koju Indijci nazivaju *prana*. Biblijska priča o stvaranju takođe nam priča da je Bog oblikovanom komadu gline udahnuo svoj božanski dah i na taj način od čoveka napravio živo biće s dušom.

Ta slika lepo nam prikazuje kako materijalnom telu, aspektu forme, biva udahnuto nešto što ne potiče iz stvaranja – božanski dah. Tek taj dah, koji dolazi iz područja s one strane stvorenog, čini čoveka živim, dušom obdarenim bićem. Tu smo se već veoma primakli tajni daha. Dah ne pripada nama, niti je naš. Dah nije u nama, nego smo mi *u dahu*. Preko daha smo neprestano povezani s nečim što je s one strane stvorenog, s one strane forme. Dah se brine o tome da se ta veza s metafizičkim područjem (u doslovnom smislu: s onim što leži *iza prirode*) ne prekine. Mi živimo u dahu kao u nekoj velikoj matrici koja seže daleko izvan našeg malog, ograničenog bivstvovanja – on je život, ona poslednja, velika tajna koju čovek ne može da objasni niti da

definiše – može samo da je iskusi tako što će joj se otvoriti i pustiti je da prostruji kroz njega. Dah je pupčana vrpca kroz koju ovaj život struji u nas. Dah obezbeđuje da ostanemo u toj vezi.

Tu leži njegovo značenje: dah nas čuva od toga da se kao ljudi potpuno odvojimo, da se potpuno zatvorimo, da granice svog ja učinimo neprobojnim. Koliko god se čovek rado ponovo zatvara u svoj ego – dah ga prisiljava da održava vezu s ne-ja. Osvestimo činjenicu da dišemo isti vazduh koji udiše i izdiše naš neprijatelj. To je isti vazduh koji dišu i biljke i životinje. Dah nas neprestano povezuje sa svime što postoji. Koliko god se čovek razgraničavao – dah ga povezuje sa svime i sa svima. Vazduh koji dišemo sve nas međusobno povezuje, hteli mi to ili ne. Dah, dakle, ima nekakve veze s „kontaktom“ i s „vezom“.

Taj kontakt između onoga što dolazi spolja i sopstvene telesnosti odvija se u plućnim mehurićima (alveole). Naša pluća poseduju unutrašnju površinu od oko sedam kvadratnih metara, dok površina naše kože, nasuprot tome, iznosi samo jedan i po do dva kvadratna metra. Pluća su naš najveći organ kojim uspostavljamo kontakt. Ako pažljivije pogledamo, uočićemo i finu razliku između ta dva čovekova organa za kontakt – pluća i kože: kontakt kožom veoma je blizak i direktan. On je u većoj meri obavezujući i intenzivniji je od kontakta plućima i – potčinjen je našoj volji. Nekoga možemo da uhvatimo, ili pak da ga ne dodirujemo. Kontakt koji uspostavljamo plućima je indirektniji, ali je zato prinudan. Ne možemo da ga sprečimo, čak ni ako nekoga uopšte ne mirišemo. Druga osoba može da nam oduzme dah. Simptomi bolesti umeju pritom da se šetaju između dva organa kontakta, pluća i kože: potisnuti osip na koži može da se ispolji kao astma, koja lečenjem može ponovo da se preobrazu u

kožno oboljenje. Astma, kao i kožni osip (ekcem), izražava isti problem: kontakt, dodir, veza. Nevoljnost da se preko daha dolazi u kontakt sa svakim ispoljava se, na primer, u spazmu prilikom izdisaja, što je slučaj kod astme.

Ako nastavimo pažljivo da oslušujemo jezičke izraze povezane s dahom ili vazduhom, setićemo se da ima situacija u kojima čovek *nema vazduha* ili *ne može da diše*. Time dodirujemo temu slobode i skučenosti. S prvim dahom počinje i naš život, a s poslednjim se okončava. Prvim dahom, međutim, činimo i prvi korak u spoljni svet, time što se odvajamo iz simbiotskog jedinstva s majkom – postajemo zahtevni, samostalni, slobodni. Ako neko teško diše, to često ukazuje na strah da se kroči u slobodu i samostalnost. Na tu osobu sloboda deluje tako što joj *oduzima dah*, što znači: nije na nju navikla i stoga joj izaziva strah. Ista veza između slobode i daha pokazuje se i kod onoga ko, iz bilo kakve skućene situacije ili prostorije, stupa u prostor u kojem se oseća slobodnim ili uopšte izlazi na slobodu: prvo što čini jeste da duboko udahne – ponovo može slobodno da udiše i izdiše, *može da diše*.

I poslovični *nedostatak vazduha* koji naročito osećamo u skućenom okruženju, predstavlja nedostatak slobode i slobodnog prostora.

Ako sve to rezimiramo, disanje prvenstveno simbolizuje sledeći spektar tema:

ritam, u smislu „i jedno i drugo“;

napetost – opuštanje;

uzimanje – davanje;

kontakt – odbrana;

sloboda – skućenost.

Disanje - asimilacija života

Kod oboljenja koja su povezana s disanjem sebi treba postaviti sledeća pitanja:

1. Šta mi preseca dah?
 2. Šta neću da prihvatim?
 3. Šta neću da pustim?
 4. Sa čime neću da dođem u kontakt?
 5. Da li se bojim da kročim u novu slobodu?
-

Bronhijalna astma

Nakon opštih razmatranja o disanju i dahu, konkretno ćemo razmotriti sliku bolesti bronhijalne astme – bolesti koja je oduvek predstavljala naročito upečatljiv primer psihosomatskih veza. „Kao bronhijalna astma označava se gubljenje daha koje se javlja u vidu napada, s karakterističnim zviždanjem prilikom izdaha. To stanje pretpostavlja suženje malih bronhija i bronhiola, koje može da bude izazvano grčem glatke muskulature, zapaljenskim nadražajem disajnih puteva i alergijskim otokom i sekrecijom sluzokože“ (Brojtigam).

Napad astme pacijenti doživljavaju kao gušenje koje im ugrožava život, bore se za vazduh, isprekidano dišu, pri čemu je naročito prigušen izdisaj. Kod astmatičara se međusobno preklapaju različiti problemi, koje ćemo uprkos sadržajnoj bliskosti iz didaktičkih razloga prikazati odvojeno.

1. Uzimanje i davanje:

Astmatičar pokušava da uzme previše. On udiše punim plućima – dolazi do preterane ispunjenosti pluća vazduhom, a time i do grča prilikom izdisanja. Uzima se do krajnjih granica i puni se do vrha – a kada treba ponovo pustiti i izdahnuti, dolazi do grča. Tu jasno vidimo poremećaj ravnoteže; polarnosti uzimanja i davanja moraju da odgovaraju jedna drugoj, kako bi mogle da formiraju ritam. Zakon preobražaja živi od unutrašnje ravnoteže – svako preopterećenje prekida tok. Tok daha kod astmatičara biva prekinut upravo time što previše misli na uzimanje, pa u tome i preteruje. Tada ne može više da da, da pusti i da ispusti, a time najednom ne može više ni da iznova uzme ono što bi toliko želeo. Prilikom udisaja uzimamo kiseonik, dok prilikom izdisaja izbacujemo ugljen-dioksid. Astmatičar hoće sve da zadrži i

time sam sebe truje, budući da ono što je potrošeno ne može više da izbací. To uzimanje bez davanja vodi doslovno do osećaja gušenja.

Taj neskladni odnos između uzimanja i davanja, koji u astmi nalazi tako upečatljiv telesni izraz, predstavlja za mnoge ljude isplativu temu da se njom pozabave. Zvuči toliko jednostavno, ali ipak mnogi na toj tački doživljavaju neuspeh. Pritom se ne radi o tome šta čovek hoće da ima – novac, slavu, znanje, mudrost – u svakom slučaju uzimanje i davanje moraju biti u ravnoteži ako ne želimo da se ugušimo onim što smo uzeli. Čovek dobija u onoj meri u kojoj daje dalje. Ako davanje prestane, tok se prekida i ništa više i ne pritiče. Kako su žalosni oni koji svoje znanje hoće da ponesu sa sobom u grob! Plašljivo čuvaju ono malo što su bili u stanju da prikupe i odriču se punoće koja čeka svakoga ko je naučio da ono što je dobio – u preobraženom obliku ponovo da. Kada bi ljudi samo mogli da shvate da svega ima u preobilju za svakoga! Ako nekome nešto nedostaje, to je samo zato što je sebe odsekao od te stvari. Pogledajmo astmatičara: on se bori – za vazduh, mada vazduha ima tako mnogo. Ali neki naprosto *nikad ne mogu da se zasite...*

2. Želja za zatvaranjem:

Astma eksperimentalno može da se izazove kod svakoga, tako što će mu se dati da udiše neki nadražljivi gas, recimo amonijak. Pri izvesnoj koncentraciji takvog gasa u vazduhu kod svakoga dolazi do refleksne zaštitne reakcije, kombinacijom prekida aktivnosti epitelnog tkiva, grčenja bronhija i lučenja sekreta. To se naziva Krečmerovim refleksom. To refleksno zbivanje predstavlja svojevrсно zatvaranje i blokiranje, da se nešto što dolazi spolja ne bi pustilo unutra. Kod amonijaka je to refleks koji ima smisla i služi očuvanju života, a kod astmatičara se to dešava na znatno nižem pragu

draži. Već i bezopasne materije iz okruženja on doživljava kao opasne po život i odmah se prema njima zatvara. U prethodnom poglavlju iscrpno smo govorili o značenju alergije, tako da je ovde dovoljno samo da podsetimo na čitavu temu odbrane i straha. Astma je, naime, najčešće tesno povezana s nekom alergijom.

Na grčkom se astma naziva *uskogrudošću*, na latinskom se uzak, tesan, kaže *angustos*, što je s druge strane slično nemačkoj reči *Angst* (strah). Latinsku reč *angustos* ponovo nalazimo i u reči *angina* (zapaljenje krajnika) i *angina pectoris* (bolan srčani napad pri suženju krvnih sudova srca). Za naše svrhe korisno je primetiti da su *strah* i *uskost*, *sužavanje*, međusobno neraskidivo povezani. I astmatično sužavanje takođe ima mnogo veze sa strahom, sa strahom da se u sebe puste izvesna životna područja na koja smo već ukazali kod alergena. Želja za zatvaranjem kod astmatičara ide sve dalje, dok konačno svoj vrhunac ne pronade u smrti. Smrt je poslednja mogućnost da se zatvori, zablokira, da se povuče u svoju čauru i zatvori od svega što je živo. (U tom kontekstu mogu biti zanimljiva sledeća posmatranja: astmatičara možete veoma da naljutite ukazivanjem da njegova astma nikada nije opasna po život i da od nje nikad ne može da umre. On, naime, mnogo drži do toga da je njegova bolest opasna po život!)

3. Težnja ka dominaciji i sićušnost:

Astmatičar poseduje veliku težnju da dominira, ali je sebi ne priznaje i stoga ona biva potisnuta u telo, gde se zatim ponovo prikazuje kao astmatičareva naduvenost. Ta naduvenost upečatljivo prikazuje njegovu aroganciju i njegovu težnju ka moći, koju je pažljivo potisnuo iz svoje svesti. Stoga on rado beži i u idealizam i u formalizam. Ali ako se astmatičar sukobi sa težnjom ka moći i dominaciji neke druge

osobe (Zimileov zakon) u pluća mu se uvlači strah i to ga ostavlja bez reči – reči koje se uobličavaju upravo strujanjem vazduha. Više mu ne uspeva da izdahne, *ostaje bez vazduha*.

Simptome svoje bolesti astmatičar koristi da bi demonstirao moć nad svojom okolinom. Domaće životinje moraju da se izbace, svako zrnce prašine mora da se ukloni, niko ne sme da puši itd.

Ta težnja ka moći svoj vrhunac nalazi u napadima opasnim po život, koji se manifestuju upravo onda kada se astmatičar sukobi sa sopstvenim težnjama ka moći. Ti uce-njivački napadi zaista su opasni za samog bolesnika, jer dovode ga u situacije opasne po život, koje ponekad više ne može da kontroliše. Uvek je upečatljivo koliko daleko neki bolesnik ide u nanošenju štete samome sebi, samo da bi imao moć. U psihoterapiji napad je često poslednje pribežište kad se dođe preblizu istini.

Ali već i sama ta blizina ispoljavanja moći i samožrtvo-vanja daje nam da osetimo nešto od ambivalentnosti takve nesvesno življene dominacije. S tim širenjem težnji ka moći, s tim sve većim širenjem i naduvavanjem samog sebe, pro-porcionalno, naime, raste i suprotni pol, to jest nemoć i ose-ćaj sićušnosti i bespomoćnosti. Svesno uviđanje i prihvatanje te sićušnosti bilo bi, između ostalog, jedan od zadataka koje bi astmatičar trebalo da nauči da savlada.

Posle duže bolesti dolazi do proširenja i stvrdnjavanja grudnog koša – u medicini se to naziva bure-toraks (grudni koš). To daje moćan spoljni izgled, ali omogućava tek vrlo malu zapreminu daha budući da nema elastičnosti. Kon-flikt ne bi mogao jasnije da se prikaže u telesnom obliku: pretenzija i realnost. U tom *širenju* sadržana je velika doza agresivnosti. Astmatičar nikada nije naučio da svoju agre-sivnost adekvatno artikuliše na jezičkom nivou. On bi želeo

da „dâ sebi oduška“, ima osećaj da će gotovo pući, ali svaka mogućnost da svoju agresivnost adekvatno izrazi vikom ili psovka ostaje zaglavljena u plućima. Stoga njegova agresivna ispoljavanja regrediraju do telesnog nivoa i na svetlost dana izlaze kao kašalj i pljuvanje. Pomislimo samo na izraze *zagrcnuti se od besa – nekoga ispljuvati – gušiti se od besa*.

Agresivnost se dalje pokazuje i u alergijskoj komponenti, koja je uglavnom povezana sa astmom.

4. Odbijanje mračnih životnih područja:

Astmatičar voli čisto, higijensko, jasno, sterilno, izbegava mračno, duboko, zemaljsko, što uglavnom većinom jasno dolazi do izražaja već prilikom izbora alergena. On bi želeo da se nastani u višim predelima, da ne bi više dolazio u vezu s donjim polom. Zbog toga je uglavnom čovek sklon mozganju (učenje o elementima pridružuje vazduh mišljenju). Seksualnost, koja takođe pripada donjem polu, astmatičar gura nagore, u grudi, zbog čega tu dolazi do povećane proizvodnje sekreta – što je proces koji bi zapravo trebalo da ostane rezervisan za polne organe. Astmatičar tu (previsoko proizvedenu) sluz izbacuje kroz usta – rešenje čija je originalnost jasna onome ko uviđa paralelu između genitalija i usta (u jednom od kasnijih poglavlja time ćemo se detaljnije pozabaviti).

Astmatičar čezne za čistim vazduhom. Najradije bi živeo na planinskim visovima (želja koja mu se pod nazivom „klimatske terapije“ često i ispunjava). Tu se i njegova težnja ka dominaciji ponovo dobro oseća: dok stoji gore na visinama i gleda dole na mračna zbivanja u dubokoj dolini, s bezbednog odstojanja, uzdignut u sferu gde je „vazduh i dalje čist“, izdignut iz dubina s njihovom nagonском prirodom i njihovom plodnošću – gore u planini, gde je život sveden na mineralnu jasnoću. Tu astmatičar doživljava svoj uzlet

kojem je uvek težio, a koji su mu marljivi klimatolozi u međuvremenu i naučno obezbedili. Drugu vrstu klimatskog lečilišta predstavlja more, sa svojim slanim vazduhom. I tu imamo istu simboliku: so, simbol pustinje, simbol mineralnog, simbol beživotnog. To su oblasti kojima astmatičar teži – jer se boji životnosti.

Astmatičar je čovek koji čezne za ljubavlju – on želi da ima ljubav, zbog toga tako mnogo udiše. Ali ljubav on ne može da da – izdisaj je ometen.

Šta može da mu pomogne? Kao i kod svih simptoma, postoji samo jedan recept: svest i bespoštedna iskrenost prema samom sebi! Ako je sebi priznao svoje strahove, čovek neće više izbegavati područja koja mu izazivaju strah, već će početi da im se okreće sve dotle dok ih ne zavoli i ne usvoji. Taj neophodni proces vrlo lepo je simbolizovan u terapiji koju školska medicina doduše ne priznaje, ali koja u prirodnoj medicini spada u jednu od najuspešnijih mera protiv astme i alergije: terapiji sopstvenim urinom. Ona se sastoji u tome da se bolesniku intramuskularno ubrizgava njegov sopstveni urin. Ako tu terapiju pogledamo sa simboličkog gledišta, videćemo da ona pacijenta prisiljava da ponovo uzme ono što je izbacio, *sopstveni otpad i prljavštinu*, da se s time ponovo suoči i da ga integriše! To je ono što leči!

Astma

Pitanja koja astmatičar treba sebi da postavi:

1. U kojim područjima hoću da uzmem, a da ne dam?
2. Mogu li sebi svesno da priznam svoju agresivnost i kakve mogućnosti mi stoje na raspolaganju za njeno ispoljavanje?
3. Kako stojim sa sukobom „dominacija/sićušnost“?
4. Koja životna područja cenim, a koja odbacujem? Mogu li da osetim nešto od straha koji se ušančio u mom sistemu vrednosti? Koja životna područja pokušavam da izbegnem, koja smatram prljavim, niskim, neplemenitim?

Ne zaboravimo: kad god se oseti sužavanje, skučenost – u pitanju je strah! Jedino sredstvo protiv straha je širenje. Širenje se događa tako što u sebe puštamo ono što smo izbegavali!

Prehlada i gripozna stanja

Pre nego što prestanemo da se bavimo dahom, kratko ćemo pogledati simptome prehlade, jer njom su uglavnom najjače pogođeni organi za disanje. Grip i prehlada su akutni zapaljenski procesi, a znamo da i oni predstavljaju izraz prevladavanja sukoba. Tako nam za naše tumačenje na ovom mestu preostaje samo razmatranje mesta i oblasti u kojima se ispoljava zapaljenski proces. Prehlada se uvek javlja u kriznim situacijama, u kojima nam je sve *došlo do guše*, to jest kad nam *izlazi na nos*. Možda nekima pojam „krizne situacije“ zvuči preterano bombastično. Naravno da se ovde ne misli na presudne životne krize, jer one se izražavaju jednako snažnim simptomima. Ovde pod „kriznim situacijama“ podrazumevamo one česte, nesenzacionalne ali za psihu ipak važne svakodnevne situacije koje osećamo kao preopterećenje i zbog toga tražimo legitiman razlog da se malo povučemo, jer nas situacija suviše opterećuje. Budući da u trenutku nismo spremni da svesno priznamo izazov tih „malih“ svakodnevnih situacija i svoju želju za begom, dolazi do somatizacije; ono što nam je *došlo do guše* i što nam *izlazi na nos* pokazuje se na našem telu. Tim (nesvesnim) putem ipak smo postigli svoj cilj, čak s tom prednošću da svako ima mnogo razumevanja za našu situaciju, na šta teško da bismo mogli da računamo pri svesnom suočavanju s konfliktom. Naša prehlada dopušta nam da se u situaciji koja nas opterećuje malo povučemo i da se ponovo više okrenemo sebi. Stoga svoju osetljivost možemo u potpunosti da iživimo na telesnom nivou.

Glava nas boli (pod tim okolnostima ni od koga ne može više da se očekuje svesno rešavanje problema!), oči suze, sve

nas boli, sluzokoža je iritirana. Ta opšta osetljivost naposletku može da eskalira do „opšte nakostrešenosti“. Niko ne sme da nam dođe preblizu, niko i ništa ne sme da nas dodirne. Nos je zapušen i onemogućava svaku komunikaciju (disanje kao kontakt!). Uz pretnju: „Ne prilazi mi, prehladen sam!“, uspešno držimo sve na distanci. Taj odbrambeni stav još upečatljivije može da se izrazi kijanjem, jer tu se izdah pretvara u istinski agresivno odbrambeno oružje. Zbog promuklosti, i govor kao sredstvo komunikacije svodi se na minimum, a u svakom slučaju nije više pogodan za svađe i rasprave. *Gromki kašalj* svojim pretećim tonom jasno pokazuje da se želja za komunikacijom u najboljem slučaju ograničava na to da se *nekome nešto odbrusi*.*

Nimalo ne čudi što uz toliku odbranu punom parom rade i krajnici, kao jedan od najvažnijih odbrambenih organa našeg tela. Oni pritom oteknu toliko da čovek više ne može *sve da guta*, što je stanje koje bi pacijenta trebalo da ohrabri na samokritično pitanje šta to zapravo više ne želi da guta. Gutanje je, naime, čin unošenja u sebe, čin prihvatanja. Pa ipak, sad više nećemo upravo to. Prehlada nam to pokazuje na svim nivoima. Bolovi u udovima i osećaj izlomljenosti kod gripa parališu svaki pokret, a ponekad, kroz bolove u ramenima, stvaraju čak i konkretan utisak težine problema koje je neko sebi natovarilo na leđa, a koje više neće da nosi. Velike količine tih problema pokušavamo iz sebe da izbacimo u vidu gnojne sluzi, i što je više izbacujemo, utoliko lakše se osećamo. Ta gusta sluz, koja je najpre sve zatvarala i tako prekidala svaki tok i svaku komunikaciju, mora da se razredi i izbaci, kako bi nešto ponovo počelo da teče i da se kreće. Tako, na kraju krajeva, svaka prehlada ponovo

* Na nemačkom: *jemandem etwas husten*, doslovno: *nekome nešto iskašlje*. (Prim. prev.)

nešto pokreće i ukazuje na neki mali napredak u našem razvoju. Prirodna medicina s pravom vidi u prehladi veoma zdrav proces čišćenja, kojim se iz tela izbacuju toksini – na psihičkom nivou ti toksini odgovaraju problemima koji se analogno takođe razređuju i izbacuju. Telo i duša izlaze iz krize ojačani – sve dok nam naredni put stvari ponovo *ne dođu do guše...*

4.

Varenje

Pri varenju se događa nešto veoma slično kao pri disanju. Disanjem uvlačimo u sebe ono što nas okružuje, asimilujemo ga, a ono što ne može da se asimiluje ponovo izbacujemo. Slično se dešava i pri varenju, samo što proces varenja seže dublje u materijalnost tela. Dahom vlada element vazduha, varenje pripada elementu zemlje, materijalnije je. Nasuprot disanju, varenje nema jasan ritam. Ritmičnost uzimanja i izbacivanja hranljivih materija gubi u inertnom elementu zemlje svoju jasnoću i oštrinu.

Varenje ima i izvesnu sličnost s moždanim funkcijama, jer mozak (to jest svest) obrađuje i vari nematerijalne utiske ovog sveta (jer „ne živi čovek samo o hlebu“). Tokom varenja moramo da obradimo materijalne utiske ovog sveta. Stoga varenje obuhvata:

1. unošenje spoljnog sveta u sebe u vidu materijalnih utisaka;
2. razlikovanje „jestivog“ i „nejestivog“;
3. asimilovanje korisnih materija;
4. izbacivanje nesvarljivih materija.

Pre nego što se bliže poz bavimo problemima koji mogu da se pojave pri varenju, korisno je baciti pogled na simboliku ishrane. Po hrani i jelima koje neki čovek naročito voli, ili pak odbija da jede, već se može doznati mnogo o njemu (reci mi šta jedeš, pa ću ti reći ko si!). To je dobra vežba, koja izoštrava oko i svest u toj meri da se čak i u najsvakodnevnijim i najobičnijim procesima prepoznaju veze koje leže iza – nikada slučajnih – pojava oblika. Ako čovek naročito voli da jede nešto, u tome leži izraz celokupnih njegovih afiniteta, pa time i iskaz o njemu samom. Ako mu nešto „nije po ukusu“, ta antipatija može se protumačiti jednako kao i neka odluka na psihološkom testu. Glad je simbol želje za posedovanjem, želje za uzimanjem i unošenjem u sebe, izraz određene pohlepe. Jelo je zadovoljavanje te želje, to jest volje, kroz integrisanje, kroz unošenje u sebe i zasićenje.

Ako je neko gladan ljubavi, a ta glad nije adekvatno utoljena, ona se javlja u telu kao želja za slatkišima. Velika glad za slatkišima i grickalicama uvek je izraz nezadovoljene gladi za ljubavlju. Dvostruko značenje reči *sladak* i *pojesti* postaje očigledno kad govorimo o *slatkoj devojci*, *slatkoj – da je pojedeš*. Ljubav i slast tesno su povezane. Velika želja za slatkišima kod dece jasno pokazuje da se ne osećaju dovoljno voljeno. Roditelji prebrzo protestuju protiv takve mogućnosti, ukazujući da „oni sve čine za svoje dete“. Ali „sve činiti“ i „ voleti“ nije obavezno isto. Onaj ko stalno gricka slatkiše čezne za ljubavlju i potvrđivanjem. Tom pravilu mirne duše može da se veruje više nego svojoj proceni vlastite sposobnosti za ljubav. Ima roditelja koji decu zatrpavaju slatkišima i time daju na znanje da nisu spremni da svom detetu pruže ljubav, pa mu zbog toga nude svojevrsnu nadoknadu na drugom nivou.

Ljudi koji suviše razmišljaju i bave se intelektualnim radom žude za slanom hranom i jakim jelima. Veoma

konzervativno nastrojeni ljudi najviše vole konzervisano hranu, naročito dimljenu, kao i jake čajeve koje piju gorke (u principu vole hranu kiselog i oporog ukusa). Oni koji vole dobro začinjenu, pa čak i ljutu hranu pokazuju da tragaju za novim dražima i novim utiscima. To su ljudi koji vole izazove, čak i ako su ponekad teško svarljivi i teško podnošljivi. Sasvim je drugačije s osobama koje jedu dijetalnu hranu – bez soli, bez začina. Ti ljudi sebe žele da *poštede* svih novih utisaka. Oni se plašljivo sklanjaju s puta svim izazovima, boje se svake konfrontacije. Taj strah može da ide sve do ishrane kašom kod ljudi s bolesnim želucem, o čijoj ćemo ličnosti uskoro detaljnije govoriti. Ishrana kašom je samo za bebe – što jasno pokazuje da je osoba koja boluje od želuca regresirala u neizdiferenciranost detinjstva, u kojoj još ne mora da se razlikuje i razlaže i u kojoj sme da se odrekne čak i (tako agresivnog) grizenja i žvakanja hrane. Takva osoba izbegava da guta čvrstu hranu.

Izražen strah od kostiju i koščica simbolizuje strah od agresivnosti. Strah od tvrdih semenki i jezgara pokazuje strah od problema – takva osoba ne voli da se suoči s jezgrom, to jest suštinom stvari. Pa ipak, postoji i suprotna grupa: makrobiotičari. Ti ljudi traže probleme. Oni po svaku cenu žele da iskuse suštinu (jezgro) stvari i zbog toga su otvoreni za čvrstu hranu. To ide čak dotle da se kod njih oseća odbijanje onih životnih područja koja se odvijaju bez problema: kod slatkog deserta oni traže još i nešto što mogu snažno da zagrizu. Time makrobiotičari otkrivaju izvestan strah od ljubavi i nežnosti, to jest teškoću da prihvate ljubav. Neki ljudi uspevaju da svoju nesklonost sukobima doteraju čak do ekstrema, sve dotle da dospevaju do intravenozne ishrane na intenzivnoj nezi – što je bez sumnje najsigurniji način da se vegetira bez sukoba i bez sopstvenog učešća u životu.

Zubi

Hrana najpre dolazi u usta i tu je usitnjavaju zubi. Zubima grizemo i žvaćemo. Grizenje je veoma agresivna radnja, predstavlja izraz sposobnosti da se uhvati, dohvati i napadne. Baš kao što pas kezi zube i time potvrđuje da je agresivan i opasan, i mi govorimo o tome da ćemo „nekome pokazati zube“, a pod tim podrazumevamo svoju odlučnost da se branimo. Pokvareni, to jest bolesni zubi ukazuju na to da neko teško može da izrazi, to jest da upotrebi svoju agresivnost.

Tu vezu ne obesnažuje ni okolnost da danas gotovo svi imaju pokvarene zube, što može da se ustanovi već i kod male dece. To je svakako tačno, ali kolektivni simptomi samo ukazuju na kolektivne probleme. Agresivnost je u svim društveno visoko razvijenim kulturama našeg doba postala jedan od središnjih problema. Zahteva se „društveno prilagodavanje“, što drugim rečima znači: „potisni svoju agresivnost“. Sva ta potisnuta agresivnost naših dragih i miroljubivih, društveno tako dobro prilagođenih sugrađana ponovo izlazi na svetlost dana kao „bolest“, a društvena zajednica joj je u tom izopačenom obliku izložena jednako kao i u njenom prvobitnom obliku. Klinike su stoga postale moderno bojno polje našeg društva. Tu potisnuta agresivnost vodi nemilosrdne bitke protiv svojih nosilaca. Tu ljudi pate od sopstvene zloće, koju se čitavog života nisu usuđivali da otkriju u sebi i svesno prevladaju.

Stoga ne bi trebalo da nas čudi ako kod većine slika bolesti neprestano nailazimo i na agresivnost i seksualnost. To su problematična područja koja čovek našeg doba najintenzivnije potiskuje. Možda će neko prigovoriti da porast nasilja i visoka stopa kriminala, kao i talas seksualnog oslobođenja,

pobijaju naše argumente. Na to, međutim, može samo da se odgovori da su i nedostatak i izbijanje agresivnosti simptomi njenog potiskivanja. Oba su samo različite faze istog procesa. Tek kada agresivnost ne mora da se potiskuje, pa se time već od samog početka upućuje u neki prostor u kojem mogu da se stiču iskustva s tom energijom, moguće je da se agresivni deo ličnosti svesno integriše. Integrisana agresivnost tada stoji na raspolaganju celokupnoj ličnosti, kao energija i vitalnost, bez sladunjave krotkosti i bez neobuzdanih agresivnih ispada. Takav stav, međutim, najpre mora da se izgradi. A da bi to bilo moguće, mora da bude ponuđena mogućnost za sazrevanje kroz iskustva. Potisnuta agresivnost vodi samo formiranju senke, s kojom ipak moramo da se uhvatimo ukoštac – u izopačenom obliku kao s bolešću. To na analogan način važi i za seksualnost, i za sve druge psihičke funkcije.

Vratimo se, međutim, zubima, koji u životinjskom i ljudskom telu predstavljaju agresivnost i probojnost (*progristi put*). Često se ukazuje na ovaj ili onaj primitivni narod, čiji se zdravi zubi kauzalno objašnjavaju njegovim prirodnim načinom ishrane. Kod tih naroda, međutim, nailazimo i na potpuno drugačije ophođenje s agresivnošću. Pored kolektivne problematike, međutim, stanje zuba može se tumačiti i individualno. Uz već spomenutu agresivnost, zubi pokazuju i našu vitalnost, našu životnu snagu (agresivnost i vitalnost samo su dva različita aspekta jedne te iste sile, ali ta dva pojma u nama bude različite asocijacije). Pomislimo na izraz: „Poklonjenom konju zubi se ne gledaju.“ Pozadinu te izreke predstavlja navika da se prilikom kupovine konja životinji pogleda u zube kako bi se po njihovom stanju ustanovila njena starost i vitalnost. I psihoanalitičko tumačenje snova ispadanje zuba u snovima interpretira kao znak gubitka energije i moći.

Ima ljudi koji noću redovno *škrguću zubima*, nekad tako jako da se mora posebnim veštačkim napravama sprečiti da tim škrgutanjem potpuno ne upropaste zube. Simbolika te pojave je očigledna: u našoj simboličnoj upotrebi jezika, *škrgutanje zubima* je utvrđeni pojam za nemoćnu agresivnost. Ako čovek po danu ne sme da prizna svoju želju da grize, noću mora da škrguće zubima, sve dotle dok se njegovi opasni zubi ne istroše i ne izgube oštrinu...

Onome ko ima pokvarene zube nedostaje vitalnost, a time i sposobnost da zagriže i da progrize, to jest da se probije. Stoga će on svoje probleme morati mukotrpno da *prežvakava*, jer će mu biti teško *da zagriže* u njih. Čak i reklame za paste za zube neophodni cilj opisuju rečima: „...da biste ponovo mogli snažno da zagrizete!“

Takozvani „treći zubi“ (zubne proteze) omogućavaju da se pred spoljnim svetom glumi vitalnost i probojnost koja se više ne poseduje. Pa ipak – kao i kod svake proteze – taj čin ostaje samo obmana, koja bi se otprilike mogla uporediti s trikom da se plašljivi i mazni pas-ljubimac na dvorišnoj ogradi najavi upozorenjem „Pazi, pas ujeda!“. Veštačka vilica je samo „kupljena naprava za ujedanje“.

Zubno meso predstavlja osnovu zuba, u kojoj su oni ukorenjeni. Na analogan način zubno meso predstavlja i osnovu vitalnosti i agresivnosti, bazičnog poverenja i samouverenosti. Ako čoveku nedostaje ta porcija bazičnog poverenja i samouverenosti, nikada mu neće poći za rukom da se aktivno i vitalno uhvati ukoštac s problemima, nikada neće imati hrabrosti da razbije tvrd orah ili da stane u svoju odbranu. Bazično poverenje je ono što mora da dâ neophodan oslonac tim sposobnostima, baš kao što i zubno meso daje oslonac zubima. Zubno meso, međutim, to ne može ako je i samo tako osetljivo i ranjivo da krvari zbog svake sitnice. Krv je

simbol života, pa nam tako i desni koje krvare više nego jasno pokazuju kako već i pri najmanjim izazovima iz našeg samopouzdanja i bazičnog poverenja ističe životna snaga.

Gutanje

Nakon što zubi usitne hranu, mi gutamo tu pljuvačkom natopljenju kašu. Gutanjem hranu integrišemo, unosimo je u sebe – gutanje je apsorbovanje. Sve dok nešto samo imamo u ustima, još možemo da ga ispljunemo. Ali ako smo progutali, taj proces teško može da se preokrene. Ako je komad velik, reći ćemo da smo ga *jedva progutali*. Ako je prevelik, više uopšte ne možemo da ga progutamo. Ponekad čovek u životu mora ponešto da proguta – iako to zapravo neće, recimo otkaz, ili raskid. Ima loših vesti koje nam je teško da progutamo.

Upravo u takvim slučajevima to što nas muči lakše ćemo progutati ako ga uzmemo s malo tečnosti, a naročito ako *dobro gucnemo*. Za onoga ko mnogo pije alkoholičari kažu da *mnogo cuga*. Taj gutljaj alkohola uglavnom treba da olakša, ili čak zameni, gutanje neke druge stvari koju je teško progutati. Tečni alkohol se guta jer u životu ima nečeg drugog što čovek ne može i neće da proguta. Tako alkoholičar pićem zamenjuje i jelo (mnogo pića vodi gubitku apetita) – gutanje tvrde i čvrste hrane zamenjuje jednostavnijim gutanjem mekše supstance, gutljajem iz flaše. Postoji čitav niz poremećaja gutanja, kao što je recimo osećaj knedle u grlu, ili pak bolovi u grlu kao kod angine, koji svi stvaraju osećaj da *više ne može da se guta*. U takvim slučajevima pacijent uvek treba da se upita: „Šta je to trenutno u mom životu što ne mogu ili neću da gutam?“ Među poremećajima gutanja

postoji i jedna vrlo originalna varijanta, a to je „gutanje vazduha“ ili „aurofagija“, to jest doslovno „jedenje vazduha“. Izraz jasno pokazuje šta se pritom događa. Čovek neće nešto da proguta, neće da ga usvoji, ali pokazuje lažnu spremnost da to učini time što „guta vazduh“. Taj prikriveni otpor gutanju dolazi nešto kasnije do izražaja kroz podrigivanje i ispuštanje gasova (uporedi: „na dupe bi progovorio“).

Mučnina i povraćanje

Ako smo hranu progutali i uneli u sebe, ona ipak može da se pokaže kao *teško svarljiva* i da nam *kao kamen stoji u stomaku*. Kamen je, međutim – slično kao i koštica, to jest jezgro – simbol problema (postoji, recimo, i *kamen spoticanja*). Svi znamo kako neki problem može da nam pritisne stomak i pokvari apetit. Apetit u najvećoj meri zavisi od psihičkog stanja. Mnogo je uzrečica i izreka koje prikazuju tu analogiju između psihičkih i somatskih zbivanja: *sve mi se ogadilo*, ili: *smuči mi se kad na to pomislim*, ili pak: *povraća mi se kad ga vidim*. Mučnina ukazuje na odbijanje nečega što *ne možemo da svarimo*. Do mučnine može da dovede i neobuzdano prejedanje bez ikakvog reda. To ne važi samo za fizički nivo – čovek može da i u svest istovremeno natrpa previše neodgovarajućih stvari, tako da mu zatim ne prijaju, jer ne može da ih svari.

Mučnina nalazi svoju gradaciju u povraćanju hrane. Tako se čovek oslobađa stvari i utisaka koje neće da ima, ne može da ih usvoji, da ih integriše. Povraćanje je jak izraz odbrane i odbijanja. Tako je, recimo, jevrejski slikar Maks Liberman, imajući u vidu stanje u politici i umetnosti u Nemačkoj posle

1933, svojevremeno izjavio: „Ne mogu da pojedem toliko koliko bih voleo da povratim!“

Povraćanje je „neprihvatanje“. Taj odnos postaje sasvim jasan kod čuvenih mučnina u trudnoći. Kroz njih se izražava nesvestan otpor protiv deteta, to jest protiv muškog semena koje osoba ne želi da „integriše“. Ako produžimo takav način razmišljanja, povraćanje u trudnoći može da izražava i odbijanje sopstvene ženske uloge (materinstva).

Želudac

Naredno mesto na koje naša – nepovraćena – hrana stiže jeste želudac, čija je glavna funkcija da prima. On prima sve utiske koji dolaze spolja, prima u sebe ono što treba svariti. Da bi moglo da se prima, neophodno je biti otvoren, neophodna je pasivnost i spremnost, u smislu sposobnosti predanosti. Tim svojstvima želudac predstavlja ženski pol. Baš kao što muški princip karakteriše sposobnost zračenja i aktivnosti (element vatre), ženski princip pokazuje spremnost za primanje, sposobnost predanosti, prijemčivost za utiske i sposobnost da se prihvata i čuva (element vode). U psihičkoj ravni to je sposobnost osećanja, svet osećaja i osećanja (ne i emocija!), koji ovde ostvaruje ženski element. Ako čovek u svojoj svesti potiskuje sposobnost da oseća, ta funkcija tone u telo, a želudac pored fizičkih utisaka mora u vidu hrane da prima i da vari i psihička osećanja. U takvom slučaju ne važi samo ona izreka da ljubav ide kroz želudac, nego ima i stvari koje nas *pogađaju kao udarac pesnicom u stomak*, ili se pak *jedemo od muke*, što postaje očigledno i po fizičkom stanju osobe za koju kažemo da se *živa pojela*.

Pored sposobnosti primanja, kod želuca nalazimo još jednu funkciju, koju bi u polarnom sistemu trebalo pripisati muškom polu: proizvodnju i lučenje želudačne kiseline. Kiselina napada, nagrizi, grize, razlaže – nedvosmisleno je agresivna. Čovek kojem ništa ne odgovora i sve ga nervira, kaže: „Ljut sam.“* Ako mu ne pođe za rukom da svoju ljutnju svesno savlada, ili pak da je pretvori u agresivnost, tako da radije *guta svoju ljutnju*, njegova agresivnost, njegova ljutnja** somatizuje se kao želudačna kiselina. Želudac reaguje kiselo, tako što na materijalnom nivou proizvodi agresivnu tečnost da bi njome obradio i svario nematerijalna osećanja – težak poduhvat pri kojem se ponešto ponovo podigne i krene naviše, da bi nas podsetilo da je bolje da se osećanja ne gutaju, nego da se želucu prepusti varenje hrane. Kiselina se diže i vraća jer želi da dođe do izražaja.

To, međutim, stvara probleme onome ko boluje od želuca. Njemu nedostaje sposobnost da svesno postupa sa svojom ljutnjom i agresivnošću i da konflikte i probleme rešava odgovorno pred samim sobom. Osobe koje boluju od želuca uopšte ne izražavaju svoju agresivnost (jedu se u sebi), ili pak pokazuju preteranu agresivnost – ali nijedan im ekstrem ne pomaže da probleme istinski reše, jer im u pozadini nedostaju samopouzdanje i osećaj sigurnosti kao osnova za samostalno rešavanje sukoba, što je problem s kojim smo se već suočili kad je bilo reči o zubima i desni-ma. Svako zna da nadražen želudac koji luči višak kiseline naročito teško podnosi loše sažvakano hranu. Žvakanje, međutim, predstavlja agresivnost. Ako nedostaje agresivno ponašanje žvakanja, to opet pada na teret želuca, tako da on proizvodi više kiseline.

* Na nemačkom: *sauer* = *kiseo*. (Prim. prev.)

** Na nemačkom: *sauersein* = *kiselost*. (Prim. prev.)

Čovek koji boluje od želuca ne želi sebi da dozvoli nikakav sukob. Nesvesno čezne za detinjstvom, kada sukoba nije bilo. Njegov želudac traži kašastu hranu. Tako se osobe koje boluju od želuca hrane pasiranom hranom, hranom koja je već prošla kroz sito, kroz filter, i time dokazala svoju bezopasnost. U njoj ne može da postoji više nikakav tvrd komad (tvrd orah). Problemi ostaju u situ. Oboleli od želuca ne podnose sirovu hranu – suviše je sirova, suviše izvorna, suviše opasna. Pre nego što se odvaže da je uzmu, hrana mora najpre da bude ubijena agresivnim postupkom kuvanja. I integralni hleb se teško vari, jer u sebi još sadrži tako mnogo problema. Sva ljuta jela, alkohol, kafa, nikotin i slatkiši predstavljaju preveliki nadražaj, kakvom osoba koja boluje od želuca ne sme da se izloži. Život i jelo treba da budu oslobođeni od svih izazova. Želudačna kiselina izaziva osećaj pritiska koji sprečava dalje unošenje novih utisaka.

Prilikom uzimanja lekova koji ublažavaju želudačnu kiselinu uglavnom dolazi do podrigivanja, što donosi olakšanje, jer podrigivanje predstavlja agresivnu izjavu za spoljni svet. Na taj način čovek sebi daje malo oduška i oslobađa se dela pritiska. I terapija lekovima za smirenje, koju školska medicina takođe često primenjuje (npr. valijum), pokazuje istu vezu: lekovima se hemijski prekida veza između psihe i tela (takozvano psiho-vegetativno razdvajanje); to je korak koji se kod teških slučajeva obavlja i hirurški, tako što se obojelima od čira na želucu operativnim putem presecaju određeni ogranci nerava zaduženi za proizvodnju želudačne kiseline (vagotomija). Kod obe intervencije školske medicine, veza između osećanja i želuca se prekida, kako želudac ne bi više morao da na telesnom nivou vari osećanja. Želudac se na taj način štiti od spoljnih draži. Bliska veza između psihe i lučenja želudačne kiseline dobro je poznata iz eksperimenata

koje je vršio Pavlov. (Istovremenim davanjem hrane i oglašavanjem zvona Pavlov je kod svojih eksperimentalnih pasa uspeo da stvori takozvani uslovni refleks, pa je posle izvesnog vremena već i sam zvuk zvona bio dovoljan da počne lučenje želudačne kiseline, uobičajeno prilikom pogleda na hranu.)

Osnovni stav da se osećanja i agresivnost ne usmeravaju spolja, nego ka unutra, protiv sebe samog, u krajnjoj konsekvenci konačno dovodi do čira na želucu, do nastanka ulkusa (čir na želucu nije pravi čir, u smislu neke nove tvorevine koja otiče i buja, nego rupa u zidu želuca). Kod čira na želucu se, umesto spoljnih utisaka, vari sopstveni zid želuca – čovek vari samoga sebe – jede se, što je ovde zaista pravi izraz. Oni koji boluju od želuca moraju da nauče da osveste svoja osećanja, da svesno obrađuju sukobe i da svesno vare utiske. Pored toga, pacijenti koji boluju od čira na želucu moraju da osveste svoju želju za dečjom zavisnošću, za bezbednošću kakvu daje majčinska briga, i svoju čežnju da budu voljeni i zbrinuti, čak pogotovo onda kada se te želje kriju iza fasade nezavisnosti, ambicije i probojnosti. I tu želudac pokazuje pravu istinu.

Problemi sa želucem i varenjem

Kod problema sa želucem i varenjem sebi treba postaviti sledeća pitanja:

1. Šta ne mogu ili neću da progutam?
 2. Da li se jedem u sebi?
 3. Kako postupam sa svojim osećanjima?
 4. Zbog čega sam ljut?
 5. Kako postupam sa svojom agresivnošću?
 6. U kojoj meri izbegavam sukobe?
 7. Postoji li u meni potisnuta čežnja za rajem detinjstva lišenim sukoba, u kojem bih bio samo voljen, zbrinut i zaštićen, a ne bih morao da se zubima i noktima probijam kroz život?
-

Tanko i debelo crevo

U tankom crevu se odvija pravo varenje hrane, njenim razlaganjem na sastavne delove (analiza) i njenom asimilacijom. U oči pada spoljna sličnost između tankog creva i mozga. Oba imaju sličan zadatak i funkciju: mozak vari utiske na nematerijalnom nivou, a tanko crevo vari materijalne utiske. Teškoće u domenu tankog creva treba da nas navedu na pitanje da li osoba možda previše analizira, jer je za funkciju tankog creva karakteristična analiza, razlaganje, ulaženje u pojedinosti. Osoba koja ima problema s tankim crevom uglavnom je preterano sklona analizi i kritici, svemu ima nešto da zameri. Tanko crevo je i dobar pokazatelj egzistencijalnih strahova. U tankom crevu iz hrane se izvlače hranjive materije, ona se „iskorišćava“. Iza prevelikog naglašavanja iskorišćavanja i izvlačenja koristi uvek, međutim, stoji egzistencijalni strah, strah da osoba neće izvući dovoljno i da će umreti od gladi. Znatno ređe problemi s tankim crevom skreću pažnju na suprotan problem: premalu sposobnost da se bude kritičan. To je slučaj kod takozvane masne stolice, prilikom insuficijencije (slabosti) pankreasa.

Jedan od najčešćih simptoma koji se tiču tankog creva je proliv. U žargonu se kaže: *usrao se*, ili pak: *od straha je napunio gaće*. Ustrati se, znači bojati se. Proliv ukazuje na problematiku vezanu za strah. Ako se neko boji, on više nema vremena da se analitički bavi utiscima. Sve utiske propušta nesvarene kroz sebe. Ni za šta se više ne vezuje. Povlači se na tiho i samotno mesto, gde može da *pusti da stvari idu svojim tokom*. Pritom čovek gubi mnogo tečnosti, pri čemu je tečnost simbol fleksibilnosti koja bi mu bila neophodna da proširi (uske) granice svoga ja koje mu izazivaju strah

i da ga na taj način prevaziđe. Ranije smo već govorili o tome da je strah uvek povezan s uskošću i krutošću. Terapija kojom se leči strah uvek preporučuje: opuštanje i širenje, fleksibilnost i dopuštanje da događaji idu svojim tokom! Terapija proliva uglavnom se sastoji u tome da se obolelom daju velike količine tečnosti. Time on simbolično dobija onu fleksibilnost koja mu je neophodna da proširi svoje granice u kojima doživljava strah. Bilo da je hroničan ili akutan, proliv nam uvek govori da se bojimo i da nešto previše želimo da zadržimo, i uči nas da pustimo i da dopustimo da stvari idu svojim tokom.

U debelom crevu pravi proces varenja je već završen. Tu se još samo izvlači voda iz nesvarljivih ostataka hrane. Najčešći poremećaj koji se događa u tom području jeste zatvor. Još od Frojda psihoanaliza tumači stolicu kao čin davanja i poklanjanja. Da izmet simbolično ima neke veze s novcem čoveku odmah postaje jasno ako se seti izraza *ne serem ja pare*, ili pak bajke u kojoj zlatni magarac umesto izmeta izbacuje zlatnike. U Nemačkoj se u narodu veruje i da onaj ko nenamerno ugazi u pseći izmet može da računa na neočekivani novčani dobitak.* To bi trebalo da bude dovoljno da i bez opširnih teorija pojasni simboličnu vezu između izmeta i novca, to jest stolice i *davanja nečega*. Zatvor je izraz *želje da se ne da, želje da se sačuva*, i uvek dotiče problematiku tvrđičluka.** U naše vreme zatvor predstavlja veoma rasprostranjen simptom od kojeg pati većina ljudi. To jasno

* Kod nas se isto veruje za onoga koga golub u letu pogodi izmetom. Takođe, u novijem žargonu postoji izraz „prosralo me“ („usralo me“), ili „sere me“ – krenulo mi je, hoće me sreća, pre svega u materijalnom smislu. (Prim. prev.)

** U starijem srpskom žargonu tvrdica se naziva dramoserom, ili krvo-serom. (Prim. prev.)

ukazuje na čvrsto držanje materijalnog i na nesposobnost da se u materijalnom području nešto da i pusti.

Debelom crevu, međutim, pripada još jedno važno simbolično značenje. Kao što tanko crevo odgovara svesnom, simboličnom mišljenju, debelo crevo odgovara nesvesnom, u doslovnom smislu „podzemnom svetu“. Nesvesno je u mitološkom pogledu carstvo mrtvih. Debelo crevo je takođe carstvo mrtvih, jer u njemu se nalaze materije koje nisu mogle da budu preobražene u život, ono je mesto na kojem može da nastupi vrenje. Vrenje je pritom proces truljenja i umiranja. Debelo crevo simbolizuje nesvesno, noćnu stranu u telu, pa stoga izmet odgovara sadržajima nesvesnog. Time jasno raspoznavamo sledeće značenje zatvora. To je strah da se dopusti da nesvesni sadržaji izađu na svetlost dana. To je pokušaj da se nesvesni, potisnuti sadržaji zadrže za sebe. Duševni utisci se gomilaju, a čovek ne uspeva da se od njih ponovo distancira. Pacijent koji pati od zatvora bukvalno ne može ništa *da ostavi za sobom*. Iz tog razloga za psihoterapiju je od velikog značaja ako se kod osobe kod koje postoji zatvor najpre obnovi fizički protok, da bi analogno tome na površinu mogli da izađu i nesvesni sadržaji. Zatvor nam pokazuje da imamo teškoća s davanjem i puštanjem, da hoćemo da zadržimo – kako materijalne stvari, tako i nesvesne sadržaje, i da *nećemo da dopustimo da izađu na svetlo dana (napolje)*.

Colitis ulcerosa (ulcerozni kolitis) naziv je za zapaljenje debelog creva, koje počinje kao akutno i ima tendenciju da postane hronično, a praćeno je bolovima u celom telu i krvavo-sluzavim prolivima. I ovde narodni jezik pokazuje duboko poznavanje psihosomatskih odnosa: govori se o *ljigavcima* (u nemačkom *schleimscheisser*, *schleimer* – doslovno: sluzoser, sluzavac) koji se *drugima uvlače* (u

stražnjicu) da bi im se umilili – ali za to moraju da žrtvuju sopstvenu ličnost, moraju da se odreknu sopstvenog ličnog života da bi mogli da žive život druge osobe (...onaj ko se drugome uvuče u stražnjicu tamo živi u simbiotskom jedinstvu s onim kome se uvukao). Krv i sluz su životne materije, one su prastari simboli života (mitovi nekih urođeničkih naroda pripovedaju kako se celokupni život razvio iz sluzi, ili pljuvačke). Krv i sluz gubi onaj ko se plaši da ostvari sopstveni život i sopstvenu ličnost. Sopstveni život, međutim, zahteva da se prema drugome izgradi vlastiti stav, a to, doduše, sa sobom nosi i određenu usamljenost (gubitak simbioze). To je ono čega se boje pacijenti koji boluju od kolitisa. Od straha se *znoje krvavim znojem* – ali preko debelog creva. Preko debelog creva (= nesvesno) takva osoba žrtvuje simbole sopstvenog života: krv i sluz. Može joj pomoći samo spoznaja da svako mora sam odgovorno da živi sopstveni život – ili da ga izgubi.

Gušterača (pankreas)

U područje varenja spada i gušterača, koja ima dve primarne funkcije: egzokrini deo proizvodi sokove koji su od suštinskog značaja za varenje i čije delovanje pokazuje nedvosmisleno agresivan karakter. Endokrini deo gušterače, ćelije koje se nazivaju Langerhansova ostrvca, proizvodi insulin. Nedovoljna proizvodnja insulina od strane tih ćelija dovodi do česte slike bolesti poznate kao dijabetes (šećerna bolest). Reč *dijabetes* potiče od grčkog glagola *diabeinen* – *izbacivati, prolaziti*. Prvobitno je ta bolest nazivana i *šećer u mokraći*, dakle zapravo *šećerni proliv*. Ako se setimo simbolike hrane koju smo izneli na početku, izraz *šećerni proliv* možemo

slobodno prevesti i kao *proliv ljubavi*. Dijabetičar nije u stanju (nedostatak insulina) da asimiluje šećer koji je uzео u hrani – šećer kroz njega samo prolazi i ponovo se izlučuje urinom. Ako sada reč *šećer* zamenimo rečju *ljubav*, već smo dovoljno precizno prikazali probleme dijabetičara. Slatka hrana je samo zamena za druge slatke želje, koje čine *sladak život*. Iza želje dijabetičara da uživa u slatkim stvarima, i njegove istovremene nesposobnosti da šećer asimiluje i primi u sopstvene ćelije, stoji nepriznata želja za ispunjenjem ljubavi, udružena s nesposobnošću da se ljubav primi i da se u potpunosti pusti u sebe. Karakteristično je da dijabetičar mora da živi od „zamenske hrane“ – od supstituta, zamene za njegove prave želje. Dijabetes vodi nastanku preterane kiselosti u čitavom telu, sve do pada u komu. Ta kiselost nam je već poznata kao simbol agresivnosti. Neprestano nailazimo na tu polarnost ljubavi i agresivnosti, šećera i kiseline (mitološki: Venera i Mars). Telo nas uči: onaj ko ne voli postaje kiseo (u srpskom: ljut), to jest – da to još nedvosmislenije formulišemo – ko ne može da vari, i sam uskoro postaje nesvarljiv!

Ljubav može da primi samo onaj ko može i da je da – dijabetičar daje ljubav samo u obliku neasimilovanog šećera u urinu. Onome ko sebi ne dopušta da bude dovoljno protočan, šećer protiče kroz telo (šećerni proliv, to jest šećer u mokraći). Dijabetičar hoće ljubav (slatke stvari), ali ne usuđuje se da to područje aktivno ostvari („...ja stvarno ne smem ništa slatko“). Pa ipak, za tim i dalje čezne („...zaista bih tako voleo, ali ne smem!“) – i ne može da ga dobije, jer nije naučio da i sam daje ljubav – i tako ljubav samo prolazi kroz njega: prinuđen je da šećer izbaci neasimilovan. Pa ipak, ne bi trebalo da se ljuti, to jest da se ukiseli!

Jetra

Posmatranje jetre nije baš jednostavno, jer to je organ s ogromnim brojem raznovrsnih funkcija. To je jedan od čovekovih najvećih organa i središnji organ intermedijarne razmene materija, to jest – slikovito rečeno – laboratorija ljudskog tela. Skicirajmo kratko njene najvažnije funkcije:

1. Akumuliranje energije: jetra formira glikogen (skrob) i skladišti ga (oko 500 kilokalorija). Ugljeni hidrati uzeti preko te količine transformišu se u mast i akumuliraju u depoima masti u telu.

2. Proizvodnja energije: jetra razgrađuje aminokiseline, mast i glikozu uzete s hranom (= energija). Sva mast stiže u jetru i tu može da se iskoristi za sagorevanje, to jest za dobijanje energije.

3. Metabolizam belančevina: jetra može i da razgrađuje i da iznova formira aminokiseline. Time je jetra karika koja povezuje belančevine (proteine) životinjskog i biljnog carstva, iz kojih potiče naša hrana, s ljudskim belančevinama. Belančevina bilo koje vrste potpuno je, naime, individualna, ali univerzalni su gradivni elementi od kojih su belančevine sastavljene – aminokiseline (poređenja radi: različiti, individualni tipovi kuća – belančevine – sagrađeni su od istih cigala – aminokiselina). Individualna različitost tih belančevina u biljnom, životinjskom i ljudskom carstvu sastoji se, dakle, u različitom uzorku poretka aminokiselina; redosled aminokiselina sadržan je u kodu DNK.

4. Detoksikacija: otrovi koji potiču iz samog tela, kao i oni koji dolaze spolja, u jetri se deaktiviraju i postaju rastvorljivi u vodi, da bi zatim mogli da se izbace preko žuči ili preko bubrega. Pored toga, u jetri mora da se transformiše

i bilirubin (proizvod razgradnje hemoglobina, materije koja krvi daje crvenu boju), da bi na taj način mogao da se izbaciti. Poremećaj tog procesa dovodi do žutice. Na kraju, jetra sintetise i ureu, koja se izbacuje preko bubrega.

Tako izgleda skraćeni pregled najvažnijih funkcija te toliko mnogostrane jetre. Počnimo naše simbolično tumačenje poslednjom navedenom tačkom, oslobađanjem od otrova. Sposobnost jetre da oslobađa od otrova pretpostavlja sposobnost razlikovanja i procenjivanja, jer onaj ko ne može da napravi razliku između otrovnog i neotrovnog ne može ni da izbaciti otrove. Poremećaji i oboljenja jetre stoga navode na zaključak o problemima s vrednovanjem i procenom, to jest na pogrešnu procenu šta je korisno a šta štetno (hrana ili otrov?). Naime, sve dok funkcioniše procena šta je podnošljivo i koliko toga čovek može da preradi i svari, nikada ne dolazi do preopterećenja. Jetra se, međutim, uvek razboleva od neke vrste preopterećenja, to jest kada je nečega previše: previše masti, previše hrane, previše alkohola, previše droge itd. Bolesna jetra pokazuje da čovek uzima previše nečega, što prevazilazi njegov kapacitet da to preradi, ukazuje na neumerenost, na preteranu želju za ekspanzijom i na visoke ideale.

Jetra je snabdevač energijom. Oboleli od jetre, međutim, gube upravo tu energiju i životnu snagu: oni gube potenciju, gube želju za hranom i pićem. Zapravo, gube želju za svime što je povezano s ispoljavanjem života – pa tako simptom koriguje i kompenzuje njihov problem koji se zove: previše. To je telesna reakcija na neumerenost i megalomaniju takvih osoba, koja ih uči da se oslobode tog *previše*. Budući da se materije za zgrušavanje krvi više ne proizvode, krv postaje previše tečna – i tako pacijentu bukvalno ističe krv – životni sok. Pacijent se tokom bolesti uči ograničavanju, mirovanju i

lišavanju (seksa, jela, pića) – proces koji je i te kako očigledan kod hepatitisa.

Jetra, pored toga, ima i jaku simboličku vezu s područjem religije i pogleda na svet, koja, doduše, nekima možda neće biti lako razumljiva. Setimo se, međutim, sinteze belančevina. Belančevina je gradivni element života. Ona se izgrađuje od aminokiselina. Jetra od biljnih i životinjskih belančevina iz hrane izgrađuje ljudske belančevine, u kojima je izmenjen prostorni poredak (uzorak) aminokiselina. Drugim rečima, uz očuvanje pojedinačnih gradivnih elemenata (aminokiselina), jetra menja njihovu prostornu strukturu i time doseže svojevrstan kvalitativni skok, to jest evolutivni skok od biljnog i životinjskog do ljudskog carstva. U isto vreme, međutim, uprkos tom evolutivnom koraku, identitet gradivnih elemenata ostaje sačuvan, a time i veze s njihovim poreklom. Sinteza belančevina je potpun mikrokosmički odraz onoga što u makrokosmosu nazivamo evolucijom. Preraspoređivanjem i izmenom kvalitativnog uzorka uz uvek iste gradivne „praelemente“ stvara se beskrajno mnoštvo formi. Kroz konstantnost tog „materijala“ sve uvek ostaje međusobno povezano, zbog čega su mudraci učili da je sve u jednom i jedno u svemu (*pars pro toto*).

Drugi izraz za tu spoznaju je *religio*, to jest doslovno „retrogradno povezivanje“ (povezivanje unazad). Religija je retrogradno povezivanje s prauzrokom, s polaznom tačkom, sa sve-jedinstvom. Ona to jedinstvo i nalazi, jer je mnogostrukost koja nas razdvaja od jedinstva u krajnjoj liniji samo iluzija (maja) – i nastaje samo igrom različitih poredaka (uzoraka) jednog te istog bivstvovanja. Zbog toga se može pronaći put koji vodi nazad i koji prozire iluziju različitih formi. Mnoštvo i jedno – to je dijapazon u kojem jetra radi.

Bolesti jetre

Oboleli od jetre trebalo bi da se pozabave sledećim pitanjima:

1. U kojim područjima sam izgubio sposobnost ispravne procene i ocenjivanja?
 2. Gde više ne mogu da napravim razliku između onoga što je za mene podnošljivo i onoga što je za mene „otrovno“?
 3. Gde sam zapao u preterivanje, u previše, gde previše hoću (megalomanske fantazije), gde se neumereno širim?
 4. Da li se brinem za područje svog „*religio*“, svog *povezivanja unazad* s prauzrokom, ili mi pak mnogostrukost pojavnih oblika onemogućava taj uvid? Da li u svom životu poklanjam premalo pažnje temama koje se tiču pogleda na svet?
 5. Da li mi nedostaje poverenje?
-

Žučna kesa

Žučna kesa sakuplja žuč koju proizvodi jetra. Žuč, međutim, ne može da nađe svoj put do mesta gde treba da učestvuje u varenju ako su žučni kanali zatvoreni, što se često dešava zbog žučnog kamenca. Da žuč kao tečnost odgovara agresivnosti, znamo već i iz običnog govora.

Kaže se da *neko bljuje žuč* i da je rasprava *žučna*, a „kolerični“ temperament je svoje ime dobio po toj žučnoj, nagomilanoj agresivnosti.

U oči pada da se kamen u žučnoj kesi češće javlja kod žena, dok je kod muškaraca, kao polarni pandan tome, češći kamen u bubregu. Žučni kamenac je, opet, znatno češći kod udatih žena s decom nego kod neudatih. Ti statistički podaci možda mogu donekle da nam olakšaju tumačenje. Energija želi da teče. Ako se protok energije spreči, dolazi do njenog zastoja. Ako neka blokirana energija duže vreme nema oduška, takva energija ima tendenciju da se stvrdne. Formiranje plaka i kamena u telu uvek predstavlja izraz energije. Kamen u žučnoj kesi je okamenjena agresivnost. (Energija i agresivnost su gotovo identični pojmovi. Trebalo bi da bude jasno da reči kao što je npr. *agresivnost* kod nas nemaju negativnu vrednost – agresivnost nam je neophodna, jednako kao i žuč ili zubi!)

Stoga ne iznenađuje previše učestalost žučnog kamenca kod udatih žena s porodicom. Te žene svoju porodicu doživljavaju kao strukturu koja ih naizgled sprečava da dozvole da energija i agresivnost slobodno teku. Porodične situacije doživljavaju se kao stege iz kojih se osoba ne usuđuje da se oslobodi – energija se stvrdnjava i okamenjuje. Prilikom žučnih kolika (napada žuči) pacijent je prinuđen

da nadoknadi sve ono za šta nije imao hrabrosti: potisnuta energija ponovo počinje da teče kroz nagle pokrete i krike. Bolest nas čini iskrenim!

Anoreksija (Anorexia nervosa)

Poglavlje posvećeno varenju zaključićemo jednom klasičnom psihosomatskom bolešću, čiji šarm počiva na svojevrsnoj mešavini opasnosti i originalnosti (dvadeset posto pacijenata ipak umire od te bolesti!): anoreksijom. Kod anoreksije su naročito očigledni domišljatost i ironija koje u sebi sadrži svaka bolest: čovek odbija da jede jer to ne želi i konačno od toga umire, a da nikada nije ni stekao osećaj da je bolestan. To je prava veličina! Članovima porodice i lekarima takvih pacijenata uglavnom je mnogo teže da se pokažu kao veliki. Oni se mahom revnosno trude da anoreksičara ubede u prednosti jela i života, pri čemu idu od ljubavi prema bližnjem, do prinudnog hranjenja u bolničkim uslovima. (Onaj ko ne može da podnese toliku komediju loš je gledalac u velikom pozorištu koje predstavlja ovaj svet!)

Anoreksija se javlja gotovo isključivo kod žena. To je tipično ženska bolest. Pacijentkinje, najčešće u pubertetu, padaju u oči neobičnim navikama u jelu, odnosno bolje reći „navikama u nejelu“: one odbijaju da uzimaju hranu – delom svesno a delom nesvesno – motivisane željom da budu vitke.

Strogo odbijanje da se nešto pojede u međuvremenu se, međutim, pretvara u svoju suprotnost: ako su same i niko ih ne posmatra, one počinju da gutaju ogromne količine hrane. Ponekad noću isprazne frižider i natrpaju u sebe sve

što mogu da nađu. Hranu, međutim, ne žele da zadrže, pa se stoga kasnije pobrinu da sve ponovo povrate. Izmišljaju sve moguće trikove da zabrinutu okolinu obmanu kada je reč o tome šta i koliko jedu. Uglavnom je krajnje teško stvoriti tačnu sliku o tome šta anoreksična osoba zaista jede a šta ne jede, kada svoju ogromnu glad zadovoljava, a kad ne.

Ako već nešto jede, prednost daje stvarima koje teško da bi se mogle nazvati „hranom“: limunu, zelenim jabukama, kiseloj salati, dakle, isključivo stvarima s malo hranljive vrednosti i kalorija. Pored toga, te pacijentkinje najčešće dodatno koriste i sredstva za čišćenje, kako bi što pre ponovo izbacile i ono malo, to jest ništa što uopšte pojeduju. Imaju i veliku potrebu za kretanjem. Idu u duge šetnje i na trčanje i tako se oslobađaju sala koje nikad nisu ni stekle, što je pri njihovoj često veoma velikoj opštoj slabosti zaista zapanjujuće. U oči pada i prekomerni altruizam tih pacijentkinja, koji često dostiže vrhunac čak i u tome da rado i vrlo brižljivo kuvaju za druge. Kuvanje za druge, posluživanje hrane i gledanje kako jedu – sve im to uopšte ne smeta, samo ako i same ne moraju da učestvuju u jelu. Inače su veoma sklone samoći, rado se povlače i osamljuju. Pacijentkinjama obolelim od anoreksije često izostaje menstruacija, a gotovo uvek imaju bar smetnje i probleme na tom području.

Sažmemo li ovu simptomatsku sliku, nailazimo na preterani asketski ideal. U pozadini leži stari sukob između duha i materije, onog gore i dole, čistote i nagona. Hrana izgrađuje telo, pa time hrani i carstvo oblika. Ne koje anoreksičari kažu hrani je *ne* telesnosti i svim zahtevima koji dolaze od tela. Pravi ideal anoreksičara zapravo daleko nadilazi područje ishrane: cilj je čistota i produhovljenost. Žele da se oslobode svega što je telesno i teško. Žele da umaknu seksualnosti i nagonu. Zbog toga anoreksičarke moraju da ostanu što

vitkije, jer bi u suprotnom na telu nastale obline koje bi ih definisale kao žene. Ali one neće da budu žene.

Nije prisutan samo strah od zaobljenih, ženskih oblika, nego ih i veliki stomak podseća na mogućnost da eventualno ostanu trudne. Otpor sopstvenoj ženstvenosti i seksualnosti stoga se izražava i u izostanku menstruacije. Najviši ideal anoreksične osobe glasi: dematerijalizacija. Što dalje od svega što ima veze s niskom telesnošću.

U kontekstu takvog asketskog ideala, anoreksična osoba sebe ne doživljava kao bolesnu i nema ama baš nikakvog razumevanja za bilo kakve terapijske mere, jer sve one samo služe telu, od kojeg ona zapravo hoće da pobjegne. Stoga vešto zaobilazi svaki oblik prinudne ishrane na klinikama, tako što sve rafiniranijim trikovima postiže da sva hrana neupadljivo nestane. Pacijentkinja odbija svaku pomoć i zagriženo sledi svoj ideal da produhovljenošću ostavi za sobom sve telesno. Smrt se ne doživljava kao opasnost – jer upravo sve ono što je živo izaziva toliki strah. Prisutan je strah od svega što je okruglo, amorfno, žensko, plodno, nagonско i seksualno – i strah od bliskosti i topline. Zbog toga anoreksične osobe ne učestvuju ni u zajedničkim obrocima. Sedenje u krugu i zajedničko uzimanje hrane u svim kulturama predstavlja prastari ritual, pri kojem nastaje ljudska bliskost i toplina. Ali upravo ta bliskost uliva strah anoreksičarima.

Taj strah se hrani iz oblasti senke takvih pacijentkinja, u kojoj zahtevno i pohlepno čekaju na svoje ostvarenje teme koje se u svesnom životu tako pažljivo izbegavaju. Kod anoreksičara je prisutna ogromna, neutoljiva glad za živim, koju svojim simptomatskim ponašanjem pokušavaju da iskorene, iz straha da će ih pregaziti. Glad i proždrljivost, koje potiskuju i protiv kojih se bore, ipak ih, međutim, s vremena na vreme preplavljaju. Tako dolazi do tajnog prejedanja.

S osećanjem krivice ti „ispadi“ se naknadno popravljaju povraćanjem. I tako anoreksična osoba nije u stanju da nađe sredinu u svom sukobu između pohlepe i askeze, između gladi i odricanja, između egocentričnosti i predanosti i posvećenosti. Iza altruističkog ponašanja uvek nalazimo egocentrika s jakim uverenjima, što prilikom kontakta s takvim pacijentkinjama svako veoma brzo oseti. One potajno čeznu za naklonošću, koju iznuđuju zaobilaznim putem, preko bolesti. Onaj ko odbija da jede u rukama iznenada ima neslućenu moć nad ljudima, koji u očajničkom strahu veruju da osobu moraju da nateraju da jede i da preživi. Tim trikom porodicu čvrsto drže u šaci već i neka mala deca.

Anoreksičnim osobama ne može se pomoći prinudnim hranjenjem, nego u najboljem slučaju time što će im se pomoći da postanu iskrene prema sebi. Pacijentkinje moraju da nauče da u sebi otkriju i prihvate svoju pohlepu, svoju veliku glad za ljubavlju i seksom, svoju egocentričnost i svoju ženstvenost, sa svim nagonskim i telesnim elementima. Moraju da shvate da se područje zemaljskog ne može nadrasti borbom ni potiskivanjem, nego samo time što će se integrisati, živeti i na taj način preobraziti. U tom pogledu i mnogi drugi mogu za sebe da izvuku pouku iz slike bolesti koju pruža anoreksija. Nisu samo anoreksičari skloni da pretenciozno zvučnom filozofijom potisnu zahteve svoje telesnosti koja im uliva strah kako bi vodili čist i produhovljen život. Oni lako previdaju da i askeza najčešće baca senku – a ta senka se zove pohlepa.

5.

Čulni organi

Čulni organi su kapije opažanja. Preko njih smo povezani sa spoljnim svetom. Oni su prozori naše duše, kroz koje gledamo – da bismo na posletku videli sebe same. Zato što ovaj spoljni svet, o kojem našim čulima stičemo iskustvo i u čiju nezaobilaznu realnost tako čvrsto verujemo, zapravo ne postoji.

Pokušajmo da ovu nečuvenu tvrdnju izvedemo korak po korak. Kako funkcioniše naše opažanje? Svaki čin čulnog opažanja može se svesti na neku informaciju koja nastaje promenom čestica – talasa. Posmatramo, na primer, gvozdenu šipku i vidimo njenu crnu boju, osećamo hladnoću metala, tipičan miris, osećamo njenu tvrdoću. Kada tu šipku zagrejemo Bunzenovim plamenikom – vidimo kako joj se menja boja, postaje crvena i usijana, osećamo vrelinu koja od nje dolazi, uočavamo njenu novostečenu savitljivost, koju možemo i da proverimo. Šta se dogodilo? Gvozdenoj šipci samo smo dodali energiju, što je za posledicu imalo povećanje brzine njenih čestica. Ta veća brzina čestica dovela je do izmenjenog opažanja, koje opisujemo pojmovima „crveno“, „vrelo“, „savitljivo“ i tako dalje.

Na ovom primeru jasno vidimo da celokupno naše opažanje počiva na vibracijama čestica i na promenama njihove frekvencije. Čestice dopiru do specifičnih receptora naših čulnih organa i tu pobuđuju neku draž, koja se uz pomoć hemijsko-električnih impulsa preko nervnog sistema sprovođi do našeg mozga i tu izaziva složenu sliku, koju opisujemo kao „crveno“, „vruće“, „mirišljivo“ i tako dalje. Ulaze čestice – a izlaze složeni modeli opažanja; između toga nalazi se proces obrade. Mi verujemo da složene slike, koje naša svest pravi od informacija dobijenih preko čestica izvan nas, zaista postoje! U tome leži naša zabluda. Napolju postoje samo čestice – ali upravo njih još nikad nismo opazili. Naše opažanje počiva, doduše, na česticama, ali same čestice ne možemo da opazimo. U stvarnosti smo okruženi samo svojim subjektivnim slikama. Doduše, mislimo da i drugi ljudi (postoje li oni?) opažaju isto, ako za svoja opažanja koriste iste reči kao i mi – pa ipak, dva čoveka nikad ne mogu da utvrde da li zaista vide isto kada govore o „zelenom“. U krugu sopstvenih slika uvek smo sasvim sami – ali ulažemo mnogo napora da se s tom istinom ne suočimo.

Slike takođe deluju stvarno – jednako stvarno kao u snu – mada samo dotle dok čovek sanja. Jednoga dana budimo se iz sna koji sanjamo na javi, da bismo se zapanjili kako se naš svet, koji smo smatrali stvarnim, rastvara u ništa – maju, iluziju, puki veo obmane koji od našeg pogleda zaklanja istinsku stvarnost. Onaj ko je sledio ove argumente mogao bi da prigovori da okolni svet, doduše, ne postoji u svom spoljnom obliku – onako kako ga mi opažamo – ali da spoljni svet kao takav ipak postoji, upravo onaj koji se sastoji od čestica. Ali i to je varka. Na nivou čestica ne može se, naime, više naći granica između ja i ne-ja, između unutrašnjeg i spoljnog. Po čestici se ne može videti da li i

dalje pripada meni ili već pripada spoljnom svetu. Tu nema granica. Sve je jedno.

Upravo to podrazumeva i staro ezoterijsko učenje „mikrokosmos = makorkosmos“. Ovo „jednako je“ tu važi s matematičkom tačnošću. Ja (ego) je iluzija koja kao veštačka granica postoji samo u svesti – sve dotle dok čovek ne nauči da to ja žrtvuje, kako bi na sopstveno iznenađenje iskusio da je „samoća“ koje se bojao – u stvarnosti zapravo „svejedinstvo“. Pa ipak, put do tog jedinstva – put posvećenosti – dug je i težak. Naših pet čula vezuje nas za ovaj prividni svet materije – baš kao što je i Isus kroz pet rana bio prikovan za krst materijalnog sveta. Taj krst se može prevazići samo time što ga čovek prima na sebe i pretvara u sredstvo svog „ponovnog rođenja u duhu“.

Na početku ovog poglavlja rekli smo da su čulni organi prozori naše duše, kroz koje posmatramo sebe same. Ono što nazivamo okolinom, to jest spoljnim svetom, zapravo su odrazi naše duše. Ogledalo nam omogućava da sami sebe vidimo i bolje upoznamo, jer nam pokazuje one delove nas koje bez tog zaobilaznog puta ogledanja uopšte ne bismo mogli da vidimo. Tako je naša „okolina“ najgrandioznije pomoćno sredstvo na putu samospoznaje. Budući da pogled u to ogledalo nije uvek baš mnogo prijatan – jer u njemu se vidi i naša senka – stalo nam je do toga da spoljni svet odvojimo od sebe i da naglasimo da „u ovom slučaju svakako nećemo s tim da imamo nikakve veze“. Isključivo u tome leži opasnost po nas. Svoju egzistenciju projektujemo napolje, a onda verujemo u samostalnost svoje projekcije. Zatim propuštamo da tu projekciju primimo nazad – i tako počinje era socijalnog rada, u kojoj svako pomaže nekom drugom, a niko samom sebi. Za naš put samoosvešćenja

potrebno nam je ogledanje u *spoljnom*. Ali pritom ne smemo da propustimo da tu projekciju ponovo primimo natrag u sebe, ukoliko hoćemo da budemo *zdravi, isceljeni, celi*. Jevrejska mitologija nam o toj povezanosti priča u slici stvaranja žene. Potpunom androginom čoveku Adamu uzeta je jedna strana tela (Luter to prevodi kao „rebro“), i ta strana je uobličena u nešto formalno samostalno. Time Adamu nedostaje jedna polovina, koju nalazi u projekciji kao nekoga naspram sebe. On je postao *necelovit* i nije više zdrav, a zdrav i ceo može ponovo da postane samo tako što će se iznova sjediniti s onim što mu nedostaje. To, međutim, može da se dogodi samo zaobilaznim putem, preko *spoljnog*. Ali ako čovek propusti da postepeno reintegriše to što spolja opaža na svom životnom putu, popuštajući primamljivoj iluziji verovanja da to što je spolja nema nikakve veze s njim, taj udes, to jest sudbina počinje postepeno da ometa opažanje.

Opažanje doslovno znači: primanje istine k znanju. To može da se dogodi samo tako što u svemu što opažamo prepoznamo sami sebe. Ako čovek na to zaboravi, prozori naše duše – čulni organi – polako postaju zamagljeni i neprovidni i tako čoveka prisiljavaju da svoje opažanje konačno usmeri ka unutra. U onoj meri u kojoj čulni organi *više ne funkcionišu ispravno*, čovek uči da gleda ka unutra, da osluškuje unutra, da sluša ono što je u njemu samom. Čovek biva prisiljen da se vrati samome sebi.

Postoje tehnike meditacije pomoću kojih se to vraćanje sebi događa dobrovoljno: osoba koja meditira zatvara prstima obe ruke kapije svojih čula: uši, oči i usta i meditira na odgovarajuća unutrašnja čulna opažanja, koja se posle izvesnog vežbanja manifestuju kao ukus, boja i zvuk.

Oči

Oči ne puštaju samo spoljne utiske da uđu, nego puštaju i da nešto izađe: u njima se vide čovekova osećanja i raspoloženja. Zbog toga ispitujemo pogled druge osobe i pokušavamo da joj se zagledamo duboko u oči, da u njenim očima nešto pročitamo. Oči su ogledalo duše. Iz očiju takođe liju suze i na taj način se spolja otkriva jedna unutrašnja psihička situacija. Dijagnostika preko očne dužice danas, doduše, koristi oko samo kao *ogledalo tela*, ali u oku se jednako dobro mogu videti i čovekov karakter i struktura ličnosti. I *urokljivo oko* ili pak *magični pogled* takođe nam pokazuju da oko nije samo organ koji pušta u unutrašnjost, nego da kroz njega ponešto može i da izađe. Oči postaju aktivne i kada *na nekoga bacimo oko*. U narodnom žargonu za uvertiru koja prethodi zaljublivanju kaže se i *zagledati se* – što je formulacija koja već odaje da zaljubljena osoba ne može više jasno da vidi realnost – u takvom stanju onaj ko se zagledao lako propušta da nešto vidi, jer *ljubav je slepa* (...dok jedni drugima ne počnemo da kopamo oči!).

Najčešći poremećaji na području očiju su kratkovidost i dalekovidost, pri čemu se kratkovidost javlja pre svega u mladosti, a dalekovidost predstavlja poremećaj starijeg doba. Ta podela je i razumljiva, jer mladost najčešće vidi samo svoje sopstveno najbliže okruženje, pa joj stoga nedostaje dalekovidost i pregled. Starost ima veće odstojanje i distancu prema stvarima. Analogno tome i pamćenje starih ljudi pokazuje sklonost da se zaboravljaju veoma skori događaji, uz odličnu sposobnost da se sa zadivljujućom preciznošću priseća onoga što je daleko u prošlosti.

Kratkovidost ukazuje na jaku subjektivnost. Kratkovida osoba sve gleda *iz svoje perspektive* i oseća da je svaka tema lično pogađa. Ona *ne vidi dalje od sopstvenog nosa* – pa ipak je taj uski vidokrug ne vodi samospoznaji. Tu leži problem, jer čovek bi ono što vidi trebalo da primeni na sebe, kako bi na taj način naučio da vidi sebe. Taj proces se, međutim, izopačuje u svoju suprotnost ukoliko ostane zarobljen u subjektivnosti. Konkretno, to znači da čovek sve doduše doživljava lično, ali odbija da u tome vidi i prepozna samog sebe. Tada ga subjektivnost vodi samo u nadurenu uvređenost ili druge odbrambene reakcije, a da se projekcija pritom ne rastače.

Kratkovidost razotkriva taj nesporazum. Ona čoveka prisiljava da bolje pogleda sopstveno područje. Tačku najoštrijeg vida primiče vlastitim očima, blizu vrha sopstvenog nosa. Na taj način kratkovidost pokazuje visoku subjektivnost na telesnom nivou – ali ono što hoće da postigne je samospoznaja. Prava samospoznaja neminovno predstavlja izlaz iz sopstvene subjektivnosti. Ako neko ne vidi (to jest loše vidi), pitanje koje stvar razjašnjava glasi: „Šta to *neće* da vidi?“ Odgovor uvek glasi: „Samoga sebe.“

Koliko je jako odbijanje da čovek sebe vidi onakvog kakav jeste svako može lako da ustanovi po dioptriji svojih naočara. Naočari su proteza, a time i prevara. Čovek na taj način veštački vrši korekciju svoje sudbine, a onda se pravi kao da je sve u redu. Ta prevara se kod kontaktnih sočiva diže na znatno viši stupanj, jer njima se prikriva i činjenica da osoba „loše vidi“. Pretpostavimo da neko preko noći svima oduzme njihove naočari i kontaktna sočiva – šta bi se dogodilo! Život bi najednom postao mnogo iskreniji. Odmah bi moglo da se prepozna kako neko vidi svet i samog sebe – a što je

još mnogo važnije – oni koji su tim problemom pogođeni doživeli bi sebe u svojoj nesposobnosti da stvari vide onakve kakve jesu. Hendikep je čoveku od neke koristi jedino ako ga on doživljava. Na taj način poneko bi najednom postao svestan koliko mu je slika sveta „nejasna“, koliko „rasplinjuto“ vidi sve oko sebe i kako mu je uzak vidokrug. Možda bi tada nekima i *svanulo pred očima*, pa bi stvari počeli da sagledavaju ispravnije, jer kako neko ko nije u stanju pravilno da vidi ikada može da stekne u-vid?

Stariji ljudi trebalo bi da su na osnovu svog životnog iskustva razvili mudrost i dalekovidost. Mnogi, nažalost, tu dalekovidost realizuju samo na telesnom nivou, kao poremećaj vida. Slepilo za boje pokazuje nam slepilo za raznovrsnost i šarenilo života – čime su pre svega pogođeni ljudi koji sve vide crno-belo i koji vole da previdaju razlike – drugim rečima: bezbojni ljudi.

Zapaljenje očnog vezivnog tkiva (konjunktivitis) nam, kao i svaka bolest praćena zapaljenjem, ukazuje na neki sukob. Konjunktivitis dovodi do bolova u očima koji popuštaju samo kada se oči zatvore. Tako čovek zatvara oči pred sukobom, jer neće da mu pogleda u oči.

Razrokost: prilikom gledanja potrebne su nam *dve slike* da bismo pojave videli u njihovoj *celokupnoj* dimenzionalnosti. Ko još u ovom iskazu ne prepoznaje čitav zakon polarnosti? Da bismo u potpunosti mogli da shvatimo jedinstvo, uvek su nam potrebna *dva* načina, to jest dva ugla gledanja. Ali ako vidne osovine nisu međusobno usklađene, čovek je razrok, to jest na mrežnjači dva oka nastaju dve slike koje se međusobno ne poklapaju (dvostruka slika). Ali pre nego što zaista vidimo dve različite slike, mozak odlučuje da jednu od njih radije potpuno isključi (sliku razrokog oka). Tako čovek

zapravo postaje *jednook*, jer se slika koju vidi drugo oko ne sprovodi dalje. Sve vidi ravno i time gubi dimenziju dubine.

Upravo tako stoji stvar i s polarnošću. I tu čovek mora biti u stanju da oba pola vidi kao *jednu* sliku (npr. talas i česticu – slobodu i determinizam – dobro i zlo). Ako to ne uspeva i ako između dve slike zjapi jaz, jedna od opaženih slika se isključuje (on je potiskuje) i umesto da *vidi jedinstvo*, čovek postaje *jednook*. Razrok čovek je zapravo *jednook*, jer mozak potiskuje sliku drugog oka, što vodi do gubitka dubine slike, a time i do *jednostranog pogleda na svet*.

Mrena (katarakta): kod „sive mreže“ dolazi do zamućenja sočiva, a time i vida. Čovek gubi oštrinu vida. Dokle god stvari *vidimo oštro*, one i poseduju *oštrinu* – to jest, mogu da nas povrede. Ali ako se ta oštrina koja povređuje raspline u nerazgovetnost, svet prestaje da bude opasan i sposoban da povredi. Gubitak oštrine vida odgovara umirujućem distanciranju od spoljnog sveta – a time i od sebe samog. „Siva mreža“ je poput šalona koji čovek spušta da ne bi morao da gleda ono što neće da vidi. Mreža se na oči spušta kao roletne – i može da dovede i do slepila.

Kod glaukoma („zelene mreže“) zbog povećanog unutrašnjeg očnog pritiska dolazi do sve većeg sužavanja vidnog polja, tako da svet vidimo kao kroz cev. Svet posmatramo kao da imamo naočnjake. Gubi se pregled – a opaža se samo neki odabrani isečak. U pozadini te pojave leži psihički pritisak neisplakanih suza (unutrašnji očni pritisak).

Najekstremniji oblik *odbijanja da se vidi* je slepilo. Većina ljudi stavlja slepilo na prvo mesto među teškim telesnim gubicima. Izraz *slepac* koristimo i u prenosnom smislu. Slepac je konačno lišen površine za spoljne projekcije, čime je prinuđen da pogled okrene unutra. Telesno slepilo samo

je krajnja manifestacija pravog slepila o kojem se tu radi: slepila svesti.

Pre nekoliko godina u Sjedinjenim Američkim Državama je pomoću jedne nove operativne tehnike izvesnom broju slepih mladih ljudi vraćen vid. Rezultat, međutim, ni u kojem slučaju nije bio sreća i radost, jer većina operisanih nije mogla da izađe na kraj s tom promenom i nije više bila u stanju da se snađe u okolnom svetu. To iskustvo svakako može da se analizira i objašnjava iz najrazličitijih uglova, ali za naš način posmatranja važna je samo spoznaja da se funkcionalnim merama mogu, doduše, promeniti funkcije, ali ne i otkloniti problemi koji se kroz simptome samo manifestuju. Tek kada se okanimo ideje da svaka vrsta hendikepa predstavlja samo nemilu smetnju koja što brže i neupadljivije mora da se otkloni, iz bolesti i poremećaja možemo da izvučemo neku korist. Najpre moramo da dopustimo da poremećaj poremeti naš utabani životni put – ali moramo da dozvolimo da nas hendikep zaista i omete u tome da i dalje živimo onako kako smo dotad činili. Tada bolest postaje put i vodi izlečenju, isceljenju, celovitosti. Tada, recimo, i slepilo može da nas nauči istinskom viđenju i da nas dovede do viših uvida.

Uši

Čujmo najpre ponovo neke od formulacija i izraza u kojima se u jeziku slikovito koriste uši ili sluh: *načuljiti uši – sav se pretvoriti u uho – slušati nekoga – po-slušati, po-slušan*. Sve te formulacije jasno nam pokazuju vezu između ušiju i teme *puštanja u sebe*, „pasivnosti“ (oslušivanja) i poslušnosti. U poređenju sa sluhom, vid je mnogo aktivniji način opažanja.

Takođe je i lakše aktivno skrenuti pogled, ili zatvoriti oči, nego zapušiti uši. Sposobnost da čujemo predstavlja telesni izraz poslušnosti i poniznosti. Tako, recimo, dete koje nije poslušno pitamo: *zašto ne slušaš?* Onaj ko ne može da čuje, neće *poslušati*. Takvi ljudi jednostavno *pre-čuju* ono što neće da čuju. Ako čovek više ne sluša drugoga, ako ništa više ne pušta u sebe, to pokazuje izvesnu egocentričnost. Tu ponestaje poniznosti i spremnosti da se *po-sluša*. Isto je i kod takozvane osetljivosti na buku. Ono što škodi nije jačina zvuka po sebi, nego fizički otpor prema buci. „Ne hteti pustiti unutra“ vodi do „ne moći pustiti unutra“. Česte upale uha i bolovi u ušima kod dece naročito su učestali u uzrastu u kojem deca moraju da nauče da poslušaju. Slabljenje sluha u izvesnoj meri pogađa većinu starih ljudi. Staračka naglupost, stoga, baš kao i slab vid, ukočenost i nepokretnost, spada u telesne simptome starenja, a svi oni predstavljaju izraz čovekove tendencije da u starosti postaje sve nesavetljiviji i nepopustljiviji. Star čovek većinom gubi sposobnost prilagođavanja i fleksibilnost i sve je manje spreman da poslušna. Takav razvoj je, doduše, tipičan za starost, ali nije i neophodan. Starost samo naglašava još nerešene probleme i čini čoveka u istoj meri iskrenim kao i bolest.

Provodni (konduktivni) gubitak sluha je naziv za uglavnom jednostranu, jaku naglupost koja nastupa naglo i ide do gluvoće (kasnije je moguće da se ogluvi i na drugo uho). Da bi konduktivni gubitak sluha mogao da se protumači, važno je tačno sagledati aktuelnu životnu situaciju u kojoj se javlja. Takav gubitak sluha predstavlja zahtev da se sluh okrene ka unutra i da se poslušna svoj unutrašnji glas. Oglućeće samo onaj ko je za svoj unutrašnji glas već odavno gluv.

Bolesti očiju

Ko ima problema s očima, to jest s vidom, pre svega bi trebalo na jedan dan da skine svoje naočari (to jest kontaktna sočiva) i da svesno doživi na takav način stvorenu, iskrenu životnu situaciju. Nakon tog dana napravite zapisnik u kojem ćete popisati na koji način ste videli i doživeli svet, šta ste radili, a šta niste mogli da radite, u čemu ste bili sprečeni, kako ste izlazili na kraj sa spoljnim svetom itd. Takav zapisnik trebalo bi da vam dâ dovoljno materijala da bolje upoznate način na koji vidite svet – i sebe. U principu, trebalo bi da razmotrite još i sledeća pitanja:

1. Šta neću da vidim?
 2. Da li me moja subjektivnost sprečava u samospoznaji?
 3. Da li propuštam da u zbivanjima prepoznam sebe?
 4. Da li vid koristim za veće uvide?
 5. Da li se plašim da stvari vidim u njihovoj punoj oštrini?
 6. Mogu li uopšte da podnesem da stvari vidim onakve kakve jesu?
 7. Od kojeg područja svog *postojanja* rado odvrćam pogled?
-

Bolesti ušiju

Onaj ko ima problema s ušima, to jest sa sluhom, sebi treba da postavi sledeća pitanja:

1. Zbog čega nisam spreman da nekoga saslušam?
 2. Koga ili šta neću da poslušam?
 3. Da li su egocentričnost i poniznost kao polovi kod mene u ravnoteži?
-

6.

Glavobolja

Glavobolje su poznate tek nekoliko vekova, u ranijim kulturnim epohama čovek ih još nije poznavao. Glavobolja je u porastu naročito u visokocivilizovanim zemljama, gde 20 posto „zdravih“ ljudi navodi da pati od glavobolja. Statistika pokazuje da ta boljka nešto češće pogađa žene, kao i da je simptom „natprosečno prisutan“ kod viših društvenih slojeva. Sve to ne čudi previše, ako nas ne mrzi da malo *razbijamo glavu* simbolikom glave. Glava poseduje sasvim jasnu polarnost u odnosu na telo. Ona je najviša instanca naše telesne institucije. Glava predstavlja ono *gore*, kao što telo izražava ono *dole*.

Glavu posmatramo kao mesto na kojem se nalaze razum, um i mišljenje. Onaj ko postupa *bezglavo*, kao *bez glave*, postupa nerazumno. Moguće je da za nekim *izgubimo glavu* i tada ne treba više računati da smo u stanju *da sačuvamo hladnu glavu*. Glavu naročito ugrožavaju tako iracionalna osećanja kao što je „ljubav“ – pa je prirodno što je većina ljudi pritom čak i gubi (...ako ne, to im zadaje velike glavobolje!). Doduše, ima i nekih *tvrdoglavih* ljudi, koji nikada nisu u

opasnosti da izgube glavu, pa čak ni onda kada *idu glavom kroz zid*. Ta nepovredivost mogla bi se objasniti time što imaju mnogo tvrdu glavu – ali to ipak nije naučno dokazano.

Tenziona glavobolja je difuzna glavobolja koja počinje na subakutnom nivou, uglavnom se doživljava kao pritisak koji može da potraje satima, danima, pa i nedeljama. Bol pritom verovatno nastaje zbog prevelike napetosti krvnih sudova. Kod tenziona glavobolje uglavnom se istovremeno nailazi i na veliku napetost mišića glave, kao i mišića ramena, vrata i vratnog dela kičme. Tenziona glavobolja često se javlja u životnim situacijama u kojima je osoba pod velikim pritiskom da postigne neki rezultat, ili u kritičnim situacijama vezanim za nečiji životni uspon, koje prete da pred osobu postave prevelike zahteve.

Takozvani „put uspona“, put koji vodi naviše, jeste onaj koji lako dovodi do preteranog naglašavanja gornjeg pola, to jest glave. U pozadini glavobolje često nalazimo čoveka s velikom ambicijom i težnjom da dostigne savršenstvo, koji pokušava da sprovede svoju volju (*ići glavom kroz zid*). U takvim slučajevima ambicija i žudnja za moći veoma lako *udaraju u glavu*, jer onaj ko jednostrano poklanja pažnju samo domenu glave, ko prihvata i živi samo ono što je racionalno, razumno i pametno, brzo gubi „vezu s donjim polom“, a time i svoje korene, koji su jedini u stanju da mu daju čvrsto uporište u životu. Takva osoba *ne zna gde joj je glava*. Zahtevi tela i njegove nesvesne funkcije su, međutim, u istoriji razvoja stariji od sposobnosti razumskog mišljenja, koja zajedno s razvojem kore velikog mozga predstavlja vrlo kasno dostignuće ljudske rase.

Čovek poseduje dva centra: srce i mozak – osećanja i mišljenje. Čovek našeg doba i naše kulture u naročitoj meri je razvio sposobnosti mozga, pa se zbog toga nalazi u

stalnoj opasnosti da zanemari svoj drugi centar, srce. Rešenje, međutim, ne predstavlja ni to da sada počnemo da osuđujemo mišljenje, razum i glavu. Nijedno nije bolje ili gore. Čovek ne sme da se odluči za jedno, a protiv drugog – nego mora da teži ravnoteži.

Oni koji „žive za stomak“ jednako su neceloviti i nedovoljno zdravi kao i oni koji žive u glavi. Pa ipak, naša kultura u tolikoj meri podstiče i razvija pol glave, da se uglavnom češće događa da imamo deficit u donjem polu.

Uz to, kao još jedan problem, ide i pitanje *za šta* koristimo svoju razumsku delatnost. U većini slučajeva svoju racionalnu misaonu funkciju koristimo za obezbeđivanje svoga ja. Preko kauzalnog modela mišljenja pokušavamo da se sve bolje zaštitimo od sudbine, kako bismo proširili dominaciju svog ega. Takav poduhvat je naposljetku uvek osuđen na neuspeh. On, kao i izgradnja Vavilonske kule, u najboljem slučaju vodi u pometnju. Glava ne sme da se osamostali i da pokušava da ide svojim putem, bez tela i bez srca. Onaj ko svoje mišljenje odvoji od onog što je *dole*, odvaja se od svojih korena. Funkcionalno mišljenje nauke je, na primer, mišljenje bez korena – nedostaje mu povratna veza s prauzrokom – *religio*. Čovek koji sledi samo svoju glavu penje se u vrtoglave visine, a da pritom nije usidren u nižim predelima – pa stoga nije nikakvo čudo ako mu se *vrti u glavi*. Glava zvoni na uzbunu.

Glava najbrže od svih organa reaguje bolom. U svim drugim organima moraju da se odvijaju mnogo dublje promene da bi nastao bol. Glava nas najosetljivije upozorava. Njen bol pokazuje da nam je mišljenje pogrešno, da smo svoje mišljenje pogrešno postavili, da sledimo problematične ciljeve. Ona zvoni za uzbunu ako je razbijamo jalovim

razmišljanjima o svim „zamislivim“ eventualnostima koje još ne postoje, i o tome kako da se u tim slučajevima obezbeditimo. Čovek ništa ne može da obezbedi unutar svog materijalnog vida postojanja – a sa svakim pokušajem preduzetim u tom pravcu zapravo samo ispada smešan.

Čovek uvek lupa glavu oko apsolutno nevažnih stvari – sve dok zbog toga ne počne da mu *puca glava*. Napetosti se oslobađa opuštanjem, ali to je samo drugi izraz za *puštanje*. Ako glava zvoni za uzbunu time što boli, znači da je krajnje vreme da se ostavimo uskogrudosti svog „ja hoću“, svekolike ambicije koja nas tera naviše, tvrdoglavosti i zagriženosti. Krajnje je vreme da se pogled okrene ka unutra i da se prisetimo svojih korena. Onima koji taj signal upozorenja godinama premošćuju tabletama protiv glavobolje ne može se pomoći – oni *stavljaju glavu u torbu*.

Migrena

„Kod migrene (hemikranije) radi se o glavobolji koja se javlja uglavnom s jedne strane glave, u vidu napada, praćena poremećajima vida (preosetljivost na svetlost, viđenje aure), a može biti praćena i stomačnim i crevnim tegobama, kao što su povraćanje i proliv. Taj napad, koji obično traje više sati, praćen je depresivnim i razdražljivim raspoloženjem. Na vrhuncu napada migrene prisutna je neodložna želja da se bude sam i da se povuče u mračnu prostoriju ili u krevet“ (Brojtigam). Nasuprot tenzionoj glavobolji, kod migrene posle početnog grča dolazi do jakog proširenje krvnih sudova u mozgu. Grčki naziv za migrenu, *hemikranie* (*kranion* = lobanja) doslovno znači *poluglavost*, i vrlo direktno nam

ukazuje na jednostranost mišljenja, koju kod pacijenata koji pate od migrene nalazimo u vrlo sličnom obliku kao i kod tenziona glavobolje.

Sve što je u tom kontekstu rečeno važi i kada je reč o migreni, ali je modifikovano u jednoj suštinski bitnoj tački. Dok pacijent s tenzionom glavoboljom pokušava da svoju glavu odvoji od tela, dotle pacijent koji boluje od migrene premešta telesnu temu u glavu i tu pokušava da je živi. Ta tema je seksualnost. Migrena je uvek seksualnost pomeren na u glavu. Glava preuzima funkciju donjeg dela tela, a to pomeranje čak i nije toliko čudno, jer područje genitalija i glava stoje u analognom uzajamnom odnosu. To su dva dela tela na kojima se nalaze svi čovekovi telesni otvori.

Telesni otvori u seksualnosti igraju nadređenu ulogu (ljubav = puštanje unutra – što na telesnom nivou može da se ostvari samo tamo gde telo može da se otvori!). U narodnom žargonu usta žene oduvek se dovode u vezu s njenom vaginom (npr. suve usne!), a nos muškarca s njegovim polnim organom, i pokušava se da se na osnovu jednog donese zaključak o drugom.* I kod oralnog seksa već preterano očigledno dolazi do izražaja „zamenjivost“ donjeg dela tela i glave. Donji deo tela i glava su polarnosti, a iza njihove suprotnosti stoji ono što im je zajedničko – kako gore, tako i dole. Koliko često se glava koristi kao zamena donjeg dela tela, jasno vidimo kod fenomena crvenjenja. U neprijatnim situacijama, koje gotovo uvek u pozadini imaju manje ili više seksualni karakter, krv nam se sliva u glavu i crvenimo u licu. Pritom se gore ostvaruje ono što bi zapravo trebalo da se dogodi dole, jer se prilikom seksualnog uzbuđenja krv obično sliva u genitalno područje, pa se seksualni organi nadimaju i zacrvene. Isto pomeranje s genitalnog područja

* „Koliki nos toliki i ponos.“ (Prim. prev.)

na glavu nalazimo i kod impotencije. Što je prilikom seksualnog odnosa muškarac više sa svojim mislima *u glavi*, to je sigurnije da će mu potencija u donjem delu tela opasti, s fatalnim posledicama. Isto pomeranje seksualno nezadovoljeni ljudi koriste i kada, u zamenu za seks, sve više jedu. Mnogi svoju *glad za ljubavlju* pokušavaju da zadovolje preko usta – i nikad ne mogu da se zasite. Svi ti nagoveštaji trebalo bi da budu dovoljni da se osvesti analogija između donjeg dela tela i glave. Pacijent koji boluje od migrene (češće se radi o pacijentkinjama) uvek ima problema sa seksualnošću.

U principu postoje dve mogućnosti da se pristupi nekom problematičnom području, kao što je to ovde već naglašavano u drugom kontekstu: to područje može da se otpiše i potisne (odsecanje), ili pak da se demonstrativno preterano natkompenzuje. Spolja gledano ta dva pristupa deluju veoma različito, ali zapravo su samo polarne mogućnosti izražavanja iste teškoće. Ako se boji, čovek može da drhti, ili da divlje udara oko sebe – i jedno i drugo je izraz slabosti. Tako i među pacijentima koji boluju od migrene nailazimo na ljude koji su iz svog života potpuno proterali seksualnost („...s tako nečim nemam nikakve veze“), kao i one koji pokušavaju da prikažu svoj „ah, tako opušten“ odnos prema seksualnosti. I jednima i drugima zajedničko je to da imaju problem sa svojom seksualnošću. Ako se taj problem ne priznaje, bilo zato što se seks ionako uopšte ne upražnjava, ili zato što sa seksom, što valjda svako vidi, uopšte nema nikakvih problema, problem se premešta u glavu i ponovo se javlja kao migrena. Tu taj problem može da se obradi *na višem nivou*.

Napad migrene je neka vrsta orgazma u glavi. Proces je isti, jedino što se mesto nalazi na većoj visini. Kao što prilikom seksualnog uzbuđenja krv pritiče u oblast genitalija,

a napetost na vrhuncu prelazi u opuštanje, slično se odvija i kod migrene: krv se sliva u glavu, nastaje osećaj pritiska, napetost raste, a zatim prelazi u fazu opuštanja (širenja krvnih sudova). Napade migrene mogu da izazovu sve *draži*: svetlost, buka, promaja, promena vremena, uzbuđenje itd. Karakterističnu crtu migrene predstavlja i to što bolesnik posle napada neko vreme ima izražen osećaj da mu je dobro. Na vrhuncu napada pacijent bi se najradije povukao u mračnu sobu i u krevet, ali sam. Sve to ukazuje na seksualnu tematiku, kao i na strah da se ta tema obradi s drugim ljudskim bićem na primerenom nivou. Još 1934. E. Guthajl je u psihoanalitičkom časopisu opisao jednog bolesnika čiji su napadi migrene prestajali nakon seksualnog orgazma. Ponekad bi pacijent imao i veći broj orgazama pre nego što nastupi opuštanje i napad prestane. U naše razmatranje uklapa se i opažanje da među pratećim simptomima pacijenata koji boluju od migrene prvo mesto zauzimaju poremećaji varenja: čovek je dole zatvoren. On neće da vidi nesvesne sadržaje (izmet), pa se stoga povlači gore, u svesno mišljenje – sve dok ne počne da mu *puca glava*. Bračni partneri svoju migrenu (kako često nazivaju i sasvim običnu glavobolju) koriste i za to da izbegnu polni odnos. Ako rezimiramo sve to, kod pacijenata koji boluju od migrene nailazimo na sukob između nagona i mišljenja, između dole i gore, između donjeg dela i glave, što vodi pokušaju da se glava iskoristi kao nivo na koji se beži i kao manevarski prostor kako bi se tu rešavali problemi (telo, seks, agresivnost) koji mogu da budu izraženi i rešeni samo na sasvim drugom nivou. Već Frojd je mišljenje okarakterisao kao probu delanja. Mišljenje deluje čoveku bezopasnije i neobaveznije od delanja. Pa ipak, mišljenje ne sme da zameni

delanje, nego oni moraju uzajamno da se podstiču. Čovek je dobio telo da bi se ostvario uz pomoć tog instrumenta. Energije nastavljaju da teku samo kroz ostvarenje. Stoga nije slučajno što se pojmovi kao što su *raz-umeti* i *s-(u) hvatiti* opisuju veoma telesnim slikama. Čovekov razum i sposobnost shvatanja ukorenjeni su u upotrebi ruku i nogu, dakle tela. Ako se to uzajamno dejstvo razdvoji, dolazi do sve jačeg zastoja energije, koji se manifestuje kao bolest kroz različite grupe simptoma. Sledeći pregled to pokazuje na očigledan način.

Stupnjevi eskaliranja blokirane energije:

1. Ako se aktivnost (seks, agresivnost) blokira u *mišljenju*, to vodi glavobolji.
2. Ako se aktivnost blokira na nivou *vegetativnog*, to jest na nivou telesnih funkcija, to vodi visokom krvnom pritisku i simptomatskoj slici vegetativne distonije.
3. Ako se aktivnost blokira na *nervnom* nivou, to vodi slici bolesti kao što je multipla skleroza.
4. Ako se aktivnost koči u domenu mišića, nailazimo na slike bolesti lokomotornog sistema, kao što su reuma, giht.

Ta podela na faze odgovara različitim fazama ostvarenog delovanja. Bilo da je u pitanju udarac pesnicom ili polni odnos, sve aktivnosti počinju u fazi predstave (1), u kojoj se čovek misaono priprema za aktivnost. To vodi vegetativnoj pripremi (2) tela, kao što je jača prokrvljenost određenih neophodnih organa, povišen puls itd. Konačno se predstava pretvara u delo kroz inervativno učešće nerava (3) i preko mišića (4). Uvek kada se neka predstava, to jest zamisao, ne sprovede u delo, energija se neminovno blokira u jednom

od četiri područja (mišljenje – vegetativno područje – nervi – mišići) i tu s vremenom vodi do nastanka odgovarajućih simptoma.

Pacijent koji boluje od migrene stoji na početku te skale – on svoju seksualnost blokira u području predstava. Trebalo bi da nauči da svoj problem vidi tamo gde jeste, kako bi zatim ono što mu je *udarilo u glavu* vratio tamo gde mu je i mesto – naime dole. Razvoj uvek počinje dole, a put do gore je dugotrajan i mukotrpan – ako se njime ide iskreno i pošteno.

Glavobolje

Prilikom glavobolje i migrene sebi treba postaviti sledeća pitanja:

1. Oko čega razbijam glavu?
 2. Da li se kod mene gore i dole još nalazi u živom uzajamnom dejstvu?
 3. Ulažem li suviše napora u pokušaje da budem gore (ambicioznost)?
 4. Jesam li tvrdoglav i pokušavam li da idem glavom kroz zid?
 5. Pokušavam li da mišljenjem zamenim delovanje?
 6. Jesam li dovoljno iskren kada je reč o mojoj seksualnoj problematici?
 7. Zbog čega orgazam premeštam u glavu?
-

7.

Koža

Koža je čovekov najveći organ. Ona vrši mnogostruke funkcije, među kojima su najvažnije sledeće:

1. razgraničavanje i zaštita;
2. organ dodira i kontakta;
3. organ izražavanja i predstavljanja;
4. seksualni organ;
5. disanje;
6. izlučivanje (znoj);
7. regulisanje temperature.

Sve te mnogostruke funkcije kože, međutim, ipak sadrže jednu zajedničku temu, koja se kreće između dvaju polova – razgraničavanja i kontakta. Kožu doživljavamo kao svoju spoljnu materijalnu granicu, a istovremeno smo preko kože povezani i sa spoljnim svetom, dodirujemo se sa svojim okruženjem. U koži se prikazujemo okolnom svetlu – i ne možemo *nikuda iz svoje kože*. Ona spolja odražava naše postojanje, i to na dvostruk način. Kao prvo, koža je površina

na kojoj se odražavaju svi unutrašnji organi. Svaki poremećaj nekog od naših unutrašnjih organa projektuje se na kožu, a svaki nadražaj odgovarajuće oblasti na koži prosleđuje se dalje u unutrašnjost, do organa. Na toj vezi počivaju sve terapije refleksnih zona, koje prirodna medicina već dugo primenjuje, a od kojih su u školskoj medicini uobičajene samo malobrojne (npr. zone za lečenje glavobolje). Ovde pre svega treba navesti masažu refleksnih zona na stopalima, tretiranje refleksnih zona na leđima uz pomoć vakuumske masaže, terapiju refleksnih zona na nosu i akupunkturu uha, koje su samo neke od mnogih.

Iskusni praktičar na koži vidi i opipava stanje organa i u stanju je i da ih leči preko mesta na kojima se projektuju na koži.

Što god se dešavalo na koži – crvenilo, otok, zapaljenje, bubuljica, apsces (gnojni čir) – mesto tog zbivanja nije slučajno, nego ukazuje na neki odgovarajući unutrašnji proces. Ranije su postojali razrađeni sistemi koji su, recimo, pokušavali da čovekov karakter tumače na osnovu položaja mladeža. Era prosvetiteljstva odbacila je takve „očigledne besmislice“ kao sujeverja – ali sada se polako ponovo približavamo razumevanju tih stvari. Da li je zaista tako teško razumeti da iza svega što je nastalo postoji neki nevidljiv obrazac, koji se na materijalnom području samo *iz(ob)ražava*? Sve vidljivo samo je slikovit izraz nevidljivog, baš kao što i umetničko delo predstavlja vidljivi izraz nevidljive umetnikove ideje. Na osnovu vidljivog možemo da zaključimo o nevidljivom. To je ono što u svakodnevnom životu stalno radimo. Ulazimo u nečiju dnevnu sobu i na osnovu onoga što je vidljivo zaključujemo o ukusu onoga ko u njoj živi. Isti ukus mogli bismo, međutim, da ustanovimo i u ormanu za odeću te

osobe. Svejedno gde pogledamo – ako neko, recimo, ima loš ukus, on će se pokazati u svemu.

Zbog toga se celokupna informacija uvek pokazuje svuda. U svakom delu nalazimo celinu (Rimljani su tu vezu nazivali *pars pro toto*). Zbog toga je i svejedno koji deo tela posmatramo kod neke osobe. Svuda može da se prepozna isti uzorak, uzorak koji predstavlja tu određenu osobu. Taj uzorak nalazimo u oku (dijagnoza na osnovu dužice), u uhu (francuska akupunktura uha), u leđima, u tabanima, u tačkama na meridijanima (akupunktura), u svakoj kapi krvi (test kristalizacije, kapilarna dinamoliza, holistička dijagnostika krvnog pritiska), u svakoj ćeliji (humana genetika), dlanu (hiromantija), u licu i građi tela (fiziognomija), i na koži (što je naša tema!).

Ova knjiga nas uči kako da preko simptoma bolesti upoznamo čoveka. Svejedno je gde gledamo – ako umemo da gledamo. Istina se nalazi svuda. Ako bi specijalisti uspeli da se okrenu od (potpuno besplodnog) pokušaja da dokažu kauzalnost veza koje su otkrili, u trenu bi uvideli da sve sa svim stoji u analognom odnosu – kako gore, tako i dole, kako unutra, tako i spolja.

Pa ipak, koža ne prikazuje spolja samo naše unutrašnje organsko stanje, nego se na njoj i u njoj pokazuju i celokupni naši psihički procesi i reakcije. Nešto od toga pokazuje se tako jasno da svako može da vidi: čovek pocrveni od stida i prebledi od straha, znoji se od straha ili od uzbuđenja, od užasa mu se nakostreši svaka dlaka ili mu se naježi koža. Spolja nevidljiva, ali odgovarajućim elektronskim uređajima merljiva jeste i električna provodljivost kože. Prve eksperimente te vrste izvodio je K. G. Jung, koji je svojim „eksperimentima s asocijacijama“ istraživao tu vezu. Zahvaljujući modernoj elektronici danas je moguće da se stalne suptilne

promene u električnoj provodljivosti kože tako pojačaju i prikazuju da s čovekom može da se „razgovara“ samo preko kože, jer koža na svaku reč, svaku temu, svako pitanje, odmah odgovara finim promenama svog električnog stanja (što se naziva PGR, odnosno PDD).

Sve to nam potvrđuje da je koža velika projektivna površina na kojoj neprestano postaju očigledni kako telesni, tako i psihički procesi i zbivanja. Ali ako koža spolja pokazuje tako mnogo onoga što je u nama, nije daleko ni pomisliti da je treba ne samo naročito negovati nego i manipulirati njenim izgledom. Taj obmanjivački poduhvat naziva se kozmetikom i ljudi su veoma spremni da u tu umetnost obmane ulože znatne iznose novca. Namera ovih redova nije da se žestoko obrušimo na kozmetičke veštine ulepšavanja, ali pogledajmo kakve se ljudske težnje kriju iza prastare tradicije oslikavanja tela. Ako koža predstavlja spoljni izraz naše unutrašnjosti, tada je neminovno svaki pokušaj da se taj izraz veštački promeni čin neiskrenosti. Čovek pokušava nešto da zataška, to jest da dočara nešto drugo. Drugome se prikazuje privid nečega čega unutra uopšte nema. Gradi se jedna lažna fasada, a gubi se sklad sadržaja i forme. To je razlika između „biti lep“ i „lepo izgledati“, to jest između bića i privida (stanja i izgleda). Taj pokušaj da se svetu pokaže lažna maska počinje sa šminkom, a na groteskan način završava se estetskim operacijama. Ljudi odlaze na fejs-lifting i čudnovato je da se tako malo plaše da će izgubiti obraz!

Iza svih tih pokušaja da se postane neko drugi a ne onaj ko jesmo stoji problem da čovek nikoga ne voli tako malo kao samog sebe! Voleti sebe je jedan od najtežih zadataka. Svako ko misli da voli sebe i da se sebi dopada sasvim sigurno „sebe“ brka sa svojim malim egom. Da sebe voli uglavnom misli samo onaj ko sebe još uopšte ne poznaje.

Budući da ne volimo sebe kao celinu, uključujući i svoju senku, stalno pokušavamo da promenimo i uobličimo svoju spoljnu sliku. To, međutim, ostaje „kozmetika“, sve dok se ne promeni unutrašnji čovek, to jest svest. (Time, međutim, ne želimo načelno da dovedemo u pitanje mogućnost da se kroz formalne promene započne proces koji je usmeren ka unutra, kao što se to recimo događa kod hata joge, bioenergetike i sličnih metoda. Te metode se, međutim, od kozmetike razlikuju po tome što su svesne svog cilja!) Već prilikom površnog kontakta čovekova koža nam priča nešto o njegovoj psihi. Ispod veoma osetljive kože krije se i veoma osetljiva duša (*imati tanku kožu*), dok čvrsta, otporna koža navodi na zaključak da je u pitanju *debelokožac*; ozojiena koža ukazuje nam na nesigurnost i strah kod sagovornika, a koža koja crveni – na uzbuđenje. Kožom se dodirujemo i stupamo u međusobni kontakt. Bilo da je u pitanju udarac pesnicom, ili nežno milovanje – uvek je koža ta koja obezbeđuje kontakt. Prilikom bolesti koža može da bude probijena iznutra (zapaljenje, osip, apsces), ili spolja (povreda, operacija). U oba slučaja u pitanje se dovode naše granice. Nije uvek moguće izvući čitavu kožu.

Kožni osipi i bubuljice

Prilikom kožnih osipa nešto probija granice, hoće napolje. Ta ideja najjasnije se može videti kod takozvanih „pubertetskih akni“. U pubertetu u čoveku izbija seksualnost, ali uglavnom se, zajedno sa svojim zahtevima, i bojažljivo potiskuje. Pubertet je uopšte dobar primer konfliktne situacije. U fazi prividnog mira, iznenada iz nesvesnih dubina izbija

jedan novi zahtev i svom snagom pokušava za sebe da nađe mesto u čovekovoju svesti i životu. To novo što navire je, međutim, nepoznato i neuobičajeno i uliva strah. Čovek bi ga najradije ponovo uklonio sa lica sveta i vratio se u prethodno stanje na koje je navikao. Ali to više nije moguće. Ono što se pokrenulo ne može se poništiti.

Tako se čovek nalazi usred sukoba. Draž novog i strah od novog vuku ga gotovo jednakom snagom. Svaki sukob odvija se po tom obrascu, menja se jedino tema. U pubertetu tema se zove seksualnost, ljubav, partnerstvo. Budi se čežnja za nekim ti (sagovornikom, partnerom) suprotnog pola. Čovek želi da dođe u kontakt s onim što mu nedostaje – a ipak se ne usuđuje. Javljaju se seksualne fantazije – a osoba ih se stidi. To što takav sukob postaje vidljiv kao zapaljenje na koži svakako mnogo govori. Koža je, naime, granica sopstvenog ja, koju čovek mora da prevaziđe da bi našao ono ti. Istovremeno, koža je organ kojim može da se ostvari kontakt, da se drugi dodirne i pomiluje. U svojoj koži čovek mora i da se dopadne drugome da bi bio voljen.

Zbog te *goruće* teme koža pubertetlija postaje zapaljena, čime se takođe pokazuje da nešto hoće da razbije dotadašnje granice, da bi htela da izbije jedna nova energija, a pokazuje se i pokušaj da se tom novom ne dopusti da izbije, strah od novonastalog nagona. Preko akni osoba se štiti, jer one otežavaju svaki susret i sprečavaju seksualnost. Tako nastaje začarani krug: seksualnost koja se ne živi ispoljava se kao akne na koži – a akne sprečavaju seks. Potisnuta želja za izazivanjem nadražaja preobražava se u nadraženu kožu. Koliko je veza između seksa i akni tesna, jasno se vidi i po mestu na kojem izbijaju. Akne se javljaju isključivo na licu, a kod devojaka još i na dekolteu (ponekad i na leđima).

Ostale delove kože akne ne napadaju, jer tamo ne bi postigle nikakav cilj. Stid zbog sopstvene seksualnosti pretvara se u stid zbog bubuljica.

Mnogi lekari za lečenje akni s prilično uspeha prepisuju kontraceptivne pilule. Simbolična pozadina tog *dejstva* je očigledna: Kontraceptivna pilula stvara u telu iluziju trudnoće, kao da se „ono“ već desilo – a akne nestaju, jer sada više ništa ne moraju da sprečavaju. Prilikom sunčanja i boravka na moru akne se uglavnom uveliko povlače, a što se telo više pokriva, sve više se pojačavaju. Odeća, kao „druga koža“, naglašava, naime, razgraničavanje i nedodirljivost, dok svlačenje već predstavlja prvi korak ka *otvaranju*, a sunce na bezopasan način zamenjuje toplinu drugog tela, za kojom se žudi i koje se pribojava. Svakome je poznato da najbolji lek protiv akni naposljetku predstavlja življena seksualnost.

Sve ovo što je rečeno o pubertetskim aknama u grubim crtama važi i za gotovo sve kožne osipe i bubuljice. Osip uvek ukazuje na nešto dotad suzbijano (potisnuto) što hoće da probije granice potiskivanja, kako bi postalo vidljivo (= svesno). Kroz osip se *pokazuje nešto* što dotad nije bilo vidljivo. To verovatno objašnjava i zbog čega su gotovo sve dečje bolesti, kao što su male boginje, šarlah, zauške, praćene i nekim manifestacijama na koži. Prilikom svake dečje bolesti u detetovom životu izbija nešto novo, zbog čega svaka dečja bolest sa sobom uglavnom nosi i neki veliki razvojni korak. Što je jače izbijanje osipa po koži, to je brži tok dečje bolesti – proboj se uspešno odvija. Temenjača i dečji ekcem kod beba predstavlja odgovor na majku koja svoje dete premalo dodiruje, to jest emocionalno zanemaruje. Temenjača je vidljivi izraz tog nevidljivog zida i pokušaj da se izolacija probije. Majke često koriste ekcem da kauzalno opravdaju svoju unutrašnju nesklonost detetu. Uglavnom se radi o

posebno „estetski“ nastrojenim majkama koje same mnogo drže do čiste kože.

Jednu od najčešćih dermatozâ predstavlja psorijaza, koja se naziva i „lišaj“. Ispoljava se kao oštro ograničena zapaljena žarišta na koži, koja imaju oblik manjih ili većih ravnih, ili blago ispupčenih površina, a pokrivena su srebrnastobelom peruti. Prirodno formiranje rožnatog sloja na koži kod psorijaze je nesrazmerno pojačano. To neminovno podseća na formiranje oklopa (uporedi rožnati oklop kod životinja). Pritom se prirodna zaštitna funkcija kože pretvara u funkciju stvaranja oklopa – čovek se u svim pravcima razgraničava od spoljnog sveta. On ništa više neće da pusti u sebe, niti iz sebe. Rajh je rezultat te psihičke odbrane i zatvaranja veoma tačno nazivao „karakternim oklopom“. Iza svake vrste odbrane krije se strah od „povređivanja“. Što je veća odbrana i što je deblji čovekov oklop, toliko je veća njegova unutrašnja osetljivost i njegov strah od povređivanja.

I tu je kao i u životinjskom carstvu. Ako nekom ljuskaru oduzmemo njegovu ljusku, njegov oklop, naći ćemo nešto nezaštićeno, meko, povredljivo. Ljudi koji svojim odbojnim ponašanjem gotovo nikoga i ništa ne puštaju k sebi, zapravo su uglavnom oni najosetljiviji. To iskustvo ponavlja i izreka „tvrda kora, meko jezgro“. Pokušaj da se ranjivost duše zaštititi svojevrsnim oklopom ima, međutim, u sebi i nešto tragično. Oklop, doduše, štiti od ranjavanja i povrede, ali istovremeno „štiti“ i od svega ostalog, pa i od ljubavi i naklonosti. Ljubav znači otvoriti se – ali to bi dovelo u pitanje odbranu. Tako oklop zatvara dušu od toka života, oklop postaje tesan – a strah počinje još više da raste. Postaje sve teže da se razbije taj začarani krug. U nekom trenutku čovek mora da dopusti da mu se dogodi povreda duše koje se uvek bojao i od koje se uvek branio, da bi iskusio da duša

zbog toga ni iz daleka neće propasti. Čovek mora ponovo da postane ranjiv – da bi bio u stanju da iskusi čudesne stvari. Taj događaj dešava se samo pod spoljnim pritiskom, koji stvara bilo sudbina, bilo psihoterapija.

Na ovom mestu malo opširnije smo prikazali vezu između velike ranjivosti i stvaranja oklopa stoga što nam psorijaza na telesnom nivou najupečatljivije pokazuje opisanu vezu, jer i sama psorijaza dovodi do stvaranja otvorenih mesta na koži, do pukotina i rana koje krvare. Time se povećava opasnost od infekcije kože. Ovde vidimo kako se ekstremi blisko dodiruju, kako ranjivost i rožnati oklop otelovljuju sukob između čežnje za bliskošću i straha od bliskosti. Psorijaza često počinje na laktovima. Laktovima se čovek probija – laktovima se i štiti. Upravo na tim mestima pojavljuju se otvrdnuća i ranjivost. Razgraničavanje i izolacija dostigli su u psorijazi svoj ekstrem, tako da ona pacijenta prisiljava da, bar telesno, ponovo postane „otvoren i ranjiv“.

Svrab (pruritus)

Svrab je fenomen koji prati mnoga kožna oboljenja (npr. koprivnjaču), ali javlja se i sam, bez bilo kakvog „uzroka“. Svrab može čoveka da dovede gotovo do očajanja – neprestano je prinuđen da se češe po nekim mestima na telu. Svrab i češanje u našem govoru imaju i čisto psihičko značenje: *koga svrbi taj se češe, tuđa ruka svrab ne češe, češaćeš se i gde te ne svrbi*, i slično. U tim formulacija svrab i češanje najpre bi se mogli prevesti kao „nadražaj“. Svrab se doživljava kao „draž“ (nadražaj). Zato govorimo i o *nadražaju na svrab*. Kod reči *svrbeti* i *nadražaj*, lako se, doduše, nameće veza sa seksualnošću, ali zbog puke seksualnosti

ovde ne bi trebalo da previdimo ni druga područja na koja ti pojmovi takođe asociraju. Nekoga možemo da dražimo i u agresivnom smislu (na primer, neku životinju), ali i zalazak sunca ima svoju *draž*. Kada nešto na nas deluje kao nadražaj, u nama nešto stimuliše, bilo da je u pitanju seksualnost, agresivnost, naklonost ili ljubav. Draž nema jednoznačnu vrednost kod ljudi. Ona se doživljava ambivalentno. Nije sigurno hoćemo li draž doživeti kao *dražesnu*, ili ćemo na nju reagovati *razdražljivo*. U svakom slučaju: draž uzbuđuje. Italijanska reč *prurigo* pored svraba znači još i seksualno uzbuđenje, sladostrasnost, a odgovarajući glagol *prurire* = svrbeti.

Telesni nadražaj svraba pokazuje da nas na fizičkom nivou nešto svrbi i draži. Pa ipak, očigledno je da se psihički nivo pritom previđa, ili da ne želimo da ga opazimo, jer inače ne bismo ni morali da ga somatizujemo kao svrab. Iza tog svraba krije se nekakva strast, neka unutrašnja vatra, neki žar koji hoće da se ispolji, da bude otkriven. Zato nas preko svraba prisiljava da se češemo. Češanje je blagi oblik kopanja. Baš kao što zemlju kopamo da bismo nešto pronašli i izneli na svetlost dana, tako i pacijent koji boluje od pruritusa na svojoj površini grebe kožu da bi simbolički pronašao ono što ga svrbi i grize, draži i uzbuđuje. Ako pronađe to što ga toliko svrbi, to jest draži, oseća se *razdragano*.* Nadražaj svraba, dakle, uvek svedoči o nečemu što nas *svrbi*, o nečemu što nas *ne ostavlja hladnim*, što nas *peče*: strast koja plamti, vatreno oduševljenje, žar ljubavi, ili plamen gneva. Stoga nije nikakvo čudo što je svrab često praćen osipom po koži, crvenim mrljama i upaljenim egzantemom (vrsta ospe). Zahtev glasi: kopati (češati) po svesti, sve dok se ne nađe ono što nas tu svrbi – nešto veoma *draž-esno!*

* Nem: *aufgekratzt*, doslovno: *raščešano*. (Prim. prev.)

Kožne bolesti

Kod problema s kožom i različitih osipa koji izbijaju po koži, treba razmotriti sledeća pitanja:

1. Da li se suviše razgraničavam od okoline?
 2. Kako stoji stvar s mojom sposobnošću za uspostavljanje kontakta?
 3. Postoji li iza mog odbojnog stava potisnuta želja za bliskošću?
 4. Šta je to što hoće da probije granicu da bi postalo vidljivo (seksualnost, nagon, strast, agresivnost, oduševljenje)?
 5. Šta me zapravo svrbi?
 6. Jesam li sebi nametnuo izolaciju?
-

8.

Bubrezi

Bubrezi u ljudskom telu predstavljaju područje partnerstva. Bolovi u bubrežima i oboljenja bubrega javljaju se uvek kada se osoba nalazi u partnerskim sukobima. Partnerstvo ovde ne znači seksualnost, nego sasvim elementarno način na koji se ophodimo s bližnjima. Specifičan način na koji se neko ophodi s drugim ljudima najjasnije nam se pokazuje u partnerskom odnosu, ali može se preneti i na druge osobe s kojima dolazimo u kontakt. Da bismo bolje razumeli vezu između bubrega i područja partnerstva, korišćiće nam da najpre pažljivije pogledamo psihičku pozadinu partnerskog odnosa.

Polarnost naše svesti nosi sa sobom to da sebe nismo svesni u svojoj celosti, nego se uvek identifikujemo samo s nekim isečkom svog bića. Taj isečak nazivamo ja. Ono što nam nedostaje je naša senka, koju – po definiciji – ne poznajemo. Čovekov put je put ka većoj svesnosti. Čovek je neprestano prisiljen da dotad nesvesne delove koji pripadaju senci osvesti i da ih u svojoj identifikaciji integriše. Taj proces učenja ne može da se okonča pre nego što posedujemo

potpunu svest – dok ne postanemo „zdravi“ – isceljeni, celi. To jedinstvo obuhvata celokupnu polarnost u njenoj nerazdvoјivosti, pa dakle i muško i žensko.

Potpuni čovek je androgin, to jest sklopio je u jedinstvo muške i ženske aspekte u svojoj duši (alhemijско venčanje). Androginost se ne sme mešati s hermafroditstvom; podrazumeva se da se androginost odnosi na psihički nivo – dok telo zadržava svoj pol. Svest se, međutim, ne identifikuje više s njim (nalik malom detetu, koje telesno takođe ima pol, ali se s njim ne identifikuje). Cilj androginosti nalazi svoj spoljni izraz i u celibatu i načinu odevanja sveštenika i monaha. Biti muškarac znači identifikovati se s muškim polom svoje duše, pri čemu ženski deo automatski zapada u područje senke; ekvivalentno tome, biti žena znači identifikovati se s ženskim polom svoje duše, pri čemu muški pol dospeva među ono što je u senci. Naš zadatak je da svoju senku učinimo svesnom. To, međutim, možemo samo zaobilaznim putem, preko projekcije. Ono što nam nedostaje moramo da potražimo i nađemo zaobilaznim putem, preko spoljnog, mada je zapravo uvek u nama.

To u početku zvuči paradoksalno – i možda zbog toga i biva tako retko shvaćeno. Pa ipak, za spoznaju je najpre potrebno razdvajanje subjekta i objekta. Oko, na primer, može da vidi, ali još ni izdaleka ne može da vidi samo sebe – za to mu je potreban zaobilazni put, preko projekcije na površinu ogledala. Jedino tako može da spozna samo sebe. U istoj situaciji smo i mi ljudi. Muškarac može svoj ženski deo duše (K. G. Jung ga naziva anima) da osvesti samo preko projekcije na neku konkretnu ženu – a isto, samo obratno, važi i za ženu. *Senku* možemo da zamislimo u slojevima. Tu postoje veoma duboki slojevi, koji u nama izazivaju užas i kojih se zbog toga mnogo bojimo – a ima i slojeva koji leže

blizu površine i samo čekaju da budu obrađeni i osvešćeni. Ako sretnem drugog čoveka koji živi neko područje koje se kod mene samog nalazi u gornjim slojevima senke, ja ću se u njega zaljubiti. Ovo u *njega* (odnosno *nju*) ovde možemo da primenimo na drugog čoveka, kao i na deo sopstvene senke, jer to dvoje je naposletku isto.

Ono što kod drugog čoveka volimo ili mrzimo, naposletku se uvek nalazi u nama samima. O ljubavi govorimo jer neko drugi odražava jedno od područja senke koje bismo kod sebe rado osvestili, dok *mržnjom* nazivamo ako neko odražava neki veoma dubok sloj naše senke, s kojim još uopšte ne želimo da se sretnemo. Drugi pol smatramo privlačnim zato što nam nedostaje. Mi ga se često i plašimo, jer smo ga nesvesni. Susret s partnerom je susret s aspektom duše kojeg smo nesvesni u nama samima. Ako nam je taj mehanizam odražavanja nekog područja sopstvene senke u drugoj osobi sasvim jasan, sve partnerske probleme posmatraćemo u novom svetlu. Sve teškoće koje imamo s partnerom, teškoće su koje imamo sa sobom.

Naš odnos sa sopstvenim nesvesnim uvek je ambivalentan – privlači nas i draži, a istovremeno ga se i bojimo. Jednako ambivalentan je uglavnom i odnos s partnerom – volimo ga i mrzimo, želimo da ga u potpunosti posedujemo i najradije bismo ga se otarasili, smatramo ga čudesnim i užasnim. U svim aktivnostima i svim trvenjima kojima je ispunjen neki partnerski odnos, mi uvek obrađujemo sopstvenu senku. Zbog toga se uvek i privlače ljudi koji su relativno suprotni. *Suprotnosti se privlače* – to je nešto što svako zna, pa ipak se uvek iznova začudimo „kako su se to našli baš ovo dvoje koji uopšte nisu jedno za drugo?!“ Što su suprotnosti veće, utoliko su upravo više jedno za drugo, jer svako od njih živi senku onog drugog, to jest – preciznije

formulisano – svako pušta da partner živi njegovu senku. Partnerstva dvoje veoma sličnih ljudi deluju, doduše, bezopasnije i udobnija su, ali ona uglavnom ne donose baš mnogo kada je reč o razvoju partnera: u drugoj osobi ogleđa se samo sopstveno svesno područje – to nije komplikovano i dosadno je. Partneri smatraju jedno drugo divnim, a zajedničku senku projektuju na ostatak sveta koji zatim zajedno izbegavaju. U partnerskom odnosu plodonosna su samo trvenja, jer čovek postaje bliži sebi samo time što svoju senku obrađuje kod drugoga. Time bi trebalo da bude jasno da cilj tog rada leži u sopstvenoj celovitosti.

U idealnom slučaju, na kraju partnerstva trebalo bi da stoje dvoje ljudi koji su sami u sebi postali celoviti, ili bar – ako ostavimo po strani idealan slučaj – zdraviji, jer su sebi rasvetlili nesvesne delove duše i na taj način uspeli da ih integrišu u svest. Na kraju, dakle, ne stoji par koji se voli i guguče kao dva goluba, i u kojem jedno ne može da živi bez drugog. Nagoveštaj da čovek ne bi mogao da živi bez druge osobe samo pokazuje da neko iz čiste udobnosti (moglo bi se reći i kukavičluka) koristi onog drugog da bi svojoj senci dopustio da živi, ne pokušavajući da tu projekciju obradi i ponovo je primi natrag u sebe. U takvim slučajevima (a takva je većina!) jedan od partnera ne dozvoljava onom drugom da se dalje razvija, zato što bi time bile dovedene u pitanje uloge u koje se ušlo. Ako jedno od njih ide na psihoterapiju, njegov partner često se žali da se taj drugi tako mnogo promenio... („A mi smo zapravo samo hteli da simptom nestane!“)

Partnerski odnos postigao je svoj cilj ako čoveku više nije potrebna druga osoba. Samo u takvom slučaju obećanje „večne ljubavi“ je ozbiljno. Ljubav je svesni čin i znači da se sopstvene granice svesti otvaraju za ono što čovek voli da bi se time sjedinili. To se događa samo kada je čovek

primio u svoju dušu sve ono što partner predstavlja – to jest, drugim rečima – ako je čovek primio natrag u sebe sve svoje projekcije i sjedinio se s njima. Time se konkretna osoba kao površina za projektovanje ispraznila – ispraznila od privlačnosti i odbojnosti – a ljubav je postala večna, to jest nezavisna od vremena, jer se ostvaruje u sopstvenoj duši. Takva razmišljanja uvek izazivaju strah kod ljudi koji su svojim projekcijama snažno vezani za materijalno. Oni ljubav vezuju za pojavni oblik, umesto za sadržaj svesti. Kod takvog stava prolaznost svega zemaljskog postaje opasnost, a čovek se nada da će svoje „bliske i drage“ ponovo sresti na onom svetu. Pritom se previđa da je „onaj svet“ uvek tu. Onaj svet je onostrano područje materijalnih formi. Neophodno je samo da se sve što je vidljivo preobrazi u svesti, i čovek se već nalazi s one strane formi. Sve vidljivo je samo parabola – pa zašto bi s čovekom bilo drugačije?

Svojim životom moramo vidljivi svet da učinimo suvišnim – a to važi i za našeg partnera. Problemi se javljaju samo ako dvoje ljudi svoje partnerstvo „koristi“ na različit način, utoliko što jedno od njih svoje projekcije obrađuje i prima natrag u sebe, dok drugo ostaje potpuno zaglavljeno u projekcijama. Tada će doći trenutak kada jedno postaje nezavisno od drugog, dok se onom drugom slama srce. Ako, međutim, oboje ostaju u projekciji, doživljavamo ljubav do groba – a posle toga veliku tugu, jer druga polovina nedostaje! Blago onome ko shvati da se čoveku ne može oduzeti samo ono što je ostvario u sebi. Ljubav hoće jedinstvo, i ništa drugo. Sve dok je i dalje usmerena na spoljne objekte, nije dostigla svoj cilj. Važno je da se tačno upozna unutrašnja struktura partnerskog odnosa, kako bi mogle da se pronađu analogne veze sa zbivanjima vezanim za bubrege. U telu imamo singularne organe (npr. želudac, jetru, pankreas,

slezinu), a takođe i one koje idu u paru, npr. pluća, testise, jajnike i bubrege. Ako pogledamo parne organe, pada u oči da su svi na neki način povezani s temom „kontakta“ i „partnerstva“. Pritom pluća predstavljaju područje neobaveznog kontakta i komunikacije, dok testisi i jajnici, kao polni organi, predstavljaju seksualnost. Bubrezi, nasuprot tome, odgovaraju partnerskom odnosu u smislu bliskog međuljudskog susreta. Ta tri područja pored toga odgovaraju i trima starogrčkim pojmovima ljubavi: *philia* (prijateljstvo), *eros* (seksualna ljubav) i *agape* u smislu postepenog postizanja jedinstva sa svime što postoji.

Sve materije koje telo uzima naposljetku dospevaju u krv. Bubrezi imaju zadatak centralne stanice za prečišćavanje. Zbog toga moraju biti u stanju da prepoznaju koje materije organizam može da podnese i iskoristi, a koje predstavljaju otpadne materije i otrove koji moraju biti izbačeni. Za obavljanje tog teškog zadatka bubrezima na raspolaganju stoje različiti mehanizmi, koje ćemo ovde, zbog njihove fiziološke složenosti, pojednostaviti u dve osnovne funkcije: prvi korak filtriranja funkcioniše po modelu mehaničkog sita, u kojem se zadržavaju sve čestice iznad neke određene veličine. Veličina rupica tog sita je upravo tolika da može da zadrži najsitniji molekul belančevina (albumin). Drugi, znatno komplikovaniji korak zasniva se na povezivanju osmoze i principa kompenzatornog dejstva, tj. strujanja u suprotnom pravcu. Osmoza u suštini počiva na izjednačavanju pritiska i koncentracije dve tečnosti koje su međusobno odvojene polupropustljivom membranom. Pritom princip strujanja u suprotnom pravcu obezbeđuje da se dve tečnosti različitih koncentracija neprestano sprovode jedna pokraj druge, zahvaljujući čemu su bubrezi u stanju da po potrebi izbacuju mokraću velike koncentracije (npr. jutarnju mokraću); pri

osmotskom izjednačavanju u krajnjoj liniji se radi o tome da se u telu zadrže soli koje su mu važne za život, ali od kojih, između ostalog, zavisi i ravnoteža kiselina i baza.

Medicinski laici uglavnom uopšte nisu svesni od kolikog je značaja za život ta ravnoteža kiselina i baza, koja se izražava kao numerička pH vrednost. Naime, sve biohemijske reakcije (npr. proizvodnja energije, sinteza belančevina) zavise od pH vrednosti, koja mora da bude stabilna u okviru uskih granica. Krv se time održava tačno na sredini između baze i kiseline, između jina i janga. Analogno tome, i svako partnerstvo sastoji se od pokušaja da se dva pola, muški (jang, kiselo) i ženski (jin, bazno) dovedu do harmonične ravnoteže. Kao što se bubrezi brinu da bude zagarantovana ravnoteža između kiseline i baze, partnerstvo se na analogan način brine da se osoba upotpuni kroz povezivanje s drugim ljudskim bićem, koje živi ono što za tu osobu predstavlja senku. Pritom druga, (to jest „bolja“) polovina svojim postojanjem kompenzuje ono što samom čoveku nedostaje.

Veliku opasnost u nekom partnerstvu uvek, međutim, predstavlja verovanje da je problematično i neprijatno ponašanje samo problem te druge osobe i da nema nikakve veze s nama samima. U tom slučaju čovek ostaje zaglavljnjen u projekciji i ne spoznaje neophodnost i korisnost obrade i prerade područja senke koje se odražava u partneru, da bi se kroz to osveščivanje sazrevalo i raslo. Ako se ta zabluda somatizuje (prebaci u telo), i bubrezi će početi da puštaju materije važne za život (belančevine, soli) da prolaze kroz sistem filtera, čime će sastavni delovi važni za sopstveni razvoj biti pušteni da prođu u spoljni svet (npr. kod glomerulonefritisa). Bubrezi time pokazuju istu nesposobnost da važne materije prepoznaju kao svoje, kao i psiha, koja važne probleme ne prepoznaje kao svoje sopstvene, pa ih zbog

toga prepušta drugome. Jednako kao što čovek mora sebe da prepozna u partneru, i bubrezima je potrebna sposobnost da „strane“ materije, koje dolaze spolja, prepozna kao materije važne za *sopstvena* suočavanja i razvoj. Koliko je jaka veza bubrega s temom „partnerstva“ i „sposobnosti za kontakt“, dobro se može videti već i po izvesnim svakodnevnim navikama. U svim prilikama u kojima se ljudi sastaju u nameri da stupe u međusobni kontakt, izuzetno važnu ulogu igra piće. To nije nikakvo čudo, jer piće stimuliše „bubreg, organ kontakta“, a time i psihičku sposobnost za kontakt. Ako se svi zajedno kucnu i nazdrave čašama punim vina i piva, kontakt brzo postaje bliskiji. Pretvaranje distanciranog „vi“ u blisko „ti“ gotovo uvek je povezano s ritualom pića – bratimljenje treba da se zalije. Ljudsko uspostavljanje kontakta bilo bi praktično nezamislivo bez zajedničkog pića, bilo da se radi o nekoj zabavi, o društvenom okupljanju, ili narodnom veselju – svuda se kroz piće stiže hrabrost da se približi drugoj osobi. I svuda tako okupljeno društvo s podozrenjem gleda na onoga ko ne pije s ostalima, jer onaj ko ne pije (ili malo pije) time pokazuje da ne stimuliše svoje organe kontakta i da na taj način hoće da ostane na distanci. U svim tim prilikama prednost se nedvosmisleno daje vrlo diuretičnim pićima, koja naročito jako stimulišu bubrege – kao što su kafa, čaj i alkohol. (Odmah nakon pića, po značaju za društvena okupljanja sledi pušenje. Pušenje stimuliše naš drugi organ kontakta, pluća. Opšte je poznato da se u društvu uglavnom puši znatno više nego kada je čovek sam.) Onaj ko mnogo pije time pokazuje svoju želju za kontaktom, ali pritom postoji opasnost da ostane zaglavljen na nivou pića, kao zamene za zadovoljenje te potrebe.

Kamen u bubregu nastaje raspadom i kristalizovanjem određenih materija koje se u mokraći nalaze u velikim

količinama (npr. mokraćna kiselina, kalcijum-fosfat, kalcijum-oksalat). Uz okolnosti okruženja koje to uslovljavaju, opasnost od formiranja kamena u bubregu usko je povezana i s količinom tečnosti koju neko pije; velika količina tečnosti smanjuje koncentraciju spomenutih materija i povećava njihovu rastvorljivost. Ako se kamen ipak formira, on prekida uobičajeni tok i može da dovede do grčeva (kolika). Grčevi predstavljaju smisaoni pokušaj tela da kamen koji blokira mokraćne puteve izbací peristaltičkim pokretima mokraćovoda. Taj izuzetno bolan proces može se uporediti s porođajem. Bol prilikom kolika vodi do ekstremne uznemirenosti i jake želje za kretanjem. Ako grčevi koje može da proizvede samo telo nisu dovoljni da se kamen pokrene i izbací, lekar od pacijenta čak zahteva da dodatno skače, ne bi li se kamen pokrenuo dalje. Pored toga, terapija pokušava da „rođenje“ kamena dodatno ubrza, pre svega opuštanjem, zagrevanjem i obilnim uzimanjem tečnosti.

Ovde je lako videti paralele na psihičkoj ravni. Kamen koji blokira sastoji se od materija koje je zapravo trebalo da budu izbačene, budući da više ne mogu da doprinesu razvoju tela. On odgovara vezanosti za teme kojih je osoba takođe odavno trebalo da se oslobodi, jer ničim ne doprinose njenom razvoju. Ali ako se neko ipak drži nevažnih i zastarelih tema, one blokiraju tok razvoja i dovode do zastoja. Simptom kolika tada prisiljava osobu na onaj pokret koji je zadržavanje zapravo htelo da spreči, a lekar od pacijenta zahteva upravo ono što mu je potrebno: da napravi skok. Tek iskakanjem iz starog može se ponovo pokrenuti tok razvoja i osloboditi onoga što je prevaziđeno (kamena).

Statistika pokazuje da od kamena u bubregu češće obolevaju muškarci nego žene. Teme „harmonije“ i „partnerstva“ muškarci rešavaju teže nego žene, koje su po prirodi bliže

tim principima. I obrnuto, za ženu veći problem predstavlja agresivna probojnost, koja je kao princip bliža muškarcima. Statistički gledano, to se ogleda u već spomenutoj učestalosti kamena u žuči kod žena. Terapijske mere koje se primenjuju prilikom bubrežnih kolika dobro opisuju principe koji pomažu i kod rešavanja problema s postizanjem harmonije u partnerskim odnosima: Toplota (toplina) kao izraz naklonosti i ljubavi, opuštanje zgrčenih provodnih kanala kao znak otvaranja i širenja sopstvene ličnosti, i konačno uzimanje tečnosti koja sve ponovo pokreće i čini da teče.

Atrofija bubrega – veštački bubreg

Krajnja tačka razvoja dostignuta je kada sve funkcije bubrega potpuno zamru i zbog toga funkciju prečišćavanja krvi neophodnu za život mora da preuzme mašina, veštački bubreg (dijaliza). Sada ta savršena mašina postaje partner, jer čovek nije bio spreman da svoje probleme aktivno rešava sa živim partnerom. Ako nijedan partner nije bio dovoljno savršen i pouzdan, to jest ako je želja za slobodom i nezavisnošću bila preterana, osoba sada u veštačkom bubregu nalazi partnera koji je idealan i savršen, jer bez sopstvenih prohteva i potreba, verno i odano, čini sve ono što se od njega traži. Pa ipak, čovek je zauzvat od njega potpuno zavisan: najmanje tri puta nedeljno mora s njim da se viđa na klinici, to jest – ako sebi može da priušti sopstveni aparat za dijalizu – iz noći u noć verno spava pored njega. Osoba nikad ne može suviše da se udalji od njega, pa možda tim zaobilaznim putem uči da savršenog partnera ipak nema – sve dok sam čovek ne postane potpun i savršen.

Oboljenja bubrega

Ako nam *nešto ide na bubrege*,* sebi treba postaviti sledeća pitanja:

1. Kakve probleme imam na području svojih partnerskih odnosa?
 2. Jesam li sklon da se vezujem za projekcije i na taj način greške svog partnera smatram samo njegovim problemom?
 3. Da li propuštam da u svim načinima ponašanja svog partnera otkrijem samog sebe?
 4. Da li se čvrsto držim starih problema i time sprečavam tok razvoja?
 5. Na koje skokove zapravo želi da me navede moj kamen u bubregu?
-

* Doslovan prevod nemačke fraze *auf die Nieren gehen* – pogađati, dirati, ne ostavljati ravnodušnim. (Prim. prev.)

Mokraćna bešika

Mokraćna bešika je zbirni rezervoar u kojem sve materije koje su bubrezi izbacili u vidu urina čekaju da napuste telo. Pritisak koji zbog količine urina nastaje posle izvesnog vremena prisiljava nas da mokraću izbacimo, što dovodi do olakšanja. Svi, međutim, iz iskustva znamo da je potreba za mokrenjem vrlo često upadljivo povezana s određenim situacijama. To su uvek situacije u kojima je čovek izložen psihičkom pritisku, bilo da se radi o ispitu, terapiji, ili drugim sličnim okolnostima povezanim sa strahom, očekivanjima i stresom. Pritisak koji se najpre doživljava psihički premešta se nadole, u bešiku, i tu se oseća kao telesni pritisak.

Pritisak nas uvek nagoni da pustimo nešto čega se grčevito držimo i da se opustimo. Ako to psihički ne polazi za rukom, moramo da „pustimo (vodu)“ fizički, preko bešike. Tim zaobilaznim putem jasno osećamo koliko je zapravo veliki pritisak neke situacije, koliko bolno može da bude ako čovek ne pušta i koliko je, s druge strane, oslobađajuće ako se pusti. Somatizacija nam pored toga omogućava da pritisak koji pasivno osećamo preobrazimo u aktivni pritisak time što, s argumentom da moramo u toalet, možemo da prekinemo i da izmanipulišemo gotovo svaku situaciju. Onaj ko mora da ode u toalet oseća pritisak, a istovremeno i vrši pritisak – učenici („mogu li u ve-ce“) to znaju jednako dobro kao i pacijenti, i zbog toga taj simptom nesvesno i koriste, ali uvek pogađajući cilj.

Ta veza između simptoma i ispoljavanja moći, koja je ovde naročito jasna, i kod drugih simptoma igra ulogu koja se ne sme potcenjivati. Svaki bolesnik sklon je da svoje simptome iskoristi kao sredstvo moći. Time dotičemo jedan od

najvećih tabua našeg doba. Ostvarivanje i ispoljavanje moći jedan je od osnovnih čovekovih problema. Sve dok ima svoje ja (ego), on je sklon dominaciji i širenju moći. Svako „...ali ja hoću“ predstavlja izraz te težnje za dominacijom ega. Budući da je moć, s druge strane, postala pojam s vrlo negativnom konotacijom, ljudi su se našli prinuđeni da svoje igre moći sve bolje kamufliraju. Relativno malo ih ima hrabrosti da svoju težnju ka moći otvoreno objavi i živi. Većina pokušava da svoju potisnutu želju za moći ostvari zaobilaznim putevima. Za to se trenutno pre svega koristi nivo bolesti i socijalne slabosti. Ti nivoi su relativno bezbedni od razobličavanja, jer je projektovanje krivice na funkcionalne procese i okruženje opšteprihvaćeno i legalizovano kao model objašnjenja.

Budući da gotovo svi ljudi te nivoe manje ili više koriste za svoje strategije moći, niko nije zainteresovan za njihovo razobličavanje, a svaki takav pokušaj odbacuje se s dubokim ogorčenjem. Naš svet prihvata bolest i smrt kao sredstvo ucene. Bolešću se može postići skoro sve što čovek bez simptoma nikada ne bi dobio: naklonost, saosećanje, novac, slobodno vreme, pomoć i kontrola nad drugima. Sekundarna dobit od bolesti, koja se ostvaruje kroz korišćenje simptoma kao sredstva moći, često i sprečava ozdravljenje.

Tema „simptom kao ispoljavanje moći“ dobro se može posmatrati kod mokrenja u krevet. Ako je dete preko dana toliko izloženo pritisku (roditelji, škola) da ne može da se opusti, a ni da se založi za sopstvene težnje, prilikom noćnog mokrenja u krevet ono (ot)pušta istovremeno veći broj problema. Ostvaruje (o)puštanje kao odgovor na doživljeni pritisak, a istovremeno stvara i priliku u kojoj inače tako moćni roditelji postaju bespomoćni. Bezbedno zakamuflirano, dete preko tog simptoma može ponovo da uzvratu sav pritisak koji prima preko dana. Isto tako ne treba prevideti

ni vezu između mokrenja u krevet i plakanja. I jedno i drugo služe rasterećivanju i oslobađanju unutrašnjeg pritiska kroz opuštanje (to jest ispuštanje tečnosti). Stoga bi mokrenje u krevet moglo da se opiše i kao „plakanje pomerenom naniže“.

Područja tema o kojima smo dosad govorili javljaju se i kod svih drugih simptoma vezanih za bešiku. Kod zapaljenja bešike, peckanje prilikom mokrenja veoma jasno pokazuje koliko bolno pacijent doživljava proces puštanja. Čest nagon na mokrenjem, prilikom kojeg se urin uopšte ne izbacuje ili se izbace samo male količine, izraz je apsolutne nesposobnosti da se pusti uprkos pritisku. Kod svih tih simptoma ne bi trebalo previdati ni da su materije, to jest teme kojih bi čovek trebalo da se oslobodi, u celini prevaziđene i da predstavljaju samo još balast.

Oboljenja mokraćne bešike

Oboljenja bešike nameću sledeća pitanja:

1. Kojih područja se čvrsto držim, mada su prevaziđena i čekaju da budu izlučena, to jest odbačena?
 2. Gde sebe stavljam pod pritisak i taj pritisak projektujem na druge (ispit, šef)?
 3. Kojih bi prevaziđenih tema trebalo da se oslobodim?
 4. Zbog čega plačem?
-

9.

Seksualnost i trudnoća

Seksualnost je najšire zastupljeni nivo na kojem ljudi vežbaju kako da se izbore s temom polarnosti. Tu svako oseća svoju *nepotpunost* i traga za onim što mu nedostaje. Telesno se sjedinjuje sa sebi suprotnim polom i u tom sjedinjenju doživljava jedno novo stanje svesti koje se naziva orgazmom. To stanje svesti čovek oseća kao suštinsku sreću. Ona ima samo jednu manu: ne može da potraje. Tu manu čovek pokušava da nadoknadi učestalošću. Koliko god taj trenutak sreće svaki put bio kratak, on nam ipak pokazuje da za svest i dalje postoje stanja koja su kvalitativno daleko moćnija od naše „normalne“ svesti. Taj osećaj sreće je i ono što čoveku naposletku ne da da se smiri, što ga tera u večnu potragu. Seksualnost već otkriva prvu polovinu tajne: ako se dve polarnosti spoje tako da postanu jedno, nastaje osećaj sreće. Sreća je, dakle, „jedinstvo“. Nedostaje nam samo još druga polovina tajne, koja nam otkriva kako u tom stanju svesti, u toj sreći, možemo trajno da boravimo, ne padajući nazad iz nje. Odgovor je jednostavan: sve dok se sjedinjavanje suprotnosti događa samo na telesnom nivou

(seksualnost), stanje svesti koja odatle proizilazi (orgazam) vremenski je ograničeno, jer telesni nivo podleže zakonu vremena. Od vremena čovek se oslobađa samo tako što sjedinjavanje suprotnosti postiže i u svesti – onaj ko na tom nivou uspe da postigne jedinstvo postigao je večnu, to jest bezvremenu *sreću i blaženstvo*.

S tom spoznajom počinje ezoterijska staza, koja se na Istoku naziva i stazom joge. Joga je reč iz sanskrta koja zapravo znači jaram (uporedi latinsku reč *jugum* – jaram). Jaram uvek spaja dvostrukost u jedinstvo: dva vola, dve posude i slično. Joga je umeće objedinjavanja dvojstva. Budući da seksualnost u sebi sadrži osnovni model tog puta, ona istovremeno predstavlja i jedini svim ljudima pristupačan nivo, pa je zato seksualnost u svim vremenima uvek rado korišćena za analogno prikazivanje puta. Još i danas mnogi turisti ostaju zapanjeni istočnim hramovima sa – kako se njima čini – pornografskim reljefima. Tu se, međutim, seksualno sjedinjavanje dve božanske figure koristi za simbolično prikazivanje velike tajne *conjunctio oppositorum*, to jest spajanja suprotnosti.

U specifičnosti hrišćanske teologije spada i to da je tokom svog razvoja telesnost, a time i seksualnost, demonizovala u takvoj meri da su deca kulture hrišćanskih obeležja htela da od seksa i *duhovnog puta* iskonstruišu velike i nepomirljive suprotnosti (...naravno da ni hrišćanima nije uvek bila strana seksualna simbolika, što recimo pokazuje i učenje o crkvi kao „nevesti Hristovoj“). U nekim grupama koje sebe smatraju „ezoterijskim“, taj način razmišljanja koji put i duh predstavlja kao suprotnosti i dalje se marljivo neguje. U takvim krugovima u načelu se brkaju *preobražaj* i *potiskivanje*. I ovde bi bilo dovoljno da se razume ezoterijski princip „kako gore, tako i dole“. Odatle sledi i: ono što ne može *dole*,

čovjek nikada neće postići *gore*. Onaj ko ima seksualnih problema treba, dakle, da ih rešava na telesnom nivou, umesto da spas traži u bekstvu – spajanje suprotnosti na „višim“ nivoima je još mnogo teže!

Iz tog ugla možda bi bilo razumljivo i zbog čega je Frojd gotovo sve ljudske probleme redukovao na seksualnost. Taj korak nesumnjivo je imao svoje opravdanje i sadržavao je samo jednu malu *formalnu grešku*. Frojd (i svi koji tako misle) izostavio je poslednji korak od nivoa konkretne manifestacije do principa koji iza njega stoji. Seksualnost je, naime, samo jedan od mogućih oblika izražavanja principa „polarnosti“, to jest „sjedinjavanja suprotnosti“. U tako apstrahovanom obliku s tim bi se verovatno složili i Frojdovi kritičari: svi ljudski problemi mogu se svesti na polarnost i na pokušaj da se suprotnosti sjedine (taj korak naposletku je učinio K. G. Jung). Pa ipak, svakako ostaje tačno da probleme polarnosti većina ljudi najpre spoznaje, doživljava i obrađuje na nivou seksualnosti. Tu leži i razlog zbog kojeg seksualnost i partnerstvo za čoveka predstavljaju osnovni izvor sukoba: u pitanju je ah tako teška tema „polarnosti“, koja čoveka tera u *očajanje* (to jest *z-dvoj-nost*), sve dok ne pronade tačku jedinstva.

Poremećaj menstrualnog ciklusa

Mesečno krvarenje predstavlja izraz ženstvenosti, plodnosti i prijemčivosti. Žena je tom ritmu prepuštena i mora da mu se potčini, sa svim njegovim ograničenjima. Tim *potčini* dotičemo jedno od središnjih područja ženstvenosti: podatnost. Kada ovde govorimo o ženstvenosti, pod tim podrazumevamo sveobuhvatni princip ženskog pola u svetu,

koji, recimo, Kinezi nazivaju „jin“, alhemičari ga simbolizuju mesecom, a dubinska psihologija izražava simbolom vode. Svaka žena je s tog stanovišta samo jedan konkretan pojavan oblik arhetipskog ženskog. Ženski princip može se definisati kroz njegovu sposobnost prihvatanja. Tako se, recimo, u *Ji đingu* kaže: „Put stvaralačkog je delotvorno muško, put prijemčivog je delotvorno žensko.“ A na drugom mestu: „Prijemčivo je najpredanije na svetu.“

Sposobnost predavanja jedna je od središnjih osobina ženskog principa; ona predstavlja osnovu svih drugih sposobnosti, kao što su otvaranje, primanje, prihvatanje, čuvanje. Sposobnost predavanja istovremeno obuhvata i odricanje od aktivnog delanja. Pogledajmo arhetipske simbole ženstvenosti, Mesec i vodu. I jedno i drugo odriču se toga da sami aktivno zrače i samo odražavaju ono što čine njihovi suprotni polovi – Sunce i vatra. Time postaju kadri da svetlost i toplotu prime, puste u sebe i odraze. Voda se odriče pretenzije na sopstveni oblik – i zato poprima svaki oblik. Ona se prilagođava, predaje se.

Iza polarnosti Sunca i Meseca – vode i vatre – muškog i ženskog – ne stoji nikakav vrednosni sud. Vrednovanje bi bilo i apsolutno besmisleno, jer svaki od polova je samo polovičan i necelovit – nedostaje mu onaj drugi pol da bi bio ceo. Ta celovitost se, međutim, dostiže tek ako oba pola u potpunosti reprezentuju svoja specifična svojstva. Neki argumenti pokreta emancipacije lako previđaju te arhetipske zakone. Naprosto je glupo ako se voda žali što ne može da gori i da svetli, pa odatle izvlači zaključak da je manje vredna. Upravo zato što ne može da gori, ona može da buja i nadolazi, čega vatra mora da se odrekne. Nijedno od toga nije bolje niti gore od onog drugog, ali je drugačije. Iz te različitosti polova nastaje napetost koja se naziva „život“.

Kroz nivelaciju polova ne dostiže se sjedinjenje suprotnosti. Žena koja je u potpunosti prihvatila svoju ženstvenost i voli je nikada se neće osećati „manje vrednom“.

Ta „nepomirenost“ sa sopstvenom ženstvenošću stoji, međutim, u pozadini većine poremećaja menstrualnog ciklusa, kao i mnogih drugih simptoma na seksualnom području. Predanost, podatnost, *pristajanje* za čoveka uvek predstavlja težak zadatak jer zahteva odricanje od onog ja hoću, odricanje od dominacije našeg ega. Čovek mora da žrtvuje svoj ego, da žrtvuje deo sebe, da preda deo sebe – baš kao što to mesečni ciklus zahteva od žene. Žena, naime, s krvlju žrtvuje malo svoje životne snage. Mesečni ciklus je mala trudnoća i mali porođaj. U onoj meri u kojoj se žena ne slaže sa tom „regulativom“, nastaju poremećaji menstrualnog ciklusa, ili tegobe pri menstrualnom ciklusu. Oni ukazuju na to da neka (često nesvesna) instanca kod žene neće da se preda: mesečnom ciklusu, seksu, muškarcu. Upravo tom buntovnom „ali ja neću“... upućene su i reklamne poruke za higijenske uloške i tampon. One obećavaju da će uz upotrebu ovog ili onog proizvoda žena postati nezavisna i da će uprkos *onim danima* moći da radi sve što hoće. Tako se reklama vešto okreće konfliktnom momentu koji postoji u ženi: da se, doduše, bude žena – ali *ne* i saglasna s onim što žensko postojanje sa sobom nosi.

Osoba koja bolno doživljava menstruaciju bolno doživljava to što je žena. Stoga na osnovu problema s mesečnim ciklusom uvek može da se zaključi i o seksualnim problemima, jer protest protiv predavanja, koji se pokazuje u poremećajima menstrualnog ciklusa, sprečava i prepuštanje u polnom životu. Ko može da se prepusti orgazmu, može da se prepusti i menstruaciji. Orgazam je mala smrt, jednako kao i padanje u san. I menstrualno krvarenje je mali proces

umiranja, jer tkivo odumire i stoga biva odbačeno. Umiranje, međutim, nije ništa drugo do zahtev da se oslobodi grčevitog držanja svog ja i njegovih igara moći i da se pusti da stvari idu svojim tokom. Smrt uvek ugrožava samo ego, nikad samog čoveka. Ko se čvrsto drži svog ega, smrt doživljava kao borbu. Orgazam je mala smrt, jer takođe zahteva napuštanje svog ja. Orgazam je, međutim, sjedinjavanje ja i ti, što pretpostavlja otvaranje granica svoga ja. Onaj ko se čvrsto drži svog ja ne doživljava orgazam (isto važi i za padanje u san – pogledaj kasnije poglavlje). Ovdje bi trebalo da bude jasno šta je zajedničko smrti, orgazmu i menstruaciji: to je sposobnost prepuštanja, spremnost da se žrtvuje deo svog ega.

Razumljivo je zbog čega, kao što smo već videli, anoreksične osobe uglavnom nemaju menstruaciju, ili imaju velike poremećaje menstrualnog ciklusa: njihova potisnuta težnja ka dominaciji je prevelika da bi na to pristale. One se boje svoje ženstvenosti, boje se seksualnosti, plodnosti i materinstva. Poznato je da u situacijama velikog straha i neizvesnosti, prilikom katastrofa, u zatvorima, radnim i koncentracionim logorima, naročito često dolazi do izostanka menstruacije (sekundarna amenoreja). Sve te situacije su po samoj svojoj prirodi veoma neprikladne za temu „predavanja“, štaviše, one od žene zahtevaju da se muški bori, da postane aktivna i da se probije.

Ne smemo da previdimo ni još jedan aspekt menstruacije: ona predstavlja izraz sposobnosti da se dobiju deca. Redovno mesečno pojavljivanje menstruacije emotivno se doživljava veoma različito, već prema tome da li žena želi ili ne želi dete. Ako želi dete, menstruacija pokazuje da „ponovo nije uspelo“. U tim slučajevima se pre i za vreme menstruacije uglavnom doživljava nelagodnost i neraspoloženje. Krvarenje se registruje kao „bolno“. Za te žene je takođe tipično da

prednost daju nesigurnim metodima kontracepcije – to je kompromis između nesvesne želje za detetom i svojevrsnog alibija. Ako se žena plaši deteta, ona čezne za menstruacijom, što lako može da dovede do njenog kašnjenja. Tada veoma često dolazi do vrlo dugih krvarenja, što pod određenim okolnostima može i da sprečava seks. U načelu – kao i svaki simptom – i menstruacija može da se iskoristi kao instrument moći, bilo da bi se seks sprečio, bilo da bi se dobila nežnost i pažnja.

Menstruacijom telesno upravlja sadejstvo ženskog hormona estrogena i muškog hormona gestagena. To zajedničko delovanje odgovara svojevrsnoj „seksualnosti na hormonalnom nivou“. Ako je ta „hormonalna seksualnost“ poremećena, remeti se i menstrualni ciklus. Poremećaji te vrste teško se leče hormonalnim lekovima, jer hormoni su samo materijalni predstavnici muškog i ženskog dela duše. Izlečenje, to jest isceljenje, može se postići samo mirenjem sa sopstvenom polnom ulogom, jer ono predstavlja preduslov da se kasnije u sebi ostvari i suprotni pol.

Lažna trudnoća (pseudogravidnost)

Somatizacija psihičkih procesa naročito upečatljivo može da se posmatra kod lažne trudnoće. Kod tih žena ne dolazi samo do subjektivnih simptoma trudnoće, kao što su prohtevi za određenom vrstom hrane, osećaj nadutosti, mučnina, povraćanje, nego i do tipičnog oticanja grudi, pigmentacije bradavica, pa čak i do lučenja mleka. Žena oseća pokrete deteta, a stomak joj naraste kao da je u poodmakloj trudnoći. Pozadina tog stanja, koje je poznato od davnina ali se ipak relativno retko javlja, jeste sukob između ekstremno jake

želje za detetom i nesvesnog straha od odgovornosti. Ako se lažna trudnoća javi kod samohranih žena koje žive izolovano, u pitanju može biti i konflikt između seksualnosti i majčinstva. Žena bi želela da ispuni *plemenitu* ulogu majke, a da pritom nikakvu ulogu ne igra *neplemeniti* seks. U svakom slučaju, međutim, telo i kod lažne trudnoće ponovo pokazuje istinu: uprazno se nadima.

Problemi u trudnoći

Problemi u trudnoći uvek ukazuju na neko odbijanje deteta. Takvu tvrdnju uvek najenergičnije odbacuju oni kod kojih je najtačnija. Ali ako nam je stalo do istine, ako stvarno hoćemo da upoznamo sebe, najpre moramo da se oslobodimo svojih uobičajenih vrednosnih merila. Ona, naime, najviše i stoje na putu našoj iskrenosti. Sve dok je čovek ubeđen da sme da ima samo neki sasvim određen stav ili način ponašanja da bi bio *dobar*, sve impulse koji se u tu šemu ne uklapaju neminovno će potiskivati. A ti potisnuti impulsi – kao telesni simptomi – ponovo dovode istinu u ravnotežu.

Tu vezu moramo uvek iznova da naglašavamo, da se ne bismo samozavaravali prebrzim „ali u mom slučaju to sigurno nije tačno!“. Dobijanje deteta, naime, spada u teme za koje su vezani veoma jaki vrednosni sudovi, zbog čega se nešto od neiskrenosti pretvara u simptome. Tako, recimo, uginuće ploda ili spontani pobačaj pokazuje da deteta želimo da se oslobodimo – to je nesvesno izazvan pobačaj. U blažem obliku, odbijanje deteta pokazuje se kroz (gotovo uobičajenu) mučninu, a pre svega kroz povraćanje u trudnoći. Taj simptom naročito često pogađa veoma nežne i vitke žene, jer trudnoća kod njih deluje kao žestok priliv ženskih hormona

(estrogena). Ali upravo kod žena sa slabom ženskom identifikacijom taj (hormonalni) prodor ženstvenosti budi strah i odbranu, koji se manifestuju kroz mučninu i povraćanje. Opšta učestalost nelagodnosti i mučnine za vreme trudnoće samo pokazuje u kojoj meri očekivanje deteta pored radosti izaziva i odbojnost. To je sasvim razumljivo, jer dete ipak znači ogromno prilagođavanje dotadašnjeg života i preuzimanje odgovornosti koja u početku sasvim sigurno izaziva strah. U onoj meri u kojoj se ne obrađuje svesno, konfliktnost te situacije, međutim, tone u telo.

Poremećaji (gestoze) za vreme trudnoće

Razlikujemo rane (6–14. nedelja) i kasne gestoze, koje se nazivaju graviditetnim toksikozama i manifestuju se visokim krvnim pritiskom, izlučivanjem belančevina preko bubrega, grčevima (trudnička eklampsija), mučninom i jutarnjim povraćanjem. Celokupna slika pokazuje odbranu od deteta i delom konkretne a delom simbolične pokušaje oslobađanja od deteta. Belančevina koja se izlučuje preko bubrega za dete bi zapravo bila izuzetno važna. Ali time što se *gubi*, ona ne dospeva do deteta – pokušava se da se njegov rast spreči time što mu se preseca dovod gradivnih materija. Grčevi odgovaraju pokušaju da se dete pobaci (upoređi s trudovima). Svi ti relativno česti simptomi ukazuju na gore opisani sukob. Po tome koliko su takvi simptomi jaki i opasni lako može da se ustanovi koliko je jako odbacivanje deteta, odnosno u kojoj meri je majka uspela da se izbori za prihvatanje deteta.

Kod kasnih gestoza već nalazimo mnogo ekstremniju sliku koja ne ugrožava samo bebu, nego i majku. Kod te slike bolesti rigorozno se koči prokrvljenost placente. Površina

placente koja služi za razmenu materija je 12 do 14 kvadratnih metara. Kod gestoze ta površina se smanjuje na oko sedam kvadratnih metara, a kod površine od 4,5 metara plod umire. Placenta (posteljica) je površina kontakta između majke i deteta. Ako se njena prokrvljenost koči, taj kontakt se lišava života. Zato insuficijencija placente u trećini svih slučajeva dovodi do smrti deteta. Ako preživi kasnu gestožu, beba je uglavnom veoma mala, pothranjena i staračkog izgleda. Kasna gestoza je telesni pokušaj da se beba uguši, pri čemu majka rizikuje i svoj sopstveni život.

Kao ugrožene gestožom u medicini važe žene obolele od dijabetesa, žene s bolestima bubrega, a naročito gojazne pacijentkinje. Ako te tri grupe posmatramo s našeg stanovišta, pokazuje da sve imaju zajednički problem: ljubav. Dijabetičari nisu u stanju da prime ljubav, pa time ni da je daju, bubrežni bolesnici imaju problema s partnerskim odnosom, a gojazne pacijentkinje svojom proždrljivošću pokazuju da nedostatak ljubavi pokušavaju da nadoknade hranom. Stoga ne čudi baš previše što žene koje imaju problema s temom „ljubavi“ imaju i teškoća da se otvore za dete.

Porodaj i dojenje

Svi problemi koji produžavaju ili otežavaju sam porodaj u krajnjoj liniji pokazuju pokušaj da se dete zadrži, odbijanje da se ono preda. Taj osnovni problem između majke i deteta još jednom se ponavlja kasnije, kada dete hoće da napusti roditeljsku kuću. To je dva puta ista situacija na različitom nivou: prilikom rođenja dete napušta sigurnost majčinog tela, dok kasnije napušta sigurnost roditeljskog doma. I jedno i drugo često vodi „teškom porođaju“, sve dok se konačno

ne obavi uspešno presecanje pupčane vrpce. Tema o kojoj govorimo i ovde je ponovo „puštanje“.

Što dublje prodiremo u sliku bolesti, a time i u čovekove probleme, utoliko jasnije postaje da ljudski život osciluje između dva pola – „puštanja u sebe“ i „puštanja da ode“. Ono prvo često nazivamo „ljubav“, a ono drugo – u svom konačnom obliku – „smrt“. Živeti znači vežbati ritam smenjivanja ta dva. Često je osoba sposobna samo za jedno ali ne i za drugo, a ponekad ne može ni jedno ni drugo. Kod seksualnosti od žene se traži da se otvori i raširi, kako bi u sebe pustila neko *ti*. Kod porođaja od nje se ponovo traži da se otvori i raširi, ovog puta da bi deo sebe pustila da ode, kako bi mogao da postane *ti*. Ako to ne uspe, dolazi do komplikacija na porođaju ili do carskog reza. Prenesena deca na svet često dolaze carskim rezom, pri čemu prenesenost izražava to „odbijanje odvajanja“. I drugi razlozi koji često dovode do carskog reza takođe su izraz istog problema: pacijentkinja se boji da je previše „uska“, boji se pucanja međice, ili da će postati neprivlačna muškarcima.

Suprotan problem nalazimo kod preranog porođaja, koji često započinje preranim pucanjem vodenjaka. Prerano pucanje vodenjaka uglavnom je izazvano preuranjenim trudovima i naponima. To je pokušaj da se dete *izbaci*.

Kad majka doji bebu, tu se dešava nešto znatno više od pukog hranjenja. Majčino mleko sadrži antitela koja dete štite tokom prvih pola godine života. Ako dete ne dobija majčino mleko, ono ne dobija ni njegovu zaštitu, i to u jednom sveobuhvatnijem smislu nego što to čine sama antitela. Ako se dete ne doji, nedostaje mu kontakt kožom s majkom; nedostaje mu osećaj zaštićenosti koji daje „privijanje uz sebe“. Ako se dete ne doji, to pokazuje da majci nedostaje spremnost da dete hrani, štiti, da se za njega lično zalaže.

Kod majki koje nemaju mleka taj problem je potisnut znatno dublje nego kod onih koje se otvoreno izjašnjavaju da neće da doje.

Sterilitet (nesposobnost začeća)

Ako žena ne može da začne mada želi dete, to pokazuje da je kod nje prisutna nesvesna odbrana, ili da želja za detetom nije iskreno motivisana. Neiskrenu motivaciju, recimo, predstavlja nada da će pomoću deteta moći da se zadrži partner, ili da će postojeći problemi u partnerskom odnosu biti detetom potisnuti u drugi plan. U takvim slučajevima telo često reaguje iskrenije i dalekovidije. U istom smislu i neplodnost muškarca pokazuje strah od vezivanja i odgovornosti do kojih bi dete dovelo u njegovom životu.

Menopauza i klimakterijum (prelazno doba)

Kao i početak menstruacije, i gubljenje menstruacije žene doživljavaju kao odlučujuću životnu promenu. Menopauza ukazuje ženi na gubitak sposobnosti razmnožavanja, a time i na gubitak jednog specifično ženskog oblika izražavanja. Od dotadašnjeg stava prema sopstvenoj ženstvenosti i od ispunjenosti seksualnog života u njenom dotadašnjem životu zavisi kako će žena doživeti tu promenu i kako će na nju odgovoriti. Pored pratećih emocionalnih reakcija, kao što su bojažljivost, razdražljivost i depresija, koje su sve izraz toga da se stupanje u jednu novu životnu fazu doživljava kao kriza, znamo još i za čitav niz somatskih (telesnih) simptoma. Poznati su, recimo, talasi vrućine, koji se nazivaju i

valunzima, a koji zapravo treba da signalizuju „seksualni žar“. To je pokušaj da se pokaže da se s gubitkom menstruacije ne gubi istovremeno i ženstvenost u seksualnom smislu – žena na taj način pokazuje da je i dalje prožeta vrelinom, te da je stoga *vrela* (u smislu zgodna, privlačna) žena. I ponovna učestala krvarenja predstavljaju pokušaj da se simuliraju plodnost i mladost.

Koliko su veliki problemi i tegobe klimakterijuma, zavisi pretežno od toga koliko ispunjeno se dotad živela i doživljavala sopstvena ženstvenost. Ako to nije bio slučaj, sve želje koje kroz život nisu ostvarene u ovoj fazi se gomilaju kao strahovi od propuštenog i dovode do osećaja panike i potrebe da se propušteno nadoknadi. *Pali nas* (to jest uzbuđuje) samo ono što nije proživljeno. U ovoj životnoj fazi često se javljaju i dobroćudni tumori u materici koji se nazivaju miomima. Ti tumori u materici simbolizuju trudnoću, u materici raste nešto što se zatim operacijom odatle vadi, kao kod porođaja. Miome treba iskoristiti kao povod da se ispita nesvesna želja za trudnoćom.

Frigidnost (anorgazmija) i impotencija

U pozadini svih seksualnih teškoća stoji strah. Već smo govorili o srodnosti orgazma i smrti. Orgazam ugrožava naše ja jer oslobađa jednu snagu kojom više ne možemo da upravljamo svojim egom, ne možemo više da je kontroliramo. Sva stanja ekstaze i opijenosti – svedjedno da li su seksualne ili religiozne prirode – za čoveka uvek istovremeno imaju fascinantnu draž i izazivaju veliki strah. Strah preteže u onoj meri u kojoj je čovek navikao da sebe kontrolirše. Ekstaza je gubitak kontrole. Naša društvena zajednica veoma pozitivno

vrednuje samokontrolu, pa se stoga njoj veoma marljivo uče već mala deca („...saberite se već jednom!“). Sposobnost velike samokontrole znatno olakšava zajednički život u društvu, ali istovremeno je i izraz neverovatne lažljivosti ovog društva. Samokontrola, naime, ne znači ništa drugo do potiskivanje u nesvesno svih impulsa koji nisu dobrodošli zajednici. Time, doduše, impuls u prvo vreme nestaje iz vida, ali ostaje pitanje šta se dalje događa s tako sklonjenim impulsom. Budući da je u prirodi impulsa da se ostvari, on će i dalje vršiti pritisak da izađe na svetlost dana, pa čovek stoga mora neprestano da ulaže energiju ako potisnuti impuls i dalje hoće da potiskuje i kontroliše.

Ovde postaje jasno zbog čega se borimo gubitka kontrole. Situacija opijenosti, to jest ekstaze, često otvara „poklopac“ nesvesnog i na svetlost dana pušta sve što je dotad bilo pažljivo potiskivano. Sada čovek na neki način postaje iskren, što mu je obično neprijatno već samo po sebi. „*In vino veritas*“ – „u vinu je istina“ – znali su još i stari Rimljani. U pijanstvu iz krotkog jagnječeta izbija neobuzdana agresivnost, dok „žestoki momak“ počinje da lije suze. Situacija postaje vrlo iskrena, ali u društvenom pogledu vrlo problematična – „zato čovek mora biti u stanju da se kontroliše“. U tim slučajevima iskrenost donosi tek bolnica.

Ako se čovek boji gubitka kontrole, pa zato svakodnevno vežba vladanje sobom, često mu iznenada postaje veoma teško da se samo u seksu odrekne kontrole svoga ja i da pusti da se stvari događaju same od sebe. U orgazmu ono malo ja na koje smo tako ponosni biva naprosto oduvano. U orgazmu ja umire (nažalost, samo kratkoročno, jer inače bi prosvetljenje bilo znatno lakše!). Ali onaj ko se čvrsto drži svog ja sprečava orgazam. Što više to ja pokušavalo da voljno dođe do orgazma, izgledi za uspeh biće utoliko manji. Ta

zakonitost je poznata, ali uprkos tome njen značaj se ne uviđa u celini. Sve dok ja nešto hoće, to nije moguće postići. Želja čovekovog ja naposljetku se uvek izokreće u svoju suprotnost: želja da se zaspi donosi nesanicu, želja da se bude potentan vodi impotenciji. Sve dok ja hoće da se prosvetli, taj cilj neće biti postignut! Orgazam je odricanje od svoga ja, jedino on omogućava „sjedinjavanje“, jer sve dok je ja još prisutno, postoji i jedno ne-ja, i sve dotle postojimo podvojeno. To prepuštanje i puštanje da stvari idu svojim tokom zahteva se u istoj meri od muškarca kao i od žene – ukoliko žele da dožive orgazam. Pa ipak, pored te zajedničke teme, radi harmonične seksualnosti muškarac i žena moraju da ostvare i različite teme specifične za njihov pol.

Već smo opširno govorili o sposobnosti predavanja kao o ženskom principu. Frigidnost pokazuje da se žena ne predaje potpuno, nego sama hoće da bude muškarac. Ona neće da bude potčinjena, neće da bude podatna, „podložna“, hoće da dominira. Takve želje za dominacijom i fantazija o moći izraz su muškog principa i stoga kod žene sprečavaju potpuno identifikovanje sa ženskom ulogom. Takve anomalije, sasvim prirodno, ometaju jedan tako osetljiv polarni proces kao što je seksualnost. Ta veza potvrđuje se i time što žene koje su frigidne s partnerom, orgazam veoma lako mogu da dožive onanišući. Kod onanije problem dominacije i predaje otpada – osoba je sama, ne mora u sebe da pusti nikoga osim sopstvenih fantazija. Ja koje se ne oseća ugroženim od nekog ti lakše se dobrovoljno povlači. Kroz frigidnost najčešće se pokazuju i strahovi žena od sopstvene nagonске prirode, naročito onda ako postoje jaki vrednosni sudovi o klišeima kao što su *pristojna žena*, ili *kurva*. Frigidna žena neće ništa da pusti u sebe i od sebe, nego hoće da ostane *kul* (hladna).

Muški princip je *delanje, stvaranje i ostvarivanje*. Muško (jang) je aktivno, a time i agresivno. Potencija je izraz i simbol moći, impotencija je nemoć. U pozadini impotencije stoji strah od sopstvene muškosti i sopstvene agresivnosti. Čovek se boji *da će morati da bude muško*. Impotencija je i izraz straha od ženstvenosti po sebi. Žensko se doživljava kao pretnja koja osobu hoće da proguta. Žensko se ovde prikazuje u svom aspektu sveproždiruće pramajke, odnosno veštice. Muškarac nikako neće da se zaputi u „veštičinu pećinu“. I ovde se pokazuje slaba identifikacija s muškošću, a time i s atributima moći i agresivnosti. Impotentan muškarac više se identifikuje s pasivnim polom i ulogom podređenog. On se boji postignuća. I tu počinje začarani krug ako čovek pokuša da potenciju postigne voljom i naporom. Što je veći pritisak da se postigne rezultat, utoliko su manji izgledi za bilo kakvu erekciju. Štaviše, impotenciju bi trebalo iskoristiti kao povod da se čovek pozabavi svojim odnosom prema temi moći, postignuća i agresivnosti i strahovima vezanim za nju.

Prilikom posmatranja svih seksualnih problema nikad ne bi trebalo zaboraviti da u svakom čoveku postoji i muški i ženski deo duše i da naposljetku svako, bio muškarac ili žena, u sebi mora potpuno da razvije oba aspekta. Taj težak put, međutim, počinje time što se čovek najpre potpuno identifikuje s onim delom koji predstavlja svojim telesnim polom. Tek tada, ako u potpunosti možemo da živimo jedan pol, slobodan je put da se kroz susret sa drugim polom u sebi probudi i svesno integriše i onaj deo duše koji je suprotnog pola.

10.

Srce i krvotok

Nizak i visok krvni pritisak (hipotonija–hipertonija)

Krv simbolizuje život. Krv je materijalni nosilac života i izraz individualnosti. Krv je „sasvim poseban sok“ (Gete) – ona je sok života. Svaka kap krvi sadrži čitavog čoveka – zbog toga krv ima tako veliki značaj u svakoj magijskoj praksi. Zbog toga putujući Romi kap krvi koriste kao lek za sve, a otud i mogućnost da se na osnovu jedne kapi krvi postavi kompletna dijagnoza.

Krvni pritisak je izraz čovekove dinamike. On nastaje uzajamnim dejstvom ponašanja tečne krvi i ponašanja zidova krvnih sudova koji je ograničavaju. Prilikom posmatranja krvnog pritiska uvek treba da imamo u vidu te dve antagonističke komponente: tekuće i tečno s jedne strane, i zidove krvnih sudova koji postavljaju granice i pružaju otpor – s druge strane. Ako krv odgovara sopstvenom biću, zidovi krvnih sudova odgovaraju granicama prema kojima se orijentiše širenje ličnosti, i otporima koji se pružaju tom razvoju.

Čovek sa suviše niskim krvnim pritiskom (hipotoničar) uopšte ne testira te granice. On i ne pokušava da se probije,

nego uzmiče od svakog otpora – nikada ne ide do svojih granica. Ako se suoči sa sukobom, brzo se povlači – analogno tome, i njegova se krv povlači sve dok se on ne onesvesti. On se, dakle, (prividno!) odriče svoje moći, povlači se, povlači svoju krv i odriče se svoje odgovornosti i samog sebe. U nesvesti, iz svesti se povlači u nesvesno, i tako nema više ništa sa svim problemima koji mu se nameću. On čak uopšte nije tu. Operetska situacija koja nam je svima poznata: suprug zatiče damu u nekoj nezgodnoj situaciji – a ona istog časa pada u nesvest, dok se svi učesnici revnosno trude da je vodom, svežim vazduhom i bočicama s mirisima ponovo prizovu svesti, jer čemu i najlepší sukob ako se glavno odgovorno lice povlači na drugi nivo i time naglo odriče svoje odgovornosti.

Hipotoničar bukvalno ne može da stoji: on ne stoji iza onoga što radi, ništa ne zastupa, nedostaje mu postojanost i ispravnost. Prilikom svakog izazova on leže, a okolina mu podiže noge, kako bi mu se krv ponovo slila u glavu, njegov centar moći, to jest kako bi ponovo stekao vlast nad sobom i mogao da preuzme odgovornost. I seksualnost uglavnom spada u oblasti koje čovek s niskim pritiskom izbegava, jer seksualnost mnogo zavisi od krvnog pritiska.

Kod hipotoničara često nalazimo još i sliku anemije, kod čijeg najčešćeg oblika u krvi nema dovoljno gvožđa. Time je poremećeno pretvaranje kosmičke energije (prane), koju s dahom unosimo u telo, u telesnu energiju (krv). Anemija pokazuje odbijanje da se deo životne energije koji čoveku pripada uzme i pretvori u delatnu silu. I ovde se bolest koristi kao alibi za sopstvenu pasivnost. Nedostaje neophodni pritisak.

Karakteristično je da su sve smisaone terapijske mere za povećanje krvnog pritiska bez izuzetka vezane za ulaganje energije i da deluju samo dotle dok se slede data uputstva:

pranje, trljanje četkom, gaženje kroz vodu, kretanje, vežbe na trim-stazi, Knajpove kupke. Sve to povećava krvni pritisak zato što čovek nešto radi i time energiju pretvara u delatnu silu. Korisno dejstvo tih mera prestaje istog časa kad se prestane s vežbama. Trajni uspeh može da se očekuje samo od promene unutrašnjeg stava. Suprotni pol predstavlja previsok krvni pritisak (hipertonija). Iz eksperimentalnih istraživanja poznato je da se ubrzani puls i povećan krvni pritisak ne javljaju samo kod pojačanog telesnog napora, nego i ako se on samo zamišlja. Krvni pritisak takođe raste i ako se u nekom razgovoru dotakne situacija koja je za osobu konfliktna, ali ponovo pada ako osoba sama govori o tom sukobu i na taj način problem verbalizuje. Ovo znanje stečeno na osnovu eksperimenata predstavlja dobru osnovu za razumevanje konteksta krvnog pritiska. Ako se stalnim zamišljanjem nekog postignuća krvotok ubrzava, a da se to postignuće pritom nikad ne pretvara u motoričku aktivnost, pa na taj način od njega nema rasterećenja, dolazi doslovno do „trajnog pritiska“. Onim što zamišlja čovek u tom slučaju u sebi izaziva trajno uzbuđenje, a sistem krvotoka to trajno uzbuđenje održava u očekivanju da će doći do njegovog pretvaranja u akciju. Ako ona izostane, osoba je *pod pritiskom*. Za nas je još važnije što ista veza važi i na nivou sukoba. Znamo, naime, da već i sama tema sukoba dovodi do povećanja pritiska, ali da on ponovo pada čim se o tome govori. Odatle jasno vidimo da se hipertoničar stalno zadržava u blizini sukoba, a da se pritom ne primiče rešenju. Stoji pored sukoba, ali mu se ne izlaže. Povišeni krvni pritisak ima svoj psihološki smisao upravo u tome da u kratkoročnom periodu da više energije za bolje i energičnije rešavanje predstojećih zadataka i sukoba. Ako se to desi, rešenje troši višak energije, a pritisak ponovo pada na normalnu vrednost. Hipertoničar, međutim, svoje sukobe

ne rešava, čime se povišeni pritisak ne troši. Štaviše, on beži u spoljnu zauzetost i zaposlenost i pokušava da velikom aktivnošću u spoljnom svetu sebe i druge odvrati od zahteva da se uhvati ukoštac sa sukobom.

Vidimo da ljudi s niskim krvnim pritiskom, jednako kao i oni s visokim krvnim pritiskom, izbegavaju sukobe koji im se nameću, ali različitom taktikom. Hipotoničar beži od sukoba tako što se povlači u nesvesno, dok hipertoničar preteranom aktivnošću i dinamikom sebi i okolnom svetu odvraća pažnju od sukoba. On beži u aktivnost. U skladu s tom polarnošću nizak krvni pritisak češće nalazimo kod žena, a visok kod muškaraca. Visok krvni pritisak je, sem toga, i indicija za suzbijenu agresivnost. Neprijateljski stav, međutim, ostaje u čovekovim predstavama i na taj način se obezbedena energija ne oslobađa kroz konkretno delovanje. Takav stav naziva se *samosavladavanjem*. Agresivni impuls vodi visokom krvnom pritisku, samosavladavanje vodi kontrakciji krvnih sudova. Na taj način čovek može da drži pritisak pod kontrolom. Pritisak krvi i suprotni pritisak krvnih sudova vode do visokog krvnog pritiska. Još ćemo videti kako taj stav savladane agresivnosti pravolinijski vodi u srčani infarkt.

Poznat nam je i visok krvni pritisak usled starosti, koji nastaje taloženjem krečnih naslaga na zidovima krvnih sudova. Sistem krvnih sudova je sistem čiji je zadatak provođenje i komunikacija. Ako u starosti nestane fleksibilnost i elastičnost, okoštava i komunikacija, dok pritisak raste.

Srce

Otkucaji srca u velikoj meri su autonomna aktivnost koja bez određenog treninga (npr. biofeedback) ne može voljno da

se kontroliše. Taj sinusoidni ritam predstavlja izraz jednog strogog pravila u telu. Srčani ritam liči na ritam daha, pri čemu je taj drugi mnogo podložniji svesnim intervencijama. Srčani ritam je jedan strogo određen, harmoničan ritam. Ako dođe do takozvanih poremećaja srčanog ritma, srce iznenada počinje da preskače ili da ubrzava, što ukazuje na narušavanje reda, to jest na iskakanje iz normom utvrđene ravnomernosti.

Ako pogledamo brojne izraze u kojima se javlja srce, videćemo da se ono uvek povezuje s emotivnim situacijama. Emocija je nešto što čovek iznosi iz sebe, to je pokret iz čovekove unutrašnjosti ka spolja (lat. *emovere* – pokrenuti iz sebe). Kažemo: *srce mi je poskočilo od radosti* – *srce mi je sišlo u pete* – *srce hoće da mi iskoči iz grudi (od sreće)* – *srce mi se zaglavilo u grlu* – *to mi leži na srcu* – *on to previše uzima k srcu*. Ako čoveku nedostaje to od razuma nezavisno emocionalno područje, on deluje kao da *nema srca*. Kada se dvoje zaljubljenih sretnu, kažemo: *njihova srca su pronašla put*. U svim tim formulacijama srce je simbol čovekovog središta, kojim ne mogu da upravljaju ni intelekt ni volja.

Ono, međutim nije *jedno od središta*, nego *sámo središte* tela; smešteno je približno u njegovoj sredini, tek malo pomerenom ulevo, na stranu osećanja (odgovara desnoj moždanoj hemisferi). Stoga ono leži upravo tamo gde pokazujemo kada hoćemo da pokažemo sebe. Osećanja, a još više ljubav, tesno su povezani sa srcem, što smo već pokazali brojnim frazama i izrazima. Ako nekoga volimo, *nosimo ga u srcu*, to jest otvaramo se za njega i puštamo ga unutra. Kažemo da je neko širokog srca ako sebe, a time i svoje srce, može da otvori za druge. Nasuprot njemu stoji zatvoren, uskogrud čovek, koji *ne sluša svoje srce*, *nema srdačnih osećanja*, a *srce mu je hladno*. Taj neće nikad *pokloniti svoje srce*,

jer bi tada morao da pokloni samog sebe; naprotiv, on pazi da mu neko *ne ukrade srce* – pa zato sve radije radi samo s *polu srca*. S druge strane čovek *mekog srca* rizikuje da druge voli *svim srcem*, beskrajno i neograničeno. Ta osećanja pokazuju tendenciju da izađu iz polarnosti, kojoj je potrebno da sve ima granice i da sve ima svoj kraj.

Obe mogućnosti nalazimo simbolično prikazane u srcu: naše anatomsko srce podeljeno je međukomornom pregradom, baš kao što je i „otkucaj srca“ dvostruki zvuk. Rođenjem i ulaskom u polarnost prvim udahom refleksno se, naime, zatvara srčani zid i od jedne velike komore i *jednog* krvotoka iznenada postaju *dva*, što novorođenče često doživljava s *očajanjem (z-dvoj-nošću)*. S druge strane, simbol srca – kakav bi spontano nacrtalo svako dete – u svojoj simbolici ide i dalje, pa se tu dve zaobljene komore spajaju u jedan vrh. Iz dvostrukosti izrasta jedinstvo. Na taj način srce za nas predstavlja simbol ljubavi i jedinstva. Na to mislimo i kada kažemo da *majka nosi dete pod srcem*. Anatomski bi taj izraz bio besmislen, ali srce ovde važi za centar ljubavi, i tu ništa ne smeta što ono anatomski gledano leži u gornjoj polovini tela, dok dete raste nešto niže.

Moglo bi se reći i da čovek ima dva središta, gornje i donje: glavu i srce, razum i osećanja. Od *celog* čoveka očekujemo da obe te funkcije budu prisutne i u harmoničnoj ravnoteži. Čovek razuma deluje jednostrano i hladno. Čovek koji živi samo osećanjima često nam deluje pomalo nejasno i nesređeno. Tek kad se obe funkcije uzajamno dopunjuju i obogaćuju, čovek nam deluje *zaokruženo*.

Brojne formulacije u kojima se pominje srce pokazuju nam da je ono što srce izbacuje iz njegovog uobičajenog i umerenog ritma uvek neka emocija, bilo da se radi o strahu, od kojeg srce zastaje ili se penje pod grlo, ili pak o ljubavi,

od koje srce hoće da iskoči i da poludi. Kod poremećaja srčanog ritma događa se isto. Jedino što se ne može videti odgovarajuća emocija. Problem leži samo u tome: poremećaji srčanog ritma događaju se ljudima koji ne dopuštaju da ih „nekakve emocije“ izbace iz njihovog uobičajenog ritma i ravnoteže. Tu srce počinje da kuca kao da je poludelo, jer se sam čovek ne usuđuje da dopusti da ga neka emocija *iz-ludi*. On se drži svog razuma i normi i nije spreman da ga osećanja i emocije izbace iz uobičajenog koloseka. Takva osoba ne želi da dopusti da joj harmoničnu ravnomernost života narušavaju upadi emocija. Emocija se, međutim, u takvim slučajevima somatizuje i srce počinje da uznemirava svog vlasnika. Srčani ritam iskače iz koloseka i time svog vlasnika doslovno prisiljava da ponovo *sluša svoje srce*.

U normalnim situacijama svoje srčane otkucaje ne primećujemo – čujemo ih i osećamo tek pod utiskom neke emocije, ili ako smo bolesni. Otkucaja svog srca postavljamo svesni tek ako nas nešto uzbudi ili ako se nešto promeni. Tu leži glavni ključ za razumevanje svih srčanih simptoma: srčani simptomi čoveka prisiljavaju da ponovo sluša svoje srce. Srčani bolesnici su osobe koje hoće da slušaju samo glavu i u čijem životu srce ostaje prikraćeno. To postaje naročito jasno kod srčane fobije. Pod srčanom fobijom (ili srčanom neurozom) podrazumeva se telesno neosnovani strah za sopstveno srce, što vodi do bolesno preteranog posmatranja srca. Strah od srčanog udara je kod onih koji boluju od srčane fobije toliki da je osoba spremna da zbog toga reorganizuje čitav svoj život.

Ako to ponašanje posmatramo simbolično, ponovo ćemo videti s kako grandioznom mudrošću i ironijom radi bolest: onaj ko pati od srčane neuroze prisiljen je da stalno posmatra svoje srce i da svoj život potpuno *podredi potrebama*

svoga srca. Pritom se, međutim, on svog srca i veoma plaši – naime, oseća realno sasvim opravdan strah da bi mu srce jednoga dana moglo stati i da bi mogao ostati bez srca. Srčana fobija prisiljava ga da srce ponovo stavi u središte svoje svesti – a kako da se tako nečemu ne nasmejemo *od srca*?

Ono što se kod osobe koja boluje od srčane neuroze i dalje odvija u psihi, kod angine pektoris već se spustilo duboko u telesno. Krvni sudovi koji srcu dovode krv suženi su i otvrdnuli, tako da srce više ne dobija dovoljno hranljivih materija. Tu nema mnogo toga da se tumači, jer svako zna šta se podrazumeva pod *tvrdim srcem*, ili pod *srcem od kamena*. Angina bukvalno znači uskost, pa je angina pektoris, prema tome, *uskogradost*. Dok oboleli od srčane neuroze tu uskost i dalje direktno doživljava kao strah, kod angine pektoris ona se manifestovala konkretno. Terapija školske medicine ovde pokazuje originalnu simboliku: srčanom bolesniku se u kriznim situacijama daju kapsule nitroglicerina (npr. nitrolingval) – dakle, eksploziv. On treba da raznese suženost, to jest skučenost, kako bi se u bolesnikovom životu ponovo stvorio prostor za srce. Srčani bolesnici boje se za svoje srce – i to s pravom!

Neki, međutim, ipak ne razumeju taj zahtev. Ako je strah od osećanja postao toliki da se čovek usuđuje samo na ono što je apsolutno u okviru normi, takvoj osobi je potrebna ugradnja pejsmejкера. Tada se živi ritam zamenjuje napravom koja daje takt (takt se prema ritmu odnosi kao *mrtvo* prema *živom*). Ono što su dotad radila osećanja, sada preuzima mašina. Čovek, doduše, gubi fleksibilnost i sposobnost prilagođavanja srčanog ritma, ali zato mu više ne prete vratolomni skokovi živog srca. Onaj ko ima „usko“, to jest tvrdo srce postao je žrtva sila sopstvenog ja i svojih želja za moći.

Svi znamo da visoki krvni pritisak predstavlja jedan od preduslova za srčani udar. Već smo videli da je hipertoničar osoba koja poseduje agresivnost, ali se suzdržava i savlađuje. Taj zastoj agresivne energije oslobađa se prilikom srčanog udara. On čoveku razdire srce. Srčani udar je zbir svih udara koje nismo zadali. U srčanom infarktu čovek na upečatljiv način može da doživi prastaru mudrost – da nas precenjivanje sila sopstvenog ja i dominacija volje odvajaju od toka života. Samo tvrdo srce može da pukne!

Srčana oboljenja

Prilikom srčanih smetnji i oboljenja treba razmotriti sledeća pitanja:

1. Da li se kod mene srce i glava, razum i osećanja, nalaze u harmoničnoj ravnoteži?
 2. Ostavljam li svojim osećanjima dovoljno prostora i usuđujem li se da ih izrazim...?
 3. Da li volim, i da li volim od sveg srca, ili samo s pola srca?
 4. Da li je moj život nošen živim ritmom, ili mu namećem neki kruti takt?
 5. Da li u mom životu i dalje ima eksplozivnog naboja?
 6. Da li slušam svoje srce?
-

Slabosti vezivnog tkiva – proširene vene – tromboza

Vezivno tkivo (mezenhim) povezuje sve specifične ćelije, daje im oslonac i povezuje pojedinačne organe i funkcionalne jedinice u jednu veću celinu koju prepoznamo kao čoveka. Slabo vezivno tkivo ukazuje na nedostatak stava, na sklonost popustljivosti i na nedostatak unutrašnje energije. Ti ljudi su po pravilu preosetljivi i pomalo su zlopamtila. Na telu se ta osobina pokazuje po modricama koje nastaju prilikom svakog, čak i najmanjeg pritiska ili udara.

Sa slabošću vezivnog tkiva tesno je skopčana i sklonost proširenim venama. Kod nje se krv zadržava u površinskim nožnim venama i ne vraća se u dovoljnoj meri u srce. Krvotok time dobija preteranu težinu u čovekovo donjoj polovini. To ukazuje na jaku vezanost osobe za zemlju i izraz je izvesne težine i inertnosti. Takvim ljudima nedostaju energija i elastičnost. Ovde u velikoj meri važi sve ono što je već rečeno u kontekstu anemije i niskog krvnog pritiska.

Tromboza predstavlja začepljenje vena krvnim ugruškom. Prava opasnost od tromboze leži u tome da se krvni ugrušak ponovo oslobodi, dospe u pluća i tamo izazove emboliju. Problem koji leži u pozadini tog simptoma lako je uočiti. Krv, koja bi trebalo da bude tečna i da teče, stvrdnjava se, zgrušava i stvara ugruške, čime stagnira celokupni krvotok.

Tečenje uvek pretpostavlja i sposobnost promene, to jest preobražaja. U onoj meri u kojoj čovek prestane da se menja, u njegovom telu manifestuju se simptomi koji tu stešnjavaju ili blokiraju ono što teče. Spoljna pokretljivost pretpostavlja unutrašnju pokretljivost. Ako je čovek u svojoj svesti inertan i ako se njegova mišljenja zgrušavaju u nepokolebljive stavove i sudove, ubrzo se i u njegovom telu zgrušava ono što

bi zapravo trebalo da bude tečno. Poznato je da vezanost za krevet povećava opasnost od tromboze. Vezanost za krevet, međutim, jasno pokazuje da se više ne živi pol kretanja. „Sve teče“, rekao je Heraklit. U pojavnom obliku postojanja život se manifestuje kao kretanje i promena. Svaki pokušaj zadržavanja pri jednom polu naposljetku vodi u stagnaciju i smrt. Ono što je nepromenljivo, večno postojeće, nalazimo s one strane polarnosti. Da bismo tamo dospeli, moramo s poverenjem da se prepustimo preobražaju, jer nas samo on nosi ka nepromenljivom.

11.

Lokomotorni aparat i nervi

Držanje

Kada govorimo o čovekovom držanju, na osnovu same formulacije ne može se videti da li mislimo na njegov telesni ili unutrašnji stav. Uprkos tome, ta jezička dvosmislenost ne vodi nespornim, jer spoljno držanje odgovara unutrašnjem. U spoljnom se samo ogleda unutrašnje. Tako, recimo, govorimo o *ispravnom čoveku*, a da pritom uglavnom nismo svesni da rečju *ispravnost* opisujemo telesni čin (uspravljanje) koji je u istoriji čovečanstva bio od presudnog značaja. Životinja ne može biti ispravna, to jest uspravna, jer se još nije ispravila. Pa ipak, čovek je u svojoj nedovoljno poznatoj preistoriji jednom učinio taj ogroman korak, uspravio se i time svoj pogled okrenuo naviše, ka nebu, i dobio šansu da postane bog – ali je istovremeno prizvao i opasnost hibrisa, oholosti da samog sebe smatra bogom. Opasnost i šansa tog ispravljanja pokazuje se i na telesnom nivou. Neki delovi tela koji su kod četvoronožnih životinja njihovim položajem dobro zaštićeni kod uspravnog čoveka

su nezaštićeni. Ta nezaštićenost i veća ranjivost donose, međutim, kao svoju polarnost i veću otvorenost i prijemčivost. Ono što nam omogućuje uspravan (to jest ispravan) stav je naročito kičma. Ona čoveka čini pravim i pokretljivim, daje mu oslonac i fleksibilnost. Ona ima oblik dvostrukog slova S i radi po principu amortizera. Kroz polarnost čvrstih pršljenova i mekih međupršljenskih diskova omogućava se pokretljivost i fleksibilnost.

Već smo rekli da unutrašnje i spoljašnje držanje odgovaraju jedno drugom i da ta analogija dolazi do izražaja u mnogim frazama: postoje *ispravni* i *pravolinijski* ljudi i oni koji se *povijaju kako vetar duva*; postoje ljudi koji su *kruti* i *imaju čvrstu kičmu*, ali i oni koji rado *puze*, *beskičmenjaci*; nekima ne nedostaje samo *držanje*, nego i *stav*. Može, međutim, da se pokuša da se veštački utiče na spoljno držanje i da se ono izmeni, kako bi se time stvorio privid unutrašnjeg držanja. Zato roditelji na decu viču „Ispravi se!“ – „Zar ne možeš da stojiš pravo?“ Tako počinje igra neiskrenosti.

Nešto kasnije, vojska je ta koja od svojih vojnika traži: „Zauzmi stav!“ Tu situacija postaje groteskna. Vojnik spolja treba da pokaže stav, mada iznutra ne sme da ga ima. Vojni dril od pamtiveka mnogo ulaže u spoljni stav, mada je to, strateški gledano, potpuno idiotski. U metežu bitke neće se održati ni paradni korak ni uspravno držanje. Ta dresura spoljnog stava potrebna je samo da bi se razbila prirodna saglasnost između unutrašnjeg i spoljnog držanja. Unutrašnji nedostatak stava kod vojnika, međutim, izbija u slobodno vreme, posle pobeđe i u sličnim prilikama. Partizanski borci nemaju spoljno držanje, budući da poseduju unutrašnju identifikaciju s onim što čine. S tim unutrašnjim stavom efikasnost znatno raste, dok kod veštačkog spoljnog stava opada. Uporedimo samo kruto držanje vojnika koji stoji

11.

Lokomotorni aparat i nervi

Držanje

Kada govorimo o čovekovom držanju, na osnovu same formulacije ne može se videti da li mislimo na njegov telesni ili unutrašnji stav. Uprkos tome, ta jezička dvosmislenost ne vodi nesporazumima, jer spoljno držanje odgovara unutrašnjem. U spoljnom se samo ogleda unutrašnje. Tako, recimo, govorimo o *ispravnom čoveku*, a da pritom uglavnom nismo svesni da rečju *ispravnost* opisujemo telesni čin (uspravljanje) koji je u istoriji čovečanstva bio od presudnog značaja. Životinja ne može biti ispravna, to jest uspravna, jer se još nije ispravila. Pa ipak, čovek je u svojoj nedovoljno poznatoj preistoriji jednom učinio taj ogroman korak, uspravio se i time svoj pogled okrenuo naviše, ka nebu, i dobio šansu da postane bog – ali je istovremeno prizvao i opasnost hibrisa, oholosti da samog sebe smatra bogom. Opasnost i šansa tog ispravljanja pokazuje se i na telesnom nivou. Neki delovi tela koji su kod četvoronožnih životinja njihovim položajem dobro zaštićeni kod uspravnog čoveka

su nezaštićeni. Ta nezaštićenost i veća ranjivost donose, međutim, kao svoju polarnost i veću otvorenost i prijemčivost. Ono što nam omogućuje uspravan (to jest ispravan) stav je naročito kičma. Ona čoveka čini pravim i pokretljivim, daje mu oslonac i fleksibilnost. Ona ima oblik dvostrukog slova S i radi po principu amortizera. Kroz polarnost čvrstih pršljenova i mekih međupršljenskih diskova omogućava se pokretljivost i fleksibilnost.

Već smo rekli da unutrašnje i spoljašnje držanje odgovaraju jedno drugom i da ta analogija dolazi do izražaja u mnogim frazama: postoje *ispravni* i *pravolinijski* ljudi i oni koji se *povijaju kako vetar duva*; postoje ljudi koji su *kruti* i *imaju čvrstu kičmu*, ali i oni koji rado *puze*, *beskičmenjaci*; nekima ne nedostaje samo *držanje*, nego i *stav*. Može, međutim, da se pokuša da se veštački utiče na spoljno držanje i da se ono izmeni, kako bi se time stvorio privid unutrašnjeg držanja. Zato roditelji na decu viču „Ispravi se!“ – „Zar ne možeš da stojiš pravo?“ Tako počinje igra neiskrenosti.

Nešto kasnije, vojska je ta koja od svojih vojnika traži: „Zauzmi stav!“ Tu situacija postaje groteskna. Vojnik spolja treba da pokaže stav, mada iznutra ne sme da ga ima. Vojni dril od pamtiveka mnogo ulaže u spoljni stav, mada je to, strateški gledano, potpuno idiotski. U metežu bitke neće se održati ni paradni korak ni uspravno držanje. Ta dresura spoljnog stava potrebna je samo da bi se razbila prirodna saglasnost između unutrašnjeg i spoljnog držanja. Unutrašnji nedostatak stava kod vojnika, međutim, izbija u slobodno vreme, posle pobede i u sličnim prilikama. Partizanski borci nemaju spoljno držanje, budući da poseduju unutrašnju identifikaciju s onim što čine. S tim unutrašnjim stavom efikasnost znatno raste, dok kod veštačkog spoljnog stava opada. Uporedimo samo kruto držanje vojnika koji stoji

ukočenih zglobova, s kaubojem koji nikada ne bi krutim stiskanjem zglobova blokirao svoju mogućnost kretanja. Taj otvoreni stav, kod kojeg čovek počiva u sopstvenom središtu, ponovo nalazimo u taj-čiju.

Držanje koje ne odgovara čovekovom unutrašnjem biću odmah prepoznajemo kao neprirodno, ali u prirodnom držanju prepoznajemo i samog čoveka. Ukoliko bolest prinudi čoveka na neko određeno držanje koje on dobrovoljno ne bi poprimio, to držanje nam pokazuje njegov unutrašnji stav koji on nije živeo, pokazuje nam protiv čega se taj čovek buni. Prilikom posmatranja čoveka moramo da razlikujemo da li se on poistovećuje sa svojim spoljnim držanjem, ili neko držanje mora da poprimi protiv svoje volje. U prvom slučaju njegovo držanje odražava njegovu svesnu identifikaciju. U drugom slučaju, u bolešću izmenjenom držanju manifestuje se područje senke koje on svesno ne želi da prihvati. Tako čovek koji kroz svet korača pravo i uspravno, dignute glave, pokazuje izvesnu nepristupačnost, ponos, uzvišenost i ispravnost, to jest iskrenost. Takav čovek će, međutim, verovatno moći da se identifikuje s tim osobinama i neće ih poricati.

Drugačiji slučaj je, na primer, kod Behterevljeve bolesti, kod koje se javlja tipično prava kičma poput bambusovog štapa. Tu se somatizuje, to jest kroz telo prikazuje ego-prenzija koja se ne živi svesno i nesavitljivost koju sam pacijent ne vidi. Kod Behterevljeve bolesti kičmeni stub s vremenom okoštava u jednu celinu, leđa postaju kruta a glava isturena prema napred, dok zakrivljenja kičme u obliku slova S nestaju, ili se preobražavaju i kreću u suprotnom smeru. Pacijent, sasvim konkretno, nosom udara u to koliko je zapravo krut, nepopustljiv i nesavitljiv. Sasvim je slična i problematika koja se ogleda u pogrbljenim leđima, to jest grbi. Kroz grbu se manifestuje poniznost koja se ne živi.

Međupršljenski diskovi i išijas

Zbog pritiska, hrskavica između kičmenih pršljenova, naročito u krsnom delu, postaje bočno ukleštena i pritiska nerve, što izaziva različite bolove, kao što su išijas, lumbago itd. Problem koji izaziva taj simptom je preopterećenost. Onaj ko je previše natovarilo na svoja pleća, a to previše ne ostvaruje svesno, taj pritisak oseća u telu kao bol zbog ukleštenja kičmenih pršljenova. Taj bol prisiljava čoveka da više miruje, jer mu svaki pokret, svaka aktivnost nanosi bol. To rešenje koje ima mnogo smisla mnogi pokušavaju da potisnu sredstvima protiv bolova, kako bi i dalje nesmetano mogli da obavljaju svoju uobičajenu aktivnost. Tu priliku bi, međutim, bolje bilo iskoristiti da se jednom u miru porazmisli zbog čega je čovek sebi natovarilo toliko da je pritisak postao tako velik. Tovarenje previše tereta na svoja pleća uvek, međutim, služi pokušaju da se spolja izgleda velik i vredan, kako bi se delima kompenzovao unutrašnji osećaj manje vrednosti.

Iza velikih postignuća uvek stoji nesigurnost u sebe i osećaj manje vrednosti. Čovek koji je sebe pronašao ništa više ne postiže, on jeste. Pa ipak, iza svih velikih (i manjih) dela i dostignuća u svetskoj istoriji uvek stoje ljudi koje njihovo unutrašnje osećanje da su mali nagoni na spoljnu veličinu. Oni svojim delanjem svetu hoće nešto da dokažu, mada zapravo nema ama baš nikoga ko takve dokaze traži ili čeka – osim same osobe o kojoj je reč. Takva osoba uvek nešto hoće da dokaže sebi samoj, ali pitanje je: šta? Onaj ko se previše opterećuje trebalo bi što pre da se zapita zbog čega to čini, da razočaranje s kojim će se jednog dana suočiti ne bi bilo previše gorko. Ako je prema sebi iskren, uvek će naći isti

odgovor: da bi bio priznat, da bi bio voljen. Potraga za ljubavlju je, doduše, jedina poznata motivacija svih postignuća, ali taj pokušaj uvek se završava na nezadovoljavajući način, jer se cilj nikad ne može ostvariti takvim putem. Ljubav je, naime, nesebična i ne može se zaslužiti. Naime, „Voleću te ako mi daš 10.000 evra“, ili: „Voleću te ako budeš najbolji fudbaler“, apsurdni su zahtevi. Tajna ljubavi leži upravo u njenoj bezuslovnosti. Prototip ljubavi stoga nalazimo u majčinskoj ljubavi. Objektivno gledano, beba donosi majci samo opterećenja i neprijatnosti. Pa ipak, majka to tako ne oseća, jer svoju bebu voli. Zbog čega? Na to nema odgovora. Da ga ima, to ne bi bila ljubav. Svaki čovek – svesno ili nesvesno – čezne za tom bezuslovnom, čistom ljubavlju, koju dobija samo zbog sebe samog i koja ne zavisi ni od kakvih spoljnih okolnosti, ni od kakvih postignuća.

Osećaj manje vrednosti je osećaj da osoba ne može biti vredna ljubavi takva kakva jeste. Zbog toga čovek počinje sebe da čini vrednijim ljubavi tako što postaje sve pametniji, sve vredniji, sve bogatiji, sve čuveniji itd., itd. Sa svim tim raskošnim ukrasima spoljnog sveta on će postati vredniji ljubavi – ali ako sad bude voljen, uvek mu ostaje sumnja da li je to možda „samo“ zbog njegovih postignuća, slave, bogatstva itd. Put do prave ljubavi je sam sebi zatvorio. Priznanje zbog postignuća ne zadovoljava čežnju koja čoveka nagoni na postignuće. Zbog toga je korisno da se pravovremeno svesno uhvati ukoštac sa sopstvenim osećanjem niže vrednosti i sićušnosti – onaj ko to ne želi da vidi i ko sebi i dalje tovari poslove i zadatke telesno će zaista postati manji. Zbog nagnječenja hrskavice međupršljenskih diskova visina će mu se donekle smanjiti, a zbog bolova će postati pogrbljen i kriv. Telo uvek pokazuje istinu.

Zadatak hrskavičavih međupršljenskih diskova jeste da omoguće pokretljivost i elastičnost. Ako dođe do njihovog ukleštenja, držanje postaje kruto i nepokretno, a čovek često zauzima neki čudan položaj. Isti kontekst poznat nam je i u psihičkom domenu. Ako smo „stisnuti“, nedostaje nam svaka otvorenost i pokretljivost – kruti smo i fiksirani na neki čudan unutrašnji stav. Ukleštenje međupršljenskih diskova se u kiropraktici rešava tako što se kičmeni pršljenovi naglim trzajem brzo oslobađaju svog ukleštenog položaja, čime se stvara mogućnost da ponovo ostvare prirodan međusobni kontakt („*solve et coagula*“).

I ukleštene duše se najbolje *ispravljaju*, to jest *oslobađaju* istim metodom kao i zglobovi i kičmeni pršljenovi: nekim naglim i jakim trzajem moraju da se izbace iz svoje dotadašnje pozicije, kako bi imale mogućnost da se iznova orijentišu i ponovo pronađu sebe. Tog trzaja se „stisnuti“ boje jednako kao i pacijenti s ukleštenjem međupršljenskih diskova kiropraktičarskog zahvata. U oba slučaja snažno krckanje ukazuje da ima izgleda za uspeh.

Zglobovi

Zglobovi obezbeđuju čoveku pokretljivost. Mnogi simptomi koji mogu da nastupe kod zglobova vode do bolova izazvanih zapaljenjem, a oni, sa svoje strane, ograničavaju pokrete i dovode do krutosti. Kada se zglob ukruti, to znači da se pacijent *na nešto fiksira*. Ukrućeni zglob gubi svoju funkciju – a ako čovek postane krut oko neke teme ili nekog sistema, oni takođe gube svoju funkciju. Ukrućeni vrat ukazuje na *tvrdoglavost** svog vlasnika. Da bi se dobila informacija o

* Na nemačkom: *Hartnäckigkeit* = „tvrdovratost“. (Prim. prev.)

nekom simptomu uglavnom je dovoljno samo slušati govor. Pored zapaljenja i krutosti, kod zglobova može doći i do distorzije (iskretanja, iščašenja), istrošenosti, naprsnuća i do istezanja ligamenata. I jezik tih simptoma je jasan ako se setimo sledećih formulacija: moguće je da se *neka stvar previše nategne – da se ode predaleko – da se stvari iskrenu – da neko prsne – čovek može biti napet, ili prenapet, ili pak malo uvrnut (iščašen). Iščašen ili nepravilno postavljen* može biti ne samo neki zglob nego takođe i situacija, položaj ili odnos.

Prilikom iščašenja i kasnijeg nameštanja zglob naglim trzajem često dospeva u neki ekstremni položaj, da bi se zatim iz dotadašnjeg ekstremnog položaja ponovo izbacio, kako bi mogao da nađe novu ravnotežu. I ta tehnika ima svoju paralelu u psihoterapiji. Ako se neko čvrsto utvrdio u nekoj ekstremnoj poziciji (to jest stavu), možemo da ga oteramo još dalje u tom ekstremu, sve dok ne dostigne tačku preokreta sa koje ponovo može da pronađe ravnotežu. Iz svake pozicije najbrže se ponovo izlazi ako se ode do krajnosti tog pola. Pa ipak, čoveka mahom kukavičluk sprečava da ostvari taj totalitet, zbog čega većina ostaje zaglavljena usred jednog od polova. Većina ljudi sve što čini čini polovično, pa stoga ostaju zaglavljani u sopstvenim stavovima i načinima ponašanja, a preobražaj se ne odvija u dovoljnoj meri. Pa ipak, svaki pol ima svoju graničnu vrednost pri kojoj prelazi u svoju suprotnost. Tako iz velike napetosti lako može da se pređe u opuštanje (Jakobsenov trening), zbog toga je i fizika kao prva među egzaktnim naukama otkrila metafiziku, zbog toga mirovni pokreti postaju militantni. Do ravnoteže, do položaja koji se nalazi negde u sredini, čovek mora da dođe ulaganjem napora, pokušaj da se taj položaj odmah zauzme završava u osrednjosti. Pa ipak, i u pokretljivosti može da se pretera i ode dotle da ona pređe u nepokretnost. Mehaničke

promene na zglobovima često pokazuju te granice, pokazuju nam da smo jedan pol, to jest jedan pravac, stimulisali dotle dok nije sam sebe doveo u pitanje. Čovek je otišao predaleko, tu stvar je previše nategao i stoga sada treba da se okrene drugom polu.

Moderna medicina omogućava da se različiti zglobovi zamene veštačkim protezama, što se naročito često dešava sa zglobovom kuka (endoproteza). Kao što smo već naglasili kod zuba, proteza je uvek svojevrsna laž, jer stvara veštački privid nečega čega nema. Ako je čovek iznutra krut i nepokretan, a svojim spoljnim ponašanjem nastoji da prikaže lažnu fleksibilnost, simptom sa zglobovom kuka ga koriguje u smislu veće iskrenosti. Ta korekcija se otklanja veštačkim zglobovom, dakle novom laži, i na telesnom planu ponovo se prikazuje lažna pokretljivost.

Da bismo stvorili sliku neiskrenosti koju omogućava medicina, zamislimo sledeću situaciju: pretpostavimo da je moguće da nekom čarolijom učinimo da kod svih ljudi trenutno nestanu sve postojeće veštačke proteze i promene: sve naočari i kontaktna sočiva, slušni aparati, veštački zglobovi, veštački zubi, da lica na kojima je urađen lifting ponovo poprime svoj prvobitni izgled, da nestanu svi metalni šrafovi u kostima, svi pejsmejkeri i sve ostalo od čelika i plastike što je veštački ugrađeno u ljude. Prizor koji bi se ukazao bio bi užasavajući!

A sada zamislimo da smo uz pomoć neke druge čarobne reči uklonili sve uspehe medicine koji ljude štite od smrti. Našli bismo se usred leševa, bogalja, ćopavih, poluslepih i naglušnih. Slika bi bila zastrašujuća ali istinita! Bio bi to vidljivi izraz ljudskih duša. Mnogo lekarske veštine omogućilo je da budemo pošteđeni tog jezivog prizora, na taj način što se ljudska tela marljivo obnavljaju i dopunjuju protezama

svih vrsta, tako da na kraju izgledaju skoro kao prava i živa. Ali šta je s dušama? Na njima se ništa nije promenilo – i dalje su mrtve, slepe, gluve, krute, zgrčene, obogaljene, ali mi to ne vidimo. Zbog toga je strah od iskrenosti tako velik. To je priča o slici Dorijana Greja. Spoljnim trikovima neko vreme mogu veštački da se sačuvaju lepota i mladost – ali kada se čovek u jednom času ipak suoči sa svojom pravom unutrašnjom slikom, užas je velik. Stalni rad na duši zato bi trebalo da bude važniji od jednostranog negovanja tela, jer telo je prolazno, a svest nije.

Reumatski poremećaji

Reuma je zbirni pojam za grupu simptoma koji se ne mogu jasno razgraničiti, a koji se manifestuju pre svega u zglobovima i mišićima. Uvek je povezana sa zapaljenjem, a ono može da bude akutno ili hronično. Reuma dovodi do naticanja tkiva i mišića, do krivljenja i ukrućenosti zglobova. Sposobnost kretanja zbog bola biva toliko ograničena da može doći i do invaliditeta. Tegobe u zglobovima i mišićima se s najvećim intenzitetom javljaju posle perioda mirovanja, a do poboljšanja dolazi ako pacijent pokreće zglobove. Neaktivnost s vremenom dovodi do nestanka muskulature, a napadnuti zglobovi postaju izjedeni u obliku paukove mreže.

Bolest uglavnom počinje jutarnjom ukočenošću i bolom u zglobovima; zglobovi su natečeni, a često i crveni. Zglobovi su obično napadnuti simetrično, a poremećaj se kreće od malih, perifernih, ka velikim zglobovima. Tok bolesti je hroničan, a krutost zglobova nastupa naglo.

Zbog sve veće krutosti zglobova, tok bolesti vodi obogaljenosti koja progresivno napreduje. Pa ipak, pacijent se ne

žali mnogo, štaviše, pokazuju veliko strpljenje i iznenadujuću ravnodušnost prema svojoj patnji.

Slika bolesti kod poliartritisa naročito jasno nas vodi do središnje teme svih oboljenja vezanih za udove i kretanje: kretanja/mirovanja, to jest pokretljivosti i krutosti. U predistoriji gotovo svih pacijenata obolelih od reume nailazimo na preteranu aktivnost i pokretljivost. To su ljudi koji su se profesionalno bavili borilačkim sportovima, mnogo radili u kući i bašti, bili neumorno aktivni i mnogo se žrtvovali za druge. Dakle – aktivni, pokretljivi, gipki i nemirni ljudi, kojima poliartritis nameće svoju krutost i ukočenost, sve dotle dok ih obogaljenost ne prisili na konačno mirovanje. Stiče se utisak kao da je previše kretanja i aktivnosti korišćevano krutošću.

To na prvi pogled možda i čudi, jer smo dosad uvek ukazivali na neophodnost promene i kretanja. Kontekst postaje jasan tek kada se prisetimo da nas telesna bolest čini iskrenim. U slučaju poliartritisa to bi značilo da su ti ljudi zapravo kruti. Preterana aktivnost i pokretljivost koju pre oboljenja nalazimo gotovo kod svih odnosi se, nažalost, samo na telesni nivo i kompenzuje istinsku nepokretnost u svesti. Već i sama reč *krut* (*starr*) u nemačkom jeziku je veoma srodna rečima kao što su *tvrd*, *tvrdoglav*, *ukočen*, *dosadno nametljiv* (*stur*, *starrsinnig*, *steif*, *störrisch*); kao i s rečima *zuriti* i *umreti* (*stieren* i *sterben*).

Svi ti pojmovi odgovaraju tipu pacijenta koji boluje od poliartritisa, a čiji je profil ličnosti veoma dobro poznat, jer psihosomatska medicina već oko pola stoleća istražuje tu grupu pacijenata. Tako se, recimo, sva dosadašnja istraživanja slažu u tome da „karakter pacijenata obolelih od poliartritisa pokazuje crtu prisilne neuroze, s preteranom savešnošću i perfekcionizmom, kao i mazohističko-depresivnu

crtu s jakim potrebom za samožrtvovanjem i preteranom željom da se drugima pomaže, povezanu s preterano moralnim ponašanjem i sklonošću depresivnom raspoloženju“ (citat iz Brojtigama). Te karakterne osobine ukazuju na istinsku krutost i tvrdoću, pokazuju koliko su ti ljudi u svojoj svesti malo fleksibilni i pokretljivi. Ta unutrašnja nepokretnost se sportskom aktivnošću i fizičkim nemirom, to jest živahnošću, samo natkompenzuje i tako služi samo kao odvratanje pažnje (odbrambeni mehanizam) sa prinudne krutosti tih osoba.

Upadljivo često bavljenje borilačkim sportovima vodi nas do sledećeg središnjeg problema tih pacijenata: agresivnosti. Reumatičar svoju agresivnost koči na motoričkom nivou, to jest blokira energiju u domenu muskulature. Eksperimentalno obavljanje merenja elektriciteta u mišićima kod reumatičara nedvosmisleno pokazuje da draži svake vrste dovode do povećane napetosti mišića, naročito muskulature zglobova. Takva merenja samo potvrđuju sumnju koja se nameće, da reumatičar prinudno savladava svoje agresivne impulse koji teže da budu pretočeni u telesnu aktivnost. Energija koja se na taj način oslobađa ostaje blokirana u muskulaturi zglobova kao neupotrebljena i pretvara se u zapaljenje i bol. Svaki bol koji čovek doživljava zbog bolesti prvobitno je trebalo da bude nanesen nekom drugom. Bol je uvek rezultat agresivnog delanja. Ako svoju agresivnost oslobađam i udaram nekog drugog, bol oseća moja žrtva. Ali ako kočim agresivni impuls, on se okreće protiv mene samog, pa bol osećam ja (autoagresija). Onaj ko ima bolove uvek bi trebalo da razmisli kome bi oni zapravo bili namenjeni.

Među reumatskim poremećajima postoji i jedan sasvim poseban simptom, kod kojeg se zbog zapaljenja tetiva mišića podlaktice šaka steže u pesnicu (hronična epikondilopatija,

poznata i kao „teniski lakat“). Slika „stisnute pesnice“ koja se ovde javlja i preterano jasno ukazuje na potisnutu agresiju i potisnutu želju da se „jednom istinski lupi šakom o sto“. Slična tendencija stezanja šake u pesnicu javlja se i kod Dipitrenove kontrakture, kada šaka više ne može da se otvori. Otvorena šaka je, međutim, simbol miroljubivosti. Ako za pozdrav mašemo otvorenom šakom, to potiče od navike da se drugoj osobi prilikom susreta pokaže prazna, otvorena šaka, kako bi videla da u ruci nemamo nikakvo oružje i da joj prilazimo s miroljubivim namerama. Ista simbolika prisutna je i kada nekome „pružamo ruku“. Kao što otvorena šaka izražava miroljubive i pomirljive namere, tako i stisnuta pesnica, sve do danas, ukazuje na neprijateljstvo i agresivnost.

Reumatičar nije u stanju da stane iza svoje agresivnosti, jer inače je ne bi potiskivao i blokirao; budući da je ona ipak prisutna, to u njemu stvara jako nesvesno osećanje krivice koje ga navodi na veliku spremnost da drugima pomaže i žrtvuje se za njih. Tako nastaje čudnovata kombinacija altruističkog služenja drugima i istovremenog vladanja njima, stav koji je već Aleksander opisao lepim izrazom „dobro-namerna tiranija“. Bolest se često javlja upravo onda kad se zbog spoljne promene životnih okolnosti izgubi mogućnost da se osećanje krivice kompenzuje služenjem. Na paleti najčešćih pratećih simptoma, potisnuto neprijateljstvo ukazuje nam se kao onaj od središnje važnosti; u pitanju su pre svega problemi sa želucem i crevima, simptomi srčanih oboljenja, frigidnost i poremećaj potencije, a takođe i strah i depresija. I činjenica da poliartritis gotovo dvostruko češće pogađa žene nego muškarce takođe bi se mogla objasniti time što žene osećaju mnogo više kočnica kada je reč o svesnom življenju sopstvenih neprijateljskih impulsa.

Prirodna medicina objašnjava reumu taloženjem toksina u vezivnom tkivu. Sa naše tačke gledišta, nataloženi toksini simbolizuju nesavladane probleme, to jest teme koje su ostale nesvarene, koje čovek nije uspeo da razloži, rastvori, nego ih je u svom nesvesnom *nataložio*. U tome leži i terapijska osnova posta (upor. R. Dalke, *Postiti svesno*, 1980). Ako potpuno izostane spoljna ishrana, organizam se preorijentiše na to da se hrani samim sobom, čime biva prinuđen da spali i preradi i „telesnu kantu za smeće“. U psihičkom području tom procesu odgovara obrada i osveščivanje tema koje su dotad bile potiskivane i gurane u stranu. Pa ipak, reumatičar neće da se približi svojim problemima. On je za to suviše krut i nepokretan – jer se fiksirao na nešto. Suviše se boji da iskreno preispita svoj altruizam, a njegova nefleksibilnost, njegova nespремnost na prilagođavanje, njegova želja za vlašću i njegova agresivnost, ostaju u domenu senke i somatizuju se u telu, kao svima vidljivo okoštavanje i nepokretnost, koji konačno čine kraj neiskrenoj spremnosti da se služi.

Motorički poremećaji: krivovratost, grč pri pisanju

Zajedničko obeležje tih poremećaja jeste to što pacijent delimično gubi kontrolu nad motoričkim funkcijama na koje se inače može voljno uticati. Određene funkcije izmiču njegovoj voljnoj kontroli i iskaču iz koloseka, pogotovo onda kad oseća da ga posmatraju, to jest kad se nalazi u situacijama u kojima hoće da ostavi neki određeni utisak na druge. Tako se prilikom krivovratosti (*torticollis spasticus*) glava lagano ili naglo okreće na jednu stranu, sve dok ponekad ne dođe i do potpunog krivljenja glave u stranu. Posle nekoliko sekundi glava obično može ponovo da se vrati u normalan položaj.

U oči pada to da izvesni pomoćni zahvati, kao što su prsti na bradi ili oslonac za vrat, pacijentu olakšavaju da glavu drži uspravno. Na držanje vrata, međutim, uticaja naročito ima njegov subjektivni položaj u prostoriji u kojoj se nalazi. Ukoliko je pacijent leđima okrenut zidu i može glavu da osloni o zid, uglavnom je u stanju i da je drži uspravno.

Ta specifičnost, kao i zavisnost simptoma od posebnih situacija (drugi ljudi) već nam ukazuju na glavni problem svih tih poremećaja: on se vrti negde oko polarnosti sigurnost/nesigurnost. Motorički poremećaji inače voljnih pokreta, u koje spadaju i svi tikovi, razobličuju demonstrativnu samouverenost koju čovek želi da prikaže u odnosu prema drugima i pokazuju da ta osoba ne samo što nije sigurna nego nema ni vlast i kontrolu nad samom sobom. Pogledati nekoga čvrsto i pravo u lice i ne skrećući pogled gledati mu u oči već predstavlja znak hrabrosti i odvažnosti. Ali upravo u situacijama u kojima do toga treba da dođe, kod krivovratih pacijenata se glava, kao sopstvenom voljom, krivi u stranu. Na taj način se sve više javlja strah od susreta s važnim ljudima i društvenih situacija u kojima osobu posmatraju – a taj strah je realan. Čovek sada zbog simptoma izbegava određene situacije, kao što i inače već izbegava neprijatne situacije. Pacijent odvraća pogled od svojih sukoba i jednu polovinu sveta ostavlja po strani, izvan svog vidokruga.

Uspravno držanje tela prisiljava čoveka da pogleda u oči izazovima i zahtevima sveta koji ga okružuje i da se s njima uspravno i neposredno suoči. Onaj ko okreće glavu sklanja se, međutim, s puta tim suočavanjima. Čovek postaje „jednostran“ i okreće se od svega onoga sa čime neće da se suoči. Na stvari počinje da gleda „iskosa“ i „iskrivljeno“.

Na taj iskrivljeni i jednostrani način gledanja verovatno se odnosi i poznati izraz *zavrteti nekome mozak (pamet)*.

Takav psihički napad takode bi imao za cilj da žrtva izgubi kontrolu nad svojim uglom gledanja i stoga bez vlastite volje očima i mislima prati drugu osobu.

Veoma sličnu pozadinu nalazimo i kod grča ruke prilikom pisanja (heirospazam) i kod grčeva prstiju kod pijanista i violinista. U ličnosti tih pacijenata uvek nalazimo ekstremnu ambiciju i preterano visok nivo aspiracija. Osobe o kojima je reč planski teže društvenom usponu, ali pritom spolja prikazuju veliku skromnost. One hoće da ostave utisak isključivo svojim postignućima (lep rukopis, muzika). Simptom toničkog grča ruke čini ih iskrenim: on pokazuje svu „grčevitost“ njihovih napora i postignuća i pokazuje da zapravo „nemaju ama baš ništa da kažu (= napišu)“.

Grickanje noktiju

Grickanje noktiju ne spada, doduše, u motoričke poremećaje, ali ipak ćemo ga ovde obraditi zbog njegove čisto spoljne sličnosti s ovom grupom problema. I grickanje noktiju se doživljava kao neka vrsta prinudne radnje koja pobeđuje voljnu kontrolu ruku. Grickanje noktiju često se javlja kao prolazni simptom kod dece i mladih, ali često i odrasli decenijama pate od tog veoma teško izlečivog simptoma. Psihička pozadina grickanja noktiju je, međutim, sasvim nedvosmislena, a uočavanje te veze mnogim roditeljima bi moglo da pomogne ako se takav simptom javi kod njihovog deteta, jer zabrane, pretnje i kažnjavanja u takvim slučajevima predstavljaju najneprikladniju moguću reakciju.

Ono što kod ljudi nazivamo noktima, kod životinja su kandže. Kandže prvenstveno služe za odbranu i napad, predstavljaju oruđe agresivnosti. Izraz *izbaciti kandže* koristimo

u sličnom smislu kao i *pokazati zube*. Kandže pokazuju spremnost na borbu. Većina visokorazvijenih grabljivica svoje kandže i zube koristi kao oružje. Grickanje noktiju predstavlja kastraciju sopstvene agresivnosti! Onaj ko gricka nokte boji se vlastite agresivnosti i stoga simbolički zatupljuje svoje oružje. Grickanjem se, osim toga, deo agresivnosti i troši, ali ona se usmerava isključivo prema sebi samom: čovek odgriza sopstvenu agresivnost.

Zbog simptoma grickanja noktiju obično posebno pate žene, jer se drugim ženama dive zbog njihovih dugih noktiju namazanih crvenim lakom. Ti nokti, lakirani Marsovom crvenom bojom, predstavljaju i naročito lep, blistav simbol agresivnosti – pa takve žene otvoreno pokazuju svoju spremnost na agresivnost. Nije teško razumeti da im na tome zavide one koje se ne usuđuju da stanu iza svoje agresivnosti, a time i iza njenog oružja. I sama želja za lepim, dugim, crvenim noktima na rukama predstavlja samo spoljnu formulaciju skrivene želje da se bude i otvoreno agresivan.

Ako dete počne da gricka nokte, to znači da se nalazi u fazi u kojoj se ne usuđuje da svoju agresivnost okrene prema spolja. Tu bi roditelji trebalo da porazmisle u kojoj meri svojim stilom vaspitanja, ili sopstvenim ponašanjem, potiskuju, to jest negativno ocenjuju agresivno ponašanje. U tim slučajevima trebalo bi pokušati da se detetu stvori izvestan životni prostor u kojem bi našlo hrabrosti da svoju agresivnost ispolji bez osećanja krivice. Takvo ponašanje uglavnom će kod roditelja izazvati strah, jer da sami roditelji nemaju problema s agresivnošću, ne bi imali ni dete koje gricka nokte. Stoga bi za celu porodicu predstavljalo zdrav proces ako bi odlučili da preispitaju svoje neiskrene i licemerne oblike ponašanja i nauče da vide šta se iza te fasade krije. Ako dete nauči da se brani umesto da poštuje strahove

svojih roditelja, grickanje noktiju će biti prevaziđeno. Ali sve dok roditelji nisu spremni da se sami menjaju, bar ne bi trebalo da se žale na smetnje i simptome svoje dece. Roditelji, doduše, nisu krivi za smetnje kod svoje dece, ali deca svojim smetnjama odražavaju probleme svojih roditelja.

Mucanje

Govor je nešto što teče – kažemo da neko *tečno govori* ili da ima *tečan* stil. Kod onoga ko muca govor ne teče. Takva osoba ga secka, komada i kastrira. Ako nešto treba da poteče, za to je potrebna širina – ako bismo reku hteli da proteramo kroz crevo, došlo bi do zastoja i pritiska, pa bi voda u najboljem slučaju prskala iz creva, ali ne bi više tekla. Osoba koja muca koči tok govora suženjem u grlu. Ranije smo već rekli da suženje i strah uvek idu zajedno. Kod osobe koja muca u grlu se nalazi strah. Grlo je (već i samo po sebi uska) veza i kapija između tela i glave, između donjeg i gornjeg.

Na ovom mestu trebalo bi da se podsetimo svega onoga što smo u poglavlju o migreni rekli o simboličnom donjem i gornjem delu tela. Osoba koja muca pokušava da vrat, kao kapiju i prolaz, suzi koliko god je moguće, kako bi time naročito dobro mogla da kontroliše šta odozdo polazi gore, to jest analogno tome, šta iz podsvesti pokušava da prodre u svest. To je isti princip odbrane kakav nalazimo i kod starinskih utvrđenja koja su imala samo veoma male, dobro kontrolisane ulaze i prilaze. Takvi dobro kontrolisani prilazi i ulazi (granice, kapije itd.) uvek omogućavaju da se napravi zastoj i sprečavaju protok. Osoba koja muca sprovodi kontrolu u grlu, jer se boji onoga što se penje odozdo i hoće da prodre u svest – i to u grlu guši.

Poznat nam je izraz *ispod pojasa*; time se zapravo misli na „bezobraznu i nečistu“ oblast seksualnog. *Pojas* služi kao granica između opasnog donjeg područja i dopuštenog i čistog gornjeg područja. Ta granica je kod osobe koja muca pomerena do visine vrata, jer ona čitavu telesnost doživljava kao opasnu, a samo glavu kao jasnu i čistu. Slično kao i pacijent koji boluje od migrene, i osoba koja muca svoju seksualnost premešta u glavu, pa se tako i gore grči kao i dole. Takva osoba neće da pusti, neće da se otvori za zahteve i nagonske potrebe telesnog, čiji pritisak postaje sve jači i sve više zastrašujući što se oni više potiskuju. Naposletku, simptom mucanja se navodi kao *uzrok* teškoća u uspostavljanju kontakta – i teškoća u partnerskim odnosima – i tako se začarani krug ponovo zatvara.

Po istom principu iskrivljavanja, i kod deteta koje muca nesposobnost da se prirodno i opušteno ponaša tumači se kao posledica mucanja. Mucanje je, međutim, samo jedan od izraza te blokade – dete je blokirano – a to se pokazuje i mucanjem. Dete koje muca boji se da iz sebe pusti nešto što oseća da nadolazi, da dopusti da to slobodno teče. Ono koči tok, kako bi moglo da ima bolju kontrolu. Svejedno je hoćemo li to što nastoji da se probije nazvati seksualnošću, agresivnošću, ili ćemo, kada je u pitanju dete, radije upotrebiti neki drugi izraz. Osoba koja muca ne izgovara slobodno ono što joj dolazi. Govor je jedno od sredstava izražavanja. Ali kada se onome što iznutra teži da izađe napolje suprotstavi neki pritisak, time se pokazuje strah od toga što teži da se izrazi. Čovek nije više otvoren. Ako osobi koja muca jednom zaista pođe za rukom da se otvori, iz nje se izliva moćna bujica seksa, agresivnosti i govora. Ako se sve što je bilo neizgovoreno izgovori, razloga za mucanje više nema.

12.

Nesreće i udesi

Mnogi reaguju s velikom zapanjenošću kada se nesreće tumače na isti način kao i druge bolesti. Misli se da su nesrećni slučajevi nešto potpuno drugačije – na kraju krajeva, oni ipak dolaze spolja, zbog čega čovek teško može sam biti kriv za njih. Takvi argumenti uvek iznova pokazuju koliko je naše mišljenje u principu postalo iskrivljeno i nekorektno, to jest u kojoj meri svoje mišljenje i svoje teorije prilagođavamo svojim nesvesnim željama. Svi mi osećamo kao nešto krajnje neprijatno ako celokupnu odgovornost za svekoliko svoje postojanje i sve što u njemu doživljavamo moramo da preuzmemo na sebe. Stalno tražimo mogućnost da krivicu projektujemo napolje i uvek se ljutimo ako nam neko razotkrije takvu projekciju. Većina naučnih napora ima za cilj da se te projekcije teorijski potkrepe i legalizuju. „Ljudski“ gledano, sve to je veoma razumljivo. Ova knjiga je, međutim, ipak napisana za one koji traže istinu i koji znaju da se taj cilj može dostići samo iskrenom samospoznajom. Zbog toga ne smemo kukavički da zastanemo ni pred temom kao što su „nesreće“.

Moramo jasno da vidimo da *uvek* postoji nešto što nam naizgled dolazi spolja i da to *uvek* možemo da protumačimo kao „uzrok“. To kauzalno tumačenje, međutim, predstavlja samo jednu mogućnost za posmatranje uzajamnih veza i odnosa, a mi smo u ovoj knjizi odlučili da taj uobičajeni način gledanja zamenimo, to jest dopunimo drugim koji je takođe moguć. Ako pogledamo u ogledalo, slika iz ogledala naizgled takođe gleda u nas, pa ipak ona nije uzrok našeg izgleda. Prilikom prehlade nama spolja dolaze bakterije, pa uzrok vidimo u njima. Prilikom automobilske nesreće pijani vozač drugog automobila nije poštovao naše pravo na prvenstvo prolaska, pa uzrok nesreće vidimo u njemu. Na funkcionalnom nivou *uvek* postoji neko objašnjenje. Pa ipak, ono nas ne sprečava da zbivanja protumačimo na sadržajnom nivou.

Zakon rezonance vodi računa o tome da nikad ne dođemo u kontakt s nečim sa čime nemamo nikakve veze. Funkcionalni kontakti *uvek* su materijalni medijum koji je neophodan za manifestovanje u telesnoj ravni. Da bismo naslikali sliku, potrebni su nam platno i boja – ali oni nisu uzrok slike, nego samo materijalni medijum uz čiju pomoć umetnik formalno ostvaruje unutrašnju sliku. Bilo bi glupo kada bismo tumačenje onoga što nam slika govori odbacili s argumentom da su boja, platno i kičica pravi uzroci slike.

Mi sami tražimo svoje nesreće i udese, baš kao što tražimo i svoje „bolesti“, i pritom ne prezamo ni od kakve „stvari“ koju možemo da iskoristimo kao „uzrok“. Pa ipak, odgovornost za sve sa čime se u svom životu sudaramo *uvek* snosimo samo mi sami. Tu nema nikakvog izuzetka – pa zato možemo prestati da ih tražimo. Ako neko pati, on *uvek* pati samo od samog sebe (što nimalo ne olakšava težinu patnje!). Svako je istovremeno i počinitelj i žrtva. Sve dok ljudi

u sebi ne otkriju oboje, neće moći da budu isceljeni, to jest celi. Po intenzitetu s kojim čovek napada spolja projektovane „krivce“ lako se može zaključiti u kojoj meri se krivac i dalje nalazi u njemu samom. Tu nedostaje *u-vid*,* onaj vid koji dopušta da se dvoje vidi kao jedno.

Spoznaja da su nesreće izazvane nesvesnim motivima ne predstavlja ništa novo. Već je Frojd u svojoj *Psihopatologiji svakodnevnog života*, uz omaške kao što su lapsusi, zaboravljanje i gubljenje predmeta, kao rezultat nesvesne namere prikazao i udesa, to jest nesreće. Otad je psihosomatsko istraživanje bilo u stanju da postojanje takozvanih „udesima sklonih ličnosti“ dokaže i u statističkom smislu. Pod tim se podrazumeva specifična struktura ličnosti, koja je sklona da svoje konflikte obrađuje u obliku udesa i nesreća. Još 1926. godine nemački psiholog K. Marbe je pod naslovom *Praktična psihologija nesreća i saobraćajnih udesa* objavio svoja posmatranja na osnovu kojih je zaključio da će osoba koja je već pretrpela neki udes, s većom verovatnoćom imati i druge udesa nego ona koja nikada nije bila žrtva nekog nesrećnog slučaja.

U Aleksanderovom kapitalnom delu o psihosomatskoj medicini iz 1950. godine, o toj temi možemo pročitati sledeće: „Prilikom istraživanja automobilskih nesreća i nesreća na radu, pokazalo se da se u periodu od šest godina maloju grupi od samo 3,9 odsto od ukupnog broja vozača umešanih u nesreće, dogodilo 36,4 posto ukupnog broja udesa. Jedno veliko preduzeće, koje zapošljava brojne vozače teretnih vozila, u jednom trenutku se zabrinulo zbog visokih troškova izazvanih udesima svojih vozila i angažovalo je istraživače koji se bave saobraćajnim nesrećama da ispitaju na koji način bi učestalost tih udesa mogla da se smanji. Oni su,

* Nemački: *Ein-sicht*, doslovno: *jedno-vid*. (Prim. prev.)

između ostalog, ispitali i istoriju udesa pojedinačnih vozača, a rezultat je bio da su oni koji su pretrpeli najveći broj saobraćajnih nesreća premešteni na druga radna mesta. Tom jednostavnom merom uspelo se da se učestalost saobraćajnih nesreća bude smanjena na polovinu polazne vrednosti. Zanimljiv rezultat tog istraživanja bio je da su vozači s velikom kvotom saobraćajnih udesa svoju sklonost nesrećama sačuvali i na novom radnom mestu. To nepobitno pokazuje da postoji nešto što bi se moglo nazvati *osobom sklonom udesima* i da osobe sklone udesima tu osobinu zadržavaju na svakom zaposlenju i u svakodnevnom životu“ (Aleksander, *Psihosomatska medicina*).

Aleksander dalje zaključuje „da u većini nesreća postoji neki namerni element, mada ta namera gotovo nikad ne postaje svesna. Drugim rečima: većina nesreća je nesvesno motivisana.“ Ovaj pogled u stariju psihoanalitičku literaturu trebalo bi između ostalog da nam pokaže da naše gledanje na nesreće ni u kojem slučaju nije novo, a takođe i koliko je vremena potrebno da određena (neprijatna) saznanja prodru u svest javnosti (ako se to uopšte ikada dogodi).

U našim daljim posmatranjima neće nas toliko zanimati opis određene ličnosti sklone udesima, koliko značenje nesreće ukoliko se ona dogodi u našem životu. Čak i kada neko nije tipična ličnost sklona udesima, udes koji se dogodi za njega ipak ima neku poruku – a mi hoćemo da naučimo da ustanovimo kakvu. Ako se u čovekovom životu gomilaju udesi, to jedino pokazuje da taj čovek svoje probleme i dalje ne rešava svesno i da prinudno učenje eskalira. Ako određena osoba svoje korigovanje ostvaruje prvenstveno kroz nesreće i udes, to odgovara takozvanom „*locus minoris resistentiae*“* kod drugih ljudi. Nesreća direktno i iznenada

* Lat.: „mestu najmanjeg otpora“. (Prim. prev.)

dovodi u pitanje način ponašanja neke osobe, odnosno put kojim je krenula. Ona je pauza u životu i kao takva treba da se preispita. Pritom bi čovek celokupan tok nesreće trebalo da posmatra kao neki pozorišni komad i da pokuša da razume i da na svoju situaciju prenese tačnu strukturu tog toka. Nesreća je karikatura vlastite problematike – tačna i bolna kao i svaka karikatura.

Saobraćajna nesreća

„Saobraćajna nesreća“ je zbirni pojam, tako apstraktan da ga je nemoguće protumačiti. Moramo konkretno da znamo šta se prilikom neke određene nesreće odigrava da bismo mogli da kažemo kakva je poruka u njoj sadržana. Koliko god opšte tumačenje bilo teško ili nemoguće, u konkretnom slučaju je obično lako. Moramo samo pažljivo da slušamo kada neko opisuje šta se dogodilo. Dvosmislenost našeg jezika sve odaje. Nažalost, uvek možemo da ustanovimo da mnogi ne umeju da čuju taj jezički kontekst. Zato od pacijenta često tražimo da neku konkretnu rečenicu iz svog opisa ponavlja sve dok mu ne postane jasna. U takvim prilikama nekad sa zaprepašćenjem shvatamo koliko nesvesno ljudi postupaju sa svojim govorom, ili koliko su očigledno dobri njihovi filteri kad je reč o sopstvenim problemima.

Tako, recimo, u životu, baš kao i u drumskom saobraćaju, možemo da *skrenemo s puta – počnemo da proklizavamo – izgubimo oslonac – izgubimo kontrolu – budemo izbačeni iz vozne trake – naletimo na nekoga* i tako dalje. Šta još ovde treba tumačiti? Dovoljno je da slušamo. Neko toliko ubrzava da *više ne može da se zaustavi*, pa se onome (ili onoj?) ispred sebe ne samo *previše približi*, nego se čak i *zakuca* u njega,

čime dolazi do vrlo *bliskog (intimnog) kontakta* (koji neki nazivaju i *kresanje* ili *čukanje!*). Taj žestoki sudar stoga se doživljava i kao nešto opsceno – a vozači se često *zalete*, ne samo svojim automobilima, nego i na rečima.

Pitanje „šta je izazvalo nesreću?“ često već krije i glavni odgovor: „Nisam više mogao na vreme da zakočim“, pokazuje da neki proces u svom životu (na primer posao) čovek ubrzava toliko da taj proces uskoro počinje sam sebe da ugrožava. Nesreću treba da shvati kao poziv da preispita sva ubrzanja u svom životu i da istovremeno smanji tempo. Odgovor „Jednostavno ga nisam video“ jasno pokazuje da taj čovek i u svom životu previđa nešto važno. Ako se pokušaj da se neko pretekne završi saobraćajnom nesrećom, ta osoba hitno treba da preispita sve „manevre preticanja“ u svom životu. Onaj ko zaspri za volanom što pre bi trebalo da se probudi i u životu, pre nego što ga nešto probudi na još grublji način. Ako je neko zbog kvara na automobilu usred noći ostao na drumu, trebalo bi pažljivo da pogleda koje bi stvari u noćnom području duše mogle da ga zaustave. Jedan je nekoga *presekao*, drugi je *probio* ograničenje brzine i ogradu pored puta, dok treći mora da *izvlači kola iz blata*. Neko iznenada više ne vidi jasno, previđa znak za zaustavljanje, bira pogrešan pravac, udara u prepreku. Saobraćajne nesreće gotovo uvek vode do vrlo intenzivnog kontakta s drugom osobom – uglavnom čak prebliskog – ali to približavanje uvek je preterano agresivno.

Zajedno ćemo pogledati i protumačiti još jednu konkretnu saobraćajnu nesreću, kako bismo na tom primeru uvežbali svoj način posmatranja. Ta nesreća nije izmišljena, a istovremeno odgovara i jednom veoma čestom tipu saobraćajnih udesa. Na raskrsnici na kojoj se put račva levo i desno, dva putnička vozila sudarila su se tolikom snagom da

je jedno od njih odbačeno sve do trotoara, gde je ostalo da leži sa sva četiri točka uvis. U kolima je ostalo zatvoreno više osoba, koje viču tražeći pomoć. Iz automobila trešti glasna muzika s radija. Prolaznici postepeno oslobađaju unesrećene iz njihovog limenog zatvora – zadobili su povrede srednjeg intenziteta i završili su u bolnici.

Takav tok nesreće dopušta sledeće tumačenje: svi koji su u toj nesreći učestvovali nalazili su se u situaciji u kojoj su želeli pravolinijski da nastave životni pravac kojim su već krenuli. To odgovara želji i pokušaju da na putu kojim su vozili i dalje nastave da voze pravo. Raskrsnice, međutim, ne postoje samo na putevima, nego i u životu. Prav put u životu predstavlja pravilo, ono što čovek sledi iz navike. Činjenica da je nesreća naglo prekinula pravolinijsku vožnju svih učesnika pokazuje da su svi prevideli neophodnost da promene svoj put. Svaki pravac i svako pravilo u životu jednom postaju prevaziđeni i postaje neophodno da se promene. Sve što je ispravno s vremenom postaje pogrešno. Ljudi uglavnom brane svoja pravila, ukazujući da su se dobro pokazala u prošlosti. To nije nikakav argument. Za bebu je pravilo da vrši nuždu u pelene i to tako i treba da bude. Ali ako petogodišnje dete mokri u krevet, njegov simptom se ne može opravdati tim pravilom.

U teškoće ljudskog života spada i to da se neophodnost promene blagovremeno shvati. Učesnici u saobraćajnoj nesreći o kojoj smo govorili tu neophodnost sasvim sigurno nisu shvatili. Pokušali su da nastave pravo dotadašnjim (proverenim) putem i potisnuli su zahtev da napuste ono što je do tada važilo za pravilo, da promene svoj kurs, da iskoče iz situacije. Taj impuls je, međutim, nesvesno ipak prisutan. Nesvesno im put kojim idu više ne odgovara, ali nema hrabrosti da se on svesno dovede u pitanje i napusti.

Promene izazivaju strah. Čovek bi zapravo hteo – ali se ne usuđuje. Kod jednog to može biti partnerski odnos koji se istrošio, kod drugog posao, kod trećeg pogled na svet. Zajedničko im je to što potiskuju svoju želju da učine skok kojim bi se oslobodili navike. Ta želja koja se ne živi teži da se ostvari preko nesvesnog željenog događaja, koji svest uvek doživljava kao nešto što dolazi „spolja“: čovek biva izbačen iz svog koloseka – u našem primeru automobilskom nesrećom.

Onaj ko je prema sebi iskren, posle takvog događaja može da ustanovi da duboko u sebi već dugo više nije bio zadovoljan putem kojim ide i da je zapravo želeo da ga napusti, ali da mu je za to nedostajalo hrabrosti. Čoveku se uvek dešava samo ono što on sam zapravo hoće. Nesvesna rešenja su, doduše, uspešna, ali imaju tu manu što problem u krajnjoj liniji ne rešavaju sasvim. Razlog, sasvim jednostavno, leži u tome što se problem, na kraju krajeva, može rešiti samo svesnim korakom, dok nesvesno rešenje uvek predstavlja samo materijalnu realizaciju. Ta realizacija može da dâ podsticaj, može da informiše, ali ne može i u celini da reši problem.

Tako, recimo, u našem primeru automobilska nesreća vodi, doduše, oslobađanju od uobičajenog puta, ali istovremeno dovodi i u jednu novu, još veću neslobodu, naime u zarobljenost u automobilu. Ta nova, neslućena situacija izraz je nesvesnosti procesa, ali istovremeno može da bude shvaćena i kao upozorenje da napuštanje dosadašnjeg puta ne vodi u slobodu za kojom se žudi, nego u novu neslobodu. Povici u pomoć povređenih i zarobljenih bili su gotovo nadjačani glasnom muzikom s radija iz unutrašnjosti automobila. Onaj ko je navikao da sve procese i ispoljavanja doživljava kao vidljivu parabolu i u ovom detalju vidi izraz pokušaja da se nečim spoljnim odvrti pažnja od sopstvenog konflikta. Muzika s radija nadjačava unutrašnji glas,

koji zove u pomoć i koji bi toliko voleo da ga svest čuje u njegovoj nevolji. Površinski sloj svesti, međutim, odvraća pažnju, neće da sluša, i tako taj sukob i želja duše za slobodom ostaju zatvoreni u nesvesnom. Čovek ne može sam da se oslobodi, nego mora da čeka dok ga spoljni događaji ne izvuku napolje. Nesreća je ovde „spoljni događaj“ koji otvara kanal za artikulisanje nesvesnih problema. Pozivi duše u pomoć stigli su do domena čujnosti. Čovek postaje iskren.

Nesreće u kući i na poslu

Sasvim slično kao kod saobraćajnih nesreća, mnoštvo mogućnosti i simbolike gotovo je neograničeno i kod drugih nesreća, u kući ili na radnom mestu, pa stoga moraju pažljivo da se pogledaju pojedinačni slučajevi.

Bogatu simboliku nalazimo kod opekotina. Mnogi jezički izrazi koriste opekotine i vatru kao simbole psihičkih procesa: *opeći se – opeći prste – vaditi kestenje iz vatre – igrati se vatrom – proći kroz vatru i kroz vodu* i tako dalje.

Vatra ovde uvek znači opasnost. U skladu s tim opekotine predstavljaju signal da opasnost nije pravilno procenjena, odnosno da uopšte nije uočena. Čovek možda i ne vidi koliko je neka tema *vruća*. Opekotine skreću pažnju na to da se osoba igra s opasnošću. Pored toga, vatra ima i vrlo jasnu vezu s temom ljubavi i seksualnosti. Govorimo o *vreloj ljubavi* i o *ljubavnom žaru* – osoba se *zapalila* – *ljubav se rasplamsava* – *izgara se od ljubavi* – neko čak kaže da mu je *devojka živa vatra*. Ta seksualna simbolika vatre jasno se ogleda i u odnosu punom ljubavi s kakvim mladići govore o svojim motociklima: nazivaju ih *vatrenim mašinama* ili *vrelim mašinama* (...vatra je ovde spolja umesto unutra!).

Opekotine najpre pogadaju kožu, dakle, čovekovu granicu. Te povrede granice uvek znače i dovođenje u pitanje svoga ja. Svojim ja se razgraničavamo od spoljnog sveta, a upravo to je ono što sprečava ljubav. Da bismo mogli da volimo, moramo da otvorimo granice svoga ja, moramo da se zapalimo na žaru ljubavi i spalimo sopstvene granice. Onome ko na to nije spreman može da se dogodi da umesto unutrašnje vatre spoljna vatra opeče njegovu spoljnu granicu, kožu. Na taj način čovek se silom otvara i postaje ranjiv.

Sličnu simboliku nalazimo kod gotovo svih povreda, koje najpre probijaju našu spoljnu granicu, kožu. Govorimo i o *psihičkim* povredama, ili o tome da se neko oseća *povređenim* zbog neke primedbe. Čovek, međutim, može ne samo da povredi druge nego i da *odseče granu na kojoj sedi*. I simbolika „pada“ i „saplitanja“ takođe je lako uočljiva. Tu se dešava da se neko oklizne jer se *kreće po suviše klizavom terenu*, drugi *srlja nizbrdo*, dok trećem *upada sekira u med*. Ako rezultat predstavlja potres mozga, sistem razmišljanja pogođene osobe temeljno je potresen i doveden u pitanje. Svaki pokušaj da se sedi uspravno dovodi do glavobolje, tako da odmah mora ponovo da legne. Tako glava i mišljenje sami od sebe gube svoju dotadašnju dominaciju, a pacijent na sopstvenoj koži oseća da njegov način mišljenja boli.

Lomovi kostiju

Kosti se gotovo bez izuzetka lome prilikom ekstremnih situacija povezanih s kretanjem (vožnja automobila, vožnja motora, sportske povrede) mehaničkim spoljnim dejstvom. Lom odmah vodi do dužeg iznuđenog mirovanja (ležanje, gips). Svaka slomljena, to jest prekinuta kost vodi

do „prekida“ dotadašnjeg kretanja i aktivnosti i prisiljava na mirovanje. Iz te nametnute pasivnosti i mirovanja po mogućstvu treba da izraste neka nova orijentacija. Lom kostiju jasno pokazuje da se previdelo da je postalo neophodno da se okonča neki proces, to jest aktivnost, tako da telo mora da ukaže na *prekid starog u prelomnom trenutku*, kako bi to novo moglo da se *probije*. Lom *pre-kida* dotadašnji put, za koji su uglavnom karakteristični velika aktivnost i kretanje. Osoba je preterala s kretanjem i opterećenjem, preopteretila se i preforsirala. Stoga se kod preloma opterećenje ili kretanje sabiraju sve dok ne popusti najslabija tačka.

Kosti u telu predstavljaju princip čvrstine, pravila koja daju oslonac, ali i krutost (okoštavanje). Ako u kostima prevagne princip krutog (krečnjak, kalcijum-karbonat), kosti postaju krte i upravo zbog toga više ne mogu da ispunjavaju svoju funkciju. Slično je i sa svim drugim pravilima i normama – oni, doduše, treba da daju oslonac, ali ako okoštaju – upravo to ne mogu više da čine. Lomljenje kostiju na fizičkom nivou ukazuje da se ne obraća pažnja na preterano okoštavanje pravila i normi u psihičkom sistemu. Čovek zbog toga postaje previše krut, tvrd i nefleksibilan. Baš kao što postoji tendencija da čovek s godinama sve više okoštava u svojim principima i da sve više gubi svoju psihičku sposobnost prilagodavanja, analogno s tim napreduje i kalcifikacija kostiju, tako da raste opasnost od njihovih lomova. Suprotan pol tome predstavlja malo dete sa svojim savitljivim kostima, koje se praktično nikad ne lome. Dete još ne poseduje norme i merila kojih bi moglo kruto da se drži i da u njima okošta. Ako pak čovek u svom životu postane previše nesavitljiv, ta jednostranost koriguje se lomom kičmenih pršljenova – čoveku biva slomljena kičma – a on može to da predupredi tako što će se dobrovoljno saviti!

13.

Psihički simptomi

Pod tim naslovom razmotrićemo nekoliko čestih poremećaja koji se obično označavaju kao „psihički“. Pritom vam može pasti u oči koliko malo smisla takav naziv ima kada je reč o našem načinu posmatranja. U stvarnosti nije moguće povući oštru liniju razdvajanja između somatskih i psihičkih simptoma. Svaki simptom ima svoj psihički sadržaj, a ispoljava se u telu. I strah i depresija za svoje ostvarenje koriste telo. Takve somatske korelacije su, naime, ono što i psihijatriji u okviru školske medicine daje osnova za njene farmakološke zahvate. Suze nekog depresivnog pacijenta nisu ništa manje „psihičke“ prirode nego gnoj ili proliv. Razlika u najboljem slučaju deluje opravdano na krajnjoj tački kontinuuma, gde se degeneracija organa može uporediti s psihotičnim poremećajem ličnosti. Ali što više se od krajnjih tačaka krećemo ka sredini, teže je pronaći tu granicu. Pa ipak, ako se pažljivije pogleda, ni samo posmatranje ekstrema ni u kojem slučaju ne opravdava razliku između „somatskog“ i „psihičkog“, jer razlika leži samo u načinu simboličkog ispoljavanja. Astma se po svojoj pojavnj slici

razlikuje od amputirane noge podjednako kao i od šizofrenije. Klasifikovanje bolesti na „somatske“ i „psihičke“ nosi sa sobom više nesporazuma nego što uvodi reda.

Ne vidimo nikakvu potrebu za tim razlikovanjem, jer se naša teorija može jedinstveno primeniti na sve simptome i nisu joj potrebni nikakvi izuzeci. Simptomi, doduše, mogu da se posluže najrazličitijim formalnim oblicima izražavanja, ali svi oni za to koriste telo, kroz koje sadržaj svesti koji stoji u pozadini postaje vidljiv i spoznatljiv. Doživljavanje simptoma ponovo se, međutim, odvija u svesti, bilo da je u pitanju tuga ili bol zbog neke rane. U prvom delu ukazali smo na to da je *sve* neka vrsta simptoma i da samo subjektivna procena odlučuje šta je *bolesno* a šta *zdravo*. To analogno važi i u takozvanom psihičkom području.

Tu takođe treba da se oslobodimo ideje da postoji *normalno* i *nenormalno* ponašanje. Normalnost govori o statističkoj učestalosti i stoga je više upotrebljiva kao pojam za klasifikaciju nego kao merilo vrednosti. Normalnost, doduše, umanjuje strah, ali se i suprotstavlja individuaciji. Odbrana normalnosti predstavlja tešku hipoteku tradicionalne psihijatrije. Halucinacija nije ni nerealnija ni realnija od bilo kog drugog opažanja. Njoj samo nedostaje podrška i odobravanje kolektiva. „Psihički bolesnik“ funkcioniše po istim psihološkim zakonima kao i svaki drugi čovek. Osoba obolela od manije gonjenja, koja oseća da je progone i da je ugrožavaju ubice, projektuje svoju agresivnu senku na spoljni svet, baš kao i građanin koji traži strože kazne za zločince, ili se plaši terorista. Svaka projekcija je ludilo, pa je stoga besmisleno pitanje kada je neko ludilo još normalno, a kada postaje bolest.

Psihički bolesni i psihički zdravi teorijski gledano predstavljaju krajnje tačke jednog kontinuuma koji nastaje

naizмениčnom igrom svesti i senke. Kod takozvanih psihotičara u najekstremnijem obliku doživljavamo rezultat uspešnog potiskivanja. Ako su svi mogući kanali i područja za život senke apsolutno i sigurno zatvoreni, u jednom trenutku dolazi do smene dominacije i vlast nad ličnošću u potpunosti preuzima senka. Pritom ona uglavnom jednako apsolutno potiskuje dotad vladajući deo svesti i s velikom energijom donosi sve ono što se drugi deo čoveka do tada nije usuđivao da živi. Tako se konvencionalni moralisti pretvaraju u opscene egzibicioniste, plašljive i nežne prirode u divlje i besne zveri, a stidljivi gubitnici u megalomane.

I psihoza čini ljude iskrenim, jer sve ono što je do tada propušteno donosi s intenzitetom i apsolutnošću koji okolini ulivaju strah. Ona predstavlja očajnički pokušaj da se jednostranost onoga što se živi ponovo dovede u ravnotežu – mada je to pokušaj kod kojeg je prisutna opasnost da više ne može da se pronađe put za povratak iz stalnog smenjivanja ekstrema. Ta teškoća da se nađe sredina i ravnoteža naročito jasno se pokazuje kod manično-depresivnog sindroma. U psihozi čovek živi svoju senku. Ludilo je kod posmatrača oduvek izazivalo veliki strah i osećaj bespomoćnosti, jer ih podseća na njihovu sopstvenu senku. Luđak nam otvara vrata prema paklu svesti koji se nalazi u svima nama. Iz straha nastalo potiskivanje tih simptoma i žestoka borba protiv njih stoga su, doduše, razumljivi, ali nisu baš naročito prikladni za rešavanje problema. Princip potiskivanja senke vodi upravo nasilnoj eksploziji senke – a njeno ponovno potiskivanje samo odlaže problem, ali ne donosi rešenje i izbavljenje.

Prvi neophodan korak u drugom pravcu ovde predstavlja spoznaja da simptom i te kako ima svoj smisao i svoja

opravdanja. Oslanjajući se na taj uvid, možemo početi da razmišljamo kako da simptom podržimo u pravcu koji donosi izlečenje.

Tih nekoliko primedbi trebalo bi da bude dovoljno kada je reč o temi psihotičnih simptoma. Opširna tumačenja o tom području ne donose mnogo, jer psihotičar nije otvoren za tumačenja. Njegov strah od senke je toliki da je uglavnom u potpunosti projektuje napolje. Zainteresovani posmatrač neće imati mnogo teškoća sa tumačenjem ako bude imao u vidu dva pravila koja su u ovoj knjizi više puta isticana:

1. Sve što pacijent doživljava spolja jesu projekcije njegove senke (glasovi, napadi, proganjanja, hipnotizeri, planovi za ubistvo itd.).

2. Sámo psihičko ponašanje predstavlja prinudno ostvarenje senke koja se ne živi.

Psihički simptomi se u krajnjoj liniji uopšte i ne mogu tumačiti, jer oni već direktno izražavaju problem i ne koriste nikakav drugi nivo na koji bi ga prenosili. Zbog toga sve što o problematici psihotičnih simptoma može da se kaže brzo počinje da zvuči banalno, jer nedostaje korak prevođenja na običan jezik. Uprkos tome, ovde ćemo kao primer obraditi još tri simptoma, jer su veoma rasprostranjeni i uglavnom se ubrajaju u psihičko područje: depresiju, nesanicu i bolesti zavisnosti.

Depresija

Depresija je zbirni pojam za jednu simptomatsku sliku koja seže od osećaja potištenosti i blokade impulsa, do takozvane endogene depresije s potpunom apatijom. Pored totalnog

kočenja svih aktivnosti i potištenog raspoloženja, kod depresije pre svega nailazimo i na bezbroj telesnih pratećih simptoma, kao što su umor, poremećaji sna, gubitak apetita, zatvor, glavobolja, ubrzan rad srca, bolovi u krstima, poremećaj menstrualnog ciklusa kod žena i pad telesnog tonusa. Depresivnu osobu muči jak osećaj krivice i prebacivanje sebi i neprestano se trudi da to nadoknadi. Reč depresija potiče od latinskog glagola *deprimo*, koji znači „pritisnuti“ i „potisnuti“. Nameće se pitanje šta to depresivna osoba oseća da je pritiska, ili šta ona zapravo potiskuje. Kao odgovor nalazimo tri tematske oblasti:

1. Agresivnost. Ranije smo na jednom mestu kazali da se agresija koja nije usmerena ka spolja pretvara u telesni bol. Ta konstatacija može se dopuniti i time da potisnuta agresivnost u psihičkom području vodi depresiji. Agresivnost koja je blokirana u svom ispoljavanju okreće se ka unutra i pošiljaoca pretvara u primaoca. Potisnutoj agresivnosti mogu se pripisati ne samo osećanja krivice nego i mnogi prateći telesni simptomi sa svojim difuznim bolovima. Na drugom mestu već smo rekli da je agresivnost samo jedan poseban oblik životne energije i aktivnosti. Onaj ko bojažljivo potiskuje svoju agresivnost potiskuje stoga celokupnu svoju energiju i aktivnost. Psihijatrija se revnosno trudi da depresivne osobe ponovo angažuje u bilo kakvoj aktivnosti, ali depresivci to osećaju kao opasnost. Oni prisilno izbegavaju sve što nije javno priznato i pokušavaju da vođenjem besprekornog života zataškaju svoje agresivne i destruktivne impulse. Ta agresivnost uperena protiv samog sebe svoj najjasniji izraz nalazi u suicidu. Kod samoubilačkih namera uvek bi trebalo da se upitamo prema kome zapravo postoje ubilačke namere.

2. Odgovornost. Depresija – ako trenutno ostavimo po strani samoubistvo – predstavlja najekstremniji oblik odbijanja odgovornosti. Depresivna osoba više ne deluje nego samo vegetira, više je mrtva nego živa. Uprkos svom odbijanju da se aktivno uhvati ukoštac sa životom, na mala vrata osećanja krivice ponovo se sukobljava s temom „odgovornosti“. Strah da se preuzme odgovornost nalazi se u prvom planu kod svih depresija koje nastaju upravo onda kada bi pacijent morao da uđe u jednu novu životnu fazu, što je recimo jasno kod postporođajne depresije.

3. Odricanje – usamljenost – starost – smrt. Ova četiri blisko povezana pojma predstavljaju poslednje i po našem mišljenju najvažnije područje tema. U depresiji pacijent biva silom prinuđen da se suoči sa smrću, kao drugim polom života. Sve što je živo, kao što je pokret, promena, društvenost i komunikacija, depresivnoj osobi biva oduzeto, dok se manifestuje pol koji je suprotan živom: apatija, krutost, usamljenost, pomišljanje na smrt. Životno područje koje se odnosi na smrt, a koje se u depresiji tako upečatljivo afirmiše, predstavlja senku tog pacijenta.

Konflikt se sastoji u jednako velikom strahu od života i od smrti. Aktivan život nosi sa sobom krivicu i odgovornost – a osoba upravo to hoće da izbegne. Preuzeti odgovornost takođe znači i odreći se projekcija i prihvatiti svoju samoću. Depresivna osoba se toga boji i stoga su joj potrebni ljudi za koje se čvrsto drži. Smrt neke takve osobe, ili odvajanje od nje, takođe često mogu da postanu spoljni uzrok depresije. Čovek je tako sam – a upravo neće da živi sam i da preuzme odgovornost. Boji se smrti i stoga ne shvata uslove života. Depresija čini iskrenim: ona čini očiglednom nesposobnost da se živi i da se umre.

Nesanica

Broj ljudi koji tokom kraćeg ili dužeg perioda pate od nesani-
ce veoma je velik. Stoga je jednako velika i potrošnja tableta
za spavanje. Slično kao i jelo i seks, i san je čovekova nagon-
ska osnovna potreba. Trećinu svog života provodimo u tom
stanju. Bezbedno, zaštićeno i udobno mesto za spavanje
od suštinskog je značaja i za čoveka i za životinju. Umorne
životinje i ljudi ipak su spremni da pređu još popriličan put
kako bi pronašli prikladno mesto za odmor. Od remećenja
sna branimo se s velikom nelagodnošću, a uskraćivanje sna
čovek oseća kao jednu od najvećih pretnji. Dobar san je
uglavnom skopčan s mnogim navikama: određeni krevet,
određeni položaj u snu, određeno doba dana itd. Remećenje
takvih navika često može da nam poremeti san.

San je čudnovata pojava. Svi možemo da spavamo a da to
ne moramo da učimo, pa ipak ne znamo kako se to zapravo
radi. Trećinu svog života provodimo u tom stanju svesti, ali
ipak ne znamo skoro ništa o toj oblasti. Čeznemo za snom
– pa ipak često osećamo i da nam iz sveta spavanja i snova
dolazi nekakva opasnost. Rado pokušavamo da se od takvih
nadolazećih strahova odbranimo nekom relativizujućom
primedbom, kao što je recimo: „To je bio samo san“, ili: „San
je laža, a Bog je istina“. Pa ipak, ako smo pošteni, moramo
sebi da priznamo da u snu živimo s istim osećajem za real-
nost i istim doživljajem kao i preko dana. A onaj ko meditira
o toj okolnosti, možda će odatle najbolje izvući zaključak da
je i svet naše dnevne svesti takođe iluzija, san poput noćnog
sna, i da oba sveta postoje samo u našoj svesti.

Odakle dolazi verovanje da je naš život koji vodimo preko
dana navodno stvarniji od našeg života u snovima? Šta nam

daje pravo da ispred reči san stavimo ono *samo*? Svako iskustvo koje doživi svest uvek je jednako stvarno – bilo da se naziva stvarnošću, snom ili fantazijom. Korisnu misaonu igru može predstavljati ako uobičajeno gledanje na dnevni život i život u snovima preokrenemo i zamislimo da u snu vodimo kontinuirani život, ritmički prekidan fazama budnog stanja koje ogovaraju našem svakodnevnom životu. „Vang je sanjao da je leptir. Sedeo je među travkama i cvećem. Lepršao je s mesta na mesto. A onda se probudio i nije više znao da li je Vang koji je sanjao da je leptir, ili je leptir koji je sanjao da je Vang.“

Takvo obrtanje polova predstavlja dobru vežbu za spoznaju da se samo po sebi ne podrazumeva da je jedno od toga dvoga realnije i stvarnije. Buđenje i spavanje, dnevna svest i svest u snovima, predstavljaju polarnosti i uzajamno se kompenzuju. U toj analogiji danu i svetlu odgovara budno stanje, život, aktivnost, a noći tama, mir, nesvesno i smrt.

Analogije:

<i>jang</i>	<i>jin</i>
<i>muško</i>	<i>žensko</i>
<i>leva moždana hemisfera</i>	<i>desna moždana hemisfera</i>
<i>vatra</i>	<i>voda</i>
<i>dan</i>	<i>noć</i>
<i>budno stanje</i>	<i>spavanje</i>
<i>život</i>	<i>smrt</i>
<i>dobro</i>	<i>zlo</i>
<i>svesno</i>	<i>nesvesno</i>
<i>intelekt</i>	<i>osećanje</i>
<i>racionalno</i>	<i>iracionalno</i>

U skladu sa tom arhetipskom analogijom, narod naziva san mladim bratom smrti. Sa svakim padanjem u san vežbamo umiranje. Padanje u san od nas zahteva napuštanje svake kontrole, svih namera, svake aktivnosti. Zahteva predanost i prapoverenje, upuštanje u nepoznato. Zapadanje u san upravo se ne može iznuditi prinudom, samosavlada vanjem, voljom i svesnim naporom. Svaka svesna volja je najsigurniji način da se san spreči. Ne možemo da učinimo ništa više do da stvorimo povoljne preduslove, ali i onda moramo strpljivo da čekamo i da se pouzdamo da će se desiti da nas obuzme san. Gotovo uopšte nam nije dozvoljeno da taj proces makar i posmatramo – posmatranje bi već sprečilo da zaspimo.

Sve što san (i smrt) od nas zahtevaju ne spada baš u čovekove jake strane. Svi smo suviše čvrsto ukorenjeni u aktivnom polu, suviše smo ponosni na svoj rad i delanje, suviše smo zavisni od svog intelekta i svoje nepoverljive kontrole, da bi predavanje, poverenje i prepuštanje bili načini ponašanja koji su nam bliski. Stoga niko ne sme da se čudi ni što nesanica (pored glavobolje) spada u najčešće zdravstvene poremećaje naše civilizacije.

Zbog svoje jednostranosti naša kultura ima teškoća sa svim oblastima koje pripadaju suprotnom polu, što brzo može da se uoči u gore prikazanoj listi analogija. Bojimo se osećanja, iracionalnog, senke, nesvesnog, zla, tame i smrti. Bolesno čvrsto držimo se svog intelekta i svoje dnevne svesti, kojima, kako verujemo, sve možemo da prozremo. A kada stigne zahtev „prepustiti se“, javlja se strah, jer nam gubitak izgleda prevelik. Pa ipak, mi čeznemo za snom i osećamo koliko nam je neophodan. Kao što noć ide uz dan, i senka ide uz nas, a smrt uz život. San nas svakodnevno dovodi na taj prag između ovostranog i onostranog, uvodi nas u noćne

i senovite oblasti naše duše, navodi nas da proživimo ono što inače ne živimo i ponovo nas dovodi u ravnotežu.

Onaj ko pati od nesanice – ili, tačnije rečeno, od poremećaja mehanizma padanja u san – ima teškoća i boji se da napusti svoju svesnu kontrolu i da se poveri svom nesvesnom. Današnji čovek ne pravi gotovo nikakvu pauzu između dana i noći, nego svoje misli i aktivnosti prenosi i u domen sna. Dan produžavamo u noć – jednako kao što hoćemo da metodima dnevne svesti analiziramo noćnu stranu svoje duše. Nedostaje nam ta pauza kao svesna promena pola i prilagođavanje.

Osoba koja pati od nesanice trebalo bi, kao prvo, da nauči da svesno zatvori dan, kako bi u celini mogla da se prepusti noći i njenim zakonima. Dalje bi trebalo da nauči da brine o svom nesvesnom, kako bi ustanovila odakle izranjaju strahovi. Prolaznost i smrt su najvažnije teme za nesvesno. Osobi koja pati od nesanice nedostaje prapoverenje i sposobnost prepuštanja. Ona se previše identifikuje sa svojim „delatnim bićem“ i ne uspeva da se prepusti bez ikakve odbrane. Teme su ovde gotovo iste kao i one koje smo već upoznali kod orgazma. San i orgazam su oblici male smrti, a ljudi koji se snažno identifikuju sa svojim ja doživljavaju ih kao opasnost. Pomirenje s noćnom stranom života predstavlja stoga sigurno sredstvo za spavanje.

Od davnina poznati trikovi, kao što je brojanje, uspešni su samo ako se ne držimo čvrsto intelekta. Svaka monotonija postaje dosadna levoj moždanoj hemisferi i navodi je da se odrekne svoje dominacije. Sve tehnike meditacije koriste tu zakonitost: koncentracija na jednu tačku, ili na dah, ponavljanje neke mantre, ili nekog koana, sve to vodi prebacivanju sa leve na desnu hemisferu, sa dnevne strane na noćnu, sa aktivnosti na pasivnost. Onaj kome ta prirodna ritmička

promena pričinjava teškoće trebalo bi da se pozabavi polom koji izbegava. To zapravo hoće i simptom. On čoveku daje mnogo vremena da se suoči s neprijatnostima i strahovima noći. Simptom i ovde čini čoveka iskrenim: svi koji ne mogu da spavaju boje se noći. Što je potpuno tačno.

Preterana pospanost i želja za spavanjem, s druge strane, ukazuju na suprotnu problematiku. Onaj ko uprkos tome što je dovoljno spavao u načelu ima teškoća da se probudi i da ustane, trebalo bi da razmotri svoj strah od dnevnih zahteva, aktivnosti i postignuća koji se od njega traže. Probuditi se i započeti dan znači postati aktivan, delati i za to preuzeti odgovornost. Onaj kome teško pada taj korak u dnevnu svest beži u svetove iz snova i u nesvesnost detinjstva i hoće da izbegne zahteve i odgovornosti života. U takvim slučajevima tema je: beg u nesvesno. Kao što je padanje u san povezano sa smrću, i buđenje je malo rođenje. Rađanje i dolaženje k svesti može da se doživi jednako naporno kao i noć i smrt. Problem leži u jednostranosti – rešenje je u sredini, u ravnoteži, u prihvatanju i jedne i druge strane. Tek tu postaje očigledno da su rođenje i smrt zapravo jedno.

Nesanica

Nesanica bi trebalo da predstavlja povod da sebi postavimo sledeća pitanja:

1. Koliko sam zavisn od moći, kontrole, intelekta i posmatranja?
2. Da li mogu da pustim i da se prepustim?
3. Koliko su razvijeni moja sposobnost predavanja i prapoverenje?
4. Da li se dobro brinem o noćnoj strani svoje duše?
5. Koliki je moj strah od smrti – da li sam se s njim dovoljno suočio?

Preterana potreba za snom nameće sledeća pitanja:

1. Da li bežim od aktivnosti, odgovornosti i svesnosti?
 2. Da li živim u svetu snova i da li se bojim da se probudim u realnosti?
-

Bolesti zavisnosti

Tema preterane potrebe za snom direktno nas vodi zavisnostima, jer i kod njih središnji problem predstavlja beg. Nemačka reč za „zavisnost“ („Sucht“) nije slučajno jezički srodna reči „tražiti“ („suchen“). Svi zavisnici nešto traže, ali u svojoj potrazi se prerano zaustavljaju i tako ostaju na nivou zamene. Traženje bi trebalo da vodi pronalaženju i da u njemu nađe svoje iskupljenje. Isus je rekao: „Ko traži, ne treba da prestane da traži, sve dok ne nađe; ako nađe, biće potresen; a onaj ko se potrese začudiće se i vladaće nad svime.“ (*Jevanđelje po Tomi, 2*).

Svi veliki junaci iz mitologije i literature u potrazi su za nečim – Odisej, Don Kihot, Parsifal, Faust – ali oni ne prestaju da traže sve dok ne nadu. Potraga vodi te junake kroz opasnost, metež, očajanje i tamu. Ali kad junak pronađe ono što je tražio, nađeno čini da mu svi napori deluju ništavno. Svaki čovek luta i pritom kreće najčudnovatijim putevima duše – ali nigde ne bi trebalo da se fiksira i zaustavi, ne bi trebalo da prestane da traži sve dok ne nađe.

„Tražite, i naći ćete...“, kaže se u Jevanđelju. Ali onaj ko dopusti da ga ispiti i opasnosti, napor i zamršenost puteva zastraše i odvrate postaje zavisn. Cilj svoje potrage projektuje na nešto što je već pronašao na putu i okončava svoju potragu. Zaljubljuje se u svoj lažni cilj i nikada ne može da ga se zasiti. Glad pokušava da utoli sa sve više „iste“ surogat hrane, a pritom ne primećuje da njegova glad raste s jelom. Postaje zavisn i ne priznaje sebi da je našao pogrešan cilj i da mora dalje da traži. Čvrsto ga drže strah, udobnost i zaslepljenost. Svako oklevanje na putu može čoveka da učini

zavisnim. Svuda vrebaju sirene i pokušavaju da zgrabe i za sebe vežu putnika – da ga učine zavisnim.

Sve forme čine zavisnim ako čovek ne može da ih prozre: novac, moć, slava, posed, uticaj, znanje, zadovoljstvo, jelo, piće, askeza, verske predstave, droga. Što god da je u pitanju – sve ima svoje opravdanje kao iskustvo, i sve može da postane sredstvo zavisnosti ako propustimo da se toga ponovo oslobodimo. Zavisnost je kukavičluk u suočavanju s novim iskustvima. Onaj ko svoj život shvata kao putovanje i ko je uvek na putu, tragalac je, a ne zavisnik. Da bi iskusio sebe kao tragaoca, čovek mora da prizna da nema zavičaja. Onaj ko veruje u veze već je zavisan. Svi imamo svoj izvor zavisnosti, koji uvek iznova opija našu dušu. Problem nije samo sredstvo od kojeg smo zavisni, nego naša komotnost prilikom potrage. Ako pogledamo sredstvo od kojeg je neko zavisan, to nam na najbolji način pokazuje dominantnu temu za kojom čovek čezne. Pritom nam pogled lako postaje jednostran ako iz vida izgubimo kolektivno prihvaćena sredstva koja izazivaju zavisnost (bogatstvo, rad, uspeh, znanje itd.). Uprkos tome, ovde ćemo napraviti kratak pregled samo onih sredstava koja izazivaju zavisnost, a koja svi smatraju patološkim.

Proždrljivost (zavisnost od hrane)

Živeti znači učiti. Učiti znači integrisati u sebe načela koja smo dotad osećali kao nešto što je van nas i prihvatiti ih u svoju svest. Stalno započinjanje nečeg novog vodi širenju svesti. „Duhovnu hranu“ čovek može da zameni „materijalnom hranom“, a ta materijalizacija vodi samo „širenju tela“. Ako glad za životom nije zadovoljena iskustvima, ona se spušta u telo i javlja se kao prava glad. Ta glad je, međutim,

neutoljiva, jer unutrašnja praznina ne može da bude ispunjena hranom.

U jednom ranijem poglavlju rekli smo da ljubav predstavlja otvaranje i primanje u sebe – osoba zavisna od hrane živi ljubav samo u telu, jer u svesti to nije u stanju. Ona čezne za ljubavlju, ali ne otvara granice svoga ja, nego samo svoja usta, i *bol zatrpava hranom*. Rezultat predstavlja *gojenje na nervnoj bazi*. Osoba zavisna od hrane traži ljubav, samopotvrđivanje, nagradu – ali, nažalost, na pogrešnom nivou.

Alkohol

Alkoholičar čezne za celovitim, isceljenim svetom bez sukoba. Cilj nije pogrešan, ali on bi želeo da ga dostigne izbegavanjem sukoba i problema. Nije spreman da svesno uđe u konfliktnost života i da te konflikte razreši svojim radom. Stoga svoje konflikte i probleme davi u alkoholu i njime se uljuljkuje u svet za kakvim žudi. Alkoholičar uglavnom žudi za ljudskom blizinom. Alkohol stvara svojevrsnu karikaturu bliskosti time što uklanja granice i kočnice, zamagljuje staleške razlike i omogućava brzo bratimljenje, kojem ipak nedostaju obavezujuća komponenta i dubina. Alkohol predstavlja pokušaj da se zadovolji potraga za jednim celovitim i bratskim svetom bez sukoba. Sve što tom idealu još stoji na putu mora da se *spere niz grlo* alkoholom.

Cigarete

Pušenje je snažno povezano s disajnim putevima i plućima. Sećamo se da je disanje vezano pre svega za komunikaciju, kontakt i slobodu. Pušenje je pokušaj da se ta područja stimulišu i zadovolje. Cigareta postaje zamena prave

komunikacije i prave slobode. Reklame za cigarete vešto ciljaju upravo na tu čovekovu čežnju: sloboda kauboja, prevazilaženje svih granica u letu, putovanje u daleke zemlje i društvo veselih ljudi – sve te čežnje čovekovog ja navodno mogu da se zadovolje cigaretom. Čovek prelazi milje – a zašto? Možda zbog neke žene, prijatelja, zbog slobode – ili sve te istinske želje zamenjuje cigaretom i tako njen dim zamagljuje prave ciljeve.

Droga

Hašiš (marihuana) ima veoma sličnu tematiku kao i alkohol. Čovek beži od svojih problema i konflikata u prijatno stanje. Hašiš oduzima životu „tvrdoću“, a konturama oštrinu. Sve postaje mekše, a izazovi se povlače.

Kokain (i slična stimulativna sredstva kao što je kaptagon) ima suprotan učinak. On izuzetno poboljšava delotvornost i time delimično može da dovede do većeg uspeha. Ovde mora da se preispita tema „uspeh, rezultati i priznanje“, jer droga predstavlja samo jedno od sredstava da se znatno uveća svoja sposobnost za postizanje nekog učinka. Traganje za uspehom uvek je traganje za ljubavlju. Stoga je, recimo, kokain naročito rasprostranjen u filmskim i zabavljачkim krugovima. Glad za ljubavlju predstavlja specifičan profesionalni problem te branše. Umetnik izvođač čezne za ljubavlju i nada se da će tu čežnju zadovoljiti naklonošću publike (okolnost da to nije moguće ga, s jedne strane, čini sve „boljim“, a s druge psihički sve nesrećnijim!). Sa stimulativnim drogama ili bez njih, pravo sredstvo koje izaziva zavisnost ovde je uspeh, koji treba da zameni istinsku potragu za ljubavlju.

Heroin omogućava najcelovitiji beg od sukobljavanja s ovim svetom.

Od dosad navedenih droga prilično oštro razlikuju se psihodelične droge (LSD, meskalin, gljive itd.). U pozadini uzimanja tih droga nalazi se (manje ili više svesna) namjera da se dožive određena iskustva svesti i da se prodre u transcendenciju, onostrano. Psihodelične droge ne izazivaju zavisnost u užem smislu reči. Nije lako odgovoriti da li predstavljaju legitimna pomoćna sredstva za otvaranje novih dimenzija svesti, jer problem ne leži u samoj drogi, nego u svesti čoveka koji je koristi. Ljudima uvek pripada samo ono što su sami zaslužili svojim radom. Stoga je uglavnom veoma teško da se novi prostori svesti osvojeni uz pomoć droga zaista usvoje, a da se njima ne bude preplavljen. Što je dalje neko stigao na tom putu, za njega droga postaje bezopasnija – ali utoliko mu je manje i potrebna. Sve ono što može da se postigne drogom može se postići i bez nje – ali sporije. A ono opasno sredstvo koje izaziva zavisnost na tom putu je žurba!

14.

Rak (malignomi)

Da bismo razumeli rak, naročito je važno da se analogno razmišlja. Trebalo bi da osvestimo činjenicu da je svako od nas doživljena ili definisana celina (jedinstvo među jedinstvima), s jedne strane u odnosu na još veću celinu, a s druge strane istovremeno i sama sastavljena od mnogih manjih celina. Tako je, npr. šuma (kao definisana celina) istovremeno deo veće celine „pejzaža“, ali se i sama sastoji od mnoštva „drveća“ (manjih celina). Isto važi i za „drvo“. Ono je deo šume, a samo se sastoji od stabla, korena i krošnje. To znači da se stablo prema drvetu odnosi kao drvo prema šumi, ili kao šuma prema pejzažu.

Čovek je deo čovečanstva, a sam se sastoji od organa, dok su ti čovekovi delovi istovremeno sačinjeni od mnogih ćelija, koje sa svoje strane predstavljaju delove organa. Čovečanstvo očekuje od pojedinačnog čoveka da se, ukoliko je moguće, ponaša tako da to što bolje služi razvoju i opstanku čovečanstva. Čovek od svojih organa očekuje da funkcionišu onako kako je neophodno za njegov opstanak. Organ od svojih ćelija očekuje da ispunjavaju svoju dužnost onako kako je neophodno za opstanak organa.

U toj hijerarhiji, koja bi na obe strane mogla dalje da se nastavi, svaka je individualna celina (ćelija, organ, čovek) uvek u konfliktu između vlastitog ličnog interesa i podređivanja interesu sledeće veće celine. Svaki složeni sklop (čovečanstvo, država, organ) u svom funkcionisanju je upućen na to da se svi njegovi delovi koliko je god moguće podrede zajedničkoj ideji i da joj služe. Svaki sistem normalno podnosi prestupe manjeg broja članova, pri čemu to ne ugrožava celinu. Ipak postoji i neka granična vrednost kod koje prekoračenje normi ugrožava postojanje celine.

Tako, recimo, država može da podnese izvestan broj građana koji ne rade, asocijalno se ponašaju ili su opredeljeni protiv te države. Ali ako ta grupa koja se ne poistovećuje s ciljevima države bročano naraste, ona od određene veličine postaje ozbiljna opasnost za celinu i, ukoliko stekne premoć, može da ugrozi postojanje celine. Država će, doduše, dugo pokušavati da se zaštiti od takvog razvoja i braniće svoju egzistenciju, ali ako joj ti pokušaji ne pođu za rukom, njen slom je siguran. Mogućnost koja ima najbolje izgleda na uspeh sastoji se u tome da se male grupe građana koje iskaču iz sistema blagovremeno vrata u zajednički poredak, time što im se obezbeđuje neka privlačna mogućnost za rad na zajedničkim ciljevima. Nasilno potčinjavanje ili istrebljivanje neistomišljenika, kakvo države najčešće pokušavaju, dugoročno gledano gotovo nikada nije uspešno, nego se pre može reći da takvo ponašanja ubrzava proces koji vodi do haosa. Sa stanovišta države, opozicione snage su opasni neprijatelji koji nemaju drugih ciljeva do da unište dobri stari poredak i rašire haos.

To viđenje je ispravno – ali samo s tog stanovišta. Ako bismo pitali ljude koji se bune protiv poretka, čuli bismo drugačije argumente koji su takođe ispravni – s njihovog

stanovišta. Sigurno je da se ti ljudi ne poistovećuju s utvrđenim ciljevima i stavovima svoje države, nego im suprotstavljaju vlastita mišljenja i interese koje bi želeli da ostvare. Država hoće poslušnost, grupe hoće slobodu za ostvarivanje sopstvenih zamisli. I jedno i drugo je razumljivo, ali ipak nije lako da se oba interesa ostvare istovremeno, bez ikakve žrtve. Smisao ovih redova ni u kojem slučaju nije razvijanje bilo kakvih političkih ili društvenih teorija ili uverenja, nego to da se zbivanja koja su prisutna kod raka prikažu na jednom drugom nivou, kako bi se malo proširio uglavnom vrlo uzak ugao iz kojeg se posmatra rak. Rak nije izolovano zbivanje i ne javlja se samo u obliku bolesti koja se tako naziva, nego se pre može reći da u raku nalazimo jedan vrlo izdiferenciran i inteligentan proces kojim su ljudi zaokupljeni i na svim drugim nivoima. Kod gotovo svih drugih oboljenja vidimo kako telo pokušava da se s nekom teškoćom koja ugrožava njegovo funkcionisanje izbori prikladnim protivmerama. Ukoliko mu to uspe, govorimo o isceljenju (koje može biti manje ili više potpuno). Ako mu to ne uspe i ako u svojim naporima podleže, govorimo o smrti.

Kod zbivanja karakterističnih za rak doživljavamo, međutim, nešto suštinski drugačije: telo posmatra kako sve više njegovih sopstvenih ćelija menja svoje ponašanje i marljivom deobom započinje proces koji sam po sebi ne vodi kraju, nego nailazi na granice samo zbog iscrpljivanja domaćina (hranljive podloge). Rak nije nešto spoljno što ugrožava organizam, kao recimo bakterije, virusi i toksini, nego je u pitanju ćelija koja je dotad svoju celokupnu aktivnost stavljala u službu organa, a time i u službu čitavog organizma, kako bi on imao najbolje izgleda da preživi. Pa ipak, ona iznenada menja mišljenje i napušta to poistovećivanje s celinom. Počinje da razvija sopstvene ciljeve

i da ih bezobzirno ostvaruje. Okončava svoju dotadašnju delatnost služenja nekom konkretnom organu i u prvi plan stavlja vlastito razmnožavanje. Ne ponaša se više kao član višćelijskog živog bića, nego regresira na raniji evolutivni stupanj života jednoćelijskog organizma. Otkazuje članstvo u svom ćelijskom udruženju i svojom haotičnom deobom počinje brzo i bezobzirno da se širi, ne poštujući nikakve morfološke granice (infiltracija) i gradeći svuda sopstvena uporišta (formiranje metastaza). Svoje dotadašnje ćelijsko udruženje, iz kojeg je svojim ponašanjem istupila, sada koristi kao domaćina za sopstvenu ishranu. Rast i umnožavanje ćelija raka događa se tako brzo da delom ne može da se održi ni snabdevanje krvlju preko krvnih sudova. Stoga ćelije raka sa disanja kiseonika prelaze na primitivniji oblik fermentacije. Disanje je zavisno od zajednice (razmena), dok fermentaciju svaka ćelija može da obavlja sama za sebe. To veoma uspešno širenje ćelija raka prestaje tek kada bukvalno pojedju čoveka kojeg su pretvorile u svoje hranljivu podlogu. U jednom trenutku ćelija raka doživljava neuspeh zbog problema sa snabdevanjem. Ali sve do tog trenutka njeno ponašanje je uspešno.

Ostaje pitanje zbog čega sve to radi ta nekada tako dobra i poslušna ćelija! Njena motivacija se, međutim, možda ipak može jednostavno razumeti. Kao poslušan član višćelijskog čoveka trebalo je samo da izvršava propisanu aktivnost koja služi opstanku višćelijskog organizma. Na taj način bila je samo jedna od mnogih ćelija koje moraju da obavljaju neprivačan posao za „nekog drugog“. I ona je to dugo radila. U jednom trenutku, međutim, organizam gubi svoju privlačnost kao okvir za sopstveni razvoj te ćelije. Jednoćelijski organizam je slobodan i nezavisan, može da radi šta hoće, kroz neograničeno razmnožavanje može

sebe da učini besmrtnim. Kao deo višćelijskog organizma, ćelija je postala smrtna i neslobodna. Zar je tako zapanjujuće što se seća svoje ranije slobode i vraća životu jednoćelij-skog organizma, kako bi na sopstvenu ruku ostvarila svoju besmrtnost? Dotadašnju zajednicu ona potčinjava vlastitim interesima i bezobzirnim ponašanjem počinje da ostvaruje svoju slobodu.

To je uspešno ponašanje čija se greška uviđa tek kada postane kasno – naime, tek onda kada se uoči da žrtvovanje drugog i njegovo svodenje na hranljivu podlogu za svoj rast u sebi nosi i sopstveni kraj. Ponašanje ćelija raka uspešno je samo dotle dok je živ čovek kao domaćin – njegov kraj znači i kraj razvoja raka.

Ovde leži i mala ali kobna zabluda koncepta ostvarivanja slobode i besmrtnosti. Jedinka se oslobađa stare zajednice i primećuje da joj je ona još potrebna tek kada bude prekasno. Čovek, doduše, nije oduševljen time da svoj život žrtvuje za život ćelija raka, ali ni telesna ćelija nije bila oduševljena da svoj život žrtvuje za čoveka. Ćelija raka ima jednako dobre argumente kao i čovek, jedino što je njeno gledište drugačije. I jedno i drugo žele da žive i da ostvare svoje interese i svoje predstave o slobodi. Svako od njih spreman je da za to žrtvuje onog drugog. Ništa drugačije nije bilo ni u našem primeru s državom. Država hoće da živi i da ostvaruje svoje ideje, a nekoliko neistomišljenika takode hoće da živi i da ostvari svoje ideje. Stoga najpre država pokušava da žrtvuje bundžije. Ako joj to ne pođe za rukom, revolucionari žrtvuju državu. Obe strane nemaju obzira prema onoj drugoj. Čovek operiše, zrači i truje ćelije raka sve dok je to moguće – ali ako ipak pobede, one žrtvuju čoveka. To je prastari sukob prirode: pojesti ili biti pojeden. Čovek, doduše, uviđa bezobzirnost i kratkovidost ćelija raka, ali uviđa li da se i sam isto

tako ponaša, da mi, ljudi, svoj opstanak pokušavamo da obezbedimo po istom zloćudnom konceptu?

Tu leži ključ obolevanja od raka. Nije nimalo slučajno što naše doba toliko pati od malignih bolesti, što se protiv njih tako zagriženo bori i što u tome ima tako malo uspeha. (Istraživanja američkog proučavaoca raka Hardina B. Džonsa pokazuju da izgleda da je životno očekivanje kod nelečenih pacijenata obolelih od raka veće od životnog očekivanja kod lečenih pacijenata!) Obolevanje od raka predstavlja izraz našeg doba i naše kolektivne slike sveta. U sebi doživljavamo kao rak samo ono što i sami živimo. Za naše doba karakteristični su bezobzirna ekspanzija i ostvarivanje sopstvenih interesa. U političkom, ekonomskom, „verskom“ i privatnom životu, ljudi pokušavaju da sopstvene ciljeve i interese ostvare bez obzira na („morfološke“) granice, pokušavaju da svuda stvore uporišta za svoje interese (metastaze) i da afirmišu samo sopstvene ideje i ciljeve, pri čemu se sve drugo stavlja u službu vlastite koristi (parazitski princip).

Svi mi imamo argumente poput ćelija raka. Naš rast se odvija tako brzo da nam jedva još polazi za rukom da ostvarimo snabdevanje. Naši sistemi komunikacije izgrađeni su širom sveta, ali komunikacija s bližnjima, to jest s partnerom, i dalje nam ne uspeva. Čovek ima slobodno vreme, a nema s njim šta da započne. Proizvodimo i uništavamo namirnice da bismo manipulisali cenama. Možemo udobno da proputujemo čitavim svetom, ali ne poznajemo sami sebe. Filozofija našeg doba ne zna za druge ciljeve osim rasta i napretka. Ljudi rade, eksperimentišu, istražuju – zašto? Zbog napretka! Kakav cilj ima napredak? Još više napretka! Čovečanstvo se nalazi na putovanju bez cilja. Zbog toga mora da postavlja stalno nove ciljeve, kako ne bi palo u očajanje. Slepilo i kratkovidost ljudi našeg doba nimalo

ne zaostaju za slepilom i kratkovidošću ćelija raka. Da bi ostvario privrednu ekspanziju, čovek već decenijama koristi prirodnu sredinu kao hranljivu podlogu i domaćina, da bi danas „zapanjeno“ konstatovao da smrt domaćina sa sobom nosi i njegovu sopstvenu smrt. Ljudi čitav svet posmatraju kao svoju hranljivu podlogu: biljke, životinje, sirovine. Sve je tu samo i isključivo zato da bismo mi mogli bezgranično da se širimo po Zemlji.

Odakle ljudima koji se tako ponašaju hrabrost i drskost da se žale na rak? On je samo naše ogledalo – pokazuje nam naše ponašanje, naše argumente, a takođe i kraj ovakvog puta.

Rak ne treba da bude pobeđen – njega samo valja razumeti, kako bismo naučili da razumemo i same sebe. A čovek ipak uvek hoće da razbije ogledalo ako mu se ne dopada lice koje vidi u njemu! Ljudi imaju rak zato što su rak oni sami.

Rak je naša velika šansa da u njemu otkrijemo sopstvene greške u mišljenju i zablude. Pokušajmo stoga da otkrijemo slabe tačke koncepta koji i rak i mi koristimo kao sliku sveta. Rak naposletku doživljava neuspeh zbog polarizacije „ja ili zajednica“. On vidi samo ili-ili, i stoga se odlučuje za sopstveni, od okruženja nezavisni opstanak, a prekasno uočava da je i dalje zavisan od okruženja. Nedostaje mu svest o većoj, sveobuhvatnoj celini. Jedinstvo vidi samo u vlastitom razgraničenju. To pogrešno razumevanje jedinstva ljudi dele s rakom. I čovek se u svojoj svesti razgraničava, čime nastaje podela na ja i ti. Čovek razmišlja u „jedinstvima“, ne uviđajući besmislenost takvog pojma. Jedinstvo je zbir svekolikog postojanja i ne poznaje ništa izvan sebe. Ako se jedinstvo razloži, nastaje mnoštvo, ali to mnoštvo naposletku ipak ostaje sastavni deo jedinstva.

Što se neki ego više razgraničava, utoliko više gubi osećaj za celinu u odnosu na koju uvek predstavlja samo deo.

U egu nastaje iluzija da nešto može da uradi „sam“. Ali na nemačkom *sam* (*allein*) doslovno znači *sve-jedan* (*All-eins*) i znači *biti jedno sa svim*, a ne najveći stepen odvajanja od svega ostalog. U stvarnosti ne postoji prava odvojenost od ostatka svemira. Samo naše ja može da uобрази tako nešto. U onoj meri u kojoj se ja zatvara, čovek gubi „*religio*“, povratnu vezu s prauzrokom postojanja. Ego tada pokušava da zadovolji svoje potrebe i diktira nam put. Čovekovom ja pritom je drago i pravo sve ono što služi daljem odvajanju, što služi razlikovanju, jer kroz svako naglašavanje razlike jasnije oseća sebe. Ego se boji samo da ne postane jedno sa svim, jer bi to pretpostavljalo njegovu smrt. Uz mnogo napora, inteligencije i dobrih argumenata, ego brani svoje postojanje i stavlja u svoju službu najsvetije teorije i najplemenitije namere – samo da on preživi.

Tako nastaju i ciljevi koji to zapravo nisu. Napredak kao cilj je apsurdan, jer nema konačnu tačku. Pravi cilj uvek mora da se sastoji u nekom preobražaju dotadašnjeg stanja, a ne samo u pukom nastavljanju onoga što je već i tako prisutno. Ljudi su u polarnosti – pa šta da započnemo s ciljem koji je takođe samo polaran? Ali ako se cilj zove „jedinstvo“, to znači potpuno drugačiji kvalitet postojanja od onog koji doživljavamo u polarnosti. Čoveku koji sedi u zatvoru nije baš podsticajno ako mu se u izgled stavlja drugi zatvor, čak i ako bi taj raspolagao nešto većim komforom – ali davanje slobode predstavlja kvalitativno značajniji korak. Pa ipak, cilj koji nazivamo „jedinstvom“ može da bude dostignut samo ako čovek žrtvuje svoje ja. Sve dok postoji ja, postoji i ti, i sve dotle smo u polarnosti. „Ponovno rođenje u duhu“ uvek pretpostavlja smrt, a ta smrt odnosi se na čovekovo ja. Islamski mistik Rumi je tu temu grandiozno obradio u sledećoj kratkoj pesmi:

„Čovek dođe do vrata svoje voljene i zakuca. 'Ko je?',
zapita iznutra glas.

'Ja sam', odgovori on.

'Ovde nema dovoljno mesta za mene i za tebe', reče
glas, a vrata ostadoše zatvorena.

Posle godinu dana samoće i lišavanja, dođe i zakuca
ponovo. 'Ko je?', upita glas iznutra.

'Ti si', odgovori čovek – i vrata mu se otvoriše.“

Sve dok naše ja teži za večnim životom, doživljavaćemo
neuspeh, baš kao i ćelije raka. Ćelije raka razlikuju se od tele-
snih ćelija svojom procenom vlastitog ega. Ćelijsko jezgro
u ćeliji predstavlja neku vrstu ćelijskog mozga. Kod ćelija
raka jezgro neprestano dobija na značaju, a time i na veličini
(rak se između ostalog dijagnostifikuje i po morfološkim
promenama ćelijskog jezgra). Ta promena jezgra odgovara
preteranom naglašavanju egocentričnog razmišljanja iz gla-
ve, karakterističnog za naše doba. Ćelija raka traži svoj večni
život u materijalnom razmnožavanju i ekspanziji. Ni rak a
ni čovek i dalje ne shvataju da u materiji traže nešto što se
tu ne može naći, naimе život. Čovek brka sadržaj i formu i
pokušava da umnožavanjem forme dobije sadržaj za kojim
žudi. Ali već je Isus učio: „Jer ko hoće život svoj da sačuva,
izgubiće ga.“ (Marko, 8, 34–35)

Stoga su sve škole posvećenosti od pradavnih vremena
učile obrnutom putu: žrtvovanju formalnog aspekta da bi
se dobio sadržaj, ili, drugim rečima: ja mora da umre da
bismo mogli ponovo da se rodimo u sopstvu. Ovde treba
primetiti da *sopstvo* nije *moje sopstvo*, nego *Sopstvo*. Ono je
središte koje se nalazi svuda. Sopstvo ne poseduje zasebnu
egzistenciju, jer obuhvata sve što postoji. Ovde, konačno,

postaje suvišno pitanje: „Ja ili drugi?“ Sopstvo ne poznaje druge, ono je sve-jedno.

Takav cilj ego s pravom deluje opasno i ne baš privlačno. Zbog toga ne treba da se čudimo ako ego pokušava sve što može da bi taj cilj postizanja jedinstva zamenio ciljem jednog velikog, jakog, mudrog i prosvećenog ega. Na ezoterijskom, kao i na religijskom putu, većina putnika doživljava neuspeh stoga što pokušavaju da svojim ja stignu na cilj izbavljenja i prosvetljenja. Samo veoma malobrojni uopšte vode računa o tome da njihovo ja s kojim se poistovećuju nikada ne može biti prosvetljeno ili izbačeno.

Veliko delo uvek znači žrtvovanje svoga ja, uvek znači smrt ega. Ne možemo da izbacimo svoje ja, nego samo možemo da se izbacimo od svoga ja, i tek tada smo izbačeni. Strah da nas tada više neće biti, koji se na tom mestu uglavnom javlja, samo potvrđuje koliko se identifikujemo sa svojim ja i koliko malo znamo o svom sopstvu. Upravo tu leži i mogućnost rešenja za naš problem karcinoma. Tek kada naučimo da lagano, korak po korak, dovodimo u pitanje krutost svoga ja i svoje razgraničavanje od spoljnog sveta i da se otvaramo, mi sebe počinjemo da doživljavamo kao deo celine, a time i da preuzimamo odgovornost za celinu. Tada shvatamo i da su dobro celine i naše dobro istovetni, jer smo mi kao deo istovremeno jedno sa svime (*pars pro toto*). Tako i svaka ćelija sadrži celokupnu genetsku informaciju organizma – i samo mora da shvati da ona zaista jeste celina. „Mikrokosmos = makrokosmos“, uči nas hermetička filozofija.

Greška u mišljenju leži u razlikovanju ja i ti. Tako nastaje iluzija da ja naročito dobro može da opstane tako što žrtvuje ti i što ga koristi kao sopstvenu hranljivu podlogu.

U stvarnosti je, međutim, nerazdvojna sudbina ja i ti, dela i celine. Smrt koju ćelija raka donosi organizmu postaje i njena sopstvena smrt, baš kao što i smrt prirodne sredine koja nas okružuje u sebi nosi i našu smrt. Pa ipak, ćelija raka veruje u spoljni svet odvojen od sebe, kao što i čovek veruje u spoljni svet. To verovanje je smrtonosno. Lek protiv njega zove se ljubav. Ljubav isceljuje, jer otvara granice koje razdvajaju i pušta drugoga da uđe kako bi postao jedno. Onaj ko voli ne stavlja svoje ja na prvo mesto, nego doživljava veću celinu. Onaj ko voli oseća voljeno biće kao samog sebe. To ne važi samo među ljudima. Onaj ko voli neku životinju ne može da je posmatra sa ekonomskog gledišta proizvođača hrane. Ovde ne mislimo na neku sentimentalnu pseudoljubav, nego na stanje svesti koje zaista oseća nešto od zajedništva svega postojećeg, toliko različito od čestog ponašanja u kojem čovek vlastito nesvesno osećanje krivice zbog potisnute agresije pokušava da kompenzuje „dobrim delima“, ili preteranom „ljubavlju prema životinjama“. Rak pokazuje ljubav koja se ne živi, rak je izopačena ljubav:

Ljubav prevazilazi sve granice i ograde.

U ljubavi se suprotnosti sjedinjuju i stapaju.

Ljubav je postizanje jedinstva sa svime, ona se širi na sve i ni pred čim se ne zaustavlja.

Ljubav se ne boji ni smrti – jer ljubav je život.

Onaj ko tu ljubav ne živi u svesti u opasnosti je da njegova ljubav potone na telesni nivo i da tu svoje zahteve pokuša da ostvari kao rak:

I ćelija raka prevazilazi sve granice i ograde. Rak ukida individualnost organa.

I rak se širi na sve i ni pred čim se ne zaustavlja (metastaziranje).

Ni rak se ne boji smrti.

Rak je ljubav na pogrešnom nivou. Potpunost i jedinstvo mogu se ostvariti samo u svesti, a ne unutar materije, jer materija je senka svesti. U prolaznom svetu oblika čovek ne može da postigne ono što pripada jednoj neprolaznoj ravni. Uprkos svim naporima onih koji hoće da poboljšaju svet, nikada neće biti savršenog sveta, bez sukoba i problema, bez trvenja i rasprava. Nikada neće biti zdravog čoveka, bez bolesti i smrti, nikada sveobuhvatne ljubavi, jer svet oblika živi od granica. Pa ipak, svi ti ciljevi mogu se ostvariti – i može da ih ostvari svako i u svako doba, ako prozre oblike i ako postane slobodan u svojoj svesti. U polarnom svetu ljubav vodi prijanjanju – a u jedinstvu prožimanju. Rak je simptom pogrešno shvaćene ljubavi. Rak ima poštovanja samo prema istinskoj ljubavi. Simbol istinske ljubavi je srce. Srce je jedini organ koji rak ne može da napadne!

15.

Sida

O d izlaska ove knjige 1983. godine, jedan novi simptom privukao je ogromno zanimanje javnosti i – sudeći bar prema nekim nagoveštajima – sva je prilika da će ga još dugo zaokupljati. Tu novu pošast simbolizuju četiri slova: *AIDS* (SIDA), kao skraćenica za „*Acquired Immune Deficiency Syndrome*“ („stečeni sindrom imunodeficijencije“), što bi se moglo prevesti kao „stečeni nedostatak odbrambenih moći“. Materijalni izazivač je virus HTLV-III/LAV, majušan, izuzetno osjetljiv virus koji može da preživi samo u vrlo specifičnoj sredini, zbog čega je za njegovo prenošenje neophodno da u krvotok druge osobe prodru sveže krvne ćelije ili spermatozoidi. Izvan ljudskog organizma izazivač brzo umire.

Prirodnim rezervoarom virusa side smatraju se određene vrste majmuna u centralnoj Africi (a naročito zeleni marmozeti). Virus je prvi put otkriven krajem sedamdesetih godina prošlog veka kod jednog zavisnika od droge u Njujorku. Zbog zajedničkog korišćenja špricева i igala, virus se najpre širio u krugu zavisnika od droge, ali odatle je dospelo u krugove

homoseksualaca, gde je dalje prenošen seksualnim putem. Sve do danas homoseksualci zauzimaju prvo mesto među rizičnim grupama, verovatno zbog toga što analni odnos, koji oni prvenstveno praktikuju, veoma često dovodi do povreda osetljive sluzokože rektuma. Na taj način spermatozoidi koji sadrže virus lakše mogu da prodru u krvotok (dok je vaginalna sluzokoža manje podložna povredama).

Sida se javlja upravo u trenutku kada su homoseksualci u Americi znatno poboljšali svoj društveni položaj i stekli legitimnost. U međuvremenu je, doduše, u centralnoj Africi sida postala jednako rasprostranjena i među heteroseksualcima, ali u Americi i Evropi pogodno tle za širenje te zarazne bolesti predstavljaju upravo homoseksualni krugovi. U međuvremenu su sidu kao svojevrsnu polnu bolest svi počeli da smatraju glavnom opasnošću za u naše vreme ostvarene seksualne slobode i slobodno ponašanje – zbog čega jedni žale, dok drugi u tome vide pravednu božju kaznu. Sigurno je, međutim, da je sida postala kolektivni problem – jer ne pogađa pojedinca nego sve nas. Zbog toga su autori i izdavačka kuća smatrali da ima smisla da se i ovoj knjizi naknadno doda poglavlje o sidi, u kojem bismo želeli sadržajno da rasvetlimo i simptome te bolesti.

Ako pogledamo simptome side, u oči naročito padaju četiri momenta:

1. Sida vodi do sloma telesnog imuniteta, to jest do nestanka sposobnosti tela da se razgraniči i odbrani od uzročnika koji dolaze spolja. Ta nepopravljiva slabost imuniteta, to jest odbrane organizma, čini osobu obolelu od side podložnom infekcijama (i nekim vrstama raka) koji ne ugrožavaju zdrave ljude s očuvanim odbrambenim sistemom.

2. Budući da virus HTLV-III/LAV ima veoma dug period inkubacije – to jest, od trenutka infekcije virusom i pravog

oboljenja može da prođe više godina – za sidu je vezano nešto veoma neprijatno. Ako ostavimo po strani mogućnost testiranja (ELISA test), zapravo se i ne zna koliko je ljudi uopšte inficirano sidom i jesmo li i sami zaraženi. Na taj način sida postaje „nevidljivi“ protivnik protiv kojeg je teško boriti se.

3. Budući da se sida može dobiti samo prenošenjem s druge osobe, i pošto je to prenošenje povezano s krvlju i spermom, ona ne može da ostane privatni, lični problem, nego nas navodi da na upečatljiv način doživimo svoju zavisnost od drugoga.

4. Na kraju, kao glavnu temu side treba spomenuti seksualnost, na koju se njeno prenošenje u suštini i ograničava, ako ostavimo po strani druge dve mogućnosti – korišćenje već upotrebljenih igala za injekcije i prenošenje preko krvi za transfuziju – jer oba ta potonja izvora opasnosti mogu relativno jednostavno da se odstrane. Time je sida dostigla status svojevrsne „polne bolesti“, a na seksualnost je pala senka „smrtnog straha“.

Došli smo do uverenja da sida kao kolektivna opasnost obolevanja predstavlja dosledan nastavak problema koji je postao vidljiv kod raka. Sida i rak sadržajno imaju mnogo zajedničkog, zbog čega se i jedno i drugo mogu podvesti pod zajednički naslov „obolela ljubav“. Da bi se zaista razumelo šta time hoćemo da kažemo, neophodno je da još jednom razmotrimo temu „ljubavi“, to jest da se podsetimo onoga što smo o tome rekli u ranijim poglavljima (str. 78). U četvrtom poglavlju prvog dela ove knjige („Dobro i zlo“) ljubav smo upoznali kao instancu koja je jedina u stanju da prevaziđe polarnosti i ujedini suprotnosti. Ali budući da su suprotnosti uvek definisane granicama – dobro/zlo, unutra/spolja, ja/ti – ljubav ima funkciju prevazilaženja granica, ili, tačnije

rečeno – uništavanja granica. Stoga ljubav između ostalog definišemo i kao sposobnost da se otvorimo, da pustimo u sebe ono „drugo“, da žrtvujemo granice svoga ja. Ta žrtva nastala iz ljubavi ima dugu i bogatu tradiciju u poeziji, mitu i religiji: naša kultura poznaje je u slici Isusa Hrista, koji je iz ljubavi prema čoveku na sebe uzeo žrtvenu smrt i time krenuo putem svih božjih sinova. Kad govorimo o „ljubavi“, mislimo na duševni proces, a ne na telesni čin; kada mislimo na „telesnu ljubav“, koristimo naziv seksualnost.

Ako sledimo to razlikovanje, veoma brzo ćemo shvatiti da u našem vremenu i kulturi imamo veliki problem s „ljubavlju“. Ljubav je u prvom redu usmerena na dušu druge osobe, a ne na njeno telo; seksualnost želi telo druge osobe. Obe imaju svoje opravdanje; opasna je – kao i uvek – samo jednostranost. Ljubav je ravnoteža, harmonija jina i janga, onog gore i dole, levog i desnog.

Primenjeno na našu temu, to znači da seksualnost mora biti uravnotežena ljubavlju, jer ćemo inače skliznuti u jednostranost – a svaka jednostranost je „loša“, to jest necelovita, pa time i bolesna. Jedva da smo više i svesni koliko jako se u naše vreme naglašavaju sile ega, a time i razgraničavanje, jer je ta vrsta individualizacije za nas već postala nešto u velikoj meri samorazumljivo. Ako sebi predstavimo koliko vrednost danas u industriji, reklami i umetnosti imaju vlastita imena, i to uporedimo, recimo, s antikom, kada je većina umetnika ostajala potpuno anonimna, to bi trebalo da nam jasno pokaže na šta mislimo kada govorimo o naglašavanju ega. Taj razvoj se zapaža i na drugim životnim područjima, na primer u preobražaju velike porodice u malu porodicu, to jest u „najnoviji“ oblik života – samačko domaćinstvo. Stan kao moderni oblik stanovanja predstavlja spoljni izraz našeg sve većeg osamljivanja i izolovanja.

Tom nedvosmislenom razvoju savremeni čovek pokušava da se suprotstavi naročito dvama pomoćnim sredstvima: komunikacijom i seksualnošću. Razvoj sredstava komunikacije nikada nije bio brži: novine, radio, TV, telefon, kompjuter itd. – svi postajemo međusobno elektronski umreženi i povezani. Elektronska komunikacija ne rešava problem osamljivanja i usamljenosti, u prvom redu zato što je suviše neobavezujuća. Dublje gledano, međutim, razvoj modernih elektronskih sistema ljudima verovatno ukazuje na besmislenost i nemogućnost pokušaja da se zaista razgraniče, da kao tajnu nešto zadrže za sebe, to jest da nametnu zahteve svog ega (tajnost, zaštita podataka i zaštita autorskih prava s napredovanjem elektronskih medija postaju sve teži i besmisleniji.)

Druga čarobna formula glasi: seksualna sloboda – svako može, sme i hoće da stupi u „kontakt i dodir“ sa svakim – ali pritom ostaje duševno nedodirnut. Stoga ne zapanjuje ni to što se nova sredstva komunikacije stavljaju u službu seksualnosti: počevši od „oglasa za upoznavanje“ u novinama, pa do seksa preko telefona i kompjutera, koji predstavlja najnoviju zabavu u Sjedinjenim Državama. Na taj način seksualnost služi zadovoljavanju želje, i to u prvom redu sopstvene – „partner“ je zapravo samo pomoćno sredstvo. Naposletku, druga osoba za to više uopšte nije ni potrebna, požuda može da se zadovolji i preko telefona, to jest čovek može da je doživi i zadovolji i sasvim sam (masturbacija).

Nasuprot tome, ljubav znači istinski susret s drugim čovekom. Susret s „drugim“ je, međutim, uvek i proces koji izaziva strah, jer sadrži i dovođenje u pitanje vlastitog postojanja, onakvog kakvo jeste. Susret s drugim čovekom uvek je i susret sa sopstvenom senkom. Zbog toga je partnerstvo tako teško. Ljubav je više rad nego zadovoljavanje požude.

Ljubav ugrožava granice našeg ega i traži da se otvorimo. Za ljubav seksualnost predstavlja veličanstveno pomoćno sredstvo, koje omogućava da se i na telesnom nivou prevaziđu granice i doživi jedinstvo. Ali ako se odrekemo ljubavi i živimo samo seksualnost, sâm seks ne može više da ispuni taj zadatak.

Naše doba je – to smo već rekli – u najvećoj meri doba naglašenog ega i veoma je odbojno prema svemu što za cilj ima prevazilaženje polarnosti. Stoga grčevito pokušavamo da naglašavanjem seksualnosti prikrijemo i zamenimo nedostatak spremnosti za ljubav – naše doba je seksualizovano, ali bez ljubavi. Ljubav pada u senku. Problem koji smo ovde ocrnali tiče se čitavog našeg doba i naše zapadne kulture; to je naš kolektivni problem.

Taj problem je, doduše, naročitu kristalizaciju doživljava među homoseksualcima. Tu se ne radi o razlici između homoseksualnosti i heteroseksualnosti, nego o nedvosmišlenom procesu unutar homoseksualne scene, koja se od trajnog partnerstva s jednom osobom sve više okreće ka promiskuitetu, pri kojem seksualni kontakt s deset do dvadeset partnera tokom samo jednog vikenda ne predstavlja nikakav izuzetak. Na mestu je primedba da su taj proces i s njim povezana problematika isti kod homoseksualaca i heteroseksualaca, ali proces je među homoseksualcima već rašireniji, pa time i ekstremniji nego kod heteroseksualne populacije.

Što se više ljubav odvaja od seksualnosti, i što više seks sledi samo cilj sopstvene požude, utoliko brže se iscrpljuju seksualne draži. Da bi se još doživelo uzbuđenje, podsticajne draži moraju da budu sve originalnije, sve čudnije i sve istančanije. Odatle nastaju veoma ekstremni oblici seksualne prakse, koji svojom konkretnom strukturom jasno pokazuju

koliko malu ulogu pritom igra drugi čovek i koliko je on tu degradiran na puki stimulator.

Pretpostavimo da ovo kratko izlaganje predstavlja dovoljan uvod u razumevanje slike bolesti kod side.

Ako se ljubav u smislu duševnog susreta i suočavanja s drugim ljudskim bićem više ne živi u svesti, ona pada u senku i u krajnjoj konsekvenci tone u telo. Ljubav je princip dovođenja u pitanje granica i otvaranja za ono što dolazi spolja, da bi se s njim sjedinilo. Slom odbrambenih moći kod side odgovara upravo tom principu. Telesna odbrana brani upravo te granice, prirodno neophodne za telesnu egzistenciju, jer svaki oblik kao uslov podrazumeva razgraničenje, a time i ego. Pacijent oboleo od side na telesnom nivou živi ljubav, otvorenost i s njom skopčanu dostupnost i ranjivost, koje iz straha izbegava na duševnom nivou.

Tematika side veoma je slična tematici raka, zbog čega oba simptoma stavljamo pod naslov „Obolela ljubav“. Razlika, međutim, leži u tome što je rak „privatniji“ od side; pod tim podrazumevamo da rak mnogo više pogađa samog pacijenta, da nije prenosiv. Sida nas, nasuprot tome, u velikoj meri čini svesnim da nismo sami na svetu, da je svako izdvajanje pojedinca iluzija, a time i ego naposletku obmana. Sida čini da doživimo da smo uvek deo zajednice, deo veće celine, i da time, kao deo, uvek snosimo odgovornost za sve. Pacijent oboleo od side naglo doživljava ogromnu silu te odgovornosti i mora da odluči kako će s njom postupiti. Sida, na kraju krajeva, prisiljava na odgovornost, obzir i uvidavnost prema drugome – teme koje su upravo kod obolelih od side dotad bile premalo zastupljene.

Sida nas, pored toga, prisiljava i na potpuno odricanje od agresivnosti u seksualnosti, jer će se partner zaraziti

čim poteče krv. Upotrebom kondoma (gumenih rukavica) veštački se ponovo gradi ona „granica“ koju sida razgrađuje na telesnom nivou. Odricanjem od agresivnog seksa pacijent ima priliku da se nauči blagosti i nežnosti kao obliku susreta s drugom osobom, a sida ga, pored toga, dovodi u kontakt i s temama slabosti, nemoći, pasivnosti, koje je inače izbegavao – ili, kratko rečeno: sa svetom njegovih osećanja.

Brzo se uočava da sva područja koja sida potiskuje (agresivnost, krv, bezobzirnost...) spadaju u muški deo polarnosti (jang), dok teme na koje sida prisiljava pripadaju ženskom delu (jin) polarnosti (slabost, nemoć, nežnost, blagost, obzirnost...). Stoga ne čudi mnogo što se sida tako prevashodno javlja među homoseksualcima, jer upravo i pogotovo *homoseksualci* izbegavaju suočavanje sa ženskim (...to što homoseksualni muškarac u svom ponašanju zatim vrlo izraženo živi ženskost, ovde ne predstavlja protivurečnost, jer to je već simptom!). Kao rizične grupe kada je reč o sidi, prvo mesto zauzimaju zavisnici od droge i homoseksualci. Obe te grupe u društvu su relativno jako izdvojene. To su grupe koje često odbijaju, ili čak mrze ostatak društva, a koje i same privlače mnogo mržnje i odbijanja. Prilikom obolevanja od side telo živi i uči suprotnost mržnje: odricanje od odbrane, a time i sveopštu ljubav.

Sida suočava čoveka s vrlo dubokim područjem senke. Sida je glasnik iz „podzemnog sveta“ – i to u dvostrukom smislu, jer se i vrata za ulazak njenih uzročnika nalaze u čovekovom telesnom „donjem svetu“. Sam uzročnik dugo ostaje „u mraku“, nepoznat i neprimećen, sve dok polako i postepeno, preko pacijentove podložnosti zarazama i njegovog propadanja, ne prodre i u njegovu svest. Tada sida poziva na preokret i na metamorfozu. Sida je za nas strašna

jer deluje iz onog što je skriveno, nevidljivo, nesvesno – ona je „nevidljivi protivnik“, kakav je neizlečivo ranio već i Amfortasa, kralja Grala.

Sida je simbolički (a time i vremenski) povezana s opasnošću od radioaktivnosti. Nakon što se „moderani čovek“ uz toliko truda i energije okrenuo od svih „nevidljivih, neshvatljivih, numinoznih i nesvesnih svetova“, ti svetovi koji su proglašeni za „nepostojeće“ sada uzvraćaju udarac; čoveka oni ponovo uče prvobitnom užasu, kakav je u prethodnim vremenima oduvek spadao u zadatak svih demona, sablasti, pobesnelih božanstava i čudovišta iz carstva nevidljivog.

Seksualna sila je, kao što je poznato, velika „čudovišna“ snaga u čoveku – ona ima sposobnost da oslobodi i da veže – već prema tome na kojem nivou deluje. Sasvim je sigurno da se ne suočavamo sa zadatkom da seksualnost ponovo demonizujemo i potisnemo, ali takođe je sigurno da se suočavamo i sa zadatkom da telesno shvaćenu seksualnost uravnotežimo „duševnom sposobnošću susreta“, koju kraće nazivamo „ljubav“.

Da rezimiramo: seksualnost i ljubav su dva pola jedne te iste teme koja se zove „sjedinjavanje suprotnosti“. Seksualnost se odnosi na telesnost, a ljubav na dušu drugog bića.

Seksualnost i ljubav trebalo bi da budu izbalansirane, to jest da su međusobno u ravnoteži.

Psihički susret (ljubav) brzo se doživljava kao opasan i kao nešto što izaziva strah, jer dovodi u pitanje granice sopstvenog ja. Jednostrano naglašavanje telesne seksualnosti čini da ljubav padne u senku. U tim slučajevima seksualnost je sklona da postane agresivna i da nanosi povrede (umesto psihičkih granica ega narušavaju se telesne granice – i teče krv).

Sida je konačno stanje ljubavi koja je pala u senku. Sida sada u telu rastače granice čovekovog ja i tako čini da se

strah od ljubavi, koji se izbegavao na psihičkom, doživi na telesnom nivou.

Tako je i smrt naposljetku samo telesni oblik izražavanja ljubavi, jer ostvaruje potpunu predaju i odricanje od posebnosti svoga ja (uporedi hrišćanstvo). Smrt je uvek samo početak preobražaja, početak metamorfoze.

Šta da se radi?

Posle svih tih razmišljanja i pokušaja da se donekle naučimo da razumemo poruku simptoma, za obolelog je i dalje intenzivno prisutno pitanje: „Kako da sa svim tim znanjem sada ozdravim? Šta moram sada da radim?“ Naš odgovor na to pitanje uvek se sastoji od samo jedne reči: „Posmatraj!“ Taj zahtev se uglavnom najpre doživljava kao banalan, jednostavan i beskoristan. Na kraju krajeva, čovek ipak hoće nešto da preduzme protiv toga, hoće da se promeni, da sve radi drugačije – a šta tu može da promeni „posmatranje“? U našoj stalnoj „želji za promenom“ leži i jedna od najvećih opasnosti našeg puta. U stvarnosti nema ama baš ničega što treba menjati – osim načina posmatranja. Zbog toga se i naše uputstvo svodi na „posmatraj“.

Čovek u ovom univerzumu nikada ne može da učini ništa više do da nauči da posmatra – ali baš to je ono najteže. Razvoj počiva samo na promeni gledišta – sve spoljne funkcije uvek su samo izraz novog pogleda na stvari. Ako, recimo, uporedimo nivo razvoja našeg tehnološkog doba s nivoom razvoja u srednjem veku, razlika leži u tome što smo

u međuvremenu naučili da vidimo određene zakonitosti i mogućnosti. Same te zakonitosti i mogućnosti postojale su i pre deset hiljada godina – samo ih čovek tada nije uviđao. Čovek rado uobražava da stvara nešto novo, pa stoga i ponosno govori o svojim pronalascima. Pritom previda da uvek može samo da *nađe*, a nikada i da *pro-nađe*. Sve misli i ideje potencijalno su uvek tu – samo što je čoveku potrebno vreme da ih usvoji.

Koliko god to grubo zvučalo svima koji žele da poprave i poboljšaju ovaj svet: na svetu nema ničega što bi trebalo popraviti ili promeniti, osim sopstvenog gledišta. Tako se i najkomplikovaniji problemi naposljetku uvek iznova svode na staru formulu: spoznaj samoga sebe! A to je zaista tako teško i surovo da uvek iznova pokušavamo da razvijemo najkomplikovanije teorije i sisteme kako bismo spoznali i izmijenili druge ljude, postojeće prilike i svet koji nas okružuje. Uz toliki trud i trošak, sasvim razumljivo ljuti kada se sve naduvane teorije, sistemi i naponi jednim potezom odbace i zamene jednostavnim pojmom „samospoznaje“. Taj pojam možda deluje jednostavno, ali njegovo sprovođenje i ostvarenje to nisu.

U tom kontekstu, Jan Gebzer piše: „Neophodna promena sveta i čovečanstva ni u kojem slučaju neće biti ostvarena pokušajima da se svet poboljša; a oni koji žele da poboljšaju svet, u svojoj borbi za neki, bar po njihovom mišljenju bolji svet, izbegavaju zadatak da sami postanu bolji; oni izvode uobičajenu, doduše ljudsku, ali ipak žalosnu igru, koja se sastoji u tome da od drugih zahtevaju ono što su suviše komotni da sami postignu; ali prividni uspesi koje postižu ne oslobađaju ih tereta da su izdali ne samo svet nego i same sebe.“ (*Propadanje i učešće*)

Popraviti samoga sebe, međutim, znači samo naučiti da sebe vidimo onakve kakvi jesmo! Spoznati sebe ne znači upoznati svoje ja. Ja se prema sopstvu odnosi kao čaša vode prema okeanu. Naše ja čini nas bolesnim, sopstvo je celovito, zdravo. Put ka isceljenju je put od ja do sopstva, put iz zarobljenštva u slobodu, iz polariteta ka jedinstvu. Ako mi neki određeni simptom skreće pažnju na ono što mi (između ostalog) još nedostaje da bih postigao jedinstvo, moram naučiti da vidim to što nedostaje (nedostatak), a time i da ga primim u svoju svesnu identifikaciju. Naša tumačenja žele da skrenu pažnju na ono od čega čovek inače uvek odvraća pogled. Kada se to jednom ipak uvidi, dovoljno je da se više ne gubi iz vida i da se sve pažljivije posmatra. Samo stalno i pažljivo posmatranje prevazilazi otpore i omogućava nastanjanje one ljubavi koja je neophodna da se integriše ono malo što smo pronašli. Videti senku znači: prožeti je svetlošću.

Potpuno pogrešna – ali česta – reakcija je da želimo da se što pre ponovo oslobodimo principa koji smo otkrili u simptomu. Tako, recimo, neko ko je konačno otkrio svoju nesvesnu agresivnost, s užasom može da se pita: „Kako da se ponovo oslobodim te snažne agresivnosti?“ Odgovor glasi: „Nikako – uživajte u tome što je tu!“ Upravo želja da nešto nemamo vodi formiranju senke i čini nas necelovitim, bolesnim – dok nas to što vidimo prisustvo agresivnosti čini celovitim, zdravim. Onaj ko smatra da je to opasno previda da princip ne nestaje time što odvraćamo pogled.

Nema opasnog principa – opasna je samo neizbalansirana snaga. Svaki princip se neutrališe svojim suprotnim polom. Izolovan, svaki princip je opasan. Sama toplota je po život jednako opasna kao i sama hladnoća. Izolovana blagost nije ništa plemenitija od izolovane strogosti. Samo u ravnoteži snaga vlada mir. Velika razlika između „sveta“

i „mudraca“ leži u tome što svet uvek pokušava da ostvari *jedan* pol, dok mudrac daje prednost sredini između polova. Ko je jednom shvatio da je čovek mikrokosmos, postepeno gubi strah od toga da i u sebi nađe *sve* principe.

Ako smo u nekom simptomu otkrili princip koji nam nedostaje, dovoljno je da naučimo da taj simptom volimo, jer on već ostvaruje ono što nam nedostaje. Onaj ko neprestano, prepun nestrpljenja, očekuje da simptom nestane još nije shvatio koncept. Simptom živi princip senke – ako taj princip potvrđujemo, teško možemo istovremeno i da se borimo protiv simptoma. Tu leži ključ. Prihvatanje simptoma čini simptom suvišnim. Otpor stvara suprotstavljanje sa druge strane. Simptom nestaje najranije onda kad pacijentu postane *sve jedno*. To pokazuje da je shvatio važnost principa koji se manifestuje u simptomu i da ga je prihvatio. Sve to postiže se samo „posmatranjem“.

Kako bi se izbegli nesporazumi, treba još jednom skrenuti pažnju da ovde govorimo o sadržajnom nivou bolesti, i da time ni u kojem slučaju nije nužno propisano ponašanje na funkcionalnom nivou. Sadržajno preispitivanje simptoma ne mora neminovno da zabrani, spreči, ili učini suvišnim preduzimanje određenih funkcionalnih mera. Naš odnos prema polarnostima trebalo je već da razjasni da svako ili ili zamenjujemo nekim i-i. Tako, recimo, naše pitanje kod perforacije želuca ne glasi: „tumačiti ili operisati?“ Jedno ne čini drugo suvišnim, nego mu daje smisao. Sama operacija bi, ipak, brzo postala besmislena ako pacijent nije shvatio smisao – a i samo tumačenje takođe bi brzo postalo besmisleno ako je pacijent već mrtav. Sa druge strane, ne treba previdati ni da mnoštvo simptoma nije opasno po život, pa da stoga ni pitanje preduzimanja funkcionalnih mera nije tako hitno.

Funkcionalne mere nikada ne dodiruju temu „isceljenja“, bez obzira na to da li su delotvorne ili nisu. Isceljenje se može odigrati samo u svesti. U pojedinačnim slučajevima ostaje otvoreno da li je pacijent u stanju da prema sebi bude iskren ili ne. Iskustvo nas u tom smislu čini skeptičnim. Čak i ljudi koji su se čitavog života borili da ostanu svesni i da ostvare samospoznaju, za određene momente često i dalje pokazuju upečatljivo, sebi svojstveno slepilo. Tu u pojedinačnom slučaju leži i granica mogućnosti da se tumačenje ove knjige korisno primeni na samom sebi. Često će biti potrebno da se osoba podvrgne skupljim, dugotrajnijim i radikalnijim procesima, kako bi naišla na ono što u prvi mah ne želi da vidi. Ti procesi za proziranje sopstvenog slepila u današnje vreme se nazivaju psihoterapijom.

Smatramo da je važno da se raščisti sa starom predrasudom da je psihoterapija metod lečenja za psihički poremećene ljude ili za psihičke simptome. Takvo gledište je važno i ispravno za metode koji su snažno orijentisani na te simptome (npr. bihevioralna terapija), ali sigurno nije tačno za sve dubinskopsihološki i transpersonalno orijentisane pravce psihoterapije. Od pojave psihoanalize, psihoterapija za cilj ima samospoznaju i osveščivanje nesvesnih sadržaja. Sa stanovišta psihoterapije nema „tako zdravog“ čoveka kome psihoterapija ne bi bila hitno neophodna. Geštalt terapeut Irving Polster piše: „Terapija je suviše vredna da bi makar i jednom bolesniku bila uskraćena.“ To isto mišljenje kod nas zvuči nešto oštrije kada kažemo: „Čovek je po sebi bolestan.“

Jedini smisao naše inkarnacije koji možemo da iskusimo jeste da postanemo svesni. Zapanjujuće je koliko malo većina ljudi brine o toj jedinoj važnoj temi svog života. Ironije ima i u tome koliko nege i pažnje čovek poklanja svom telu, mada je sasvim sigurno da će ga jednog dana pojesti crvi.

Nije sporno ni to da jednog dana napuštamo i sve ostalo (porodicu, novac, kuću, slavu). Jedino što će nadživeti odlazak u grob je svest – a o tome se čovek najmanje stara. Osvešćivanje je cilj našeg postojanja – i samo tom cilju služi čitav svemir.

Već u staro doba ljudi su pokušavali da razviju pomoćna sredstva za taj težak put osvešćivanja i nalaženja sebe. Na pamet nam padaju joga, zen, sufizam, kabala, magija i drugi sistemi i prakse – njihovi metodi i vežbe su različiti, ali cilj im je isti: potpunost i oslobođenje čoveka. Iz zapadnog, naučno orijentisanog pogleda na svet našeg doba, razvile su se, kao najmlađa deca te porodice, psihologija i psihoterapija. U početku zaslepljena arogancijom i hibrisom sopstvene mladosti, psihologija je previđala da je počela da istražuje nešto što je pod drugim imenom već odavno bilo mnogo bolje i preciznije poznato. Pa ipak, kao što se ni detetu ne može oduzeti proces sopstvenog razvoja, i psihologija je morala da stekne vlastito iskustvo, sve dok polako nije počela da nalazi svoj put do zajedničkog toka svih velikih učenja o ljudskoj duši.

Pioniri su pritom bili psihoterapeuti, jer svakodnevni praktični rad znatno brže ispravlja teorijske jednostranosti nego statistika i teorija testova. Tako danas u primeni psihoterapije doživljavamo snažno spajanje ideja i metoda iz svih kultura, pravaca i vremena. Čovek se svuda bori da postigne jednu novu sintezu brojnih drevnih i vrednih iskustava na putu razvoja svesti. Činjenica da pri tako burnim procesima nastaje i mnogo toga što mora da bude odbačeno ne bi trebalo da obeshrabri. Sve više ljudi našeg doba prihvata psihoterapiju kao prikladno pomoćno sredstvo za sticanje iskustava svesti i za bolje upoznavanje sebe u tom procesu. Psihoterapija ne proizvodi prosvetljene ljude – ali to ne može

nijedna tehnika. Pravi put koji vodi do tog cilja je dug i težak i njime uvek mogu da prođu samo malobrojni. Pa ipak, svaki korak u pravcu veće svesnosti predstavlja napredak i služi zakonu razvoja. Stoga čovek, s jedne strane, ne bi trebalo da ima preterana očekivanja od psihoterapije, dok bi sa druge strane ipak trebalo da vidi da ona u današnje vreme predstavlja jedan od najboljih metoda za postizanje veće svesti i iskrenosti.

Kada govorimo o psihoterapiji, neizbežno je da u prvom redu polazimo od metodike koju već godinama sami primenjujemo i koja nosi naziv „reinkarnaciona terapija“. Od prvog objavljivanja tog pojma 1976. godine u mojoj knjizi *Iskustvo ponovnog rođenja*, naziv je često preuziman i korišćen za sve moguće terapijske poduhvate, što je dovelo do nejasnoće pojma i pojave najraznovrsnijih asocijacija. Stoga smatramo da u nekoliko reči treba razjasniti pojam reinkarnacione terapije, mada nemamo nameru da razjašnjavamo konkretne pojedinosti te terapije.

Svaka predstava koju klijent ima o terapiji za njega postaje prepreka. Predstava uvek stoji *pre* istine i ometa pogled na nju. Terapija je smeo pokušaj, i tako je treba i doživljavati. Terapija hoće da izvede čoveka iz njegove plašljive okoštalosti i njegove težnje ka sigurnosti, i da ga uvede u proces preobražaja. Osim toga ne sme da postoji nikakva čvrsta šema terapije, ukoliko ona ne želi da se izloži opasnosti da radi mimo klijentove individualnosti. Zbog svega toga, sa naše strane ima veoma malo konkretnih informacija o reinkarnacionoj terapiji – mi o njoj ne govorimo, mi je sprovodimo. Žalosno je jedino što se taj vakuum ispunjava idejama, teorijama i mišljenjima onih koji o našoj terapiji nemaju pojma.

Iz teorijskog dela naše knjige već bi trebalo da bude jasno šta reinkarnaciona terapija, između ostalog, *nije*: mi

ne tragamo za neakvim uzrocima simptoma u prošlim životima. Reinkarnaciona terapija nije vremenski produžena psihoanaliza, ili terapija primalnog krika. Odatle ne proizilazi da se u reinkarnacionoj terapiji ne javlja nijedna tehnika koja se primenjuje i u drugim terapijama. Naprotiv, reinkarnaciona terapija je veoma izdiferenciran koncept koji na praktičnom nivou ostavlja mesta za mnoge oprobane tehnike. Pa ipak, ta tehnička raznovrsnost predstavlja samo sredstvo dobrog terapeuta, koje se podrazumeva samo po sebi i još ni izdaleka ne čini samu terapiju. Psihoterapija je više od primenjene tehnike; zbog toga se psihoterapija gotovo uopšte ne može podučavati. Ono što je u njoj suštinsko teško se može prikazati. Velika je zabluda kada se veruje da treba samo dovoljno tačno oponašati spoljni tok kako bi se postigli isti rezultati. Forme su nosilac sadržaja – ali postoje i prazne forme. Psihoterapija – naravno kao i svaka druga ezoterijska tehnika – brzo postaje farsa ako forme izgube sadržaj.

Reinkarnaciona terapija vuče svoje ime iz činjenice da u našem obliku terapije široki prostor zauzimaju osvešćivanje i proživljavanje prošlih inkarnacija. Budući da rad s inkarnacijom za mnoge ljude i dalje sam po sebi ima nečeg spektakularnog, mnogi previđaju da osvešćivanje inkarnacija spada u tehničko-formalno područje naše terapije i da ni u kojem slučaju nije samo sebi cilj. Samo doživljavanje inkarnacija nije terapija – baš kao što ni samo vrištanje nije terapija; ali oba mogu da se upotrebe u terapijske svrhe. Mi ne osvešćujemo inkarnacije stoga što smatramo da je važno ili uzbudljivo znati šta je neko ranije bio, nego inkarnaciju koristimo zbog toga što trenutno ne poznajemo bolje pomoćno sredstvo za dostizanje našeg terapijskog cilja.

U ovoj knjizi opširno smo prikazali da čovekov problem uvek leži u njegovoj senci. Susret sa senkom i njena postepena

asimilacija stoga predstavljaju središnju temu reinkarnacione terapije. Naša tehnika, međutim, omogućava susret s velikom, karmičkom senkom, koja u izvesnoj meri nadilazi biografsku senku ovog života. Suočavanje sa senkom zaista nije lako – ali to je jedini put koji naposljetku vodi ozdravljenju, isceljenju u pravom smislu te reči. Bilo bi besmisleno kada bismo više govorili o susretu sa senkom i njenom integrisanju, jer doživljaj duboke duševne stvarnosti ne može se prikazati rečima. Inkarnacije pritom nude mogućnosti koje se teško mogu zameniti drugim tehnikama, a koje omogućavaju da se senka doživi i integriše uz punu identifikaciju.

Mi ne radimo sa sećanjima, nego reinkarnacije kroz doživljaj postaju stvarnost. To je moguće stoga što vreme ne postoji izvan naše svesti. Vreme je *jedna* mogućnost za posmatranje procesa. Iz fizike znamo da vreme može da se pretvori u prostor – prostor je *druga* vrsta posmatranja konteksta i odnosa. Ako taj preobražaj primenimo na problem uzastopnih inkarnacija, uzastopna egzistencija se pretvara u uporednu, ili, drugim rečima: od vremenskog niza različitih života postaju istovremeni, prostorno paralelni životi. Na mestu je primedba da prostorno tumačenje reinkarnacija nije ni ispravnije ni pogrešnije od vremenskog modela – oba načina posmatranja su legitimna, subjektivna gledišta ljudske svesti (uporedi s talasno-čestičnom prirodom svetlosti). Svaki pokušaj da se doživi ono prostorno-istovremeno, već i sam po sebi ponovo pretvara prostor u vreme. Uzmimo jedan primer: u nekoj prostoriji je istovremeno, jedno pored drugih, prisutno mnoštvo različitih radio-programa. Ako te istovremeno prisutne programe ipak želimo da čujemo, odmah nastaje neki uzastopni niz. Pritom se radio-prijemnici jedan za drugim podešavaju na različite frekvencije, a svaki uređaj, u skladu sa različitim modelom

rezonance, dovodi u kontakt s različitim programima. Ako u ovom primeru radio-prijemnik zamenimo našom svešču, konkretnim modelima rezonance odgovara manifestovanje različitih reinkarnacija.

U reinkarnacionoj terapiji klijenta dovodimo do toga da svoju dotadašnju frekvenciju (= dotadašnju identifikaciju) privremeno napusti kako bi dao prostora drugim rezonancama. U istom trenutku manifestuju se druge reinkarnacije, koje se doživljavaju s istim osećajem realnosti kao i život s kojim se čovek dotad identifikovao. Budući da „drugi životi“ ili identifikacije postoje paralelno i istovremeno, oni mogu da se opaze i dožive sa svim čulnim opažajima. Taj „treći program“ nije ništa bolji od „prvog“ ili „drugog programa“; u jednom vremenskom trenutku, doduše, možemo da opažamo samo jedan od njih, ali po želji možemo da promenimo kanal. Analogno tome, podešavamo i „frekvenciju svesti“ i pritom menjamo ugao prijema i rezonancu.

U reinkarnacionoj terapiji se svesno igramo vremenom. Istovremeno upumpavamo vreme u pojedinačne strukture svesti, čime postizemo da one narastu i postanu znatno vidljivije – a zatim ponovo ispuštamo vreme, kako bismo omogućili iskustvo da je sve uvek sada i ovde. Ponekad se može čuti kritika da reinkarnaciona terapija predstavlja besmisleno preturanje i traganje po prošlim životima, mada se problemi ipak moraju rešavati sada i ovde. U stvarnosti, međutim, upravo razbijamo iluziju vremena i kauzalnosti i suočavamo klijenta s većitim sada i ovde. Nije nam poznata nijedna druga terapija koja tako beskompromisno uklanja sve površine za projektovanje i odgovornost za sve prenosi na pojedinca.

Reinkarnaciona terapija pokušava da pokrene jedan psihički proces – pri čemu je važan sam taj proces, a ne

intelektualno rangiranje ili tumačenje zbivanja. Stoga smo na kraju ove knjige govorili i o psihoterapiji, jer rasprostranjeno mišljenje je da se u psihoterapiji leče psihički poremećaji i simptomi. Kod čisto somatskih (fizičkih) simptoma, i dalje se retko pomišlja na mogućnost psihoterapije. Sa našeg stanovišta i na osnovu našeg iskustva, međutim, upravo psihoterapija predstavlja jedini metod koji obećava uspeh u smislu stvarnog izlečenja fizičkih simptoma.

Obrazloženje za to bi na kraju ove knjige trebalo da bude suvišno. Ko je jednom razvio sposobnost da vidi kako u svakom telesnom procesu i simptomu dolazi do izražaja psihičko zbivanje, zna i da samo svesni procesi mogu da razreše probleme koji su postali vidljivi u telu. Stoga ne poznajemo nikakve indikacije ili kontraindikacije za psihoterapiju. Znamo samo ljude koji su bolesni i koji se od svojih simptoma kreću ka isceljenju. Zadatak psihoterapije je da ljudima pomogne u tom procesu razvoja i preobražaja. Stoga se u terapiji udružujemo s klijentovim simptomima i pomažemo im da postignu svoj cilj – jer telo uvek je u pravu. Školska medicina čini upravo suprotno – udružuje se s pacijentom protiv simptoma. Mi smo uvek na strani senke i pomažemo joj da izađe na svetlost. Ne vodimo borbu protiv bolesti i njenih simptoma – nego pokušavamo da ih iskoristimo kao stožer ozdravljenja.

Bolest je čovekova velika šansa, ona je njegovo najdragocenije dobro. Bolest je lični učitelj i vodič na putu ka isceljenju i zdravlju. Do tog cilja nude se mnogi putevi, uglavnom teški i komplikovani – ali onaj koji je najbliži i najindividualniji uglavnom se nemarno previda: bolest. Taj put je najmanje podložan samoobmanama i iluzijama. Zbog toga je verovatno i tako neomiljen. Kako u terapiji, tako i u ovoj knjizi želimo da bolest izvučemo iz uobičajenog

tesnog okvira u kojem se posmatra i da učinimo vidljivim njen istinski značaj za ljudsko bivstvovanje. Onaj ko ne napravi taj korak u drugi koordinatni sistem neminovno mora pogrešno da shvati sve što govorimo. Ali onome ko nauči da bolest shvata kao put otvoriće se svet novih uvida. Naš odnos prema bolesti ne čini život jednostavnijim i zdravijim, ali moglo bi se reći da ljude želimo da ohrabrimo da sukobe i probleme ovog polarnog sveta iskreno sagledavaju. Hoćemo da demontiramo iluzije ovog sveta, neprijateljski nastrojenog prema sukobu, koji smatra da se na temelju neiskrenosti može izgraditi raj na zemlji.

„Problemi nisu tu da bi bili rešeni, oni su samo polovi među kojima se stvara za život neophodna napetost“, govorio je Herman Hese. Rešenje leži s one strane polarnosti – ali da bi se tamo dospelo, polovi moraju da se objedine, suprotnosti moraju da se pomire. To teško umeće sjedinjavanja suprotnosti polazi za rukom samo onome ko je upoznao oba pola. Da bi to mogao, čovek mora biti spreman da sve polove hrabro proživi i integriše. „*Solve et coagula*“, kaže se u starim spisima; rastvori i zgusni, oslobodi i veži. Ali najpre moramo da razlikujemo i iskusimo odvajanje i podelu, da bismo se tek zatim odvažili na veliko delo alhemijaskog venčanja, sjedinjavanja suprotnosti. Tako i čovek najpre mora da se spusti duboko u polarnosti materijalnog sveta, u telesnost, bolest, greh i krivicu, da bi u najmračnijoj noći duše i najdubljem očajanju (z-dvoj-nosti) našao svetlost *u-vida*, koja ga čini sposobnim da svoj put kroz muku i patnju prozre kao igru, koja ima smisla i pomaže mu da sebe ponovo pronađe tamo gde je oduvek bio: u jedinstvu.

Spoznao sam dobro i zlo,
greh i vrlinu, pravdu i nepravdu;
sudio sam i bi mi suđeno;
prošao sam kroz rođenje i smrt,
radost i patnju, nebo i pakao;
i spoznao, na kraju,
da u svemu sam ja
i da je sve u meni.

Hazrat Inajat Kan

Registar psihičkih ekvivalenata organa i delova tela

bešika	oslobađanje pritiska
bubrezi	partnerstvo
debelo crevo	nesvesno, škrtost
desni	elementarno poverenje
genitalno područje	seksualnost
grlo	strah
jetra	vrednovanje, pogled na svet, religija
kolena	poniznost
kosa	sloboda, moć
kosti	čvrstina, ispunjavanje normi
koža	razgraničavanje, norme, kontakt, nežnost
krv	životna snaga, vitalnost
leđa	uspravnost, ispravnost
mišići	pokretljivost, fleksibilnost, aktivnost,

nokti	agresivnost
nos	moć, ponos, seksualnost
oči	uvid
penis	moć
pluća	kontakt, komunikacija, sloboda
srce	spособnost za ljubav, emocija
stopala	razumevanje, postojanost, ukorenjenost, poniznost
šake	shvatanje, sposobnost delanja
tanko crevo	prerada, analiza
udovi	pokretljivost, fleksibilnost, aktivnost
usta	spремnost da se prima
uši	poslušnost
vagina	predavanje
zubi	agresivnost, vitalnost
želudac	osećanja, sposobnost primanja
žuč	agresivnost

Predmetni registar

Registar koji sledi trebalo bi da omogući brzo pronalaženje odgovarajućih simptoma u knjizi. U svim slučajevima u kojima se u tekstu direktno govori o nekom simptomu – upućuje se na broj odgovarajuće strane. Pored toga, u registar su uneseni i oni simptomi za koje važi isto ili slično tumačenje kao za simptome pomenute u knjizi. Ako su navedeni brojevi više strana, to predstavlja poziv da čitanjem o više aspekata sami sastavite tumačenje (npr. zapaljenje plus odgovarajući organ).

abortus (<i>abruptio graviditatis</i>) v. prekid trudnoće	alkoholizam 309
adipoznost v. proždrljivost	amenoreja v. malokrvnost
adneksitis v. zapaljenje jajnika	anemija v. malokrvnost
ahilija v. varenje, želudac	angina pektoris 261
akne 216	<i>angina tonsillaris</i> v. zapaljenje krajnika
albuminurija v. bubrezi	<i>anorexia nervosa</i> v. izgladnjivanje
alergija 143, 147	

- anorgazmija v. figidnost
 apsces v. gnojni čir
 aritmija v. srčane palpitacije
 arterioskleroza 256
arthritis urica v. giht
 artritis 275
 artroza 274
 astma 153, 159
 atrofija bubrega 232

 Behterevljeva bolest 153, 159
 bešika 234
 bolesti zavisnosti 307
 bolne menstruacije (dismenoreja) 240
 bolovi 276
 bronhijalna astma 153, 159
 bronhitis 148, 160
 bronhopneumonija 123, 148
 bubrezi 223, 233
 bubuljice 216

cholelithiasis v. kamen u
 žuči
cholecystitis v. zapaljenje
 žučne kese
 ciroza jetre 181
 ciroza 181
 cistitis v. zapaljenje bešike
commotio cerebri v. potres
 mozga
contagio v. infekcija

crusta lactea v. temenjača
 čir na želucu (*Ulcus gaster*)
 171
 čulni organi 190

 dalekovidost 194
 debelo crevo 176
 dečje bolesti 218
 dečji ekcem 218
 depresija 298
 dermatitis 216, 222
 dijabetes v. šećerna bolest
 dijareja v. proliv
 disajni organi 148, 152
 dismenoreja v. bolne men-
 struacije
 dizenterija 176
 distorzija v. uganuće
 dojenje 247
 droga 310, 324, 331

 ekcem v. kožni osip
 eklampsija 246
 ekstrasistolija 260
 embolija 264
 endokarditis 254
enuresis nocturna v. mokre-
 nje u krevet

 faringitis v. zapaljenje ždrela
 flatulencija 172

- flebitis 264
flegmona 212, 222
frakture v. lomovi
frigidnost (anorgazmija) 250
- gastritis 172
gastroenteritis 171, 176
gestoze v. trudničke gestoze
giht (*arthritis urica*) 274
gingivitis 168-9
glaukom v. zelena mrena
glavobolja 202, 211
globus hystericus v. knedla
u grlu
glomerulonefritis 229
gojaznost v. proždrljivost
gorušica 171
gnojni čir (apsces) 123, 213
grčevi (kolike) 231
grč prilikom pisanja 278
grickanje noktiju 280
grip 160
gušterača (pankreas) 179
- hemikranija v. migrena
hepatitis 183, 184
herpes zoster 213
hipermenoreja 243
hipertonija 253
hipogalaktija 248
hipomenoreja 243
hipotonija 253
- ikterus v. žutica
impotencija 250
imunološki sistem 141
infarkt v. srčani udar
infekcija (*contagio*) 123,
140
insuficijencija 257, 263
iščašenje v. uganuće
išijas 269
izgladnjivanje (*anorexia
nervosa*) 186
- jetra 181, 184
- kamen u bubregu (nefroli-
tijaza) 230
kamen u žuči (*cholelithia-
sis*) 185
karcinom v. rak
karijes 166
kašalj 161
klimakterijum kod žena v.
prelazno doba
knedla u grlu (*globus hyste-
ricus*) 169
kolaps 273
kolike v. grčevi
konjunktivitis v. zapaljenje
vežnjače
koprivnjača (urtikarija)
220, 222
koronarna insuficijencija 261

- koža 212, 222
 kožni osip (ekcem) 216, 222
 kratkovidost 194
 krivovratost (*torticollis spas-
 ticus*) 278
 krvarenje iz desni 166
 krvotok 254
- laringitis 160
 lažna trudnoća (pseudogra-
 vidnost) 244
 lišaj (psorijaza) 219
 lokomotorni aparat 266
 lomovi (frakture) 293
 lomovi kostiju 293
 lumbago 269
- male boginje (morbili) 248
 malignomi v. rak
 malokrvnost (amenoreja)
 254
 međupršljenski diskovi 269
 menopauza 249
 menstruacija 240
 meteorizam 172
 migrena (hemikranija) 205,
 211
 miokarditis 257
 miom 250
 mokrenje u krevet (*enuresis
 nocturna*, noćno mokre-
 nje) 235
- morbili v. male boginje
 mucanje 282
 mučnina (*nausea*) 170
- naglo slabljenje sluha 198
 nagluvost 198
nausea v. mučnina
 nedostatak apetita 163, 169
 nefritis v. zapaljenje bubrega
 nefrolitijaza v. kamen u
 bubregu
 nesposobnost začeća (steri-
 litet) 249
 nesаница 301, 306
 nesvestica 254
 nizak krvni pritisak 254
 noćno mokrenje v. mokre-
 nje u krevet
 nefrolitijaza v. kamen u
 bubregu
- oči 194, 200
 odbrambeni sistem 128,
 141, 324
 opekotine 292
 opstipacija v. zatvor
 orgazam 243
 osetljiva bešika 234
otitis media v. zapaljenje
 srednjeg uha
- pankreasna insuficijencija
 176

- pankreatitis 179
parodontoza 168
pielonefritis v. zapaljenje
bubrega
pneumonija v. zapaljenje
pluća
polenska astma 144, 153
polenska kijavica 144
poliartritis 275, 277
polna bolest 324
poremećaj menstrualnog
ciklusa 240
poremećaji srčanog ritma
257
poremećaji za vreme trud-
noće (gestoze) v. trud-
ničke gestoze
porođaj 247
potres mozga (*commotio
cerebri*) 292
povraćanje (*vomitus*) 170
prehlada 160
prejedanje 170
prekid trudnoće (abortus)
170, 245
prelazno doba 249
proliv (dijareja) 176
promuklost 161
proširene vene 264
proždrljivost (adipoznost,
gojaznost), 308
pruritus v. svrab
pseudogavidnost v. lažna
trudnoća
psihoza 297
psorijaza v. lišaj
pušenje 309
rak (karcinom, malignomi)
312
razrokost 194
reumatizam 274
saobraćajna nesreća 288
seksualnost 238
sida 324
siva mrena (katarakta) 197
slaba bešika 234
slepilo 197
srce 257, 263
srčana neuroza 260
srčane palpitacije (nepra-
vilan rad srca, aritmija)
257
srčani udar (infarkt) 262
stenokardija 261
sterilitet v. nesposobnost
začeca
suženje srčanih krvnih
sudova 261
svrab (pruritus) 220
šarlah 218, 222
šećerna bolest (dijabetes) 179

- tahikardija 258
 tanko crevo 176
 temenjača (*crusta lactea*) 218
 temperatura 129
 teškoće prilikom gutanja 169
 tonzilitis 161
torticollis spasticus v. krivo-
 vratost
 tromboflebitis 264
 tromboza 264
 trudničke gestoze 246
 trudnoća 238, 244
 tuberkuloza 123, 148

 udes, nesreća 284
 uganuće (distorzija, iščaše-
 nje) 271
 ulcerozni kolitis v. zapalje-
 nje debelog creva
Ulcus gaster v. čir na želucu
 urtikarija v. koprivnjača
 uši 198, 201

 varenje 163, 175
 varikoza 264
 visok krvni pritisak 254
vomitus v. povraćanje

 zakrčenje krvnih sudova 257
 zapaljenje 123, 140
 zapaljenje bešike (cistitis),
 236

 zapaljenje bubrega (nefri-
 tis) 223
 zapaljenje debelog creva
 (ulcerozni kolitis) 178
 zapaljenje jajnika 155, 238
 zapaljenje krajnika (*angina*
transillaris) 155, 161
 zapaljenje pluća (pneumo-
 nija) 123, 148
 zapaljenje srednjeg uha
 (*otitis media*) 123, 198
 zapaljenje vežnjače (kon-
 junktivitis) 196
 zapaljenje zglobova 271
 zapaljenje ždrela (faringitis)
 161
 zapaljenje žučne kese (*cho-*
lecystitis) 185
 zatvor (opstipacija) 176
 zauške 218
 zelena mrena (glaukom)
 190, 197
 zoster 213
 zubi 166

 želudac 171, 175
 želudačna kiselina 171
 žučna kesa 185
 žutica 182

O autorima

Torvald Detlefsen (1946–2010) bio je diplomirani psiholog, psihoterapeut i jedan od najpoznatijih predstavnika ezoterijske psihologije. U periodu od 1973. do 1993. rukovodio je *Privatnim institutom za neobičnu psihologiju* u Minhenu, a od 1993. bio je na čelu *Kavane, crkve novog eona* [*Kawwana, die Kirche des Neuen Aeon*]. Knjige su mu prevedene na sve važnije svetske jezike i u celom svetu su dostigle visoke tiraže.

Ridiger Dalke (1951) po završetku studija medicine u Minhenu usavršio je prirodne metode lečenja i prošao proširenu obuku iz različitih psihoterapijskih pravaca. Zajedno sa suprugom *Margit Dalke* osnovao je isceliteljski centar u Šormahu kod *Johaneskirhena* u Donjoj Bavarskoj.

Laguna

PREPORUČUJE

Marej Stajn

JUNGOVA MAPA DUŠE

„*Jungova mapa duše* iznedrila se iz kurseva koje sam godinama držao na *Institutu K. G. Jung* u Čikagu.

Jungovi radovi promenili su moj život i živote mnogih ljudi sa kojima sam bio u dodiru poslednjih četrdeset godina. Ukoliko sam kadar da ohrabrim druge da zađu dublje u Jungova pisanija, smatraću svoja nastojanja značajnim. Jungovo delo je izdašno, od velike je važnosti i zaokupice mnoge naraštaje da u potpunosti pročiste i zaokruže njegovo značenje, kako za svakog čoveka ponaosob, tako i za različite kulture širom sveta.“

– iz intervjua koji je autor dao povodom izlaska ove knjige na srpskom jeziku

Laguna Klub čitalaca

POSTANITE I VI ČLAN KLUBA ČITALACA LAGUNE

Sva obaveštenja o uclanjenju i članskim pogodnostima možete pronaći na sajtu www.laguna.rs ili ih dobiti u našim klubovima:

Klub čitalaca Beograd

Resavska 33
011 3341 711

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara
Makedonska 12

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara
Knez Mihailova 40

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara
Kralja Milana 6

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara
TC Zira
Ruzveltova 33

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara „Kod Vuka“
Bul. kralja Aleksandra 92

Klub čitalaca Beograd

Knjižara Laguna
Bul. kralja Aleksandra 146

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara
RK Beograd - Miljakovac
Vareška 4

Klub čitalaca Beograd

Delfi knjižara
Požeška 118a

Klub čitalaca

Novi Beograd
Delfi knjižara Super Vero
Milutina Milankovića 86a

Klub čitalaca Zemun

Delfi knjižara
Glavna 20

Klub čitalaca Novi Sad

Delfi knjižara
Kralja Aleksandra 3

Klub čitalaca Niš

Delfi knjižara
Voždova 4

Klub čitalaca Niš

TC Kalča
Prizemlje, lamela E, lok. 11

Klub čitalaca Kragujevac

Delfi knjižara
Kralja Petra 112

Klub čitalaca Valjevo

Delfi knjižara „Kod sata“
Kneza Miloša 33

Klub čitalaca Čačak

Delfi knjižara
Gradsko šetalište bb

Klub čitalaca Kraljevo

Delfi knjižara
Omladinska 16/1

Klub čitalaca Pančevo

Delfi knjižara
TC Aviv Park
Miloša Obrenovića 12

**Klub čitalaca
Sremska Mitrovica**

Delfi knjižara
TC Rodić
Trg Svetog Stefana 32

Klub čitalaca Šabac

Knjižara – galerija Sova
Trg đaćkog bataljona 15

Klub čitalaca Loznica

Knjižara Svet knjiga
Svetog Save 4

Klub čitalaca Požarevac

BIGZ Kultura 20
Stari Korzo 3

Klub čitalaca Jagodina

Salon knjige Til
Kneginje Milice 83

Klub čitalaca Pirot

PI-PRESS knjižara 1
Dragoševa 8

Klub čitalaca Leskovac

BIGZ Kultura 27
Južni blok 1

Klub čitalaca Zaječar

Knjižara Kaligraf
Svetozara Markovića 26

Klub čitalaca Vršac

Smart Office
Trg Sv. Teodora Vršackog 5

Klub čitalaca Podgorica

Nova knjiga – Gradska knjižara
Trg Republike 40

Klub čitalaca Banja Luka

Knjižara Kultura
Kralja Petra I Karadorđevića 83

Klub čitalaca Banja Luka

Knjižara Kultura
TC Mercator
Aleja Svetog Save 69

Klub čitalaca Sarajevo

Knjižara Kultura
TC Mercator
Lozionička 16

Klub čitalaca Tuzla

Knjižara Kultura
TC Mercator
II Korpusa armije BiH bb

Laguna

POSETITE NAS
NA INTERNETU!

www.laguna.rs

Na našem sajtu pronaći ćete informacije o svim našim izdanjima, mnoge zanimljive podatke u vezi s vašim omiljenim piscima, moći ćete da čitate odlomke iz svih naših knjiga, ali i da se zabavite učestvujući u nagradnim igrama koje organizujemo svakog meseca. Naravno, preko sajta možete da nabavite naša izdanja po najpovoljnijim cenama.

Dođite, čekamo vas 24 sata.